Andhra University Series No. 67

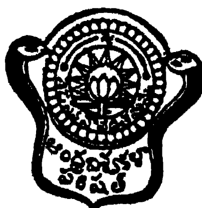
యక్షగానములు

(తంజావూరు)

సంపుటము ౨

పారిజాతాపహరణము

పరిష్కర్త
విద్వాన్
గంటి జోగిసోమయాజి, ఎం. ఎ., ఎల్. టి.,
ప్రొఫెసర్, ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు.

ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తుచే ప్రచురితము

Price Rs. 2-50]　　1960　　[వెల రు 2-50

కాకినాడ : జార్జిప్రెస్సునందు
శ్రీ పట్టమట్ట శేషగిరిరావుగారిచే ముద్రితము

ఉపోద్ఘాతము

ఆంధ్రనాయక రాజులచేతను తరువాతి మహారాష్ట్ర పరిపాలకులచేతను పోషింపఁబడిన కవులు, లేఖకులు స్వయముగా రచించినట్టియు నితరుల గ్రంథములకుఁ బ్రత్యంతరములుగా సేకరించినట్టియు వ్రాఁతప్రతులు తంజావూరి సరస్వతీ మహాలు గ్రంథాలయమునం దనేకములుగలవు. అవి యరవము తెనుఁగు సంస్కృతము మొదలైన భాషలలోని గ్రంథములు; తాటాకుప్రతులు, కాగితపుప్రతులు, ప్రత్యంతరములును; వానిలో ముద్రితములు నముద్రితములు గూడ నున్నవి.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున కలంకారములైన నన్నెచోడుని కుమారసంభవము, శ్రీనాథుని క్రీడాభిరామము మొదలైన మహోత్తమ గ్రంథములు అందలి ప్రతులనుండియే పరిష్కరింపఁబడి ముద్రింపఁబడినవి. అచ్చటి తెలుఁగు గ్రంథములను గూర్చివివరణపూర్వకమైన యొక కేటలాగు అప్పటి యుపాధ్యక్షులుశ్రీ డాక్టర్ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణయ్యగారి ప్రోత్సాహమున, పి. పి. ఎస్. శాస్త్రిగారి యాధిపత్యమున 1933లో ప్రచురింపఁబడినది.

మఱికొంతకాలమైనతరువాత, అక్కడనుండిన తెనుఁగు వ్రాఁతప్రతులలో నముద్రితములైనవాని కన్నిటికిని ప్రత్యంత

రములు వ్రాసి తెచ్చుటకు కొందఱు లేఖకులను నియమించి, యప్పటి యుపాధ్యక్షులగు డాక్టర్ శ్రీ కట్టమంచి రామలింగా రెడ్డిగారి ప్రోత్సాహమున 1938 వ సంవత్సరము నుండియు పనిప్రారంభ మైనది. అప్పటినుండియు 1948 వ సంవత్సరము వఱకు నచటి యముద్రితముల కన్నిటికిని ప్రత్యంతరములు వ్రాయించి తెప్పింపఁబడినవి. పైరీతిని సేకరింపఁబడిన వ్రాఁత ప్రతులలో పీలైనన్ని ముద్రించి ప్రచురించుటకు విశ్వకళా పరిషత్తువారు తీర్మానించిరి. ఆతీర్మానము ననుసరించి ద్విపద భారతము మొదటిసంపుటము 1948 లోను, రెండవసంపుటము 1950 లోను అప్పటికి తెనుఁగుశాఖాధ్యక్షులైన శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు పరిష్కర్తగా ప్రచురింపఁబడినవి. ఆ తరువాత డాక్టర్ శ్రీ వాసిరెడ్డి శ్రీకృష్ణగారు ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషదుపాధ్యక్షులై మిగిలిన గ్రంథముద్రణమునకు దారఁకొనవలసినదని ఆంధ్రశాఖాధ్యక్షుఁడనైన నాకానతి యిడిరి. వారి యాజ్ఞ ననుసరించి ద్విపదభారతము మూఁడు నాలుగు సంపుటములు 1950 సంవత్సరాంతమునకుఁ బ్రచురింపఁ బడినవి.

మిగిలిన గ్రంథములలో ననేకములైన యక్షగానములు నితరకృతులు నున్నవి. వానిలో నల్పసంఖ్యాకములను సరస్వతీ మహల్ అధికారులు ప్రచురించిరి. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు వారిచే వ్రాయించి తెప్పింపఁబడిన యీ మిగిలిన వానిలోఁ గొన్నిటినైనను ప్రచురింపవలసినదని యుపాధ్యక్షులైన డాక్టర్

శ్రీ వాసిరెడ్డి శ్రీకృష్ణగారు ఆజ్ఞాపింపఁగా యక్షగాన ప్రచురణ మారంభింపఁ బడినది. అందు ఇప్పటికి నైదు సంపుటములలో నీక్రిందిరీతిని ప్రచురింపఁబడినవి.

1 వ సంపుటము 1955 సం॥
- ప్రహ్లాద చరిత్ర
- పూతనా హరణము
- కాళీయ మర్దనము
- హేమాబ్జనాయికా స్వయంవరము

2 వ సంపుటము 1956 సం॥
- విజయ రాఘవచంద్రికా విలాసము
- విజయరాఘవ కల్యాణము
- తంజాపురాన్న దాన మహానాటకము

3 వ సంపుటము
- ద్రౌపదీ కల్యాణము
- రతి కల్యాణము
- శచీపురందరము
- సతిదానశూరము

4 వ సంపుటము
- వాసంతికా పరిణయము
- వివేక విజయము
- చిత్రకూట మాహాత్మ్యము
- భీమసేన విజయము
- (శ్రీ)కృష్ణలీలా విలాసము

ప్రకృతప్రచురణము అయిదవ సంపుటము. తరువాతి సంపుటములును క్రమముగా ప్రచురింపఁబడును. ఇప్పటికిఁ

రములు వ్రాసి తెచ్చుటకు కొందఱు లేఖకులను నియమించి, యప్పటి యుపాధ్యక్షులగు డాక్టర్ శ్రీ కట్టమంచి రామలింగా రెడ్డిగారి ప్రోత్సాహమున 1938 వ సంవత్సరము నుండియు పనిప్రారంభ మైనది. అప్పటినుండియు 1948 వ సంవత్సరము వఱకు నచటి యముద్రితముల కన్నిటికిని ప్రత్యంతరములు వ్రాయించి తెప్పింపఁబడినవి. పైరీతిని సేకరింపఁబడిన వ్రాఁత ప్రతులలో వీనైనన్ని ముద్రించి ప్రచురించుటకు విశ్వకళా పరిషత్తువారు తీర్మానించిరి. ఆతీర్మానము ననుసరించి ద్విపద భారతము మొదటిసంపుటము 1948 లోను, రెండవసంపుటము 1950 లోను అప్పటికి తెనుఁగుశాఖాధ్యక్షులైన శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు పరిష్కర్తగా ప్రచురింపఁబడినవి. ఆ తరు వాత డాక్టర్ శ్రీ వాసిరెడ్డి శ్రీకృష్ణగారు ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిష దుపాధ్యక్షులై మిగిలిన గ్రంథముద్రణమునకు దొరఁకొన వలసినదని ఆంధ్రశాఖాధ్యక్షుఁడనైన నాకానతి యిడిరి. వారి యాజ్ఞ ననుసరించి ద్విపదభారతము మూఁడు నాలుగు సంపు టములు 1950 సంవత్సరాంతమునకుఁ బ్రచురింపఁ బడినవి.

మిగిలిన గ్రంథములలో ననేకములైన యక్షగానములు నితరకృతులు నున్నవి. వానిలో నల్పసంఖ్యాకములను సరస్వతీ మహాల్ అధికారులు ప్రచురించిరి. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు వారిచే వ్రాయించి తెప్పింపఁబడిన యీ మిగిలిన వానిలోఁ గొన్నిటినైనను ప్రచురింపవలసినదని యుపాధ్యక్షులైన డాక్టర్

శ్రీ వాసిరెడ్డి శ్రీకృష్ణగారు ఆజ్ఞాపింపఁగా యక్షగాన ప్రచురణ మారంభింపఁ బడినది. అందు ఇప్పటికి నైదు సంపుటములలో నీక్రిందిరీతిని ప్రచురింపఁబడినవి.

1 వ సంపుటము 1955 సం॥
- ప్రహ్లాద చరిత్ర
- పూతనా హారణము
- కాళీయ మర్దనము
- హేమాబ్జనాయికా స్వయంవరము

2 వ సంపుటము 1956 సం॥
- విజయ రాఘవచంద్రికా విలాసము
- విజయరాఘవ కల్యాణము
- తంజాపు రాన్న దాన మహానాటకము

3 వ సంపుటము
- ద్రౌపదీ కల్యాణము
- రతి కల్యాణము
- శచీపురందరము
- సతీదానశూరము

4 వ సంపుటము
- వాసంతికా పరిణయము
- వివేక విజయము
- చిత్రకూట మాహాత్మ్యము
- భీమసేన విజయము
- శ్రీకృష్ణలీలా విలాసము

ప్రకృతప్రచురణము అయిదవ సంపుటము. తరువాతి సంపుటములును క్రమముగా ప్రచురింపఁబడును. ఇప్పటికిఁ

ప్రచురితములైన యీ సంపుటము లన్నియు నొక్కొక్కటి సుమారు మూడువందల పుటలు గలవి. ఇవి గాక యనకాశ మునుబట్టి ప్రచురింపవలసిన గ్రంథములు సుమారు 25 సంపుటములు కావచ్చును.

పై గ్రంథముల నన్నిటిని బరిశీలించియుఁ బరిష్కరించియు శుద్ధప్రతులను దయారుచేయుటలో శ్రీ కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మగారు సహాయులుగా పనిచేయుచు నుపయోగించుచున్నారు. పరిషత్ కళాశాలలో నుపన్యాసకులుగా పనిచేయుచు యక్షగాన విషయమున గాఢ పరిశ్రమచేసి పి. హెచ్.డి పట్టమును పొందిన శ్రీ ఎస్. వి. జోగారావుగారు ఈసంపుటములప్రచురణ విషయములలో మిక్కిలిగా సహాయ పడియున్నారు.

ఈగ్రంథము లిట్లుప్రచురణభాగ్యము నందుటకు ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిష దుపాధ్యక్షులగు శ్రీ వాసిరెడ్డి శ్రీకృష్ణగారి యాదరాభిమానములు మూలకారణములు. ఇట్టి యుపాధ్యక్షులవారికిని, సిండికేటువారికిని, కీ. శే. లైన యీకృతికర్తల పక్షమున కృతజ్ఞతాభివందనముల నొనర్చుచున్నాను.

పరిష్కర్త,
ఆచార్య విద్వాన్ జి. జె. సోమయాజి,
ఆంధ్రశాఖాధ్యక్షుఁడు,
ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్,
వాల్తేరు.

కృతజ్ఞత

అక్షరరూపమున వెలయుచు ఆంధ్రభాషాయోషాలంకారములయి చాలకాల మినాలోకయోగము లేని యీయనర్ఘ కృతిరత్నముల ప్రకాశనమున దీక్షాపరులయి ఆంధ్రభాషోద్ధరణమున ఆదరముగలిగిన పండితపక్షపాతులు

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషదుపాధ్యక్షులు
శ్రీ శ్రీ వాసిరెడ్డి శ్రీకృష్ణగారికి
నిరంతర కృతజ్ఞతాభివందనములు.

నిండుమనంబు నవ్యనవనీతసమానము, పల్కు-శర్కరా
ఖండసమంబు, చేతయుపకారపరంబు, సధర్మచింతసల్
ఖండనసేయువర్తనము గల్గునుదారుఁడు వాసిరెడ్డి కృ
ష్ణుండు నిరామయాభ్యుదయ నూత్నవికాసము లొందుఁ
గావుతన్.

పరిష్కర్త,
ఆచార్య విద్వాన్ సోమయాజి.

పీఠిక.

పారిజాతాపహరణము

ఇది క్రీ. శ. 1787-1798 సంవత్సరముల నడుమఁ దంజావూరి నేలిన మహారాష్ట్ర ప్రభువగు అమరసింహున కంకితముగా నతని యమాత్యుఁ డగు శివరామమంత్రి ప్రేరణమున మాతృభూతకవిచే రచింపఁబడినది. ఇతని గోత్రము శాండిల్యము. తండ్రి రంగార్యుఁడు. ఇతఁడు త్రిశిరగిరి మాతృభూతేశ్వరస్వామి భక్తుఁడు.

తెనుఁగునఁ గల కడుపెద్ద యక్షగానములలో నిది యొకటి. మొదట వరుసగా వినాయకుఁడు, కటికము, దార్ష్టిక పండితుఁడు- నను పాత్రల ప్రవేశము, తరువాత పార్వతీపరమేశ్వరుల ప్రసంగము నిందుఁ గన్పట్టును. ఈ పాత్రలకుఁగాని ప్రసంగములకుఁగాని ప్రధానకథతో నెట్టిసంబంధమును లేదు. అట్టివే యాతరువాతనున్న ఘోటకన్యాయవృత్తాంతము, భాషాదేవి గొల్లకలాపమును. ఇవి యీ పారిజాతకథకు ముఖబంధముగా నెందుకు రచింపఁబడినవో దురూహము. పారిజాతాపహరణ ఘట్టమునకుఁ బిదప నిందున్న జలక్రీడలు, గోపికా వస్త్రాపహరణ కథయు నట్టివే. వాని కిటఁ దగిన ప్రసక్తి కనుపట్టదు. పారిజాతకథతోఁ బ్రసక్తి లేని రాధపాత్ర కిందుఁ బ్రవేశము కలదు. ఆకథ [illegible] కిందుఁ

బ్రసక్తి కలుగలేదు. సవతి కయ్యము, సింగి సింగల ప్రసంగము లిందుఁ గలవు. కాని యేకథలోనైన రక్తికట్టవలసిన యూపట్టుల నిందు రక్తి కలుగ లేదు. భావములను, పదబంధములను, పద్యపాదములను బాదములుగానే తిమ్మనగారి పారిజాతాపహరణమునుండి గ్రహించిన మాతృభూతన, ఆయన సత్యభామయలుక చిత్రగించినఘట్టమును నాల్గుపుటలలో నడిపించియుండఁగాఁ దాను ముప్పదిపుటలుగా సాగఁదీసినాఁడు. తిమ్మనార్యునకు మూఁడాశ్వాసముల పైచిలుకు పట్టిన పారిజాతాపహరణఘట్టమును మాతృభూతన యొక్కముక్కలోఁ దెమల్చి వైచినాఁడు. ఈమార్పులు దృశ్యోద్దిష్టమగు యక్షగానప్రాయరచనలో సముచితములనియే చెప్పవచ్చును. కాని, మొత్తముపైఁ గథను సమ్యక్సంవిధానముతో నాటకోచితముగా మలచలేకపోయినాఁడు.

ఇది నాటకమని పలుతావులఁ బేర్కొనఁ బడినది. ఐదంకములుగా విభజింపఁబడినది. అంతమాత్రమే మార్గనాటకానుకరణము. తక్కినదంతయు యక్షగాన ఫక్కికయే. సాధారణముగా ముందుఁ బాత్రప్రశంసయుఁ దరువాత పాత్రప్రవేశపు దరువు నుండును. పాత్రల తెరమఱుఁగు ప్రసంగములు, మాధవి పలుకరింపులు, సవతి కయ్యము మొదలగునవి భామకలాపపు బాణీని దలపింపఁ జేయును. సింగి సింగల ప్రసంగములు కొర

వంజి తీరును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చును. ప్రత్యంకాదియందునుగ్గృతిపతి నుద్దేశించియున్న 'అవధరింపు'మను నెత్తుగడయుఁ బ్రత్యంకాంతమందును గల గద్యలు,మధ్యనున్న సుదీర్ఘవర్ణనలును ప్రబంధ ఫక్కిని దలపించును.

ఇందు సంస్కృతమున సుమారు పాతిక శ్లోకములు, న్నాలుగైదు చూర్ణికలు, కొలఁది తమిళ కన్నడ మహారాష్ట్ర భాషాప్రసంగములును గలవు. తెలుఁగున వచనములు తఱచు ద్విపదలు, దరువులు (దరువులలోఁ గృష్ణుఁడుద్దిష్టుఁడుగా 'త్రిశిర గిరి నిలయసఖ' యనుముద్రలు గలవు.' ఉత్తరాది దరువులు, గూడఁగలవు) పద్యములును గలవు. సీసములు సుమారొక నూఱున్నవి. అందుఁ బ్రతిపాద సమతాపాదనముతోడి తూఁగు బాగుగ నున్నది. తలుపుపాట, నలుగుపాట, శోభనములు, గౌరీకల్యాణము మొదలగు స్త్రీల వేడుకపాటలు నిందుఁ గలవు. వీనినన్నిటిని బట్టిచూడఁగాఁ గవి తానెఱింగిన భిన్నప్రక్రియల నన్నిటి నేకముఖముగా దండ గ్రుచ్చుటకుఁ బ్రయత్నించినట్లు తోఁచుచున్నది. గొల్లకలాపము, జలక్రీడలు, గోపికావస్త్రాప హరణము మొదలైన కృష్ణలీలలు తనకుఁ బరిచితము లైనవి యేకసూత్రాన మాత్రముగా నిందు గుదిగుచ్చినాఁడు. వస్త్వైక్యదృష్టితో దీనిని జూచినచో నిది యతుకులబొంతవలెఁ దోఁచును.

ఇంకఁ బాత్రపోషణము ప్రసంగౌచిత్యము ననునట్టివి కొంతవఱకు గ్రామ్యఫక్కినే యున్నవి. సత్యభామా శ్రీకృష్ణ సంవాదము, పరస్పరానునయము, ప్రసాదీకరణము ననునవి సుకుమార ప్రవృత్తిగల యౌచితీవిధానజ్ఞులకు నంతగా రుచింపవు. కొన్ని యెడల సంవాద సరళియు గ్రామ్యజనోచితముగనే యున్నట్లు మనకుఁ దోఁపవచ్చును. కాని యాకాలమున నిట్టి రచనలకుఁ బ్రాచుర్యము గలిగి వీనిని జూచి జనులానందించు చుండెడివారు. ఇట్టిరచనలు నేఁడును వీధి భాగవతములోఁ గలవు.

పారిజాతాపహరణము

మాతృభూత కవి

దేవముని వనచైత్రి, ధృతకనకవేత్రి।
శరణు శరణు విపక్షశిక్షణ।
శరణు త్రిజగద్రక్షణ! శరణు విమలకటాక్ష
వీక్షణ, శరణు శుభకరలక్షణ ॥శం॥
నందనందన, వినతసనక సనందన, జనానందన।
నందకాయుధధర, పురందర నందన రచితవందనా ॥శ॥
భానుకోటి సహస్రభాను విభాసమాన, నిరంజనా।
ధేనుకాసుర మదవిభంజన, దివిజసముదయరంజనా ॥శ॥
వల్లవీరమణ త్రిశిరగిరివాసమిత్ర సనాతనా।
పల్లవచరణ దళితపూతన పాలితాఖిలచేతనా ॥శ॥

మంగళం॥ మధురావిహారికి మంగళం।
మధుకైటభారికి మంగళం॥
గోపసంచారికి, గోవర్ధనోద్ధారికి।
మాపతికిని జయ మంగళం॥
పాపసంహారికి ప్రబలకంసారికి।
మాపాలి గోపాలునికి మంగళం॥
జన్మరహితునకు జగదేకవీరునకు।
మన్మథగురునకు మంగళం॥
సన్ముని వంద్యునకు శంఖచక్రధరునకు।
మన్మథ మన్మథునకు మంగళం॥

దీనవత్సలునకుఁ ద్రిశిరగిరీశు సఖునకు
మానితాచారునకు మంగళం॥
భానుకోటి తేజునకుఁ బరమదయాళునకు
మాణిక్యాభరణునకు మంగళం॥

ద్విపద: శ్రీగణనాథుని సింధురాననుని
వాగీశముఖ్య గీర్వాణసేవితుని
ఏకదంతమువాని హేరంబుఁడనఁగఁ
బ్రాకటవిఖ్యాతిఁ బడసినవాని
మోదకహస్తుని ముక్కంటిపండ్లు
సాదరంబుగ మెక్కు చక్కనివాని
కలుగులాయపుఁ దేజి కడువడి నెక్కి
యిల నెల్లలోకము లేలెడువాని
తన్నుఁ బూజించిన ధన్యులపాలి
పెన్నిధానంబుగాఁ బెంపొందువాని
ఆదిగణేశ్వరుఁ డైనట్టివాని
పాదాబ్జములకును భక్తితో మ్రొక్కి,
శ్రీరుక్మిణీలోలు శ్రితపరిపాలుఁ
గారుణ్యమయు శీలుఁ గాంచనచేలు
నందగోపకుమారు నవనీతచోరు
బృందారకాధారు బృథ్వీవిహారుఁ

గనకరత్న నికాయ కలితవిభూషు
ఘనతర మృదుభాషుఁ గమనీయవేషు
నతసీ కుసుమదేహు నాజానుబాహు
శ్రితరక్షణోత్సాహు శ్రీఖగవాహు
శ్రీవత్స కౌస్తుభాంచిత వక్షుఁడైన
శ్రీవిష్ణుదేవుని సేవించి మించి,
అతని పట్టపురాణి యలినీలవేణి
తతసైకతశ్రోణి తరుణాబ్జపాణి
యానత గీర్వాణియగు మంజువాణిఁ
బూని యిందిరను నేర్పున సన్నుతించి,
తమ్మిగద్దియమీఁదఁ దాఁగొలువుండి
దొమ్మిగా బ్రదుకుపొద్దుల లెక్క నుదుట
టాకులపై వ్రాయు నబ్జసంభవునిఁ
బ్రాకటముగ నీరుపాలు వేర్వఱచు
పావుర మెక్కెడువాని నెమ్మదిని
వేవేగ భక్తితో వినుతించి మించి,
తలవాకిట మెలంగు తామరసాక్షి
పలుకుల జవరాలు బ్రహ్మయిల్లాలు.
చదువులపుట్టిల్లు జగడంపు బువ్వ
కదలికఁ దినువానిఁ గన్నట్టితల్లి
నాలుకపై నటనము చేయు దేవి.

త్రైలోక్య జననిని దలఁచి ప్రార్థించి,
ఐదుమోముల వాని, నమరు ముమ్మొనల
కైదువ గలవాని, గళమున విసము
ధరియించు కొనువానిఁ దరుణతుషార
కరకిరీటుని జహ్నుకన్యకాధరుని
మహనీయ రుద్రాక్ష మాలికాధరుని
అహిరాజభూషణుఁడైనట్టివానిఁ
గైలాస నిలయుని ఘన హిమశైల
బాలికాలోలుఁడై పరఁగినవాని
జగతి సృష్టిస్థితి సంహారకర్త
యగువాని నష్టమూర్తైనట్టివాని
భావించి పూజించి ప్రార్థించి మించి
సేవించి యభిమతసిద్ధి గావించి,
గట్లరాయని ముద్దుగారాబు పట్టి
యాట్లాటలుగను బ్రహ్మాండభాండములఁ
జాలనగావించు పరమకళ్యాణి
శూలిని మాతల్లి సురకల్పవల్లి
గజముఖ గుహులను గన్నట్టిమాత
సుజనావనఖ్యాత సుగుణసంజాత
కాళిక సకలదిక్పాల కిరీట
కలిత రత్నచ్ఛటా ఘటితపాదాబ్జ

లలితమైతగు శ్యామలాంబికకెఱఁగి,
వ్యాస వాల్మీకాది వరకవీశ్వరుల
భాసురభక్తిచే భావించిమించి,
నన్నయభట్టాది నానాంధ్రకవులఁ
జెన్నుమీఱఁగ మదిఁజెలఁగి నుతించి,
లక్షణ లక్ష్యంబు లని మెఱుంగకను
అక్షరశూన్యులై యమరినయట్టి
కుకవుల నెల్లఁ బేర్కొనక నిందించి,
ప్రకటమౌ మద్గురుస్వామినిఁ దలఁచి
గురుతర శాండిల్యగోత్రపావనుఁడ
వరకవిరంగార్య వరతనూభవుఁడ
గురుకృప సౌగంధి కుంతలాదేవి
వరముచే జనియించి ప్రబలినవాఁడ
మాతృభూతస్వామి మహితకటాక్ష
చాతుర్య పరిలబ్ధ సరససాహిత్య
సంగీత మధుర వాగ్ఝరి గల్గువాఁడ
శృంగారరసము తెల్సిన మేలువాఁడ
కవి మాతృభూత నాఖ్యానంబుచేత
భువిలోపలఁ బ్రసిద్ధి పొందినవాఁడ
గరిమచే లోక విఖ్యాతంబుగాను
సరవి మీఱఁగఁ బారిజాతాపహరణ
మను మహానాటకం బందఱు మెచ్చ
వినిపింతుఁ ద్రైలోక్య విఖ్యాతముగను.

వ. అని.

శ్లో॥ సర్వత్ర పరిపూర్ణో య, స్సమస్త జగతాంపతిః।
సంప్రార్థ్య తం జగద్వంద్యం, కరోమికృతిముత్తమాం॥

వ. అని యిష్టదేవతా ప్రార్థనంబును, గురుచరణారవింద వందనంబును సుకవిజనతాభినందనంబును కుకవిజన తిరస్కారంబును గావించి కృతిపతి నభివర్ణించెద నెటువలెను.

శ్లో॥ శ్రీమత్ ప్రతాపహరిభూపతి పుణ్యపాక
రూపే లసత్యమరసింహ మహీపచంద్రే।
ఆశాతరంగ లసమాన మనుష్యపూర
లోకాంబురాశి రగమన్మహనీయహాసం।

శ్లో॥ విష్ణు స్స్వకీయ నరసింహమహావతారం
సంత్యజ్య పుణ్యజనపీడన ముఖ్యహేతుం।
సంప్రాప పుణ్యజనతా పరిరక్షణార్థ
మద్యక్షితా వమరసింహ నృపావతారం॥

శ్లో॥ జ్ఞానాంజనేన పరిలబ్ధ మదృశ్యరూపం
శ్రీరామ నామకనిధిం హృదయాబ్జకోశం।
యస్మాద్వహ త్యమరసింహ మహీపచంద్ర
స్తస్మాత్తదీయ గుణవర్ణనమేవ ముఖ్యం॥

ద్వి॥ శ్రీభోసల కులాబ్ధిశీతాంశుఁడనఁగఁ
బ్రభవంబందిన పరమపుణ్యుండు,
శ్రీకరముగను భాసిలు చోళరాజ్య
మేకచక్రంబుగా నేలెడువాఁడు,
మకరంద ముఖ్య సముంచిత బిరుదు
లకలంకముగఁ బూని యమరినవాఁడు,
పొలుపైన శ్రీతోఁట పుటభేదనమును
తెలిదీవికని విష్ణుదేవుఁడౌ వాఁడు,
సార భుజాంతర సంతతోల్లసిత
భూరి ప్రతాప విస్ఫురదబ్జమిత్ర
శమిత మదోన్మత్త శత్రురాజన్య
కుముద సందోహుఁడై కొమరొందువాఁడు,
శరదభ్రపేచికా చంద్ర సితాబ్జ
వరతార ఫేన దివ్యయశఃపయోబ్ధి
నిబిడీకృతాద్భుతానేక వేధాండ
శబల కరండ సంచయుఁడైనవాఁడు,
భవ్యతరౌదార్యవార్ధి నిమగ్న
దివ్యమణీ కామధేను మందారుఁ,
డతులిత మృదుహృదయాంభోజ సదన
తతభక్తి పేటికాంతర గుప్తమహిత
ధర్మార్థకామాది దానచాతుర్య

నిర్మల హరిహయ నీలవజ్రిండు,
స్థిర చోళరాజ్యసంస్థిత మహనీయ
పరమదేవాలయ బ్రహ్మాలయాది
భాగ్య సర్వస్వభవ్యాకార లసిత
యోగ్య పుణ్యమయ దేహుండైనవాఁడు,
సంతతాశ్రిత సుధీజన కవిరాణ్ణి
రంతరతర దరిద్రత్వసరోజ
సోమాయిత కటాక్ష సురుచిరాపాంగ
సీమాభిరామ లక్ష్మీవిలాసుండు,
భోసలకుల సుధాంభోధి నుప్పొంగఁ
జేసిన చంద్రుఁడై చెలఁగినవాఁడు,
నిరతంబు తుళజావనీపాలునకును
గరమొప్పఁ బౌత్రుఁడై గడఁగినవాఁడు,
మఱియుఁ బ్రతాపసింహక్షితీంద్రునకు
సొరిది సుపుత్రుఁడై శోభిల్లువాఁడు,
వ్యక్తమై తగు యమునాంబికాగర్భ
శుక్తి మౌక్తికముగా సొంపొందువాఁడు,
సార్వజ్ఞుఁడౌ తుళజావనీంద్రునకుఁ
గూరిమి యనుజుఁడై కొమరొందువాఁడు,
దాతలకెల్లను దాత తానగుచు
భూతలంబునఁ గీర్తి పొందినవాఁడు,

తఱుచైన కవిబుధతతులకుఁ గల్ప
తరువుచందంబునఁ దనరినవాఁడు
విద్యలలోఁగల వివరంబుదెలిసి
విద్యాధికులఁ బ్రోవ బిరుదందువాఁడు
రహిఁ జంద్రమౌళీశ్వర ప్రసాదంబు
బహుళంబుగాఁ గల్గి భాసిల్లువాఁడు,
రమణకెక్క ప్రతాపరాముని కృపను
విమల భూమండలం బేలెడువాఁడు,
మఱి మహిషాసురమర్దని నెపుడు
గురుతర భక్తిచేఁ గులదైవముగను
మదిలోన భావించి మంచిపువ్వులను
ముదమొప్పఁ బూజించి ముదమందువాఁడు,
ధర్మమార్గము నీతి దప్పనివాఁడు,
ధర్మస్వరూపుఁడై తనరినవాఁడు,
ఇంచుబోణులకెల్ల నెలమితోఁడుతను
బంచబాణుని రీతిఁ బరఁగినవాఁడు,
తాలిమిగలవాఁడు దాక్షిణ్యశాలి,
మేలుతెల్సినవాఁడు, మేలైనవాఁడు.
ఇంతటి నెఱదాత యింతటినేత,
ఇంతవదాన్యుండు నింతపుణ్యుండు
నింతటిమాన్యుండు నింతధన్యుండు

నింతటి మహీపాలుఁ డింతసుశీలుఁ
డింతటి యమరసింహేంద్రుఁడౌ నృపతి
చెంత పాయక యుండు శివరాయమంత్రి
ఎటులన్న హరిహరు లేకమూరీతి
నిట కన్నుమున్నన్నె యేకమూరీతిఁ
గుసుమంబు వాసన గూడినరీతి
నెసఁ జంద్రచంద్రికల్ వెలసినరీతిఁ
బాలు నీరొక్కటై పరఁగినరీతి
మేలియద్దము నీడ మెలఁగినరీతిఁ
దనరు ప్రతాపరుద్రనృపాలుచెంత
నొనర యుగంధరుఁ డొప్పినరీతి
సారంగధరుఁడను జనపతిచెంతఁ
గూరిమిని సుబుద్ధి కొమరొందురీతి
రమణకెక్కిన కృష్ణరాయలచెంత
విమలుఁడై యప్పాజి వెలసినరీతి
మహరాజు కరుణకు మటి పాత్రుఁడగుచు
విహితధర్మముచేత వెలసి శంభోజి
రాయని తనయుఁడై రాష్ట్రంబునందు
నాయతకీర్తిచే నమరినవాఁడు,
అమరిన సామదానాద్యుపాయముల
క్రమము దెల్సినయట్టి ఘటనాపరుండు,

అల త్రియంబకమంత్రి కనుజుఁడౌ వాఁడు,
కలిత నాగోజి శంకరుల కగ్రజుఁడు
ఎలమిమై నమరసింహేంద్రుని సభను
నలుగురు మెచ్చంగ ననుబిలిపించి
యాచంద్రతారార్క మహానట్టుగాను
భూచక్రమెల్లను బొగడి మెచ్చఁగను
నవ్య శృంగారాభినవ రసభావ
భవ్యమై తగు గద్యపద్యాత్మకముగ
నలవారి జాతాపహరణంబు ముద్దు
గులుకు పల్కులచేతఁగొమరు మీఱఁగను
రచియింపు మనుచు నుల్లాసంబుగాను
ముచిర తాంబూల జాంబూనదాంబరము
లమరసింహేంద్రుచే నత్యాదరముగ
నమరఁగ నిప్పింప నతిముదంబునను
గవితా చమత్కార గరిమతో డుతను
వివరింతుఁ దత్కథావృత్తాంతమంత.

సీ॥ ఏ నృపాలుని కీర్తి హీరహారతుషార
డిండీరదరముల డింపుపఱచు,
నేరాజు విక్రమంబిల దుర్గ్రహోగ్రహో
దగ్రశాత్రవ రాణ్మహోగ్రమణఁచు

సేవిభు నౌదార్యమిల నిర్జరాగము
నైచికీ మణులను గోఁచఁజేయు
నేఘను సౌందర్యమెలమిఁ గంతుజయంత
నల వసంతాదుల నవ్వుచుండు
నతఁడు శ్రీపార్వతికి సాటియనఁగ వెలయు
చున్న యమునాంబికా గర్భశుక్తి ముక్తి
కమనఁ జెలువొందుఁ జక్కనియమరసింహ
రాజచంద్రున కెనయైనరాజుగలఁడె!

శ్లో. మిత్రిత్వాత్సతతం సమస్తజగతాం జైవాత్మకత్వాదపి
శ్రీరమ్యామరసింహ నామకహ రేః సంప్రాప్య నేత్రీకృతిం
సత్పద్మావనతత్పరః కువలయాధారస్స్వయంరాజతే
రాజశ్రీ శివరాయ ధీవరమణిర్విద్యాబ్ధిపారంగతః।

సీ. భానుమండలము స్వర్భానుపీడితమయ్యెఁ
దాంతమైభక్తుల స్వాంతమలికె
ఫలములు లేవాయెఁ దులసీవనంబున
నల విషభవమయ్యె నబ్జవనము
భక్తులపాలయ్యె వైకుంఠనగరంబు
పంకసంకరమయ్యెఁ బాలకడలి
వారిధినిమునింగె ద్వారకాసగరంబు
గొల్లలవశమయ్యె గోకులంబు

అనుచు నవి రోసి యమరసింహావనీంద్రు
నగరఁ బ్రత్యక్షమైనిల్చి నటనచేయు
బాలగోపాలమూర్తిపైఁ బారిజాత
హరణ నాటకమొనరింతు నద్భుతముగ.

సీ. శ్రీవెలసినయట్టి దేవకీవరగర్భ
కలశాబ్ధిచంద్రుఁడై చెలఁగువాఁడు
సొబగైన నందయశోదాదులకు నయ
నానందముగ నాటలాడువాఁడు
భవ్యతరాభీర భామినీమణులను
లీలసుఖాబ్ధిఁ దేలించువాఁడు
శ్రీవత్స కౌస్తుభాంచితవత్సభాగుఁడై
నలుభుజంబులచేత మెలఁగువాఁడు

గోపకులఁగూడి కేళ్రిపులు మేపువాఁడు
వేణునాదవిశారదుఁడైనవాఁడు
డంబుమీఱిన పీతాంబరంబువాఁడు
కృష్ణదేవుఁడు మిమ్ము రక్షించుఁగాత!

వ. తదనంతరంబ నాటకసంగ్రహం బెటువలెను.

సీ. సమరాశనుఁడు పారిజాతసుమము దెచ్చి
యింపుతోఁ గృష్ణున కిచ్చుటయును
ఆకుసుమంబు శ్రీహరి రుక్మిణికొసంగ
ముదిత వేసలియందుముడుచుటయును

అది సత్యవిని మది నాకులపడి కుంది
తొడిఁబడి కృష్ణుని దూఱుటయును
హరి నారదునిగొని సురతరు దెప్పించి
యొగి సత్యముంగిట నునుచుటయును
ధాత్రినీకథ పారిజాతాపహరణ
మాట గావున నదియెల్ల నాటకముగఁ
బూని రచియించినాఁడను బుధులు తప్పు
లెంచి చూడక నన్ను మన్నించరయ్య.

క. శ్రీవిలసద్భోసలకుల,
పావనమకరందబిరుద, భావజరూపా!
శ్రీవనితాంచితవీక్షణ,
సేవకరిపుభూస, యమరసింహమహీపా!

గీ. అవధరింపుము నీపేర నంకితముగఁ
బారిజాతాపహరణంబు బాగుమీఱ
నాటకముగాను రచియించినాఁడ వేడ్క
నెలమినందునఁ బ్రిథమాంక మెట్టిదనిన.

వ. అని యిట్లు సేయందొడంగిన
పారిజాతాపహరణ నాటకారంభ సమయంబున
వినాయకుఁడు వచ్చేమార్గం బెవ్విధాన నంటేను.

సీ. పలుమారు బుసకొట్టు పాపజందెముతోడ
మొలకనవ్వుల గజముఖముతోడ
ఘనదానజల లసద్గండస్థలముతోడ
గురుతరంబగు బొంటికొమ్ముతోడ
వన్నెమీఱినయట్టి వక్రతుండముతోడ
గొప్పయౌ బ్రహ్మాండ కుక్షితోడ
పాశాంకుశములచేఁ బరఁగు చేతులతోడ
శ్రీకరంబగు చేటచెవులతోడ

ముంజిమొలనూలిగంటల మ్రోఁతతోడ
దాసులనుబ్రోచు పాదపద్మములతోడ
మూషికారూఢుఁడగుచును ముదముతోడ
వచ్చె గణపతి తన భక్తవరులఁబ్రోవ!

ద॥ శంకరాభరణము॥ ఆది॥

గణపతివచ్చెను జూడరె కనుగొని వరములు వేడరె
ఫణియజ్ఞోపవీతము మెఱయఁగఁ బాశాంకుశములు
కరములఁ బూనుక ॥గ॥
మోదకహస్తముతోడను ముంజిమొలనూలితోడను
మాదిరిలేని చంద్రఖండము మస్తకమునఁ దళతళ
యని మెఱయఁగ ॥గ॥

జంటిపంటి నెఱదంట ఒనరఁగ దానముకొంట
దంటతనంబునఁ గొలిచినవారికిఁ దాఁ బ్రత్యక్షం
బౌనంట ॥గ॥
త్రిశిరగిరినిలయుని తనయుఁడు దేవతా సార్వభౌముండు
అపమానంబగు మూషికవాహనారూఢుండై వేడుక
మీఱఁగ ॥గ॥

వ. ఇట్లువచ్చిన గణపతిని స్తోత్రింబుచేసేమార్గం బెవ్విధాన
నం టే.

శ్లో॥ మధుకరవృతగండం మత్తమాతంగతుండం
జఠరనిబిడకాండం సాధుసంత్రాణశౌండం
పరిధృతశశిఖండం పాపవిచ్ఛేదచండం
పదనతసురకాండం భావయే వక్రతుండం॥

వ. మఱియు నెటునలెను.

చ॥ కరిముఖమున్ జతుర్భుజత గండమదంబును నేకదంతమున్
మురువగు వక్రతుండమును మోదకహస్తము మందహాస
మున్
చిరుమొల నూలిగంటలు విచిత్రపు రత్నవిభూషణంబులున్
శిరమునఁ జంద్రరేఖగల సిద్ధివినాయక! నీకుమ్రొక్కెదన్॥

వ. ఇట్లు వినాయకుఁడువచ్చినతదనంతరంబ కటికముఁవాఁడు
వచ్చేమార్గం బెవ్విధాననం టేను.

క. వింతలగు మాటలాడుచు
నెంతే నవ్వించుకొనుచు నెకసక్కెమునన్
గంతులు వైచుచుఁ గటికం
బంతట హరి సభకువచ్చె నతిముద మొదవన్

మంగళకైశిక॥ చాపు॥

అల్లదె వచ్చెను కటికము - అల్లదె
కొల్లకొల్లలుగ వింతమాటలాడుకొంట
మేలంట వాదంట దుముకుకొంట ॥అల్ల॥

పట్టెనామముఁబెట్టి పండ్లు వెళ్ళఁబెట్టి
పట్టుదుప్పటిగట్టి శాకుపట్టి
దిట్టముగా వెండికట్టిన బెత్తపుకట్టె చేతఁబట్టి
కడు వేడుకతోను ॥అల్ల॥

మిడిగుడ్లతో కోరమీసము లిట్టట్టె
వడివేయుచును బరాబరిసేయుచు
ఎడవిడక పరాకు హెచ్చరికయనుచు
విడెము చొల్లుగార వికవికనవ్వుచు ॥అల్ల॥

త్రిశిర గిరీశ్వరుని చెలియైన గోపాల
దేవుని గుణములు వర్ణింపుచు
అసమానమైన శ్రీకృష్ణదేవుని సభ
నందఱు మెచ్చఁగఁ జిందులు ద్రొక్కుచు ॥అల్ల॥

వ. ఇట్లు కటికము వాఁడు వచ్చిన తదనంతరంబు దాష్టీకం
పంతులు వచ్చెడిమార్గం బెవ్విధాననం టే.

క. దుష్టాధికారధుర్యుఁడు
భ్రష్టాకారుండు సభికులను నవ్వించే
చేష్టలు గల్గినజాణఁడు
దాష్టికపండితుఁడు వచ్చెఁ దద్దయువేడ్కన్.

వ. తదనంతరంబు పార్వతీపరమేశ్వరులు వచ్చెమార్గం బెటు
వలెను.

క. నగజాసమేతుఁడగుచును
నగచాపుఁడు వృషభవాహనం బెక్కిక ప
న్నగరాజ హారములు మి
న్నగ నురమున మెఱయవచ్చె నతిముదమొదవన్.॥

రా॥కల్యాణి॥ చాపు॥

పార్వతీపరమేశ్వరులు వచ్చిరి - పరమహర్షమునను
ఉర్విని అఖిలాండకోటిబ్రహ్మాండముల - కుత్పత్తిస్థితి
లయకారకులైనట్టి ॥పా॥
నీలధవళవర్ణములతో చంద్రికవంటి - నిండు మంద
హాసములతో
ఫాలముననను మృగనాభితిత్రిపుండ్రములు - పలుమాఱు
మెఱయఁగ నందివాహనమెక్కి ॥పా॥.

కీరకురంగహస్తములతో వేద-సారములైన రూపము
లతోఁ దన

రారు కనక సర్పకుండలములసియాడ-రత్నరుద్రాక్ష
హారము లురమునఁ గదల ॥పా॥

నవ్యాబ్జావతంసములతోఁగరు-ణారసాంచిత కటాక్షము
లతో।

దివ్యపీతాంబర గజచర్మములుపూని-దేదీప్యమానహా
త్రిశిరగిరిని వెలయు ॥పా॥

వ. ఇట్లువచ్చిన పార్వతీ పరమేశ్వరులను దేవతాస్త్రీలుఁ
స్తోత్రంబు చేసిరఁట యెటువలెను.

వృషభారూఢసాంబ - వేదాంతవేద్య సాంబ
చంద్రశేఖర సాంబ - శంభో శంకర సాంబ
నాగభూషణ సాంబ - నగచాపధర సాంబ
అంతకాంతక సాంబ - అమితపరాక్రమ సాంబ
త్రిశిర గిరీశ సాంబ - దేవాదిదేవ సాంబ॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

పంతువరాళి॥ చాపు॥

దక్షహరణదక్ష ! రక్షమాం - శంకరా ॥దక్ష॥
యక్షరాజపక్ష ! సర్వ - లక్షణాంచి తోక్షవాహ -

మోక్షకరకటాక్ష ! సురా - ధ్యక్ష ! దీనరక్షణా ॥ద॥
సంగరహిత! మంగళప్రదా ! మత్తమా - తంగ దనుజ
భంగ! భూరథ !

తుంగ - సర్వ - మంగళాంత - రంగ ధృతకు - రంగ
పురవి - భంగ మోహ,నాంగ దయా - పాంగనరభు-
జంగభూష ॥ద॥

కంజలోచ నాంజనేయ - (...) వినతపాద
కంజ, మానిపుంజగేయ ।
కంజవైరి - కంజసఖ ధ - నంజయాక్ష - మంజుతరప।
తంజలిముఖ - రంజనేంద్ర - కుంజరార్తిభంజనా॥దక్ష॥

పూతనా ద్యరాతి సాయకా - త్రిశిరగిరి, ని
కేతనభవ! భూతనాయకా !
శీతలనవ - నీతహృద - జ్ఞాతభక్త - జాతవిబుధ-
గీతజగ - త్రాత మాతృ - భూత భర్గ ॥దక్ష॥

వ. ఇట్లు దేవతాస్త్రీలు స్తుతిచేసిన తదనంతరంబ పార్వతీ పరమేశ్వరులు పరస్పర వచనములాడిరంట యెటువలెను.

పరుజు ॥ఆది॥

ఏలనను విడనాడేవే - ఓపార్వతి
ఆలాంటివాఁడఁ గానే ॥
నామీఁద తప్పులెంచకె ఓపార్వతి
నన్ను నిరాకరించకె॥

పరిశుద్ధుఁడని తెలియవే - ఓపార్వతి
సరసకు చేరరావె॥

పరిశుద్ధతలు తెలిసెరా - మునిసతులఁ
బట్టి నప్పుడె యీశ్వరా॥

దయవాఁడ నేనుగాదా - ఓపార్వతి,
అయిన నాతోనె వాదా॥

చాలు నీదయ తెలిసెరా - సృష్టిస్థితి
సంహార కర్తైనప్పుడే॥

శ్రీమంతుఁడని తెలియవే - ఓపార్వతి
చిత్తమున దయనిల్పవే।

శ్రీమంతుఁడని తెలిసెరా - భిక్షాటనము
చేసినప్పుడె యీశ్వరా॥

సొగసుకాఁడని తెలియవే - ఓపార్వతి,
చొక్కించి యేలుకోవే।

సొగసుకాఁడని తెలిసెరా - పెనుబాముల,
సొమ్ములుగఁ బూనినపుడె॥

గుణవంతుఁడని తెలియవే - ఓపార్వతి
కోపము సేయనేలె ।

నీదుగుణములు తెలిసెరా - త్రిశిరగిరీశ,
నిర్గుణుఁడై నప్పుడె॥

వ. ఇట్లు పార్వతీ పరమేశ్వరులు పరస్పరవచనంబులాడిన తదనంతరంబ భోజకన్యక వచ్చెడి మార్గం బెవ్విధానననంటే.

క. అల భోజకన్యకామణి
తిలకము మెఱయంగఁ గృష్ణదేవుని సభకుఁ ।
గిలకల మంచముతోడను
చెలువలరఁగ వచ్చె నతి విచిత్రముమీఱ ॥

సౌరాష్ట్ర॥ చాపు॥
భోజకన్యక వచ్చెను, బొందుగఁ గృష్ణునిసభకు ।
ఈజగతిఁ ద్రిశిరగిరీశ్వరుమాయ, లేమనవచ్చు ॥భో॥
బంగారు మయమైన, పట్టెమంచముమీఁదను ।
అంగనామణి పవ్వళించి, శృంగారముమీఱఁగాను ॥భో॥
తళుకైన నెమ్మోమునఁ, దిలకము ముద్దుగార ।
అలరు బంగరు సలాక, వలెను మెఱయుచును ॥భో॥
గుత్తంపు రైకలోపలి, గుబ్బచన్నులు మెఱయ ।
ముత్తెపు ముంగర కదల, ముద్దులొలుకు పలుకు
లతో ॥భో॥

వ. ఇట్లు వచ్చిన భోజకన్యకను మాధవి, నీవెవ్వరని యడుగఁగా భోజకన్యక యేమనుచున్నది.

ద్వి. విను మాధవీ, నాదువృత్తాంతమంత
అనువుగాఁ దెలిపెద నదియెట్టులనిన
లలిఁగంచు కోటయు రాగికోటయును
లలితమై తగినట్టి రాతికోటయును
వెలయు నిత్తడికోట వెండికోటయును
ఎలమి బంగరుకోట యినుపకోటయును
గలయుజ్జయిని మహాకాళేశ్వరమున
నలువొందు పుటభేదనంబును నేలు
భోజుఁడు మాతండ్రి భువనంబులోన
రాజాధిరాజుల రాజనవెలయు;
నాతల్లియైన మానవతీలలామ
ఆతరిఁ దపముసేయంగ నీశ్వరుఁడు
ప్రత్యక్షమైనిల్చి ఫలమొక్కటీయ
నత్యంత ముదమున నదిభుజియించి
గర్భంబుధరియించి గలిగిన తనకు
దుర్భరంబైనట్టి దొడ్డకంబమున
నేడుమేడలుగట్టి యిలనందుఁబసిడి
తోడ రత్నంబులతోఁ జేసినట్టి
మంచాన నన్నుంచ మఱిశత్రురాజు
పంచినకాదెయ్యనఁ బంతంబులాడి
మంచంబుతో నన్ను మఱికన్నగాఁడు

వంచనగావించి వసుధకుఁదెచ్చె
ఏమిసేయుదునింక! నెవ్వరుదిక్కు!
ఈమహావ్యసనంబు నెవరుదీరుతురు!
గిరులార! తరులార! ఖేచరులార!
నరులార! నాపీట ననుజేర్పరయ్య!

వ.. అని మఱియు నేమనుచున్నది

ముఖారి॥

దాదినమ్మా దాదినమ్మా దాదినేచిన్నదాననమ్మా।
మాదేవుఁడౌ త్రిశిరగిరీశు, మాయలేమని తెలుపుదు
నమ్మా ॥దా॥
నాతండ్రిభోజరాజు నా పేరులీలావతి।
నాతల్లి మానవతి_నామగఁడు మోహనాంగుఁడు॥
కంచుకోట యినపకోట_కల్లుకోటయిత్తడికోట।
మంచివెండి పసిఁడికోట_మానైనరాగికోట॥
ఏడుకోటలనడుమ_నేడుమేడలు గట్టించి
వేడుకైన మంచమున_వెలయఁగా నన్నుంచియుండ॥
పగరాజు ననుదెమ్మని_పంపించఁగాఁబంతమాడి।
మగువలార, కన్నగాఁడు_మంచముతోఁ దెచ్చెనమ్మ
ఏమిసేతు! నెవరుదిక్కు_ఎవ్వరితో నేఁదెలుపుదు ॥దాది॥

వ॥ అనిమఱియు నేమనుచున్నది॥

ఘంట॥

అక్కట నేనేమిసేతు_అరిమెలపెరిమెల పెరిగి
యిక్కడగండ్ల కిమ్మాయెగా హాదైవమా
రాజశాజై వెలసిన - భోజరాజు కూఁతురనై
ఈజాలి కిమ్మాయెఁగా ॥హా।
ధాతవ్రాసినయట్టి - వ్రాతకుఁ దప్పరాదు
ఈతటి నేనేమి సేతునే ॥హా॥
మాయదారి కన్నగాఁడు - మంచముతోఁ దెచ్చి నన్ను
ఈ యడవి పాలుచేసెఁగా ॥హా॥
నాసొగసు నాప్రాయము - నాగుణము నారూపు పతి
హా సొప్పద మాయెనుగా ॥హా॥
పాపజాతి దైవమా, నా - పట్ల నీకుదయ లేక
యీపాపము కట్టుకొంటివా ॥హా॥
పగరాజు మాటవిని - పాపిష్ఠి కన్నగాఁడు
అగచాట్ల కిమ్ముచేసెఁగా ॥హా॥
చిన్ననాఁడొక రాకొమరునకు - పెండ్లిచేసి యిచ్చి
యుంటే
నిన్నిపాట్ల కిమ్ముగాదుగా ॥హా॥
ఈయెడ శ్రీత్రిశిరగి - రీశ్వరాజ్ఞ కేమందు నా
ప్రాయము నన్నింతచేసెఁగా ॥హా॥

వ. అని యిట్లుతనలోఁ దా నెత చెంది కర్ణకరునిజూచి భోజ కన్యక యేమనుచున్నది.

ద్వి. ఓకర్ణకారుఁడ, ఓయన్న, వినర
యేకపూ కంబాన నేఁడు మేడలను
మంచి చప్పరకోళ్ల మంచాన నన్ను
నుంచియుండఁగ నీవుపొంచటు వచ్చి
పగరాజు మాటలే పాటించియెంచి
తెగువతో నన్నిట్లుఁ దే న్యాయమఁటర !
ఆ పగరాజిచ్చు నంత కిమ్మడిగ
నేపుమీఱ ధనంబు నేనొసఁగెదను
నను నీవు మన్నించి నాతండ్రివద్ద
ననుజేర్చి మిగుల నున్నతకీర్తి గనుమి!

వ. అని యిట్లు కర్ణకునిఁజూచి భోజకన్యక పరితాపముఁ జెంది పలుకుచున్న యవసరంబున.

సీ. రాజరాజగు నొక రాజకుమారుండు
ఆవనంబున వేఁటలాడియాడి
చతురంగ బలముల సారెకుఁ గూడుక
యట నొక్కకొలని చెంగటికిఁజేర
నాసమయంబున నబలయార్తరవంబు
వినివచ్చి భోజకన్యనుచుఁ దెలిసి
కర్ణకరునిబట్టి కడువేగబంధించి
భోజకన్యను దెచ్చి భోజరాజు

కిచ్చినంతనె యాతఁడు మెచ్చి తనకు
నిచ్చినంతనె పెండ్లాడి యింతిఁగూడి
యున్న తానందవారిధి నోలలాడి
సుఖముగానుండె వైభవస్ఫురణతోడ

వ. ఇట్లు భోజకన్యక వచ్చిన తదనంతరంబ గొల్లభామవచ్చె
నాట యెటువలెను।

క. అల్లదిగో భామాపతి
గొల్లతవేషంబు దాల్చుకొని ద్వారకకున్
చల్లో చల్లో యనుచును
చల్లమ్ముచువచ్చె గోపసతుతాననఁగన్।

మోహన ॥చా॥

గొల్లభామవచ్చెను వేడుకమీర ॥గొల్ల॥
గొల్లభామవచ్చె గులుకునడలతోను–అల్లత్రిశిరగిరి
హారుసఖుఁ బొగడుచు॥ ॥గొల్ల॥
మొలకనవ్వుమోము ముద్దుగారఁగాను–అలికమునఁ
దిరుమణియమరఁగాను।
జిలుగుచీరలోన జిగిమీరు తొడలకాంతి–వెలికిఁబర్వ
మంచికులుకు గుబ్బలుమెరయ ॥గొల్ల॥
చల్లోయమ్మచల్ల।

వ. ఇట్లువచ్చిన గొల్లభామనుజూచి మాధవినీవెవ్వరనియడు గఁగా గొల్లభామ యేమనుచున్నది.

ద్వి. మోమునఁ జిరునవ్వు మొలకలెత్తంగ
గోమైన చక్కని కొప్పుసియాడ
పంజులకమ్మలు బాగుమీఱంగ
ముంజేతి కంకణమ్ములు ఘల్లుమనఁగ
తిరుమణి తిరుచూర్ణదీప్తులు వెలుఁగఁ
బొలుపైన పాపటబొట్టుసియాడ
బిగువైన చనుకట్టు పిక్కటిలంగ
అగణితంబైన యొడ్యాణంబు మెఱయఁ
బలుగజ్జెలందెలు పాదసరమ్ము
లలరుచుఁ బదముల నతిశయిల్లంగ
చల్లచల్లోయని చల్లమ్ముకొనుచు
గొల్లభామిని వచ్చెఁ గోలాహలముగ
చల్లో॥ అయితే ఏకుండతోఁదెచ్చినావనఁగా

క. చెలువగు బంగరుకలశము
సలలితముగఁబూని చల్లచల్లోయనుచున్
తొలకరి మెఱుపుతేజంగున
వెలువడె నలగొల్లభామ వెలఁదులుపొగడన్॥

వ. అయితే తెరకీవలరావమ్మా పాలోయమ్మ

పాలోకొనరమ్మ చెలులార। ఆవు

పాలోకొనరమ్మ బాగుమీఱగాను—బాలిగఁగన్నట్టి

పసిబిడ్డలకు మీరు ॥పాలో॥

పెరుగో కొనరమ్మ చెలులార।

పెరుగు కొనరమ్మ పేర్మితోడ సరిమి

పెరిమగఁ గన్నట్టి బిడ్డలకును మీరు ॥పెరు॥

వెన్నో కొనరమ్మ చెలులార।

వెన్నో కొనరమ్మ వేడుకమీఱఁగ —

మున్నుగ నవరత్నములుదెచ్చి వెలఁబెట్టి ॥వెన్నో॥

చల్లో కొనరమ్మ సఖులార।

చల్లో కొనరమ్మ అల్లత్రిశిరగిరి —

వల్లభుని కర్పితమై వఱలుచున్నయట్టి ॥చల్లో॥

వ. అయితే రాగులకు జొన్నలకు నీచల్లపోసేవా అనఁగా గొల్లత యేమనుచున్నది.

ఆణిముత్యముల కడ్డెడుచల్ల — మాణిక్యములకు మానెడు చల్ల

ముసవా వజ్రములకు ముంతెడుచల్ల — దొరయుపచ్చలకు తూమెడుచల్ల

పొలుపౌ పగడములకు పుడిసెఁడు చల్ల - తులలేని వై
డూర్యములకు దోసెఁడు చల్ల
సారగోమేధికములకుచారెఁడు చల్ల - మేరుత్రిశిరగిరిశ్వ
రుఁడు మెచ్చినచల్ల ॥చల్లో॥
ఇట్లే ఏయే దేశములలో చల్లమ్మినావనఁగా

ద్వి. మాళవ నేపాళ మగధకళింగ
గౌళ పాంచాల బంగాళకాశ్మీర
కరహాట వరహాట కర్ణాట లాట
కురు శక బాహ్లీక కోసలచోళ
ఘోటక మత్స్యాంగ కుకుర సౌవీర
భోట కేరళ వంగ ముఖ్య దేశముల
చల్లమ్ముచును నేను సంచరింపుదును
ఎల్ల వృత్తాంతంబు లే నెఱుఁగుదును

వ. అయితే నీపే రేమందురనఁగా

గీ. మహిని నాదుపేరు మఱినీకుఁ దెలిపెద
వినుము వేడ్కమీఱ వివరముగను
రహిని బుట్టినింట రంగనాయకి యండ్రు
అత్తయింట మోహనాంగి యండ్రు

వ. అయితే నీకులవృత్తాంతమేమి? అని యడుగఁగా
3

ద్వి. మా కుల వృత్తాంత మంతయు నీకు
నేకతంబునను నే నెఱిఁగింతు వినుము
గొల్లకులంబులు కూర్మిఁ బంధింపు
చెల్లుగా నీతోన జెప్పెదనిపుడు
పూడిగొల్లలు మంచి ముదితగొల్లలును
వేడుకైతగు పెసపేటి గొల్లలును
ముదమొప్పఁగాఁ బలుముష్టి గొల్లలును
నదుకుసేయని పాకనాటిగొల్లలును
కరిణిగొల్లలు హెచ్చు గంప గొల్లలును
నెఱి నల్లగొల్లలు నేతిగొల్లలును
ఏకారిగొల్లలు నెట్టిగొల్లలును
సాకారులైన సజ్జనపు గొల్లలును
పని రెండుజాతులై పరఁగునందులను
ఎనలేనివారము ఎట్టిగొల్లలము
ముదమొప్ప ముక్కర మొదలైనసొమ్ము
లదనమా మాజాతి నది యుంచదగదు.

వ. అయితే గొల్లారిపాపా ముక్కర మొదలైన సొమ్ములెవరో సంగిరనఁగా చెప్పెదను వినఁగదోయి బాపనయ్యా - నాచల్లకు మెచ్చి యిచ్చిరి.

ఉ. ముక్కర శుక్రుఁడిచ్చె నయ మొప్పఁగ గమ్మలు సూర్యుఁడిచ్చె పెం
పెక్కిన తారహారములు పేర్మిని జందురుడిచ్చె నిందుడున్
ఎక్కువమైనకంకణములిచ్చెను పాపటబొట్టుశంభుఁడున్
చక్కని సూర్యచంద్రులను శారదయిచ్చెను నాదు చల్లకున్

వ. ఆ వృత్తాంతం బట్లుండనిమ్ము, ఎట్టివారలమైన నీకుల మెక్కువేమి.

ద్వి. వామాక్షి, రేపల్లెవాడలో మేము
తామరతంపరై తనరియుండుదుము
మాకులంబునను శ్రీ మధుసూదనుండు
శ్రీకృష్ణుఁడై పుట్టి చెన్నొందెఁ గనుక
పరమేశ్వరుఁడు గొల్ల, పరమేష్ఠి గొల్ల
సొరిద ధర్మజుఁడు సజ్జనుఁడును గొల్ల
అలచంద్రుఁడు గొల్ల, యర్కుండు గొల్ల
అలరు భౌముండగ్ని యముఁడును గొల్ల
వర నైఋతియు గొల్ల, వరుణుఁడు గొల్ల
తిరమొప్పఁగావాయుదేవుఁడు గొల్ల
భువిఁ గుబేరుఁడు గొల్ల, బుధుఁడును గొల్ల

ఆ రాహు కేతువు లాదిగా గొల్ల
లిందు్రుడు గొల్ల, ఫణీందు్రుడు గొల్ల,
సాంద్రమైతగుప్రపంచంబెల్ల గొల్ల
కిన్నర గంధర్వ గీర్వాణ యక్ష
పన్నగ ముఖ్యులు పలుగొల్లవారు.

వ. అయితే పరమేశ్వర బ్రహ్మ సూర్యార్జునులు గొల్లలైన కారణమేమనఁగా.

గీ. పరఁగు హరిమైన కృష్ణుని బావగనుక
పతని నాభిని నుదయించు సుతుఁడు గనుక
సందియుండలి విష్ణుత్వ మొందెఁ గనుక
మఱియుఁ గృష్ణుని చెల్లెలి మగఁడు గనుక.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

బ్రహ్మదేవుఁడు గొల్లోయమ్మ - ఓయమ్మలార
చంద్రదేవుఁడు గొల్లోయమ్మ - ఓయమ్మలార
ఇంద్రదేవుఁడు గొల్లోయమ్మ - ఓయమ్మలార
త్రిశిర గిరి నిలయుఁడు గొల్లోయమ్మ - ఓయమ్మలార.

వ. అయితే గొల్లవారి పాపా యింద్రచందు్రలు మొదలైన ప్రపంచంబెల్ల గొల్లలైన కారణంబేమి.

మధ్య॥ చాపు॥

జగమెల్ల గొల్లాయెనే యీమాటుము-జగమెల్ల
గొల్లాయెనే

జగమెల్ల త్రిశిరగిరీశ్వరు చెలికాండ్రై తగినట్టి
కృష్ణస్వరూపము గనుక ॥జగ॥

స్థలములు వనములు సకలగిరులునదులు- జలధులంత
రిక్షస్వర్గములు

నలుదిక్కులును నా, నాజీవరాసులు
అలదేవతలు మును, లతినిరూపముగనుక ॥జగ॥

వ. అనిన గొల్లభామను జూచి మాధవి అయితే నీ చల్ల
మహిమ వినిపింపుమనఁగా గొల్లత యేమనుచున్నది.

నాదరా॥ శ్రీరమ్యమైనట్టి చిక్కని చల్ల
స్వారస్యమైనట్టి చక్కని చల్ల
కూరిమిఁ గొనరమ్మ కొమ్మరైన చల్ల
భారతి గొన్నట్టి బాగైన చల్ల
శ్రీరమణి గొన్నట్టి చెలువైన చల్ల
పార్వతి గొన్నట్టి బాగైన చల్ల
నవ్వుచుఁ గొనరమ్మ నాచేతి చల్ల;
ఇంద్రాణి గొన్నట్టి హెచ్చైన చల్ల

సల్లావు పితికిన నయమైన చల్ల
తెల్లావు పితికిన తేటైన చల్ల
ఎఱ్ఱావు పితికిన హెచ్చైన చల్ల
త్రిశిరగిరీశు కర్పితమైన చల్ల॥

వ. చల్లో గొనరమ్మ సఖులార।
చల్లచల్లో గొనరమ్మ సఖులార॥
చిలుకలవలెఁ గల కలమని పలుకుచు ॥చల్లో॥
అబ్బురపుటుబ్బు గబ్బిసిబ్బెంపు గుబ్బలు గదల ॥చల్లో॥
అల్లిబిల్లిగాను మెల్ల మెల్ల యుల్లమలరంగ ॥చల్లో॥
ఎలమి త్రిశిరగిరి నిలయుని కర్పితపటా ॥చల్లో॥

వ. గొల్లారి పాపా నీ చల్లమహిమ యేమి.

సీ. ఈచల్ల తాగిన నిలశశిప్రభగల్గు
నీచల్ల తాగిన హెచ్చుబుద్ధి
ఈచల్ల తాగిన నినునితేజము కల్గు
నీచల్ల తాగిన నెనయు విద్య
ఈచల్ల తాగిన నిందిభోగముగల్గు
ఈచల్లచే వ్యాధు లెడలుచుండు
ఈచల్ల తాగిన హెచ్చును బలవృద్ధి
ఈచల్ల తాగిన నిముడు సుఖము

వసుధ వృద్ధులకై నను వయసునచ్చు
నాయురారోగ్యసంపద లధికమౌను
పుత్రపౌత్రాభివృద్ధినిఁ బొందఁజేయు
దీని మహిమంబు లిట్లని తెలిసికొమ్మి.

వ. అయితే ఈచల్ల యెవరెవరుకొని యేమిఫలము పొంది నారే గొల్లారి పాపా.

ద్వి. శల్ల యిందుడు గొని యతిభోగి యయ్యె
చల్ల చంద్రుఁడు గొని చల్లనై పరఁగె
భారతి గొని బ్రహ్మవాక్కున వెలసె
ఆ రతి గొని మగనటు బ్రదికించె
పార్వతి గొని తనపతిమేన వెలసె
ఉర్వి శ్రీ గొని హరియురమున వెలసె
కమలజుఁడు గొని సృష్టికర్తయై పరఁగె
రమణ శ్రీ హరి గొని రక్షకుండయ్యె.

వ. ఆ గొల్లారి పాపా యింత మహిమ గలదా నీ చల్ల! ఇంకా యెలాగుననే చల్లమహిమ చెప్పుమా.

శ్లో. ఏలా నాగర సంయుక్తం
కించి ల్లవణ మిశ్రితం।
జంబీర రస సంయుక్తం
తక్రం శక్రస్య దుర్లభం॥

వ. ఇంకా చెప్పేను వినగదో బాపనయ్యా.

శ్లో. హిమ కుంద శశిప్రభ శంఖ నిభం
పరిపక్వ కపిత్థ సుగంధయుతం ।
యువతీకర నిర్మథితం మథితం
పిబ హే సర్వారుచి తాప హరం॥

వ. ఇంకా చెప్పేను వినగదో బాపనయ్యా.

క. తెల్లనయై పుల్లనయై
చల్లనయై సకలతాప శమనమై సమమై ।
పెల్లుగ మధురం బౌ నా
చల్లకు ముల్లోకములను సాటిం గలదే॥

వ. అయితే ఇంతరుచికరమైన నీచల్లపుడిసెడు పోసేవా
అనగా చిలికి పోసేనోయీ ! బాపనయ్యా.

దధిమథన మధుసూదన । కేశవ నారాయణ ।
కృష్ణ దామోదర ।
వాసుదేవాచ్యుత వామన ప్రద్యుమ్న ।
త్రిశిర గిరీశ్వర మిత్ర దివ్యమోహనగాత్ర ॥

వ. మరి స్నేటువలెను,

సురటి॥ పెరుగు చిలికెను జూడరె గొల్లభామామణి పెరుగు
కరమరుదుగ బంగరు గిన్నెలతో
సరి పెనఁగెడు కుచగిరులును కదలఁగ ॥పెరు॥
పంకజముఖి పాటలు పాడుచుఁ గర
కంకణములు ఘలు ఘల్లని మ్రోయఁగ ॥పెరు॥
కమ్మని వాసన ఘుమ్మని దిక్కులఁ
గ్రమ్మఁగఁ దాటం కమ్ములు కదలఁగ ॥పెరు॥
కులికి త్రిశిరగిరి నిలయుని సఖుఁడగు
గోపాలున కర్పితమై చెలఁగిన ॥పెరు॥

వ. ఇట్లు పెరుగు చిలికిన తదనంతరంబ గొల్లభామామణి చల్లమ్మెనఁట యెటువలెను.

కల్యాణి॥ ఆది॥

చల్ల గొనరె మీరు చల్ల గొనరె। రే
పల్లెలో నుండి తెచ్చితి భామలార యీచిక్కని ॥చ॥
తఱుచుగా రుచియైనచల్ల తాపము లెడలించుచల్ల
మెఱయ గోపాలుఁడు తాగి మిగిలినచల్ల
హరిహర బ్రహ్మాదుల కర్పితమ్మైనట్టిచల్ల
పెరుగువలె నుండేచల్ల పేరైనగోవులచల్ల ॥చ॥
భారతి పార్వతి లక్ష్మి బాళిమీఱఁ గొన్నచల్ల
కోరి నవరత్నములిచ్చి కొనఁదగినచల్ల

చారేఁడు గోరిలిన సకల శ్రమములు తొలఁగించుచల్ల
కూరిమి గొల్లవనితలు కూడిచిలికి నట్టిచల్ల ॥చ॥
రోగము లెడలించుచల్ల లోకప్రసిద్ధమైనచల్ల
మీగడ వాసనచేత మించినచల్ల
ఆగి యత్తమామలు నన్నమ్మిక రమ్మన్నచల్ల
బాగైన శ్రీ త్రిశిర గిరీశ్వరుఁడు మెచ్చఁదగినచల్ల ॥చ॥

వ. ఇట్లు చల్లమ్ముచు వచ్చిన గొల్లతను జూచి సుంకరి యేమనుచున్నాఁడు:

సుంక మియ్యాకనె యుంటే పొంకమైన నీగుబ్బలు
ఇంకఁ బట్టక నే విడుతునా–ఓగొల్లదానా!
పంకజాక్షి నీకు జడుతునా॥

గొల్లత వాక్యము :

గొల్లభామ యని లేక–గుబ్బలు పట్టేమనేవు
చెల్లబో నీకుమర్యాదా। ఓసుంకరీడ।
అల్ల పనికి సమయము లేదా॥
ముద్దుపెట్టేనంటె నీవు–దుద్దుబెట్టి జరిగేవేమి
సద్దుచేయక యిందురా వె। ఓగొల్లదానా।
పొద్దు పోయె మాటలాడవే॥
కిన్నర మీటుకొంటును–కేరిముద్దుబెట్టెనంటే
సన్నలు సైగలు సేతురా। ఓసుంకరీడ।
నన్ను చెనక కొట్టు వేతురా॥

కాసు నిచ్చేటందు కవ-కాశము లేకయు నుంటే
ఆసదీర కౌగిలింతునే। ఓగొల్లదానా।
నే సరసములు గావింతునే॥

మిట్టబావి గట్టుకింద-పొట్ల పందిళ్ల నడుమ
ఇట్లు కౌగిలించమందురా। ఓసుంకరీడ।
చుట్లవారు చూడకుందురా॥

చెలువైన శ్రీ త్రిశిరగిరి-నిలయుని కర్పితముగ
కలిసి మెలసి కూడి యుందామె। ఓగొల్లదానా।
అలరతి సౌఖ్యము కందామె॥

చెలువైన శ్రీ త్రిశిరగిరి । నిలయుని కర్పితముగ
కలసియుందామని పలికేవు । ఓసుంకరీడ।
తెలిసె తెలిసె ఏల కులికేవు॥

వ. అంత సుంకరి సమీపమునకు రాగా గొల్లత యేమనుచున్నది.

నాట॥ చాపు॥

సుంకరి వచ్చెగదే-అమ్మలార ॥సుంక॥
సుంకరి వచ్చె నేవంక పోయినగాని
కొంకు కొసరులేక బింకముతో పెద్ద ॥సుంక॥

కోపముతో వెఱ్ఱిచూపులు చూచుచు
నేఁపరాలు పెట్టె నాపైని దాడిగ ॥సుంక॥
అల్ల త్రిశిరగిరి-వల్లభుని కర్పితమౌ
చల్లమ్మవచ్చిన సమయము చూచుక ॥సుంక॥

వ. ఇట్లు సుంకరివచ్చి గొల్లభామను కొంగుపట్టి యాడ్వఁ-
గా గొల్లత యేమనుచున్నది.

సీ. పలుమారు నాకొంగు పట్టేవ దేమిరా
మాయత్త వింటేను మాటవచ్చు
బటువు గుబ్బలు పట్ట వచ్చేవ దేమిరా
మా మామ వింటేను మాటవచ్చు
నను చెక్కులను గోట నొక్కేవ దేమిరా
మావారు వింటేను మాటవచ్చు
బలవంతముగ నన్ను గలసేవ దేమిరా
మగఁడు వింటే నింక మాటవచ్చు

మట్టు మరియాదతో నుండు ముట్టవలదు
అడ్డగించకు నీకు నాయాన వినుము
ఓరి సుంకరివాఁడ, నీ గారడములు
చాలు చాలును నావద్ద సాగవిపుడు.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. కొసరి సుంకము తీసికొనవలెనే గాని
కొంగుఁ బట్టీడ్తురా కొంచెకాఁడ !
తప్పుమాటలచేతఁ దాఱుమాఱుగ నీవు
కూసేవదేమిరా కొంచెకాఁడ !
ఈసుద్ది నామగఁ డిపుడు వింటే నిన్ను
కొంచానఁ బోనీఁడు కొంచెకాఁడ!
సుంకరివైతేని టంకంబు తీసుకో
కూఁతలు పెట్టకు కొంచెకాఁడ!

నీదు బెదరింపులకు నెల్ల నేనువెఱవ
దగ్గఱికి వచ్చియిటుసేయఁ దగదు నీకు
ఏల త్రుళ్ళేవు నీమదంబిపుడడంతు
చాలు నీజాణతనమెల్ల సాగదిచట.

వ. అంతట అత్త వచ్చుట.

వ. ఇట్లు గొల్లభామ వచ్చిన తదనంతరంబ ద్వారకాపుర వర్ణనం బెటువలెను.

ద్వి. పోలుపైన ద్వారకా పురభేదనంబు
అలకాపురంబన నతిశయిల్లుచును
కోటలు కొమ్మలు కొత్తళంబులును
చేటి యఁగడ్తలు మేలుమాళిగలు

ఉప్పరంబునకన్న నున్నతంబైన
గొప్ప యుప్పరిగలు గోపురంబులును
రాజసౌధంబులు, రాజవీధులును
భోజనశాలలు భువనేశ్వరములు
రథ గజ తురగముల్, రమణీయములగు
పృథులపతాకలు, పెంపొందినట్టి
పానీయశాలలు ఘాటకశాల
లూని యున్నతములౌ యుపవనంబులును
కనకరత్నచ్ఛటా ఖచిత కవాట
ఘనతర దేహళీ కలిత గేహములు
నీలాల గోడలు నిలువుటద్దములు
చాలుగాఁ గలిగిన చంద్రకాంతంపు
శిలలచే సంతన చేసినయట్టి
పలు చంద్రశాలలు, బాగైన జాతి
పగడాల కంబముల్, పనిహాసువులను
జిగిమించు పచ్చరా చిత్తరంబులును
పటికపుఁ దిన్నెలు పరిఢవిల్లఁగను
చటుల మాణిక్యపుఁ జవికెలు గలిగి
నిత్యోత్సవములచే నెగడు యాదవుల
యత్యంత కోలాహలంబులు గలిగి
గోగణంబుల నెల్లఁ గొమరొంది మిగుల
బాగుగా మేపు గోపాల బాలికలు
వరుస బ్రహ్మ క్షత్రి వైశ్యశూద్రులును

వరములై తగు సరోవరములు గలిగి
రంగు బంగరు బొమ్మలను ధిక్కరించు
నంగనా మణులతో నలరుచు మిగుల
చెలువైన యష్టలక్ష్మి విలాసముగ
నలువొందు ద్వారకా నగరంబునందు.

వ. అట్టి ద్వారకాపురంబున కృష్ణమూర్తికొలువుకూటంబునకు వచ్చెనంట యెటువలెను.

ద్వి. ఓరకొండెయును మయూరపింఛెమును
గీరు నామంబును కేలవంపును
నాసాగ్రమందున నవమౌక్తికమును
వాసవమణి నీలవర్ణ దేహమును
మురువైన చెవులను మొసలివాయింట్లు
మెఱుఁగుఁ జెక్కులపైని మేలమాడఁగను
తెలితామరలను ఎంతే ధిక్కరింపఁ
గలిగిన నిడువాలుఁ గన్నులతోను
ఆననాంచిత మందహాస చంద్రికలు
పూని నల్దిక్కులఁ బొలుపొందఁగాను
వదనారవింద సంపదలు పెంపొదల
నదనైన కేయూరహారముల్ కదల
దర చక్రి శార్ఙ్గ గదాదాయుధములు
కరపంకజమ్ములఁ గర మొప్పఁగాను

నవరత్నమయ భూషణముల దీధితులు
ప్రవిమలంబుగ నిండి పరిఢవిల్లగను
పసమించు పసిఁడిదుప్పటిచెంగు నేల
నొసపరి జీరాడ హారాయఁలు మీఱఁగను
దనరు మన్మథ మన్మథాకారుఁడగుచు
మొనసిన శృంగారమూ_ర్తి తానగుచు
గోపవేషంబుతో గోపాల శౌరి
వైపునఁ గొలువుకు వచ్చె నంతటను.

ద॥ బిలావత్ ॥ ఆది॥

కృష్ణమూ_ర్తి వెడలి వచ్చెనదిగో_కీరవాణులార
చూడరె।
జిష్ణుఁడై వర్థిష్ణుడై ప్రభవిష్ణుఁడైన శ్రీకృష్ణ దేవుఁడగు॥
ఓరకొండె పించెము ఒయ్యార_
మొనర గీరు నామము కళలూర।
చారు కేయూర మంజీర హీర_
హారపంక్తులు దనరార ॥కృష్ణ॥
మొసలి రొయింట్లు చెవుల ముద్దుగార_
మోము చంద్రబింబమును మీఱ।
పసిఁడి వలువ వలెవాటు జీర_
భామలకును మనసునఁ దమియూర ॥కృష్ణ॥

త్రిశిరగిరి నిలయుని చెలికాఁడు—
దేవకీ తనయుఁడైనవాఁడు।
కుశల మొసఁగు రామునిసైదోడు—
కోటిమన్మథాకృతితో నేఁడు ॥కృష్ణ॥

వ. ఇట్లు వచ్చిన కృష్ణమూర్తి తెరమఱుఁగున నుండి యే మనుచున్నాఁడు.

శ్లో. ఆశానిబద్ధ హృదయై ర్దృశ్యతే నాంతరాంతరం।
చంద్రిస్స్వయంప్రకాశోపి కుముదే నిహితాశయః॥

శ్లో. మత్స్యః కూర్మో వరాహశ్చ
నారసింహశ్చ వామనః।
రామో రామశ్చ రామశ్చ
బౌద్ధః కల్కీతి తే దశ॥

వ. అని పలికిన కృష్ణమూర్తిని జూచి మాధవి యేమను చున్నాఁడు.

సీ. ఎవరయా నీవు నీవెచటనుందువు నీదు
పేరేమి యూరేమి పేర్మితోడ
నీతల్లి పేరేమి నీతండ్రి పేరేమి
నీయన్న పేరేమి నేఁడు దెల్పు
నీకులగోత్రముల్ నిలువరంబుగ మాకుఁ
దెలియంగఁ బలుకుము దిట్టముగను

కడు వేషధారివై గనుపట్టుచున్నావు
నల్లనైయున్నావు నయముమీఱి

గీ. ఓర కొండెయుఁ బించెంబు నొసరఁబూని
విటుఁడు గేస్తైనచందాన నెలసినావు
అట్లు గావున నీదు వృత్తాంతమంత
చెవులు విసఁగోరి యున్నవి చెప్పవలయు.

వ. అని యడిగిన మాధవుని జూచి కృష్ణమూర్తి యేమను చున్నాఁడు.

ద్వి. వినర మాధవ, నీకు విశదంబుగాను
వినిపించెదను నాదు వృత్తాంతమెల్ల
మాతలిదండ్రులు మమత మీఱఁగను
ఆతలఁ బరిణయంబగు సమయమున
మామ కంసుఁడు రథంబప్పుడు గడప
నామెయిఁ బలికెను ఆకాశవాణి:
"శిష్టురాలైన నీ చెల్లి దేవకికి
అష్టమ గర్భాన హరి జనియించి
చాణూర ముష్టిక సహితమ్మై నీదు
ప్రాణముల్ చదియంగఁ బరిమార్చు నిన్ను."
అన విని కంసుఁ డత్యాగ్రహమ్మునను
తనతోడఁబుట్టువుఁ దాఁ జంపఁదలఁచె.

నాతఁడె మాతండ్రి యతనిఁ బ్రార్థింప
మాతల్లి నాతఁడు మన్నించె నంత
వసుదేవ తనయుఁడై వసుధ దేవకికి
నసమాన బలుఁడనై యవతరించితిని.
బ్రీతిగా దేవకీ వసుదేవు లెన్న
నాతలి దండ్రులు నాయన్న బలుఁడు.
నాపట్టమహిషు లెన్నఁగ రుక్మిణియును
పై పైన సత్యయు వరజాంబవతియు
మొదలైన యెనమండ్రు ముదితలుగాక
ముదమొప్ప రాధ నామోహంపురాణి;
ఎఱుఁగవా మాధవా! యెఱుఁగవా నన్ను?
ధరలోనఁ గృష్ణావతారుండ నేను.

వ. అయితే నీభార్యలపేరు వివరింపవయ్యా.

ద్వి. మాటికి విను నాదుమగువలపేరు
మేలైన రుక్మిణి, మిన్నైన సత్య,
దంతియానైన సుదంతియు నొకతె,
కాంతలలో మేటి కాళింది యొకతె,
భద్రేభయానైన భద్రయు నొకతె,
మాదిరి లేనట్టి లక్ష్మణయును నొకతె,
మేలైన యల మిత్రవిందయు నొకతె,
బాళియుఁ గల్గు జాంబవతియు నొకతె,

పదియారు వేల గోపస్త్రీలు గలరు.
అదిగాక తనకు మోహము రాధమీద.

వ. ఆవృత్తాంతం బట్లుండనిమ్ము. మత్స్యాద్యవతారంబులు ఏమి నిమిత్తంబునఁ గావించితివి వివరింపవయ్యా.

ద్వి. అరయ నీ వెఱుఁగవా ఆదిని నేను
ధరలోనఁ బదియవతారముల్ చేసి
మచ్ఛమై సోమకు మదమణంచితిని
అచ్ఛపుఁ గూర్మమై యద్రిమోచితిని
అల కిటినై హిరణ్యాక్షుఁ ద్రుంచితిని
లలి నృహరినయి ప్రహ్లాదుఁ గాచితిని
వడుగునై బలిచక్రవర్తిచే మూఁడు
అడుగులు దానంబు నపుడు తీసితిని
భృగుపత్రై నృపతుల పేరడంచితిని
వగ రాముఁడగుచు రావణుని ద్రుంచితిని
హలినై ప్రలంబుని హతమొనర్చితిని
లలి బౌద్ధుఁడై బౌద్ధులను జయించితిని
యవనులకై కల్కి నగుటకు నెంచి
భువినెల్ల రక్షించి బొలుపొందువాఁడ
భువనత్రయంబును బోషించుటకును
అవతార మొందిన యట్టి కృష్ణుఁడను.

ఎనమండ్రు సతులలో నిరువురిమీఁద
ఘనతరంబగు ప్రేమ గల; దదిగాక
రాధను జూడక రహిఁ దాళలేను
మాధవ, యీమర్మ మంతయు వినుము.

వ. అయితే ఇంతసేపు తెరమఱుఁగున నున్నావు; ఈవల రావయ్యా, అనగా కృష్ణమూర్తి రాధను తలంచుకొని యేఁమనుచున్నాఁడు.

ద. నా ఒయ్యారి రాధ నా చిన్నారి రాధ
ముద్దుల గుమ్మరాధ–చక్కెర బొమ్మరాధ
చిలుకల కొలికి రాధ–మరునిపూ ములికిరాధ
రతి సురతాణిరాధ–వరశుకవాణి రాధ
కులుకు మిటారి రాధ–మరుని కటారి రాధ
మదనుని దంతి రాధ–వలపుల దొంతి రాధ.

వ. అని పలికి చెలిని జూచి మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

చ. వలపులదొంతి,బల్ పలుకు వాటమునేర్చినమేలుబంతి,యా
చిలుకలకొల్కి,మన్మధునిచేఁ దనరారెడుపూవుముల్కి–కాం
తలకును మేటి, బంధములఁ దప్పకనన్ బెనఁగేవధూటియో
షలకును మోధమై నెనరు దాఁచనిరాధనుదేర్గకున్నన్

ద్వి. చానల మేల్బంతి జాజిపూబంతి
నానెమకా గజయాన నవలతికూన
పరఁగు తేనియవాక పసిఁడిసలాక
మరువంపురెమ్మ కమ్మని ముద్దుగుమ్మ
రమణులలో మేటి రతులఁ గిరీటి
సమములేని వధూటి సద్గుణపేటి
కలికి చక్కనిజాణ కస్తురి వీణ
అలరువిల్తుకటారి యతివమిటారి
వెన్నెలలోఁదేట విరజాజితోఁట
చిన్నారిపొన్నారి చెలి హొంతకారి
రాధికామణిని నుల్లాసంబుమీఱ
నీధరలోన నే నెన్నఁడు చూతు!

ద॥ నవరోజు॥ ఆది॥

రాధనుగానరుగా చక్కనిరాధనుగానరుగా।
మాధవశ్రీమధుసూదనయని మధురాధరమొసఁగిన-
న్నాదరించిన చక్కని ॥రాధ॥
మొలకనవ్వులది చిలుకకులుకులది-కలికి చారెడు
కన్నులది
కులుకుగుబ్బలది గొప్పపిఱుఁదులది
తొలకరి మెఱుపన చెలువలరినయది ॥రా॥

లలన బంగరుసలాకవంటిది—వలపుఁజూపులు కలిగినది।
తళుకుఁ జెక్కు—లది పలుచని మోవిది—
యలయంచల చెన్నడరిన నడలది ॥రా॥
పిడికిట నడఁగిన నడుము గలిగినది—
నిడుదయైన కీల్జడగలది।
అడరి త్రిశిరగిరి జడదారికి సం—
గడి యనిపొగడుచుఁ గలిసిమెలసినది ॥రా॥

వ. మఱియు విరహాభరంబు సైపంజాలక యీ మను
చున్నాఁడు.

సీ. పున్నమచంద్రునిఁ బొడగాంచినంతనే
తరుణి రాధిక మోము తలఁపువచ్చు
కడఁగి బింబఫలంబు కనుఁగొన్నయంతనే
తరుణి రాధిక మోవి తలఁపువచ్చు
కనకకుంభంబులు కనుగొన్నయంతనే
తరుణి రాధిక చనుల్ తలఁపువచ్చు
కదళికాస్తంభముల్ కనుగొన్నయంతనే
తరుణి రాధిక దొడల్ తలఁపువచ్చు
మొనసి యమునానదీతీరమునఁ జెలంగు
గుజ్జుగొజ్జంగి పొదరిండ్ల ప్రజ్జ చేరి
కూడియాడిన చక్కని కులుకులాడి
నెపుడు గనుఁగొందు! నా వెతలెప్పుడు డిందు!

సౌరాష్ట్రి: రాధిక నెన్నఁడు కందురా

ఉల్లాసముగ నెవ్వుడుందురా।
మననునిచేతి కటారిరా— అది—
మగువలలోన మిటారిరా।
సుదతి బంగరు సలాకరా— ఎంతో—
సొగసైన బలుతేనె వాకరా।
కొమ్మమరుని మత్తదంతిరా— ముద్దు
గుమ్మలలో మేలుబంతిరా।
రతులకెల్ల సురతాణిరా— ఆ
రాజవదన కీరవాణిరా।
చక్కని చిలుకల కొలికిరా— ఆర
జిమ్ములు దెలిసిన కలికిరా।
ఎనలేని మరువంపు మొలరా— మిగుల
హెచ్చైన రతిచేతి చిలుకరా!
ఇంతి యెంతో నెఱజాణరా— భువి
నెనలేని కస్తూరి వీణరా।
పడఁతులలో నెఱయోధరా— నా
ప్రాణపదంబైన రాధరా।
కీరవాణి కని దెలియురా— త్రిశిర
గిరి నిలయు సఖుఁడని కలియురా॥

మ. నిమిషంబాయుగమాయె, గన్నుఁగనకున్ నిద్రించు
లేదాయెఁ, బ్రా
యము వ్యర్థంబయిపోయె, నెమ్మనికినిన్ హాయించు
లేదాయె, న
న్న మొకింతైనను సైచదాయె, బలుమింటన్ జంద్రికల్
చిచ్చులై
రమణీ! తోఁచె; నికేమిసేతు! నిటకున్ రాధామణిన్
దేగదే!

మధ్యమావతి॥ ఆది॥

రాధామణిని జూపరమ్మా । నాబయ్యారి రాధామణిని
జూపరమ్మా॥

మాధవ యనుచు గుజ్జుమామిళ్ళనీడల-
మధురాధర మొసఁగి నన్నాదరించిన చక్కని ॥రా॥

మొలకప్రాయమునాఁడె చిలుకవలె మాటలాడి-
తిలకము దిద్ది వగలుచేసి। శృంగారరస మొలుక
మాయవల వేసి। ఓరఁజూపులఁదిలకించి। కనుసన్న చేసి
వద్దకి డాసి। కులుకు గుబ్బల ఱొమ్ముకుమ్మలాడి
వేషిన ॥రా॥

సొగసు కాఁడా నాచేఁ దగిలితివని వచ్చి।
వగలఁ గౌఁగిటఁ గదియఁ దచ్చి।
తనకుఁదగిన మగఁడు నీవేయని మెచ్చి।

ముసిముసి-నగవు నగుచుఁ దనయంతరంగ మిచ్చి-
విరహ తాపము- ఇఁకఁ దాళఁజాలనని-
యెంతో లాలించినట్టి ॥రా॥

అద్దంపు బిళ్ళల కుద్దియనుచు ప్రేమ-
గొద్ది చెక్కులు ముద్దులాడి- వట్టి
సుద్దులఁ బొద్దు జరపవద్దని వేడి- త్రిశిరగిరీశు-
కుద్దినీవని కొనియాడి- రతులఁ గూడిన-
ముద్దుగుమ్మ నామీఁద మోడిచేసెందున్నదో ॥రా॥

ద్వి॥ చానల॥

వ. అని యిట్లు కృష్ణమూర్తి రాధామణిని దలంచి విరహ పడుచున్న సమయంబున రాధికామణి విరహభరాక్రాంతయై కృష్ణమూర్తిని దలంచుకొని వచ్చెనట యెటువలెను.

ద్వి. ఎనలేని విరహాన నేమితోఁచకను
ఘననిభశ్యాముఁడై కడఁగిన హరిని
వనములందును గొల్లవాడలయందు
నెనరుతో సురపొన్ననీడలయందు
నలుపు మీఱిన యమునా తీరమందు
పొలుపొందుచున్న పూఁబొదరిండ్లయందు
వెతకుచుఁ గానక వెతలఁ జెందుచును
అతి విరహంబున హరిహరీ యనుచు

నిట్టూర్పు లంతట నిగిడించుకొనుచుఁ
బట్టఁగూడని ప్రేమ బయలు పడంగ
సకల భూషణముల చాకచక్యములు
చిలికిగాఁ దనువునఁ జెన్నొందఁగాను
హాకృష్ణ! హాకృష్ణ! హాకృష్ణ! యనుచు
వాకుచ్చుచును రాధ వచ్చెనంతటను.

పంతువరాళి–

రాధికామణి వచ్చెను–హరినిఁ వెతకుచు ॥రా॥
రాధికామణి వచ్చె వి–రాళినిలుపఁ జాలకను॥
మాధవుని దిక్కుల ము–మ్మాటికిని వెతకుచును ॥రా॥
చిన్ననాఁడె బాసలిచ్చి–నన్నుగూడిన కృష్ణుని
ఎన్నఁడు కనుఁగొందునో యంట–నామనోరథ
మేరీతి నెఱవేఱునేయంట–మది నెంచుకొంట ॥రా॥
వెన్నెలబైటను ఇసుక–తిన్నెలను గలసినట్టి
వన్నెకాఁడౌ త్రిశిరగిరి–వాసుసఖునిఁ జూడఁగోరి ॥రా॥

వ. ఇట్లు వచ్చిన రాధికామణి హరిని తలంచుకొని విరహ భరంబున తెరమఱుఁగున నుండి యేమనుచున్నది.

సీ. నాప్రాణనాథుండు నాతోనె మోవివిం
దెపుడు డారగించునో యెఱుఁగరాదు
నారమణుఁడు వచ్చి నాతోనుసరసంబు
లెపుడు కొనసరించునో యెఱుఁగరాదు

నావల్లభుఁడు వచ్చి నను గౌఁగిటను జేర్చి
ఎప్పుడు లాలించునో యెఱుఁగరాదు
నా కాంతుఁ డిటువచ్చి యేకాంతమునఁ జేరి
యెప్పుడు నన్నేలునో యెఱుఁగరాదు

వాని జూడక నిమిషమైనాను నేను
మానఁజాలను ఎటులైనఁగానివాని
పూని తోడ్కొని వచ్చి నాప్రాణములను
నిలుపరే మీరు చెలులార! నేర్పుమీఱ.

వ. అని యిట్లు విరహ మొందిన రాధను జూచి మాధవి నీ వెవ్వరని యడుగఁగా రాధ యేమనుచున్నది.

ద్వి. ఓసరసిజనేత్రి యోశుకవాణి
ఓసైకతశ్రోణి యోనీలవేణి
నీపేరు ఏమని నీవడిగితివి
నాపేరు తెలిపెద నయముగా వినుము
అందమౌ రేపల్లె కధిపతియైన
నందుండు మాయన్న నళినాయతాక్షి!
అతని పట్టపుదేవియైన యశోద
క్షితిలోన వదినెయై చెలఁగును దనకు
అలరు కృష్ణుండు మేనల్లుండు తనకు
నలినాక్షి వినుమింక నాపేరు రాధ.

కన్నెకృష్ణుండు చక్కని వాఁడటంచుఁ
జిన్నిప్రాయమునాఁడె చెట్టఁ బట్టితిని
కావున వానిపైఁ గడుమోహమునను
వేవేగ కృష్ణుని వెదక వచ్చితిని.

వ. అయితే ఎంతసేపు తెరమఱుగున నున్నావు. ఈవలకు రావమ్మా- రాధికామణివచ్చెను. ఇట్లు తెరకీవలవచ్చి రాధికామణి విరహాభరంబున కృష్ణమూర్తి నిఁ దలఁచుకొని యేమనుచున్నది.

సీ. నీలోత్పలంబుల నెఱిఁజూచినంతనే
హరిదేహకాంతులే స్మరణవచ్చు
పుండరీకముల ఖోడ చూచినంతనే
హరినయనంబులే స్మరణవచ్చు
ఘనచంద్రబింబంబు కనుఁగొన్నయంతనే
శౌరిముఖాబ్జమే స్మరణవచ్చు
మకరికా పత్రముల్ మఱిచూచినంతనే
మకరకుండలములె స్మరణవచ్చు
వసుని వనమాలికయును శ్రీవత్సకౌస్తు
భములు కస్తూరితిలకంబు బర్హిపింఛ
మసలని రూపంబు నెంతసేపైనఁ జూడ
కెటుల నేసైతు! నింక నేనేమి సేతు!

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

ఆహిరి॥ ఏలపరాకు చేసేరె చెలులార- గో-
పాలకృష్ణుని జూపరే చెలులార॥
ఎందువెతకినఁ గాననే చెలులార- గో-
విందు నెప్పుడుచూతు చెలులార॥
కుంజగృహామునఁ గలసి చెలులార- మనసు-
రంజన చేసినవాఁడె చెలులార॥
ఎక్కడఁ జూచినఁగాని చెలులార- వాని
చక్కఁదనమె కనిపించె చెలులార॥
వాని కౌఁగిలించకనె చెలులార- విరహా-
మూన జాల నేమిసేతుఁ జెలులార॥
వానిమోవిపానకము చెలులార- పూని-
యానక నేమానఁజాల చెలులార॥
మరుని విరిశరములకు చెలులారా- నన్ను-
గురిచేసె నిఁకేమి సేతు చెలులార॥
మలయ మారుతము వేడిచెలులార- ము-
మ్మాటికి సైపఁజాలనె చెలులార॥
త్రిశిర గిరీశ్వరుని సఖుఁడు చెలులార- తొంటి
తెలుఁగున గూడేదెన్నఁడె చెలులార॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

ఉ. చక్కని కృష్ణ రారయని సందిటనన్ గదియించి వానినున్
జెక్కిలి నొక్కి ముద్దులిడి చివ్వున మోవిసుధారసంబు పెం
పెక్కఁగఁ గ్రోలి బల్ సరస భేదములన్ మురళీవినోదుచేఁ
జిక్కి సుఖించు టెన్నటికొ చెల్లబొ నెచ్చెలులార చెప్పరే!

పున్నాగవరాళి॥ ఆట॥

ఏమోయని యుంటి-నిన్నాళ్లవలెఁ గాదు-
ఎన్నెన్నో నేర్చినాఁడే!
భామలార త్రిశిరగిరి-ధాముఁడైన గో-
పాలకృష్ణుఁడు మును,పటివాఁడు గాడె ॥ఏమో॥
నామాట మీఱక-నడుచుకొన్న వాఁడు
నన్ను నిరాకరించెనే!
కామిని నాపొందు-కాసించినవాఁడు
కోమలాంగుల పొందు-గోరంగ నేర్చెనె ॥ఏమో॥
నను వినా యొరులను-కనులఁ జూడనివాఁడు
వనితలఁ జూడ సాగెనే!
ఎనలేని నాయిల్లు-నెడఁబాయనివాఁడు
ఇల్లిల్లును దూటి-యేమేమొ చేసెనె ॥ఏమో॥
రహిమీఱఁగనన్ను-రతుల నెనసినవాఁడు
బహువల్లభుఁ డాయెనే!
బహువిధముల వీని-నడకలెంచి చూచితె
భారతకథలై-పలుమాఱు తోఁచెనే ॥ఏమో॥

వ. ఇట్లు విరహ మొందిన రాధామణిని జూచి మాధవికృష్ణ మూర్తిని కనుపింపఁగాసంతుష్టాంతరంగయై నమస్కరించెనట యెటువలెను.

శ్లో. నమామి సంపుల్ల సరోజనేత్రిం
నమామి పూర్ణేందు సమానవక్త్రిం।
నమామి లక్ష్మీ రమణీ కళత్రిం
నమామి కృష్ణం వసుదేవపుత్రిం॥

వ. ఇట్లు నమస్కరించిన రాధనుజూచి కృష్ణమూర్తి యే మనుచున్నాఁడు.

చ. కులుకు మిటారి గబ్బిచనుగుబ్బల మేలగుహొంతకారి య
య్యలరుల విల్తుచేఁ దనరు నాణెతరంబగుచిక్కటారి రా
చిలుకకు మిన్నగా మురువుచిల్కెడు పల్కుటొయారి
నిన్ను నే
నెలమిని జూడఁగోరినది నేఁడుగదా ఫలియించె రాధికా!

వ. అని పలికిన కృష్ణమూర్తిని జూచి రాధ నిష్ఠురోక్తుల నేమనుచున్నది.

ఎరుకల ॥ఆది॥

రాధామణిరో నీమధు,రాధర మిమ్మనుచునో
మాధవా, నీవునా, మనసు సోధించెవేరా॥

అందకాఁడా మోహాము చెందినవానివలెనె
అందగించి ముద్దుపెట్టి-యాడేవేమిరా॥
మొగము ముందర నొకటి-మొగము వెన్క-నొక్కటి
మొగమాయకాఁడా నీ-ముచ్చువగలు దెలిసేరా॥
భామచేఁ జిక్కి-నావయసు - పాన్పుపాలుచేసితివి
యేమిరా నాపై నేరము-లిపుడు దెలుపరా॥
కిసలయ తల్పమునఁ గుంజ-గృహామున మునుపటివలె
కసిదీఱఁ గౌఁగిటఁగుచ్చి - కలయవేమిరా॥
త్రిశిరగిరిని వెలయుదేవు - నిసఖుఁడైతేనేమి
యసమిూయక నీవు నన్ని-ట్లగడు చేతురా॥

వ. అనియనేక విధముల నిష్ఠురోక్తులు పలికిన రాధను బుజ్జగించి పరిరంభణముచేసి సంతుష్టాంతరంగుఁడైకృష్ణమూర్తి రాధను గూడి నటనముచేసెనఁట యెటువలెను.

ముఖారి॥

ఆడెనే కృష్ణుఁ డాడెనే!
ఆడెనే శ్రుతిగూడుక యేలలు పాడుచు శిఖముడి
వీడఁగ శుభ్రితులు కొని యాడగ భక్తులు
గూడుక వరములు-వేడఁగ మిక్కి-లి వేడుకతోన ॥ఆడె॥
నెట్టన నడుమున (గట్టిన బంగారు
దట్టి బిగియఁగాఁ గట్టుక ప్రేమ।

యుట్టిపడంగను దిట్టపురాధను
చెట్టఁబట్టి పదఘట్టనతోను ||ఆడె||
సజ్జికముగఁ దన యజ్జను గట్టిన
గజ్జెలు ఘలుఘలు ఘల్లనిమ్రోయఁగ।
గుజ్జరూపమున ముజ్జగములుగల
జోజ్జగదలఁగ జగజెట్టిపుడు ||ఆడె||
డాసి త్రిశిరగిరి వాసుఁడు సత్యో
ల్లాసముచే సంధ్యాసమయంబున।
హాసుగ గౌరి సెబాసన నటనము
చేసిన రీతిని దాసులు పొగడ ||ఆడె||

వ. ఇట్లు కృష్ణమూర్తి రాధనుగూడి సంతుష్టాంతరంగుండై నటనంబు చేసి తదనంతరంబ రుక్మిణీదేవిని దలంచుకొని చెలికత్తెలఁ జూచి యేమనుచున్నాఁడు.

పంతువరాళి|| ఆట|| చా||

రారే చెలులార వేగము తోడి తేరే చెలులార।
ఆరుక్మిణి నిష్కారణముగను మో
మోరఁజేసుకొని మోడిచేసినది ||రా||
మొనపంట నలదాని-మోవి గట్టిగ గొబ్బన
నొక్కితే నొవ్వఁబోయెనని।
అనయము మది నెంచి-యహహాయన్నందుకా
వనజాక్షి నీఁ దలఁచెననియెంచుకొనెనేమొ ||రా||

చిగురువంటిమేను-చెలఁగి కౌఁగిట బిగియ
కదిసి బిగియించితే కందునని।
యువిదరో మది నెంచి-యుస్సురన్నందుకు
సవతిపై మోహమని-చలము చేసెనేమో ॥రా॥

నిన్నరే త్రిశిరగిరి-నిలయుని సఖుఁడనై
వన్నెలాడిని గలసి-పరవశమై।
యున్న వేళనా-కన్నెను మదిఁదలఁచు
కొన్నాఁడని నాపై-కొదవ లెంచెనేమో ॥రా॥

వ. అని యిట్లు చెలులనంచి పిలిపించఁగా రుక్మిణీదేవివచ్చె
నంట యెటువలెను.

ద్వి. బంగారు గజ్జెలు పాదసరమ్ము
లుంగరమ్ములు నందె లుచితమైనట్టి
గిలుకు మట్టెలరవల్ గిలకొట్టఁగాను
పలుచని దంతపుఁ బావలుమెట్టి
పసిమి బవంతిరాపని హెచ్చుచీర
మిసిమి కుచ్చెలచీర మీఁగాళ్ళఁజీర
ఘనమైన మొలనూలి గంటలమోఁత
నొనరు నెన్నడుమున నొడ్డాణ మమర
కరమున రత్నకంకణములు మెఱయ
సరసాంగదాది భూషణకాంతులలర

కులగిరులను బోలు కుచముల మీఁద
లలి నవరత్నహారము లసియాడ
రాణించు పైఠాణి రవిక ధరించి
పోణిమగా సంపెంగపువ్వును నవ్వు
ముక్కున ముత్యంపు ముక్కరపూని
చక్కని తాటంక చాకచక్యంబు
తళుకుఁ జెక్కులమీఁద తళతళలీన
కలువరేకులవంటి కన్నులయందుఁ
గాటుక తనరార, కంబుకంఠమున
మేటిభూషణములు మెఱసి పెంపొంద,
పున్నమచందురుఁ బోలు మోమునను
తిన్నగాఁ గస్తూరితిలక మింపెసఁగ,
పురణించు కెంపుల బుగడలు చెంప
సరములు నెలకొచ్చు చంద్రసూర్యులును
ప్రతిలేని వజ్రాల పాపటబొట్టు
సతతంబు ఫాలదేశంబున మెఱయ,
గొప్పైన యరజారు కొప్పున విరులు
ఒప్పుగా ధరియించి హొయలు మీఱగను,
పదునారు వన్నియ బంగారుబొమ్మ
ముదితలలో మేటి ముద్దులగుమ్మ
మంచివాసనగల మరువంపు మొలక

గాంచినపట్ల చక్కని రామచిలుక
చిరుతప్రాయము గుల్కు చిలుకలకొలికి
మరునిచే విలసిల్లు మంచిపూముల్కి
కమలాయతాక్షి చక్కఁదనాలకుప్ప
రమణుని విరహవారాశికిఁ దెప్ప
బాగైన చక్కని భద్రేభయాన
నాగరికంబైన నవలతకూన
మెలఁకువఁ దొలకరి మెఱుపుచందమున
లలిమించు పసిఁడి సలాకయందమున
చేలాగు చెలులీయ శ్రీకృష్ణుకడకు
మేలిమితోడ రుక్మిణి వచ్చెనంత.

సావేరి॥ వెడలి వచ్చెనదిగో రుక్మిణిదేవి ॥వెడ॥

పిడికిట నడఁగు నెన్నడుము కుచభారమునకు
వడఁకఁ గైదండలు వనితలొసఁగఁగాను ॥వెడ॥

తాటంకములకాంతి తళుకుఁ జెక్కులపైని
మాటికి నిగనిగ మనుచు మెఱయఁగాను
గాటంపుటందెలు ఘలుఘల్లు మనిమ్రోయ
మేలైన తొలకరి మెఱుపుతీఁగో యనఁగ ॥వెడ॥

తలిరుఁబోఁడులు కైదండ లొసఁగ
నిరుఁగెలఁకులఁ జామరములు వీవఁగ

పలుమారుఁ రతనంపుఁ బావాలు మెట్టుక
చిలుకఁ జేతఁ బూని శృంగారముతోన ॥వెడ॥

జిలుఁగుఁ బసెండి చీరకుచ్చెలు వీఁగాళ్ళఁజీర
మొలకనవ్వు మోమునఁ దిలకము మెఱయ
అలత్రిశిరగిరీశు చెలికాని పట్టంపు
నెలఁతయైన రుక్మిణీదేవి హోయలుగ ॥వెడ॥

వ. ఇట్లు వెడలివచ్చిన రుక్మిణీదేవి శ్రీకృష్ణమూర్తినితలంచు
కొని యేమని విరహపడుచున్నది.

సీ. పున్నమచందురుఁ బోలు మోమును జూచి
కమలంబులను గేరు కనులఁ జూచి
యతి మధురంబైన యధరబింబముఁ జూచి
తళుకైన చెక్కుటద్దములఁ జూచి
వన్నె కెక్కు విశాల వక్షఃస్థలముఁ జూచి
పొలుపైన యెగుభుజంబులను జూచి
దివ్యమై తగినట్టి దేహకాంతులఁ జూచి
శతకోటి మన్మథాకృతిని జూచి
చంద్రికను మించు మందహాసంబుఁ జూచి
వలపు సొలపుల వెలయు చూపులను జూచి
నిండు మోహంబుఁ జెందితి నెలఁతలార !
రమణు నీకఁ దేరె రుక్మిణీరమణి నేను.

గీ. ప్రాణ నాయకుఁ డింటికి వచ్చుననుచు
నెదు రెదురు చూచి సొలసితి నింతులార!
నిమిష మొక్కొక్క యుగమాయె నేమిసేతు!
తోయజాక్షుని నీకనైనఁ దోడితేరె.

శంకరాభరణము ॥చా॥

చెలువుని గనిపింపరె ఓ చిలుకలార, మీ
రలు వానిఁ గానరఁటె యో హంసలార।
దయితునిఁ గానరఁటే యో తరుణులార
ప్రియుని గానరఁటే వనప్రియములార।
గోవిందుని గానరఁటె కొమ్మలార, నా
దేవునిఁ గానరఁటే యో తెఱవలార।
మగనిఁ గానరఁటే యో మగువలార, త్రిశి
రగిరీశ్వరు సఖుని దేరె రామలార॥

సీ. ఏయింతి నావిభు నెనయఁగా మదిఁగోరి
తనయింటిలోపల దాఁచుకొనెనొ!
ఏరామ వాని యొయ్యారంబు గనుఁగొని
కౌఁగిట బిగియించి క్రమ్ముకొనెనొ!
ఏకాంత వానితో నేకాంత మొనరించి
యొనరంగఁ దనశయ్య నుంచుకొనెనొ!
ఏ మానినీమణి నామోహనాంగునిఁ
గ్రీడింప నెంచి దక్కించుకొనెనొ!

కటకటా! నాము సామ్ము లేకాంతలైన
తలఁచి యాశించినంతనె దక్కునఁటవె!
ఏమిసేయుదు! విరహంబు నెట్లుసైతుఁ
దోడితేరమ్మ కృష్ణుని వేడుకలర॥

వ. అని యిట్లు విరహమొందిన రుక్మిణీదేవినిజూచి మాధవి యేమనుచున్నాఁడు.

సీ. ఎవ్వరిదానవే యిప్పుడు నీపేరేమి
తేటతెల్లముగాను దెలుపవమ్మ
నీతల్లిదండ్రులు నెలఁతరో యెవ్వరు
తేటతెల్లముగాను దెలుపవమ్మ
నీయన్నదమ్ములు నీయెడ నెవ్వారు
తేటతెల్లంబుగాఁ దెలుపవమ్మ
నీమగం డెవ్వాఁడు నెమ్మి నాతనిపేరు
తేటతెల్లమ్ముగాఁ దెలుపవమ్మ
యిచట నచ్చిన కారణం బేమి నీవు
ఎవరిఁ గనుఁగొన వచ్చినా విందువదన!
వెలఁది, యిదియెల్ల నీవు సవిస్తరముగఁ
దేటతెల్లముగాఁ బూని తెలుపవమ్మ॥

వ. అనిన రుక్మిణీదేవి యేమనుచున్నది.

ద్వి. వినవె మాధవి, నాదు వృత్తాంతమంత
ననువుగా భీష్మకుండను దొడ్డరాజు
కరయ నేవురుపుత్రి; లందగ్రజుండు
వరుసతో రుక్మియు; వారితోఁబుట్టి
పరఁగిన రుక్మిణీ భామైన తనకు
వరుడు కృష్ణుండు గావలెనంచుఁగోరి
మాతల్లిదండ్రులు మమతతో నుండ
నాతఁడే మాయన్న యాగ్రహం బంది
యిల శిశుపాలున కిత్తునఁటంచు
బలిమి సంకల్పింప, భయమంది నేను
హితుఁడైన విప్రునిఁ గృష్ణుని కడకు
నతివేగమునఁ బంప నతని వాక్యములు
హరి విని యిట వచ్చునంతలో నేను
వరుస గౌరీపూజ వాంఛతోఁ జేసి
సేవించు ఫలమున శ్రీహరి వచ్చి
యావేళ నన్ను దా నరదంబుపైని
నిడుకొని రాజుల నేపడఁగించి
వడిమీఱఁ గొనిపోవ, వచ్చి మాయన్న
యనిమొన నెదిరింప, నతనిఁ గృష్ణుండు
కసలి విరూపునిఁ గావించి నన్ను

ద్వారకకును దెచ్చి తగరాజులెన్న
గారవంబు చెలంగఁ గల్యాణ మందె.
భామరో, రుక్మిణీభామ నాపేరు;
మానుక వృత్తాంత మది యిది సుమ్మి.

వ. అనిన మాధవి యేమనుచున్నది.

ఉ. చీరెలు వొంగిలించి కొని చిక్కులు తక్కులుఁజేసి జారుఁడై
చోరుఁడటంచుఁబేరుగని, సూటిగ నావులుమేపి మామనున్
ఆరయ సంహరించి, మగనాంఁడను బట్టినవాని భార్యవా?
సారెకు మేలు మేలు మది సంతసమందెను నీకుఁ మొక్కెదన్

వ. అని పలికి యింతసేపు తెఱమఱుంగున నున్నావు.
ఈవల రావమ్మా యనఁ వెడలివచ్చె. (పాత్రప్రవేశము) ఇట్లు
వెడలి వచ్చి రుక్మిణీదేవి విరహాభరాక్రాంతయై యేమను
చున్నది.

సీ. ఏముద్దుగుమ్మ తానే ముద్దుపెట్టెనో
నాముద్దుసామి నన్ దలఁచఁడమ్మ,
ఏయంగనామణి యేయంగ మొసఁగెనో
నాయంగ మంటఁగా డాయఁడమ్మ
ఏకామినీమణి యేకమై పెనఁగెనో
శ్రీకాంతుఁ డిటకును జేరఁడమ్మ
ఏమచ్చెకంటి తానేమచ్చు చల్లెనో
యీముచ్చటకును రాఁడాయెనమ్మ.

ఏమిసేయుదు ! విరహంబు నెటులసైతు !
వలపు నిలుపంగ నికనాకు వశముగాదు
ప్రాణప్రదమైన ముద్దుగోపాలు నిపుడు
తోడితేరమ్మ గ్రక్కున చేడెలార !

వ. అని.

ఘంట ॥చా॥

ఎందు వెతకి చూతుఁ జిలుకా విరహ-
మెంతని సైరింతుఁ జిలుకా।
అందగాఁ డైనట్టి కందర్ప జనకుఁడే
మందయానచేతి మందులోఁ దగిలెనో ॥ఎందు॥

సారెకు నాముద్దు చిలుకా గోపాల
శౌరిని దోడ్తేవె చిలుకా।
మారుని చేతి ల కోరికోలలు మిక్కి
మీటి యురముదూటి పాఱెనేమిసేతు ॥ఎందు॥

మలయ మారుతము చిలుకా బె
బ్బులి వలె దూలీని చిలుకా।
అల తుమ్మెదలు శారికలు కోకిలలు గూడి
కలకల మనుచును గవిసె నేమి సేతు ॥ఎందు॥

నామనసు తెలిసిన చిలుకా ప్రాణ
నాథుని వెదకవె చిలుకా।
రామ త్రిశిరగిరి ధాముని సఖుఁడైన
నాముద్దు గోపాల స్వామి రాకయున్నా ॥డెందు॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

వ. అని పలికి స్వామినిజస్వరూపము తలఁచుకొని యేమనుచున్నది.

సీ. పాదాగ్రమున గంగ బలుపొక్కిలిని బ్రహ్మ
యురమున శ్రీదేవి మరుఁడు మదిని
కమల గర్భాండ భాండములెల్లఁ గుక్షిని
బొలుపొందు వీపున భూమిదేవి
తలపైని జక్కని తులసీ మహాదేవి
చెన్నైన తల్పంబు చిలువ ఱేఁడు
వర కేతనంబున బాగైన గరుడుండు
పలుగంధవాహను వాయుగణము
సూర్యచంద్రులు కన్నులు సురలు రోమ
గణము ఋషులెల్ల కాంతలు గానుగలిగి
చెలఁగు గోపాలమూర్తి యేచెలియయింట
నెలకొనున్నాఁడో తెలుపరే నెలఁతలార!

వ. అని యిట్లు విరహాపడుచున్న సమయంబున స్వామి యెదుట వచ్చి నిలిచినట్లు భ్రమచెంది యేమనుచున్నది.

ప॥ పరజు ॥ఆది॥

పాలవంటి వయసు పాన్పు-పాలాయె నేమిసేతు నా -
బాళిదీర్ప వేమిరా గోపాలా।

ఆ లలనకై లోనై గోపాలా నీవు నన్నిట్లు-
జాలి బెట్టేది మేలా గోపాలా।
నినుబాసి తాళఁ జాల-గోపాల యింతమంతైన
కనికరము నుంపవేర గోపాలా।
నీలమేఘశ్యామల గోపాలా శ్రీత్రిశిరగిరి
నిలయు సఖుఁడైన వేణు గోపాలా॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. నాపయోధరచక్రి మేపునఁబట్టఁగా
ఘనచక్రిధరుఁ డనుఖ్యాతి గలిగె
నాకంఠమునఁ జేయి నాథుండు వేయఁగా
ఘనశంఖధరుఁ డనుఖ్యాతి గలిగె
నాదు నూగారంట నాయెదఁ బవళింప
ఘన శేషశాయను ఖ్యాతి గలిగె
నాతోన రతికేళి నయమొప్పఁ జేయఁగా
ఘనపురుషోత్తమ ఖ్యాతి గలిగె
నిట్టి మర్మంబు తెలియక యింతి, నాదు
విభుఁడు ఎవ్వతెపైఁ గన్ను వేసినాఁడొ
వెదకి కృష్ణుని దేకున్న విరహాభరము
తాళఁ జాలను దోడ్తేరె తరుణులార!

వ. అని యిట్లనంగా భంగుర విషకీలి కీలాకరాళ భుజంగోపమాన తీక్ష్ణబాణజాల సంకీర్ణ వక్షఃస్థలరైయున్న యవసరంబున మాధవి యేమనుచున్నాఁడు.

గీ. ఏల వెతఁజెందుచున్నావె యిగురుఁబోఁడి?
నందనందనుఁ డిప్పుడానందముగను
గొలువు గూర్చుండి యున్నాఁడు; కూర్మినతని
సరస గూర్చుండి ముచ్చటల్ సలుపవమ్మ.

వ. అనిరుక్మిణీదేవి యానంద కందళ తరంగితాంతరంగయై విరహాభర సరిదధిప తరణ చతురతర తరణిప్రతీకాశ నిజరమణ విలోకన సంభూతానంద రసమరంద తుందిలనయనారవిందయై కృష్ణమూర్తికి నమస్కరించెనట యెటువలెను.

శ్లో. నమామి సంసారతమః పతంగం
నమామి గోపీజన మోహనాంగం।
నమామి రాధారమణీ భుజంగం।
నమామి కృష్ణం కరుణాతరంగం ।

గీ. కేశవాప్రమేయ, కృష్ణ, దామోదర,
పంకజాక్ష, శౌరి, పద్మనాభ,
వాసుదేవ, దేవ, వరద, నారాయణా,
దైత్యహరణ, నీకు దండమయ్య.

వ. అని నమస్కరించి నిజదర్శన కుతూహలాయత్తహృద యారవిందుఁడైన గోవిందునింజూచి సంతుష్టాంతరంగయై యేమనుచున్నది.

ఎరుకల కాంభోజి ॥ఆది ॥

నేఁడుగా నాకోర్కె సీడేరే సామి
ఈడులేని త్రిశిరగి - రీశుచెలికాఁడైన
కోడె గాఁడాచక్కని -గోపాలకృష్ణ ॥నేడు ॥

నిన్ను బాసినది మొదలు-నీమొర కంటికిరాక
అన్నము సైఁచక - హాయని లేక।
ఉన్నవిషము దెలిసి - యుల్లమున దయయుంచి
నన్ను జేరఁదీసి - నయము చేసితివి గనుక ॥నేఁడు॥

వ. అనిపలికి రుక్మిణీదేవి నీలమేఘుంబు కుఱంగలి మెఱుపు తెఱంగున హరిచెంగట సుఖాసీనయైన తదనంతరంబ అష్టమహిషుల చెలికత్తెలు వచ్చెడి మార్గం బెవ్విధాననం టే.

మోహన ॥ఆది॥

వచ్చి రష్టమహిషుల చెలికత్తెలు-వన్నెలు మీఱఁగను ॥
హెచ్చగు త్రిశిరగి రీశుసఖుఁడైన - యిభరాజ వరదుని
సభకు వేవేగమె ॥వచ్చి॥

కొప్పునఁదుఱిమిన కుసుమవాసనలు-గుబులుకొనంగాను।
తెప్పవేయని వారి చెలుపోఁడుసఁబది
లీలలుచేయు గోపాలుని సభకును ॥వచ్చి॥

గుబ్బలపై నవరత్న హారములు గునిసియాడఁగాను।
గబ్బిగ పాద సరమ్ములందియఁలు ఘలుఘలుమనగాను
వేవేగమె ॥వచ్చి॥

తాటంకమ్ముల కాంతులు చెక్కులఁ దళతళలీనఁగను।
దీటులేని సయ్యాటలాడుచును
దేవ కీతనయుని సముఖమునకు ॥వచ్చి॥

వ॰ ఇట్లువచ్చిన చెలికత్తెలు కృష్ణమూర్తికి నమస్కరించి రఁట యెటువలెను.

శ్లో॰ నమామి దీనావన కామధేనుం।
నమామి భక్తార్తి తమిస్రభానుం।
నమామి విధ్వంసిత మత్తధేనుం
నమామి కృష్ణం వసుదేవ సూనుం॥

వ. తదనంతరంబ యష్టమహిషులు వచ్చెడిమార్గం బెవిధాననంబే.

కాపి ॥ఆది॥

అష్టమహిషులు వచ్చిరి కృష్ణునికడకు ॥అష్ట॥
సృష్టికర్తనుగన్న శ్రీ కృష్ణదేవుని సభకు ॥అష్ట॥
పలుచని దంతపుఁ బావలు మెట్టక
వెలలేని భూషణావళుల ధరించి।
తొలకరి మెఱుపుల వలెనె మెఱయుచు
నెలమిఁ ద్రిశిరగిరి నిలయు సఖుని చెంతకు॥ అష్ట

వ. ఇట్లు వచ్చి నమస్కరించిన యష్టమహిషులం గూడి యానందభరితాంతరంగుఁడై కొలువున్న కృష్ణమూర్తిని జూచి మాధవి యేమని కొనియాడుచున్నాఁడు.

నమస్కారశ్లోకము.

శ్లో. గోపాలం యదునందనం సురగురుం గోవర్ధనోద్ధారకం
గోపస్త్రీ కుచకుంకుమాంకిత లసద్విస్తార వక్షఃస్థలం।
గోబృందైః పరివేష్టితం మురహరం గోపాలకైస్సంవృతం
గోవిందం మదమత్తకంసహరణం ధ్యాయామిలక్ష్మీపతిం

వ. ఇట్లు వినుతించిన మాధవి వినుతింగొని పేరోలగంబునఁ గొలువున్న సమయంబున నాకస్మికంబుగా నారదమునీంద్రుఁడు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

ఉ. ఫాలమునన్ ద్రిపుండ్రమును బాణితలంబున రుద్రవీణయున్
లాలితమైనయట్టి రుదురాకలపేసలు కంఠమందునున్
వ్రేలుజడల్ కమండలువు వేమఱుపూని సురప్రసూనమున్
గేలనుగొంచు నారదుఁడు కృష్ణునివద్దకు వచ్చె వేడుకన్.

మధ్య॥ ఆది॥ నారదముని వచ్చెను వేడుకమీఱ॥ నార॥
చేరి రుక్మిణితోడ శ్రీకృష్ణదేవుఁడు
ఆరసి జూదము లాడుచునుండఁగ॥ నార॥

నెమ్మని మహతియనే వీణ పూనుక
సమ్మతి సప్తస్వరమ్ములతో।
కమ్మని విలుతుని గన్నతండ్రిపైని గీ
తమ్ములఁ బాడుచుఁ దన్మయుఁడై సొక్కుచు॥ నార॥
భూతి రుద్రాక్షలు పొలుపు మీఱఁగాను
చేత జపమాలిక చెలఁగఁగను।
ప్రాఁతిగ శుద్ధ స్ఫటిక దేహముతోడ
ఖ్యాతి మీఱ నాకస్మికముగను॥ నార॥
జడలు ధరించుక సరసకమండలు
విడుకొని నటనము వెలయఁగను।
వడిగఁ ద్రిశిరగిరి పతిసఖుని చెంతకు
నడచి కృపారస మట సెదజల్లుచు॥ నార॥

వ. ఇట్లు వచ్చిన నారదమునీంద్రునిం గనుంగొని కృష్ణమూర్తి యెదుర్కొని వచ్చి యంజలిచేసుక యేమనుచున్నాఁడు.

గీ. అర్ఘ్యపాద్యంబు లాతిథ్య మధికభక్తి
నిత్తుఁ గైకొమ్ము మునివర్య, యిప్పుడాత్మ
యందుఁ గరుణించి రత్నసింహాసనమున
శుభము మీఱఁగ మీరు కూర్చుండరయ్య.

వ. అనిన నారదుం డేమనుచున్నాఁడు.

క. నంద యశోదా నందన,
బృందావనవాస, సుగుణబృంద, వరమణీ
సందోహ ఖచితపీఠము
నందున్ గూర్చుండరయ్య యతివయుమీరున్.

వ. అనిన నిరువురు నాసీనులైన తదనంతరంబ నారదమునీం
ద్రుని జూచి కృష్ణమూర్తి యేమనుచున్నాఁడు:

క. సురమునివర, మీ రిటకును
అరుదెంచినమాత్రమునఁ గృతార్థుఁడ నైతిన్,
మఱి యితర చింతలేటికి
సరగున నాజన్మ మిప్పుడు సఫలం బయ్యెన్.

వ. అనిన కృష్ణమూర్తిని జూచి నారదుం డేమని కొని
యాడుచున్నాఁడు.

చూ॥ శ్రీమద్వసుదేవకుల కలశ జలనిధిచంద్రం।
సకల సద్గుణసాంద్రం। సరసిజభవముఖ
సురనికర మకుట ఖచిత తరుణ తరణిశత
శతరుచి రుచిర మణిగణ ఘటిత చరణ కమలం।
అత్యంత విమలం। శ్రీవత్స కౌస్తుభ వనమాలికా
ద్యలంకృత విశాలవక్షఃస్థలం। కంసగజ కంఠీర
వాయమాణ భుజబలం। శంఖ చక్ర గదా
ద్యాయుధాలంకృత చతుర్భుజం।

వాహనీకృత ద్విజం । నిరుపమాన కృపారస
మకరంద బిందు సందోహ తుందిల నయనారవిందం॥
ఆనత ముచుకుందం । ఇందీవర శ్యామల శరీర
సజల జలధరాంతర విలసమాన తటిత్సమాన
పీతాంబరాలంకృత కటిప్రదేశం।
భక్తజన సంరక్షణావేశం । లీలామానుష వేషం
నవనీత మృదుల భాషం । త్వా మాలోక్య మమజన్మ
సఫల మద్యైవాభూత్॥

శ్లో. సకల సురకిరీట ప్రత్నరత్నప్రభాంశత్
పదకమల మరందీభూత గంగాప్రవాహం।
భుజబల జితకంసం చారుపింఛావతంసం
మధుర మధురభాషం భావయే గోపవేషం॥

వ. అని వినుతించి కుశలం బడిగెనంట యెటువలెను.

ఉశాని॥ చాపు॥

శ్రీకరులైనట్టి మీకు మీసతులకు సేమమా శ్రీకృష్ణ!
ప్రాకటముగ బలభద్రాదులకును భద్రమా కృష్ణా॥
కోమలమైనద్వారకా పురినిమీవారికిఁ గుశలమా కృష్ణా॥
సమములేనిమీదా సానుదాసులకు సౌఖ్యమా కృష్ణా
తోడఁబడి మిముఁగన్న తలిదండ్రులకును సంతోషమా॥
కృష్ణా॥

బడిబడి మీబంధు బలగమ్ములకును భవ్యమా కృష్ణా॥
కనులపండువుగాను నీమూర్తి గనుగొనఁగలిగె
శ్రీకృష్ణా।
వినవయ్య త్రిశిరగిరీశ్వరు చెలికాఁడై వెలయు
శ్రీకృష్ణా॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

క. లోకములోపలి మర్త్యుఁడ
వే ! కనుఁగొనుపట్ల నాదివిష్ణుఁడవీవే
గాకను వేఱే గలరా !
శ్రీకర, కరుణాలవాల శ్రీగోపాలా !

కల్యాణి॥ లోకములోని మర్త్యుఁడవా మనవి
చేకో మహానుభావ శ్రీకృష్ణదేవ॥ లో॥
యజ్ఞకర్తవీవె యజ్ఞభోక్తవీవె
యజ్ఞరూపము నీవేయను మర్మము
సుజ్ఞానులకుఁ దెలియును మౌనివినుత స
ర్వజ్ఞ పురుషోత్తమ స్వామి శ్రీకృష్ణా॥ లో॥
స్నానసంధ్యానుష్ఠాన జపతపోధ్యానధారణాదు
లన్నియును
బూని మీకృతముగాని వేఱె గలదా।
దీనావన దేవదేవ శ్రీకృష్ణా॥ లో॥

నీవాదివిష్ణువు నీసతిరుక్మిణీ-
దేవి మహాలక్ష్మి త్రిశిరగిరి
దేవుని చెలికాఁడై తేజరిల్లిన నిన్ను
భావింపఁ బరతత్త్వము నీవె శ్రీకృష్ణా॥ లో॥

వ. అని కొనియాడి పారిజాతకుసుమం బొసంగఁ దలంచి యేమనుచున్నాఁడు.

చ. తిరముగ రాజుచెంతకును దేవునిచెంతకు నొజ్జచెంతకున్
వరుసఁగ రిక్తహస్తముల వచ్చుట ధర్మము గాదుగావునన్
ఉరుతర పారిజాతసుమ మొక్కటి దెచ్చితి నీకుఁగానుకఁగా
సరసత నీవు గైకొనుము సారెకు సజ్జన పారిజాతమా.

వ. అని పలికి నారదుం డొసంగిన కుసుమంబు గైకొని వినయ విస్మయ భరితాంతరంగుఁడై కృష్ణమూర్తి తనలోఁ దా నేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. నారదుం డిచ్చిన నందనోద్యాన
పారిజాత సుమంబు పరమాద్భుతంబు
ఇది రుక్మిణీమణి కిచ్చినయంత
మదిలోన వెతఁజెందు మఱి సత్యభామ.
ఇది సత్యభామకు నిచ్చినయంత
మదిలోన రుక్మిణీమణి వెతఁజెందు.
కాన నీసుమము నీగరితలలోన
నే నెవ్వరికి నిత్తు నిలువరంబుగను

వ. అని చింతించు హరి యంతరంగంబు దెలిసి నారదుఁ డేమనుచున్నాఁడు.

క. ఇందిరకుఁ గాక తక్కిన
యిందుముఖుల కమరకుసుమమిది యోగ్యంబే,
ఇందీవరాక్షి రుక్మిణి
యిందిరగాన్నునను నామె కిప్పింపవయా.

వ. అని పలికిన నియ్యకొని కృష్ణమూర్తి రుక్మిణీదేవిని జూచి యేమనుచున్నాఁడు.

దర్బారు॥ ఆట॥

దివ్యసుమము గైకోవే రుక్మిణీ నీవు।
దివ్యసుమము తాసిదెచ్చె నీకుయోగ్యమని-
భవ్యుఁడౌ త్రిశిరగిరి పతికర్పితమైన॥ దివ్య॥
కప్పుటొప్పు నెఱి కొప్పున నిప్పుడు
ఇప్పువు నీవు ధరించినను।
మెప్పైన యానీల మేఘము చాటున
నొప్పు చంద్రబింబమో యన్నట్లుండేను॥ దివ్య॥

వ. అని పలికి యొసఁగిన పారిజాతసుమంబు ధరియించు కొని నీలమేఘముచెంగటి మెఱుంగు తెఱంగున హరిచెంత వెలుఁగుచున్న రుక్మిణీదేవిని జూచి కలహాశనుఁ డేమను చున్నాఁడు:

ద్వి. వినవమ్మ వేల్పుల విరిమహిమంబు
లనఘుంబులై యుండు నదియెట్టులనిన
పౌలోమి పార్వతి పద్మజురాణి
యాలక్ష్మియును దాల్తు రది శిరంబునను.
నరులకు ధరియింప నలవియే కాదు.
హరికి బహిఃప్రాణ మాటచే నీవు
ఇరవొందఁగా నొక యిందిరవగుట
ధరియింప యోగ్యవు తామరసాక్షి !
నీవు దాల్చుటచేత నీకుసుమంబు
పావనంబయ్యెను బరమ కల్యాణి !

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు:

క. వాడదు కందదు వాసన
వీడదు పక్వంబు చెడదు వినుపుప్పాడిచేఁ
గూడి మనోహరమై కొని
యాడఁ దగిన కుసుమరాట మంబుజవదనా!

సీ. రమణి, నీపతి నీవు రతి సేయు వేళల
ఘనతరోల్లాసంబు గలుగఁ జేయు
కడు రతిశ్రమచేతఁ బొడమిన చెమటలు
తొలఁగింప సురటియై మెలఁగుచుండు
నెలమి నే యేవేళ నేమికోరినఁగాని
యరసి యాయావేళ కది యొసంగు

కలనైనఁగాని నీచెలువుండు నీమాట
జవదాఁటకేయుండుఁ జంద్రవదన !
తరుణి, యీవిరి కొప్పునఁ దాల్చినంత
సవతులెల్లను నీపాదసరసిజముల
నాశ్రయింతురు సంశయమనుచు లేదు
దీనిమహిమంబు లిట్లని తెలిసికొనుము.

గీ. సత్యభామయందు శౌరికిఁ బ్రియమంచు
భావమునను జాల బ్రమసి యుంటి;
దివ్యకుసుమ మిచ్చు దేవి, నీకొసఁగంగ
నీవె ముఖ్యమనుచు నేఁడు తెలిసె.

క. పతి తనకు వశ్యుఁ డనుచున్
బ్రతిదినము మదించు సత్యభామకుఁ జెలులీ
వితతమెఱిఁగించినఁ జూచిన
ధృతి వదలి మనంబులోన దిగ్భ్రమఁ జెందు

క. అప్పువ్వు నీవు ముడిచిన
నొప్పంగ నొకవత్సరంబు నుండును నీదౌ
కొప్పున; నటుతరువాతను
దప్పక యలపారిజాత తరునుపకరుగున్.

వ. అని పలికి కృష్ణమూర్తి యనుజ్ఞ వడసి నారదుండు
త భామకును నీ సమస్తవృత్తాంతం బంతయుఁ జెప్పె యంత
శ్లిష్టతుండయ్యె. తదనంతరంబ.

మాలిని. సలిలనిధిగభీరా! శత్రుగర్వాపహారా!
సులలితగుణసాంద్రా! చోళభూమండలేంద్రా!
హలధరసిభకీర్తీ! యంచితోదారమూర్తీ!
విలసదమరసింహా! విక్రమాటోపసింహా!

ఇది చోళసింహాసనాధ్యక్ష భోసలప్రతాపసింహ రాజ పూర్వపుణ్య పరిపాకస్వరూప యమునాంబికా గర్భశుక్తి మౌక్తికాయమానామరసింహ మండలాధీశ్వర నామాంకితంబైన మంత్రిమార్తాండ శివరాయమంత్రి కారితంబైన శ్రీమత్సు గంధి కుంతలేశ్వర కరుణాకటాక్షవీక్షణ సుధాసారసంజనిత చతుర్విధ కవితానిర్వాహక శాండిల్యగోత్రపవిత్ర కవిరంగ యార్యపుత్త్రి విద్వజ్జనవిధేయ మాతృభూతకవి నామధేయ ప్రణీతంబైన పారిజాతాపహరణ నాటకంబునందుఁ గృతిపతి నభివర్ణించుటయును, గణపతి వచ్చుటయును, దౌవారికుఁడు వచ్చుటయును, పార్వతీపరమేశ్వరులు వచ్చుటయును, భోజ కన్యకవచ్చుటయును, గొల్లభామవచ్చుటయును, కృష్ణమూర్తి వచ్చుటయును, రాధికామణి వచ్చుటయును, రుక్మిణీదేవి వచ్చుటయును, అష్టమహిషుల చెలికత్తెలు వచ్చుటయును, అష్టమహిషులు వచ్చుటయును, తదనంతరంబున నారదమునీంద్రుఁడు వచ్చి కృష్ణమూర్తికిఁ బారిజాత కుసుమం బొసంగుటయు నను కథలఁ జెలంగు నిది ప్రథమాంకము.

పారిజాతాప హారణము

ద్వితీయాంకము

శ్రీమత్ప్రతాప సింహా ధ
రామండల రమణ పుణ్యరమ్యాకారా,
రామాభిరామ, సుజన
క్షేమంకరశీల, యమరసింహనృపాలా!

గీ. అవధరింపుము నీపేర నంకితముగఁ
పారిజాతాపహారణంబు బాగుమీఱ
నాటకముగాను రచియించినాను వేడ్క-
నెలమి నందు ద్వితీయాంక మెట్టిదనిన.

వ. ఇట్లు నారదుం డంతర్హితుండైన యనంతరంబ వారి వారి సఖీజనులు తమతమ దేవేరులతో నీవృత్తాంతం బెఱిగింప నష్టమహిషులుం జింత నొందిరఁట యెటువలెను.

చ. వెతలను జెందె లక్ష్మణయు, విన్ననయయ్యె సుదంత, భద్రికున్
ధృతిచెడె, మిత్రవిందకు మతిభ్రమ పుట్టెను, సూర్యపుత్రికిన్

హీనవని లేదు, జాంబవతి కేమియుఁ దోఁచదు,
సత్యభామ వే
వితముల నాదునెచ్చెలియు వేగను రాదని చింత
జేయుచున్.

వ. ఇట్లు చింతించి సత్యభామామణి కొలువుకూటంబునకు వచ్చుమార్గం బెవ్విధానసంటే.

ద్వి. వారిలో సన్నియు వాసియుఁ గలిగి
యారూఢి కెక్కిన యలసత్యభామ
కనకరత్నప్రభా ఖచితమై మిగులఁ
గనుపట్టుచున్న బంగరుమేడలోనఁ
బలుమాఱు చలువచప్పరములో పలను
జలిక త్తె లెల్లను జేరి కొల్వఁగను
నవరత్నఖచితమైనట్టి భూషణము
లవిరళముగఁ దన యంగంబునందు
నొనరంగ ధరియించి యుల్లాసముగను
వనిత యొక్కతె వీణ వాయించఁగాను.
మరకత మణిమయమగు చామరంబు
లిరువంకఁ దరుణులు ఎలమి వీవఁగను,
నామాంకితములుగా నవ్యగీతములు
కోమలాంగులు శ్రుతిగూడి పాడఁగను,

కపురంపుమడుపు లక్కజముగా నొక్క
చపలాక్షి నిండుముచ్చట నొసంగఁగను.
క్రొవ్విరి సురటులు ఘుమఘుమమనఁగ
నవ్వనజాతాక్షు లంది వీవఁగను,
జతి గతి భేదానుసరణి తప్పకను
అతివలు నెదుర నాట్యమ్ము లాడఁగను
దివ్యసుగంధముల్ దివ్యమాల్యములు
దివ్యాంబరంబులు దెఱఁగొప్పఁబూని
మరునంపు మొలక యీమరు రామచిలుక
యరుదైన గజయాన యెలలతకూన
యదనైన విరిదండ యపరంజికుండ
మదనుని చికటారి మంచిమిటారి
వలపుల సురతాణి పంకీరవాణి
కళ లుల్కు నెఱజాణ కస్తురి వీణ
సౌందర్యసరణి మేల్ జవ్వాది బరణి
కుందనంపు సలాక క్రొందేనెవాఁక
తళుకుటొయ్యారి సిద్ధా హొంతకారి
లలిత సద్గుణధామ లావణ్యసీమ
యల రతిదేవియో యనిన యందమున
మొలఁకువఁ దొలకరి మెఱుపుచందమున
నలరెడు వేడ్కతో నలసత్యభామ
కొలువుకూటము కడకును వచ్చెనంత.

పాత్రప్రవేశము

వసంతము॥ అల్లదె వెడలివచ్చెను సత్యాభామ॥ అల్ల॥
అల్లదె వెడలివచ్చెను కలహంస నడలతోను
ఉల్లమలరఁ జెలు లూడిగములు సేయఁగాను॥ అల్ల॥
పలుకులఁ దేనెలొలుక బాగాముంజేతిచిలుక
కలకలమని పలుక కరుణ కనుఁగొనలఁ జిలుక॥ అల్ల॥
చెంగావి సరిగ చీర చుంగులు నేలజీర
శృంగారము దనరారఁ జెలియఁ హొయలుమీఱ॥అల్ల॥
త్రిశిరగిరీశు చెలికాని తెలువ వెలపెట్టరాని
మిసిమిజీనికడాని మినుకు తొడవులఁబూని॥ అల్ల॥

వ. మఱియు నెటువలెను.

చూ॥ అహో ఖలు విధుబింబడంబర విడంబన
నిపుణ వదనవిలసిత దరహసిత చంద్రికా
ఝురాంతర పర్యటన్మీనాయమాన కర్ణాంతాయత
లోచనా। నిఖిల కలుష విమోచనా। నిజకపోలముకుర
ప్రతిఫల దతులిత వనజహితశత శతరుచి
రుచిర మణి నికర ఖచిత తాటంకా। వినత జనతావన
నిశ్శంకా। ముఖారవింద మకరందబిందు సందోహాస్వాద
నాగతేందిందిరాయమాణ ఘనాఘన నీల
ముఖావలంబి తాలకా। అతివిమల సుగుణజాలకా।
తనులతాంచత్ ఫలయుగళ విలసమాన కుచకలశ

పరిలిప్త కుంకుమ సంకుమద మృగమద ప్రముఖ
పరిమళ ఘుమఘుమాయమాన నిఖిల దిగంతరా!
ఆభోగ భోగ నిరంతరా। చాయతర హీరహార కేయూర
మంజీర కటక కంకణాది సకల
భూషణాలంకృత సర్వాంగ సుందరీ। అఖిల జగదీశ్వరీ
లావణ్యసీమా సత్యభామా నిజనికేతన స్వర్ణ
సౌధ వీధికాయాం అనర్ఘ్య దివ్యరత్న ఖచితసింహాసనే
సుఖాసీనా కృష్ణనామాంకిత పదాని గాయంతీ
అత్యంత విరహసాగర తరణిం శ్రీకృష్ణం మనసి
నిధాయ ధ్యాయతీ నిజమనోగతం పరితాపం
ఉపకంఠ పరివేష్టిత సఖీజనాన్ ప్రతి ఉవాచ.

వ. ఇట్లు సౌధాగ్రంబునకు వచ్చి చెలులను జూచి సత్య
భామ యేమనుచున్నది.

క. రావే మను చికటారీ
రావే ముద్దుల మిటారి రావె యొయారీ
రావే బలు చిన్నారీ
రావే నెఱహొంతకారి రావే నారీ.

క. హరి చెంత లేక చిత్తం
బిరవొందదు; అతని వద్దకేఁగిన చెలి యీ
వఱకుం గృష్ణుని తోడ్కొని
మఱిరా దిఁక నేమిసేతు మదనతులారా!

సీ. నాప్రాణనాథుండు నన్నుదలంచితే
 ముక్కంటి కభిషేక మొనరఁజేతు
నామోహనాంగుండు నను జెట్టఁబట్టితే
 పరమాన్న మర్పింతు భానునకును
నాచెలువుఁడు వచ్చి ననుముద్దుపెట్టితే
 అంబ కఖండదీపంబు లిడుదు
నామనోహరుఁడు మిన్నఁగ నన్నుగూడితే
 శనివార మొక్క ప్రొద్దనసియుందు
నిన్నివిధముల దేవుళ్ళ కిపుడు మ్రొక్కి
తలఁచి వేఁడినచో నొక్కదైవమైనఁ
గోరిక లొసంగి కాపాడకుఁడునొక్క
యేమి సేయుదు విరహంబు నెటులసైతు..

వ. అని మఱియు.

సీ. పడఁతిరో నాపతి పయనమయ్యెడివేళఁ
 దొడిఁబడి యొకరైనఁ దుమ్మరైరి
వెలఁది, నావిభుఁ డిల్లు వెడలిపోయేవేళ.
 నెలతుకలొడిఁబట్టి నిలుపరైరి
కాంత, నా చెలువుండు గడప దాఁటేవేళ
 నించుఁబోఁడులు నడ్డగింపరైరి
కలికి, నాప్రియుఁడు వాఁకిలిదాఁటిపోవుచో
 "హరి! యెందుఁబోయెద?" వనకపోయి

రెన్నటికిఁ గందు! నా వెత లెప్పుడు డిందు!
ప్రాణవిభుఁడందు విమము నాప్రాణమిందు
ఇందు కేమందు హరిని బాసెట్టులుందు
వనిత, యెన్నఁడు గల్గునో వాని పొందు!

అని.

బృందావన సా॥ ఆది॥

సఖీ సఖుని నన్ను గూర్పవే మకరకేతనునిభయము
దీర్పవే।
ముఖాముఖిగ శశిముఖిరమణుని సముఖానఁజేరి
సుఖింప రమ్మని॥ సఖీ॥
రకంబుగను నన్నుబాసెనే దేవకీసుతుఁడు వింతచేసెనే।
యిఁకేమిసేతు వగకాని బలురాకకె- యెదురుచూచు
కొనుచు సొలసితి॥ సఖీ॥
తలోదరికి వాఁడు దక్కెనే చింతలోన నామనసు
చిక్కెనే।
అంతలోన దానివలలోఁ దగిలి చెలులలోన రచ్చలకు
లోఁజేసెనిఁక॥ సఖీ॥
తరతరము తెలియఁడాయెనే విభుఁడురాని
దిన మేమి సేయనే।
హరిహరీ విను త్రిశిరగిరీశ్వరుని సఖుఁడురాక
నన్నిటు పరాకు చేసెనే॥ సఖీ॥

వ. నీ మగఁ డెటువంటివాఁడే యమ్మా. చెప్పెదనే అమ్మయ్యా.

శ్లో. చూళౌ మాయూరబర్హం మృగమదతిలకం చారు లాలాటపట్టే
కర్ణద్వంద్వే చ తాలీదళ మతిమృదులం మౌక్తికం నాసికాయాం
హారో మందారమాలా పరిమళభరితః కౌస్తుభశ్చోప కంఠం
పాణౌ వేణుశ్చ యస్య వ్రజయువతియుతః పాతు పీతాంబరో నః॥

వ. ఇటువంటివాఁడే అమ్మయ్యా, మఱియు నెటువంటి వాఁడే అమ్మా.

సీ. మత్స్యమై జలధుల మఱి కలంచినవాఁడు
ఇలఁ గూర్మమై కొండ నెత్తువాఁడు,
సూకరరూపమై క్షోణి మోచినవాఁడు,
నరసింహుఁడై దైత్యు నణఁచువాఁడు,
వామనరూపమై బలిని వేఁడినవాఁడు
భృగుపత్రై నృపతులఁ దెగడువాఁడు,
రాముఁడై దశకంఠు రహిని గెల్చినవాఁడు
బలుఁడై ప్రలంబని గెలుచువాఁడు,

నందు నింటను ఆనంద మందువాఁడు
బౌద్ధుల నడంచు బుద్ధుఁడై పరఁగువాఁడు
కలికి యాటకు మదిలోనఁ దలఁచువాఁడు
లీలఁ బదివేసములఁ దాల్చు మేలువాఁడు.

వ. ఇటువంటివాఁడే అమ్మయ్యా. మఱియు నెటువంటివాఁడే అమ్మా. చెప్పెదనే అమ్మయ్యా.

సీ. పుట్టి పుట్టకమున్న భువి విష్ణురూపంబు
తలిదండ్రులకుఁ జూపి తనరువాఁడు
కన్నులు తెఱువకమున్నె యాపూతన
చనుఁబాలు త్రాఁగి ప్రోలి చంపువాఁడు
నెలలు మూఁడైనంతనే శకటుని బట్టి
తనచిన్ని పదములఁ దన్నువాఁడు,
పేఁడాది బిడ్డఁడై యెలమిఁ దృణావర్తుఁ
డను రక్కసుని మదంబణఁచువాఁడు

బకునిఁ గంసుని మత్తధేనుకునిఁ దునించి
యలకపాప్రియాన భూభార మొగినిదీర్చి
పార్థసారథి యనుచును వార్తకెక్కి
సకల భువనంబు లేలెఁడు చక్రధరుఁడు.

వ. కుమ్మరివాఁడా ! అయితే వాని పేరేమమ్మా. ఆ అమ్మయ్యా.

గీ. అవని నిల్లాంత్రి సభలలో నళుకు లేక
చెట్టఁబట్టిన విభుపేరు చెప్పరాదు;
అతని పేరేమటంచు నీవడుగరాదు;
దాన గుఱుతులు చెప్పెదఁ బూనివినుము.

వ. అయితే గుర్తులు వివరింపుమా.

శంకరాభరణము॥ చాపు॥

వానిపేరు చెప్పలేనే ఓవనితా గురుతు వివరించెదనే।
పూని త్రిశిరగిరి లోనవెలసిన యీ
శానుసిరసి ప్రాణ సఖుఁడైన చక్కని॥ వాని॥
శ్యామలవర్ణమువాఁడె తెల్ల, తామరకన్నులవాఁడె బల
రాముని కనుజుఁడై సోముని గెలుచు నె
మ్మోమువాఁడె మామ మామై మెఱయువాఁడె॥ వాని॥
పిల్లంగ్రోవి యూదువాఁడే నెమలి పింఛము సిగ
నమరువాఁడె।
అల్ల పాలు పెరుగు, చల్ల వెన్న నెయ్యి
కొల్లలాడి గొల్ల, పిల్లలకిచ్చినవాఁడె॥ వాని॥
మన్యంపు సెమ్మెనివాఁడె పసిఁడి దువ్వటము
వలెవాటువాఁడె।
ముప్వురికిని ఆది మూలమై శేషునిపైఁ
బవ్వళించినట్టి పరమాత్ముఁడగువాఁడె॥ వాని॥

వ. మఱియు నెటువంటివాఁడే యమ్మా. చెప్పెదనే అమ్మయ్యా.

సీ. నీలమేఘముడాలు డీలుగొల్పఁగఁజాలు
మెఱుఁగైన నల్లని మేనువాఁడు
మకరకుండల చకచ్చకలీను చెక్కిళ్లు
గలవాఁడు చిఱునవ్వు లొలయువాఁడు
దర చక్ర శార్ఙ్గ గదాద్యాయుధములచేఁ
గొమరొందు కరముల నమరువాఁడు
శ్రీవత్స కౌస్తుభాంచిత వక్షుఁడగువాఁడు
నెమిలిపించెము చూళి నిడినవాఁడు
తెల్లతామరలోయన నుల్లసిల్లు
కనులు గలవాఁడు మదనుని గన్నవాఁడు
మొలను బీతాంబరము దట్టి గలుగువాఁడు
వేణునాద విశారదుఁడైనవాఁడు.

ఇటువంటివాఁడే అమ్మయ్యా, అయితే వాని తలిదండ్రులు కులగోత్రములువినరింపుమా.

గౌళిపంతు॥ ఆది॥

దేవకి వానితల్లి వసుదేవుఁడు తండ్రి।
భావమలర మేనమామ గావలెఁ గంసుఁడు॥ దే।
నందయశోదలు పెంచిన తల్లిదండ్రులు- వాని
కందమైన రాధామణి యత్తగావలెను॥ దే॥

గొల్లకులము వానికులము గోపవేషము।
అల్లబలరాముఁడు వాని కన్నగావలెను॥ దే॥
పరఁగు త్రిశిరగిరీశ్వరుఁడు బావగావలెను।
సారిదిఁ బ్రద్యుమ్నుఁడు వాని సుతుఁడుగావలెను॥ దే॥

వ. ఆవృత్తాంతం బట్లుండనిమ్ము నీవెవ్వరమ్మా. అయితే చెప్పెదనే అమ్మయ్యా.

క. ధర సత్రాజిత్తునకున్
వరతనయను నేను సత్యభామనుపేరన్
బరఁగినదానను; ఇప్పుడు
ఎఱిఁగించెద నీకు నాదువృత్తాంతంబున్.

ద్వి. ధరణి మాతండ్రి సత్రాజిత్తునకును
దరణి యిచ్చిన శమంతకమణి యంత
హరి తన కిమ్మన్న నతఁడియ్య కంట
హరువుగాఁ బెట్టుండ నాప్రసేనుండు
అడవికిఁ గొంపోవ నప్పుడు సింహంబు
వడి నాప్రసేనుని వధియించి మణిని
జవముగాఁ గొనిపోవ జాంబవంతుండు
గవిసి సింహంబును ఖండించి మణిని
ఆత్తఱిఁ గొనిపోయి యర్మిలి నున్న
కూఁతుని తొట్లకుఁ గొమరొప్పఁగట్టె.

అపుడు సత్రాజిత్తుఁ డాత్మసోదరుఁడు
ఇపుడిట రాఁడాయె నేమొకో చెల్ల!
శ్రీకృష్ణుఁ డిది మాయ చేసెఁ గాఁబోలు!
కాకున్న నొరులచేఁ గాదని యెంచె.
అంతఁ గృష్ణుఁడు నదియంతయుఁ దెలిసి
యెంతేని వెలుఁగడి యిలఁబడి మిగుల
వడరి మృగేంద్రుని నట పొడగాంచి
తొడరి యా జాంబవంతుని గెల్చి నతఁడు
మణియును గన్యకామణి హరికీయ
మణి మాధవుఁడు దెచ్చి మామకీయ
మామ యంత్రడి గురుతరమణియును నన్ను
ఖ్యాతిగాఁ గృష్ణున కర్పించె నంత,
భామలలో సత్యభామ నాపేరు,
మామక వృత్తాంత మది యిది సుమ్మి.

వ. అయితే నీయత్తమామలపేరు వివరింపుమమ్మా.

గౌళిపంతు॥ ఆది॥

దేవకి మాయత్త వసుదేవుఁడు మామ!
శ్రీవిమీఁదగాను బావగానలెను బలభద్రుఁడు॥ దే॥
తోడపూ రేవతి నాదు తోడికోడలు।
సారెకు రుక్మిణిదేవి సవతిగాలెను॥ దే॥

చక్కని ప్రద్యుమ్నుఁడు నా సవతికొమరుఁడు।
మక్కువమీఱ యోగ మాయ మాపనినె॥ దే॥

తిరముగాను దనకు రతిదేవి కోడలు।
మఱి త్రిశిర గిరీశ్వరుని మఱఁది నావిభుఁడు॥ దే॥

వ. అయితే ఆవృత్తాంతం బట్లుండనిమ్మా. కృష్ణమూర్తి నీకేమిగావలెనమ్మా? చెప్ప సిగ్గయ్యనే అమ్మయ్యా. గంపెడు సిగ్గులోఁ బిడికెఁడు సిగ్గు పోతేపోనీ చెప్పవమ్మా. అతఁడు నాయత్తకొడుకే అమ్మయ్యా. అతఁడు నా బావకు తమ్ముఁడే అమ్మయ్య. అతఁడు నా బావకు మఱఁదికి సందువాఁడే అమ్మయ్య. అతఁడు నా చెలికాఁడే అక్కయ్య. అతఁడు నా సామ కుమారుఁడే అమ్మయ్య. అతఁడు నా మగఁడే అమ్మయ్య

వ. అయితే ఇంతసేపు తెరమఱుఁగున నున్నావు. ఈవలకు రావమ్మా.

ద. ఆనందభైరవి॥

నేతాళలేనే భామా। వాఁడేలరాఁడే భామా।
మదనసదనమున ముదమలరఁగఁ బవ
నొదవఁగఁ జేసిన సదయునిఁ బాసి॥ నే॥

ఎలమిఁ ద్రిశిరగిరి నిలయుని సఖుఁడగు
అలగోపాలుఁడు చులుక చేసెనిఁక॥ నే॥

సీ. సిగవాడు విరులతోఁ జిటులుగందంబుతో
బూసిన జవ్వాది పూఁతతోడ
మోవిగాయంబుతో మొనగుబ్బపోటుతోఁ
బసుపు దుప్పటి వల్లెవాటుతోడ
నిద్దురమబ్బుతో నిండుతెబ్బిబ్బుతో
నురమునఁ గుంకుమ కురులతోడ
దొంతరవిడెముతోఁ దుదఁ జిక్కుసరులతో
మోమున లత్తుకముద్రతోడ
వీపునను దద్దులగు జడవేటుతోడఁ
గులుకుఁ జెక్కులపైఁ గొటిగింపుతోడ
నరయ నావాఁకిటికి వచ్చినట్టిహరిని
ముదిత, రావద్దు పొమ్మని మోసపోతి.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

పున్నాగవరాళి॥ తాళఁ జాలనే యోయమ్మ॥
తాళఁజాలబాళితో గోపాలుఁడిందు రాకయుంటే॥ తా॥
దానిమాయలకే లోనాయెనె నాపాలి!! దైవమెంతో
పగదాయెనె॥
మానవతి వానిమోవి పానకము లాసకే నే ॥ తా!!
ఇంతి వానిమనసు విఱిచెనే శ్రీత్రిశిరగిరీశసఖుఁడు
నన్ను మఱచెనె। పంతమున వింతచేసి కాంతు
జారివంతు చేసె॥ తాళ॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. కటి తట విలసిత కనకదుకూలంబు
గరిమ విద్యుల్లత కరణిగాఁగ,
పూాళి సంశోభిత మాయూరపింఛంబు
ప్రకట బలారి చాపంబుగాఁగ
మోహనకర దివ్యమురళీనినాదంబు
డంబైన ఘనగర్జితంబుగాఁగ
కరుణాకటాక్ష వీక్షణ సుధారసధార
లతులిత నిబిడ జలంబుగాఁగఁ,
దనరుచున్నట్టి కృష్ణాభిధాన మహిత
నీలమేఘంబు గోపికానికర నృత్త
కుచగిరులమీఁద విహరించుకొనుచు వేడ్క
నెందు వసియింపుచున్నదో యెఱుఁగరమ్మ.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

పున్నాగవరాళి॥ ఏమని తాళుదు నమ్మా।
ఓయమ్మలారా॥ ఏమ॥
ఏమని తాళుదు నన్నెడఁబాసి నావిభుఁడు.
ఎవతె యింటనో యున్నాఁడమ్మా- ఓయమ్మలార॥ ఓ॥
మోడిచేసుకొన్నాఁడమ్మా ఓయమ్మలార।
మోడిచేసుకొన్నాఁడు మునుపటివలెఁ గాదు।

ముదిత మందు తలకెక్కెనమ్మా॥ ఓయమ్మ॥
తెలువ నేనేమందునమ్మా అమ్మక్కచెల్ల!
తెలువ నేనేమందుఁ ద్రిశిరగిరీశుసఖుఁడు
మఱచి యుందు రాకున్నాఁడమ్మా॥ ఓయమ్మ॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. వగలాడి వేసిననలను జిక్కినవాఁడు
ఇటకురా నేర్చునా యింతులార!
పాపంబు చేసిన పాపాత్మురాలికి
దక్కునా యలవాఁడు భామలార!
దైవంబునకు నేమి దయతప్పియుండెనో
చలమున సాధించె సకియలార!
వాననఁ బని యేమి వనిత పెట్టినమందు
మాయచేసినదింత మగువలార!
ఇంత కెడమాయె విధివశం బేమిసేయ
మరుఁడ నెడు బోయ యెదదూయ శరము లేయ
వేగ ననుడాయరాఁడాయె విభునిమాయ
లేమొ తెలియంగ రాదాయె నేమిసేయ!

వ. అని యిట్లు సత్యభామ అత్యంత విరహతాపపీడితయై
చెలులం జూచి యేమనుచున్నది.

వ. చెలి యిట కేలరాదు? హరిచెంతకు నేఁగెనో
యూరకున్నదో!
చెలువునితోడ నాదువెత చెప్పెనో! వాఁడు పరాకు
చేసెనో!
వలపెటు సైఁపనేర్తు! వలవామవిలోచన పెట్టు మందుచేఁ
బలుకదో! లేకయున్న వలభామిని గ్రక్కున రాక
యుండునే!

వ. మఱియు నేమనుచున్నది.

ఆనందభైరవి॥ ఆట॥.

ఏల రాదాయెనే యిందాఁక చెలి యేలరాదాయెనే।
ఈలాగురానందు కేమికారణమో గోపాలునివద్దకుఁ
బంచిన చెలియిపు॥ డేల॥

చెలువునివద్దకుఁ జెలిచేరదాయెనో- చెలి చెప్పినసుద్ది
చెవియొగ్గివినఁడో। తలిరుఁబోఁడి యిందుకు తచ్చన
చేసెనో- పోలఁతిరో యీమర్మ మెలమిఁ దెలియ
లేను॥ ఏ॥

శ్రీరుక్మిణికి రాఁజచి హరిప్రేమదాఁచెనో
తీరని నావెత తెలియకున్నాఁడో।
సారెకు నాచెలిని సడ్డసేయలేదో!
సాగసాక్షిరో యీజాడ తెలియలేదు॥ఏ॥

సందడిలోఁ దెలుప జడిసి యూరకున్నదో।
కందర్ప జనకుఁడు కపట మెంచినాఁడో।
ఇంతటిలో త్రిశిరగిరీశు నెచ్చెలియగో-
విందుని కడకేఁగు నెలఁది యీనటకు॥ ఏల॥

వ. అని యిట్లు పంచబాణ బాణపరంపరా సంఘట్టన సంజాత దురంత నిరంతర చింతాభరాక్రాంత స్వాంతయై చెంతనున్న మదమత్త దంతావళయానలతోఁ దాను స్వప్నంబుగన్న వృత్తాంతం బెఱిఁగించెనఁట యెటుఁ వలెను.

ద్వి. తెలివరో నిన్నరాతిరి కలగన్న
తెఱఁగెల్ల నీకు నేఁ దెలిపెద వినుము
విరులపానుపుమీఁద వేడుక మీఱ
సరవి నే నిదురించు సమయంబునందు
నాప్రాణనాథుఁడైనట్టి కృష్ణుండు
తా ప్రసన్నత చెంది దగ్గఱ వచ్చి
నీసవతైనట్టి నెలఁత రుక్మిణికి
నాసుమ మిచ్చితి నని వెత చెంది
చిన్నవోవఁగనేల చిక్కఁగ నేల
నన్ను దూఱఁగనేల నలినాయతాక్షి!
అయిందద్రిలోకంబునకు నైనఁ బోయి

సూయింద్రుని జయించి యాపారిజాత
వృక్షంబు పెఱికించి వేగమె తెచ్చి
యీక్షణంబునను నీయింట నుంచెదను.
అని బుజ్జగించి చయ్యన కౌఁగిలించి
నును జెక్కులను గోట నొక్కి ముద్దాడి
యరవింద సమమైన హస్తంబుచేత
మెఱుఁగు బంగరుచాయ మేనెల్ల నిమిరి
కపురంబు మడుపు లక్కఱమీఱ నొసఁగి
యుపమతో రతికేళి నొగి నోలలాడి
నన్ను మెచ్చినయట్టి నాప్రాణ విభుని
గన్నులు చల్లఁగాఁ గనునంతలోనె
నిద్దుర మేల్కాంచి నెమ్మితో నాదు
వద్ద నున్నట్టి గోపాలుని వెదకి
కానక వెతచెంది కడువిస్మయించి
పూని యింటను మూలమూలలఁ జూచి
యలసితి సొలసితి హా యేమిసేతు !
మెలఁత యీయాశ్చర్య మేమందునమ్మ.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

ఘంట॥ కలగంటినమ్మా అమ్మలార॥ కల॥
కలగంటినమ్మా చక్కని కృష్ణదేవుఁడు।
కిలకిల నవ్వుచు వలుదగుబ్బలు పట్టి।
నెలవంకలనుంచి జిలుఁగువలువదూసి

కళలంటి సొక్కించి కలసిమెలసినట్లు॥ కల॥
మక్కువ మీఱఁగ దక్కించుకొని దక్కి-
పక్క మచ్చికచేసి పుక్కిటు విడె మూని।
చక్కని నునుతొడ రెక్కసద్దులు చేసి
చొక్కమైన కెంపు ముక్కర కిచ్చినయట్లు॥ కల॥
మచ్చికతోఁ జేరవచ్చి మాటికిఁ దమి
హెచ్చి యెన్నో బాస లిచ్చి మిక్కిలి పచ్చి।
పచ్చి వగలనీవె నచ్చితివని మెచ్చి
మెచ్చి కౌఁగిటఁ గదియ గుచ్చినట్లు నేను॥ కల॥
శ్రీమత్త్రిపురగిరి ధాముని చెలికాఁడు
రామ, నిన్నటిరేయి నామీఁద దయయుంచి
వేమాఱు సరసత మోము మోమునఁ జేర్చి
నామోవి పానకము ప్రేమఁ గ్రోలినయట్లు॥ కల॥

వ. సుస్వప్నంబు తెఱంగెఱిఁగించి తదనంతరంబు దుస్స్వప్నంబు గన్న తెఱం గెఱిఁగించెనఁట యెట్లన్న.

సీ. మగువరో రుక్మిణీమణితోడఁ గృష్ణుండు
హంసతూలిక నూఁగులాడినట్లు
కలనైన నిను బాయఁగాఁ జాలననుచును
జెలువుఁ డామెకు బాస చేసినట్లు

కాంతను గృష్ణుండు కౌఁగిటఁ గదియించి
సరససల్లాపముల్ సలిపినట్లు
రమణుని నేఁ బిల్వ రాను పొమ్మనుచును
మించి నేను నిరాకరించినట్లు
పక్కమచ్చికలను దానిపక్క చేరి
చొక్కి చొక్కించి చక్కని చెక్కు నొక్కి
సవతితోడను రతికేళి సలిపినట్లు
నిన్నరాత్రి కలఁగంటి నేమిసేతు!

వ. అని యిట్లు సత్యభామామణి దుస్స్వప్నవృత్తాంతంబు చెలులతోఁ దెలుపుచున్న యవసరంబున నపశకునంబులు గనిపించినఁ జెలులతో నేమనుచున్నది.

కాంభోజి॥ ఆది॥

వలకన్నదరె నేమిసేతు వనితా ధూర్తగోపాలుఁడే।
జలజాక్షిని జూచి కనుసన్న చేసెనో।
దక్షిణభుజమదరెనే దక్షిణనాయకుని నాపైఁ
గక్షగట్టి యెవతె బిగియఁ గౌఁగిలించెనో॥
మాటికిఁ జెలియలతోన మాటాడ సైఁపనెవ్వతెతో
మాటికి మనసిచ్చి విభుఁడు మాటలాడెనో।
ఏమొ! నాదు తొడలదరె నీకేమిసేయఁగలదాన

రాఁడే మందయానను చేడపైనిడి ముద్దాడెనో॥
సారసాక్షి త్రిశిరగిరీశ్వరుని సఖుఁడైనకృష్ణుఁడు
ఆరుక్మిణి మాయలకే యట లోనాయెనో॥

వ. అని యిట్లుపశకునవృత్తాంతంబు చెలులతోఁ దెలుపు చున్న యవసరంబునఁ గృష్ణమూర్తి నద్దకుఁ బోయినచెలికత్తె వచ్చెనఁట యెటునలెను.

తోడి॥ చెలికత్తె యదె వచ్చెను॥ చె॥
చెలువైన త్రిశిరగిరి నిలయుని సఖుఁడైన
శ్రీకృష్ణదేవుని చెంగటికిఁ బోయిన॥ చెలి॥
ఏమని యచటివార్త యిందీవరాక్షికి।
వేమఱు దెలిపెదనని వెఱచుకొనుచును।
మోము చిన్నచేసుక ముదిత తడఁబాటుతోను
గోమలాంగైన సత్యభామామణివద్దకు॥ చెలి॥

వ. ఇట్లు వచ్చిన చెలికత్తె సత్యభామతో నేమనుచున్నది.

జుజావంతి॥
ఏమని వివరింతునె వానిగుణము లెంతని వర్ణింతునె।
ఆమునిముచ్చు మాయలఁ దగిలి కృష్ణుఁడు
ఏమేమొ కపటము లిపుడు నేర్చుకొన్నాఁడు॥ ఏమ॥
తచ్చన లోకచోట నెన్నఁడులేని దండన లోకచోట।
మచ్చకంటిరో తెల్లనివెల్ల పాలని
మది నెంచుకొంటివా మాయకాని వగలు॥ ఏ॥

8

చనవు రుక్మిణియందు నెంతో వంచనలెల్ల నీయందు।
మునుపటివలెఁ గాదు నల్లని మగవారి
మదితరో కలనైన నమ్మరాదు నే॥ నే॥
శ్రీశిరగిరీశుసఖుఁ డింతవాఁడని తెలిసెనమ్మా నేఁడు॥
వశముచేయఁ దలఁచి వద్దచేరినందుకు
అసమిమ్యఁడాయె నీయన్యాయము గలదా॥ ఏ॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

ఉశాని॥ ఆట॥ చాపు॥

దివ్యకుసుమము నారదుఁ డత్యద్భుతముగాఁ దెచ్చె
నమ్మా।
భవ్యుఁడైన గోపాలునికిఁ గానుకగా నిచ్చెనమ్మా।
వసుదేవతనయుఁడు రుక్మిణికా కుసుమ మొసఁగె
నమ్మా।
ఒసఁగిన యంతనె రుక్మిణి కొప్పున ముడిచె నమ్మా॥
సవతులు నీసేవకులని పలికి ముని చనియె నమ్మా।
కువలయాక్షిరో యింతింతని తెలుపఁగూడదమ్మా॥
శ్రీశిరగిరీశ్వరుని చెలికాని వంచన తెలిసెనమ్మా। దివ్య-
కుసుమము రుక్మిణి ముడిచి సంతోషానఁ గులికె
నమ్మా॥

వ. అని యిట్లు కృష్ణదేవునివద్దకుఁ బంచిన చెలికత్తె వచ్చి యచ్చటి వృత్తాంతం బంతయు సవిస్తరముగాఁ గలయఁబలికిన పలుకులు ములుకులై తోఁపఁ గలఁకఁబాఱి కోపాటోపంబునఁ గనుబొమలుముడివడఁ జికిముడిపాటుతో వెడవెడఁ దలయూఁచి నాసాగ్రంబునఁ గరాంగుళి నిడుకొని కనులఁ గెంపుల సంపదలు బాలారుణచ్ఛాయల ధిక్కరింప నుస్సు రుస్సురని నిట్టూర్పులు నిగుడించుచుఁ బెదవు లదర నింపుధనంబు గోలుపోయిన నిఱుపేదచందంబున దిక్కులు విదిక్కులు బ్రమసి చూచుచుఁ గొంతతడ విట్లుండి ధైర్యం బవలంబించి తెలివి తెచ్చుకొని "కటకట! నామనోవల్లభుండైన శ్రీకృష్ణదేవుండు మునిముచ్చు మాయలం దగిలి ముని యిచ్చిన కుసుమంబు ఘనతఁజేసి నన్నింత లేదని యెంచక నాసవతియగు రుక్మిణి కొసంగి యచ్చిన్నెబున్నె జడదారి యాడిన మాటలకు సమ్మతించి తన్ను సడ్డసేయఁ"డని యతికోపంబున విరహతాపంబునఁ దలంచి తలంచి, పంచశరు మదహస్తి విడివడిన తెఱంగున మరుని బాణంబుకై నడి సత్యభామ కృష్ణమూర్తివద్దకు వచ్చి కోపావేశంబున నేమనుచున్నది.

మ. అకటా! నీవిటువంటినిర్దయుఁడవై యానాఁటి మర్యాద లెం
చక నన్నింత పరాకుచేసి మునిముచ్చిచ్చినట్టి యానారదుం
డౌ కపూవియఁగ రుక్మిణీమణికి నీవున్నిచ్చి యచ్చోట మ
చ్చికలున్ జేయుచు నన్ను వచ్చనలుచేసేవేమి గోపాలకా!

వ. అని పలికి రారా కృష్ణా యని చెట్టఁ బట్టఁగా రాగ భామా యని విదళించఁగా నప్పుడు సత్యభామ స్వామిఁ జూచి యేమనుచున్నది.

ద్వి. ఇంతటి కపటంబ దేమిరా నీకు !
వింత చేసెద వెంత పిలిచిన రావు.
ఏచెలి చెప్పెరా యీబుద్ధి నీకు !
ఏచాయ హితవుగా నేమి విన్నావు.
చెలువుఁడా! నీకు నేఁ జేసిన మేలు
తలపఁగ నేరమై తాఁదోఁచెనేమొ !
అవనికెల్లను జల్లనైన చందురుఁడు
జవరాండ్రపాలిటి శత్రుడైనట్లు
నీవు నన్నేఁచుట నీకింకఁ దగదు
నావద్దకును రార నాప్రాణనాథ !

వ. రారా కృష్ణా ! అనిన స్వామి కోపావేశుఁడై యేమనుచున్నాఁడు.

సీ. మంతనంబునకు సుదంత నాకుండంగఁ
గ్రీడసేయుటకు రుక్మిణియు నుండ,
సతిప్రేమగల జాంబవతి చెంతనుండంగ
నందమై తగు మిత్రవిందయుండ

లాలించి తేలించ లక్షణయుండంగ
భద్రి పల్మ్రోలు పక్కఁ బాయకుండ
యోధయై రతిసేయు రాధ చెంగట నుండ
మందయానైన కాళింది యుండఁ
జెలఁగి పదియారువేవురు చెలియలుండ
నీవు నేపాటి దానవు నీప నెంత
కోపగించెదు, రుక్మిణి కోపకత్తె
చాలుఁ జాలును నీప్రేమ సత్యభామ.

వ. అనిన సత్యభామ యేమనుచున్నది

ఉ. ఎక్కువ రుక్మిణొక్కతె యేనొకతింతియుకానియెన్నచోఁ
దక్కినవారు చిల్లరలు దానవమర్దన, వారితో ననున్
మిక్కిలి సాటిసేయుచును మేలిమెఱుంగనివానిరీతి న
న్నెక్కువ మాటలాడెదవు; ఇంతులువిన్నను నిన్నునవ్వరే!
వ. అనిన స్వామి యేమనుచున్నాఁడు.

ఉ. చిల్లరలంచు వారలను జెప్పఁగ శక్యమె సత్యభామ, నీ
యుల్లమునందు నీవు బహుళోన్నతురాలవటంచు నందఱన్
చిల్లరలంచు నెంచెదవు! చెన్నగ నాచెయి పట్టువారలున్
జిల్లరవార లామనోజ్ఞా! సిగ్గొకయించుక లేదె కోమలీ!

వ. అని యిట్లు నిరాకరించి స్వామిపలికినఁ బ్రియవాక్యం
బుల నేమనుచున్నది.

నీలాంబరి॥ ఆది॥

కోపమేల చేసేవురా గోపాలా విరహ
తాపముసైఁపఁ జాలర గోపాల।
పాపజాతి మునిచేత గోపాల నన్ను
బట్టి యపస్వరింపవలదు గోపాల।
నిన్ను బాసినది మొదలు గోపాల నా
కన్నులకు నిదుర రాదు గోపాల।
వెన్నెల చిచ్చునకు నేను గోపాల మిగుల
సన్నమాయెఁ దాళఁజాల గోపాల।
త్రిశిరగిరీశు సఖుఁడైన గోపాల రతుల
దేలించి నన్నేలుకోర గోపాల॥

వ. రారా కృష్ణా! రాణి భామరా. అనిన సత్యభామ కోపాన నేమనుచున్నది.

సీ. మధురవాక్యములు చూచి మది భ్రమసితిఁగాని
కలికి తుంటరి యని యెఱుఁగనైతి;
సొగసుఁ జూచి నిన్నుఁ జాల నమ్మితిఁగాని
నిర్గుణుండవటంచు నెఱుఁగనైతి,
దయవాఁడ వంచును దలఁచియుంటినిగాని
యొంగిలి ముచ్చని యెఱుఁగనైతి,
సరసుండ వంచని సరసఁ జేరితిఁగాని
స్త్రీ ద్రోహి వనుచును దెలియనైతి,

జార! చోరుఁడ! నీ యింద్రజాలమెల్ల
జాలఁ దెలిసెను నీమదిఁ జల్లనాయె.
అమ్మ నేఁజెల్ల! మగవారి నమ్మవశమె!
యేల యింతపరాకు గోపాలకృష్ణ!

వ. రారా కృష్ణా! రానే భామా! అనినఁ బరస్పరమేమను చున్నారు.

ఘంట॥ ఆది॥

అతివలలో నను జౌకసేయవలదంటే గోపాలా।
గతమిడి దయగలవాఁడవునీవు గావర గోపాల॥
దయగలవాఁడవు గావని పలుకఁగఁదగు నె సత్యభామా।
నయ మొనరించక దయ గలుగునఁటే నాతి,
సత్యభామా।
గొల్లవాఁడ వీవే మెఱుఁగుదువిఁక కొమ్మల మరియాద
అల్లిబిల్లిగా నుండక నాతో నహంపహమును వాదా॥
మగనిచెంత గయ్యాళితనంబే మగువకైనఁ దగునా।
తెగువతోడ మోమోట లేక నను దెగనాడఁగఁదగునా।
రమ్మని పిలిచిన యంతటనే నేరము లెంచేవేరా।
యెమ్మెకాఁడ, త్రిశిరగిరీశ్వరు సఖ, యిఁకనైననురారా।

వ. రారా కృష్ణా! రానే భామా! అని పలికి యదృశు డైనఁ గానక సత్యభామ తనగృహంబునకు మరలి వచ్చి ఏక తైలం జూచి యేమనుచున్నది.

సీ. తెలివ, నావిరిశయ్య దిగకయుండినవాఁడు
చెలువకు శుశ్రూషసేయఁ దొడఁగె;
రమణి, నాయాజ్ఞ మీఱకయె యుండినవాఁడు
కాంతకు జడఁబూలు కట్టసాఁగె
కలనైనఁ గాని నాగడప దాఁటనివాఁడు
ఉవిద వాఁకిలిఁ గాచి యుండఁదొడఁగె
పడఁతి నాయురముపైఁ బవ్వళించినవాఁడు
లేమ చెంతను సంచరింపఁదొడఁగె

ఉపహరించిన నాయందుఁ గపటమెంచి
ముదితచేయు తిరస్కారమునకుఁ జిక్కె,
దాని బిగువేద! తానేద! తలఁచిచూడ
గొల్లబుద్ధికి నేమందుఁ గొమ్మలార!

వ. అని మఱియు సేగనుచున్నది.

సీ. వనములో సంచార మొనరించు వానికి
మేలైన బంగారు మేడగల్గెఁ
బసులకాపరియైన బలుగొల్లవానికి
వెలలేని భూషణావళులు గలిగె,
మఱి దొంగిలించుచుఁ దిరుగాడువానికి
నెల్లలోకంబులు నేలఁ గలిగె
సడరి ఱోటను గట్టువడి యున్నవానికి
హంసతూలిక నూఁగులాడఁ గలిగె

నన్ను బెండ్లాడినది మొద లిన్ని భోగ
భాగ్యములు గల్గు టెంచక పసువు లేక
మఱచి యలరుక్మిణీమణి మాయఁదగిలి
నాకను బరాకుచేసెఁగా రమణులార!

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

ఘంట॥ ఏమిసేతు నేఁగ్గిసేఁతు నీమోహానే నెట్లు
రామరామ రామ యింతచలమా। (శ్రీ)త్రి)శిరగిరి-
ధాముని కిందున ఘలమా॥

దిట్టముగఁ జిన్ననాఁడె చెట్టఁబట్టి మెడను బొట్టు
గట్టి పెండ్లాడినది మఱచెనో। ఓయమ్మలారా
రట్టడి సేయఁగఁ దలఁచెనో॥

నీకైన నాకనులఁ గొనగోట, జూ మవగలుచేసి
కాటుక దిద్దినది మఱచెనో। ఓయమ్మలార
బోటి యెవతె మనసు విఱిచెనో॥

ఉదుపైన గబ్బిగుబ్బల నదిమి చిదిమి గోరులుంచి
కదిసి పట్టినది మఱచెనో। ఓయమ్మలార
మదను పాలు సేయఁ దలఁచెనో॥

నేను నిన్ను మానసని తేనెమోవి పానకము
లాని రుచిచూచినది మఱచెనో। ఓయమ్మలార
దాని బోధనలకె వెఱచెనో॥

తక్కుల చొక్కుల నన్ను నక్కునఁ జేరిచి చెక్కిలి
నొక్కి ముద్దాడినది మఱచెనో। ఓయమ్మలార
చిక్కుఁ బెట్టఁగఁ దలఁచెనో॥
మదను సదసముసంటి సదనుచేసి రతికేళిని
మొదలు గలసినది మఱచెనో। ఓయమ్మలార
మదవతి యాజ్ఞలో నిలిచెనో॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

శ్లో. మోహాంభోనిధి తారణాయ సుదృఢాం కృష్ణాభిధా
నాంతరీం
తాం సంగృహ్యా కరస్థితాంచ కురు మే పాణిప్రియే
హే సఖి.
ఏతస్మిన్ ప్రకటీ కురుష్వ సమయే కౌశల్య మత్యాదరాత్
ఇత్థం త్వం నకరోషి చేన్మమతినా పాణిః కథం తిష్ఠతి॥

సీ. కాంతుండు నాసోయగము చూచునేగాని
యితరంబుఁ జూడఁడే యింతులార!
రమణుండు నామందిరమున నుండునె కాని
పొరుగిండ్ల కేఁగఁడే పొలఁతులార!
పతి నాదు పక్కను బాయకుండును గాని
యన్యుల డాయఁడే కన్యలార!
చెలువుండు నాతోన జెలిమి సేయునుగాని
పడులకు సమీపించడె పడఁతులార!

ఇట్టి ప్రాణేశ్వరుండు నియ్యెడఁ బరాకు
చేసి యెడఁ బాసి విరహవారాశిఁ ద్రోసి
యిది వఱకు రాకయున్నవాఁ డేమి సేతు
నయ్యయో! యింతయన్యాయ మవనిఁ గలదె!

పరజు॥ ఆది॥

గోపాలునిఁ జూపరే యో కొమ్మలార విరహ
తాపము లెడఁబాపరే యో తరుణులార।
ఏమోవింతచేసినాఁడె యింతులార యిప్పుడు
ఆమర్మము తెలియదె యో యమ్మలార।
సకల గుణాభిరాముఁడె యో జాణలార యే
సకి యింట నున్నాఁడో తెలియదు సకియలార।
ఎవతె మందులోఁ దగిలెనో యువతులార సు
వివరించి నాతోడఁ దెలుపరె నెలఁతలార।
తామసము సేయఁదగదు భామలార నా
స్వామి శౌరిని జూపరే వనితలార।
త్రిశిర గిరీశ్వరు చెలికానిఁ దెఱవలార మీరు
అసమానుని గానరె ఓయమ్మలార।

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

శా. నన్నుం గన్నది చేసి పాసి విభుఁ డేనాతింట
నున్నాఁడో! నా
కన్నార న్నతనిం గనుంగొనుట కే కర్వ్యాయెఁ గాఁ!
కృష్ణునిన్
ఎన్నాళ్లంచును జూడకుందు! నతని న్నే నెట్లుపా సుందునే!
వెన్నుండైన మురారి శౌరి నిపుడున్ వేగంబు గాఁ జూప రే!

శా. ఆమోమందము నావెడందయురము న్నామందహాసం
బునున్
ఆమిన్నైనతగు మోహనాకృతియునున్ ఆముద్దు ప్రాయంబు
నున్
ఆమాధుర్యము లొల్కు ముద్దుపలుకుల ఆదివ్యసౌందర్య
మున్
ఈముల్లోకములందు లేదనుచు నేనెందైనఁ జాటించెదన్.

ద్వి. హురుమంజి ముత్యాల యొంట్లు దీపింప
వరకిరీటద్యుతుల్ వన్నెలు చూప
శ్రీవత్స కౌస్తుభాంచిత వక్షమలర
నావేళ్ళ మణిముద్రికావళి మెఱయ
కరుణారసంబు కన్గొడల దీపింపఁ
దెఱఁగొప్ప కస్తూరి తిలక మింపెసఁగఁ
బరిమళవాసన పరిఢవిల్లఁగను
సురుచిరవైభవ స్ఫురణ మీఱంగ

నేకామినీమణి యింటిలోపలను
ఏకాంత మాడుచు నెలమి నున్నాఁడో!
ఏసరసిజనేత్రి యింటిలోపలను
ఆసక్తిఁ జేరి మాటాడుచున్నాఁడో!
సరసంబు లెవతెతో గలుపుచున్నాఁడో!
ఏరయు నెవ్వతెమోవి యానుచున్నాఁడో!
సౌక్కి యేయింతిని జూచుచున్నాఁడో!
మిక్కిలి యెవతెతో మెలఁగుచున్నాఁడో!
చూడరే చెలులార! చూచి యీక్షణమె
వేడుక రమ్మని వెన్నునితోడఁ
దెలుపరే నేనుండు తెఱఁగెల్ల నిపుడు.
అలిగి రాకయె పరాకై యుండెనేని
మదన శిలీముఖ మహిమప్రభావ
మది మదిఁ దెలిసికొమ్మని పల్కరమ్మ.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

శ్లో. పీడితా విరహతాప వహ్నినా
కాలకూట సదృశేన శీతలా।
వాసుదేవ కరుణాంబునా వినా
మత్తనుస్థితి రియం కథం భవేత్॥

ఘంట|| ఆది|| అలుక యెందుకుఁ జేసెనే ఓయమ్మలార
అకటా నన్నేడఁ బాసెనే।
పలుమారు త్రిశిరగిరి నిలయునికిని ఎంతో
చెలికాఁడై సెలసిన శ్రీకృష్ణదేవుఁడు|| అలుక||
నమ్మని పిలువఁడాయెనే వాఁడు నాచెంత
రానిదిన మేడాయెనే।
అమ్మచెల్ల యీవిరహాబ్ధికి దరిగాన
నొమ్మ నే నేమిసేతునె గోపాలుఁడు|| అలుక||
మరుశారి పాలుచేసెనే- నాపై పోటిగ ఆమగువను
వలవేసెనే।
తరుణిరో యింతైన దయలేని వాఁడని
యెఱుఁగక మోసపోతినే గోపాలుఁడు|| అలుక||
నన్నేలు ననియుంటినే వాసగుణములు
నానాఁటఁ గనుఁగొంటనే।
ఇన్నాళ్ళవలెఁ గాదు ఎవతెబోధనోగాని
నన్నంటె వెగటాయెనే గోపాలుఁడు|| అలుక||

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

చ. అలుకల విల్తుఁడున్ చిగురుటాకుశరమ్ము లురమ్ము దూయ ని
చ్చలు చలపోరి యేసి నను సాఁకెకు నామదిలో నిరంతరం

చెలిమి వసించు నాప్రియున కెక్కడ తాఁకునో యంచు మిక్కిలిన్
అలసితిఁగాని యీమనసున కల్కినదానను గాను నెచ్చెలీ!

క. చెలువుని నిటఁ దోడ్తెచ్చిన
చెలియలు మదిఁగోరినన్ని చీరలు సొమ్ముల్
వలసిన ధనములు నిచ్చెదఁ
జెలులారా! నాదు మనవి చేకొనరమ్మా!

ద్వి. అరయ నా ప్రాణనాయకుఁ డైనవాఁడు
మఱి యెంచి చూడ నామాన్యుఁడే! కాదు
వసుదేవ దేవకీ వరతనూభవుఁడు
వసుధఁ గంసునిబట్టి వధియించువాఁడు
నందయశోదల నందనుం డగుచు
నందునింటను నటనము చేయువాఁడు
మొలకప్రాయమునాఁడు మొనసి పూతనను
దిలకింపఁ జనుద్రావి తెగటార్చువాఁడు
మమతతో రాధికామణిని వరించి
యమళార్జునములను హరియించువాఁడు
అటువంటి గోపాలుఁ డవతారమూర్తి
దిటవుగ నాపాలి దేవుఁడో యమ్మ.

వ. అని మఱియును.

సీ. మత్స్యమై జలధిలో మఱి ప్రవేశించెనో!
కూర్మమై గిరిక్రిందఁ గుదురుకొనెనో!
సూకరరూపమై క్షోణిలో డాఁగెనో!
నరహరియై కంబాన నంటుకొనెనో!
వామనుండై బలివద్దకు డాసెనో!
భృగుపతియై నృపుల నొప్పింపఁ జనెనో!
రాముఁడై పర్ణశాలలఁ జేరసరిగెనో!
ధృతి హలియై యమునను ద్రిప్పఁజనెనో!
బుద్ధుఁడై బౌద్ధుల నడంపఁబూనుకొనెనో!
కలికివేషంబు ధరియింపఁ దలఁచుకొనెనో!
మనసు శోధింప నెంచి రమాధవుండు
ఎదుటఁ బొడసూపకున్నవాఁ డేమిసేతు!

వ. అని పలికి ఝుల్లు ఝుల్లుమని పులకాంకురంబులు నిగుడఁ దన్మయత్వంబున నేమనుచున్నది.

భైరవి॥ ఆట॥ ఏమో వాని మాయ లేమందునమ్మా!
ఈమహిఁ ద్రిశిరగిరీశు నెచ్చెలికాఁడై
తామెఱయు కృష్ణుఁ డెంతటివాఁడె యమ్మా॥ఏమో॥
ఎందుఁ జూచిన వాని యందమైనరూపము
కందోయి కెదురుగఁ గనుపించెనమ్మా!
చందన గంధి నాడెంద మతనియందె
పొందుగాను ఇంపొందినదమ్మా॥ ఏమో॥

ఎవరు మాటాడిన నవి వానికథలుగ
వివరింపఁ జెవులకు వినఁబడె నమ్మా।
అవలీలగాఁ జెప్పుడై నమాత్రిమున
ఉవిద వాఁడు వచ్చినట్లున్నదోయమ్మా॥ఏ మో॥
అతివ వీడె మన్నము హితమై తోఁచదు
అతని పేరే హితమై తోఁచెనమ్మా।
నెత తీఱ నిదురించు వేళ (శ్రీ)కృష్ణుఁడు
అతని కేళిఁ గూడినట్లై యున్నదమ్మ॥ఏమో॥

వ. అని యిట్లు విరహసాగరాంతర్నిమగ్నయై తన్మయత్వమున నున్న సత్యభామ విరహతాపంబు మాన్పఁదలంచి చతుష్షష్టికళా విశారదయగు శారద యెఱుకత వేషంబున వచ్చెడి మార్గం బెటువలెను.

సీ. కుడినైపు పైఁజికొంగు నేలకుజీర
గురిగింజముక్కర కొమరుమీఱఁ
దళుకైన జీవదంతపుఁ గమ్మ లల్లాడఁ
దనరు చెక్కులు తళతళ మనంగ
చికిలి కన్గొనలఁ గాటుక రేక సొంపొంద
నొసట నామము భూతి పసఘటింప
సంకుపూసలపేరు చనులపై నటియింపఁ
గొప్పున విరితావి గుప్పుమనఁగఁ

జందుకుని గేరు మోమున మందహాస
మంకురింపంగ నెఱుకల పంకజాక్షి
యెఱుక యెఱుకో యటంచును నెఱుక చెప్ప
సత్యభామామణింటికి సరగ వచ్చె.

కేదార॥ జంపె॥

వచ్చె నెఱుకత సత్యభామ వద్దకును బలుపీఁకను।
హెచ్చు త్రిశిరగిరీశు సఖుసతి కెఱుక చెప్పెను జోకను॥
సంకుపూసల బూసనమ్ములసరులు గళమునఁజుట్టుక।
పొంకముగ సకునాలబెత్తము బుట్టి చంకను బెట్టుక॥
వచ్చె॥

వంకి తెలిగురిగింజముక్కర వరుస కదలేట్టుగా
బింకముగఁ జనుబాలు ద్రాగే బిడ్డవీపునఁ గట్టుక॥
వచ్చె॥

కళగులుకు మంచిపగడపు చేకట్లు చేతులఁ బొదలఁగా।
వెలయు పట్టెలు నల్లరా బావిళ్ళు చెవులను గదలఁగా॥
కలికి చెక్కులయందు దంతపుఁ గమ్మ కుచ్చులు
మొద్దలఁగా।
నెలఁత లందఱు చూచి మెచ్చఁగ నిక్కు గుబ్బలు
కదలఁగా॥

పిత్తళిఁగిరములును గాజులు
పెంపు సొంపు మీఱఁగా।

చిత్తరువుపని హరువు గలిగిన- చీరె కుచ్చెలు జీరఁగా॥
అత్తఱిని శకునమ్ము లడుగుట కతిప లందఱు వేడఁగా।
బత్తిమనసున మీఱ సత్యభామ నద్దకుఁ జేరఁగా॥
నచ్చె॥

వ. ఇట్లు నచ్చిన యెఱుకతను జూచి మాధవి యేమను చున్నాఁడు.

వ. ఎవ్వతెవు ? ఏ దేశము ? అని యడుగఁగా మాధవితో నెఱుకత యేమనుచున్నది.

ఉ. భూత భవిష్యదర్థములు పోఁడిమిగాఁ గనినట్లు చెప్పుదున్
ఏతఱి మూఁడులోకముల నెల్లపుడున్ మఱిసంచరింపుదున్
సీతకు గారికి న్నలువచేడెకు నేగుఱి చెప్పినాను మున్
ఖ్యాతలి మాధవీ, యిపుడు సత్యకు నేగుఱి చెప్ప
నచ్చితిన్.

వ. అనిన యెఱుకత వృత్తాంతము మాధవిచే విని సత్య భామ యెదురుకొని వచ్చి యుపచరించి యుచితాసనమునఁ గూర్చుండ నిచ్చి యెఱుకతను జూచి సత్యభామ యేయే దేశ ములు చూచినావనఁగా నెఱుకత యేమనుచున్నది:

చెలియరో నీవేమడిగినఁ జెప్పెదనమ్మా।
పలుమాఱు నీమది కోర్కులు ప్రార్థించి నన్నడుగ
వమ్మా॥ చెలి॥

మాళవ కాంభోజ నేపాళకరహాటవరాట।
చోళకర్ణాట మరాట గౌళభోట।
బంగాళ కోసల బాహ్లీక కాశ్మీ
రాంగవంగ పాంచాలాది దేశములందు సంచరించినా
నమ్మా॥ చె॥

వ. అయితే ఏయేగిరులు చూచినావని యడుగఁగా.
మలయగిరి చిత్రగిరి మందరగిరి హిమగిరి
కల గంధ మాదన గిరి కైలాసగిరి।
విలసిత సువర్ణగిరి వింధ్యగిరి యుదయగిరి
సలలితాస్తాద్రి ముఖగిరులు సంచరించినా నమ్మా॥
చెలి॥

వ. అయితే ఏయేమూలికలు తెలియుననఁగా
వనితరో యపూర్వమైన వనమూలికలు తెలియునమ్మా.
ఎనలేని సిద్ధక్రియలు నేనెఱుఁగుదునమ్మా।
కనని వింతలెల్ల నేను గనుగొని యున్నానమ్మా॥
కనకాంగి, త్రిశిరగిరీశు కరుణగలదాననమ్మా॥

వ. మఱియు నేమనుచున్నది.

ద్వి. గుఱుతుగా నావద్దఁ గూర్చుండవమ్మ
అరవింద సమమైన హస్తమీవమ్మ.
మురిపెడు ముత్తియమ్ములు పోయవమ్మ.
గుఱి ఫలించిన సన్ను గొనియాడవమ్మ

ఎఱుకరాయనితోడు ఇదినమ్మవమ్మ
తరకట బురకట తప్పుగాదమ్మ
శ్రీరమా సతికి నేఁ జెప్పితినమ్మ
శ్రీరాము సీతకుఁ జెప్పితినమ్మ
చేరి పార్వతికి నేఁ జెప్పితినమ్మ
గుఱుతుగాఁ బదునాఱుగురు రాజులెన్న
వరుస నార్వురు చక్రవర్తులు నెన్న
మేలైన మలయాద్రి మెలఁగుచుండుదును.

వ. అని పలికిన సత్యభామ మిగుల సంతోషించి గుఱి చెప్పుమనఁగా నెఱుకత గుఱిచెప్ప నిశ్చయించి యిష్టదేవతా ప్రార్థన చేసెనఁట యెటువలెను.

ద్వి. శ్రీకాకుళప్పయ్య, సింహాద్రినాథ,
ఏకామ్రనాథయ్య, యేగాటిరాయ.
శ్రీవేంకటేశ, కాశీవిశ్వనాథ,
కోవిల రంగయ్య, కొల్లాపురమ్మ,
వీరభద్రయ్య యోవిఘ్నేశ్వరయ్య,
ధారుణిఁ గలపర్వతాల మల్లయ్య,
మారకాపురి చెన్న, మధుర మీనమ్మ,
భైరవి మళయాళి, భగవతి, తల్లి
అల్లెల హనుమంత, ఆనందవల్లి
శిల్ల గోవిందయ్య, తిరుణామలేశ,

ఆదినారాయణా, ఆకాశవాణి,
మాధవ దేవుఁడా, మాతృభూతేశ,
ఇన్ని దేవతలు నాయెడఁ గరుణించి
నన్నె మీఱఁగ నాకు వాకిచ్చ్యరయ్య.

వ. అని యిష్టదేవతాప్రార్థనముచేసి శకునము చెప్పనఁట యొటువలెను.

ద్వి. వినవె నీమదిలోని వృత్తాంత మంతఁ
గనినట్లు చెప్పెదఁ గరమొప్పఁగాను,
మురహారుతో నీవు మున్నొక్కనాఁడు
సరస రతిక్రీడ సలుపంగఁ జూచి
సైఁచక రుక్మిణీసతియు నీమీఁద
ఆఁచక పగఁ బట్టి యతని రప్పించి
కాంతునకును నీకు గానీక చేసి
యింతిరో! నీపేను నెత్తనియట్లు
తనివి తీఱఁగ నిన్ను దలఁపనియట్లు
తనియించి కృష్ణునిఁ దనమందిరమున
నిలుపుక యున్నది; నెలఁతరో! నీవు
పిలిపించినా, రాఁడు ప్రియుఁడాగ్రహపడు,..
కానుక లంపినా గాని గైకొనఁడు
దాని మాయలచేతఁ దగిలియున్నాఁడు
అందువల్లను ఇప్పుడతివ, నీమనసు
చిందరవందరై చిక్కియున్నావు.

అదిగాక జడదారి యాపుష్పమెచ్చి
ముదితతోఁ గలహంబు పుట్టించుటకును
అలరు కృష్ణునకీయ నతఁడు రుక్మిణికిఁ
బొలఁతిరో, యీయంగ ముడిచెఁ గొప్పునను,

వ. అని మఱియును నేమనుచున్నది.

అసావేరి॥ అతివరో నీవందు కారాట పడనేల
హరియిందువచ్చునమ్మా। సతతము నీమదికి సంతోష
మొనఁగూర్ప జతగఁ గల్పవృక్షము దెచ్చునమ్మా॥
అతి॥
నేఁ జెప్పిన యీసుద్ది నీవు విశ్వసించి నిజమంచు
నమ్మవమ్మా।
ఈజగతిఁ దిశిరగిరీశు చెలికాఁడు నిన్నెప్పటిచందాన
నెనసి కూడునమ్మ॥ అతి॥

వ. ఇట్లు ఎఱుకత సత్యభామకు శకునములు పలుకఁగా నెఱుకతను గానక నెఱుకరాయఁడు వెతకుచు వచ్చెనఁట, యెటువలెను.

పు. సింగఁడు వచ్చెఁగదే దేవలోక॥ సిం॥
సింగఁడు వచ్చెను కొంగ ఱెక్కలు ఉత్త
మాంగమునఁ బూనుక సింగిని వెదకుచు॥ సిం॥
పొట్టమ్మాతితోడ మిట్టపండ్లతోడ

పొట్ట కదలగాను అట్టెట్టు దాటుచు॥ సిం॥
వెఱ్ఱివెఱ్ఱిగఁ గన్ను లెఱ్ఱఁ జేసుకొని
మిఱ్ఱునఁ జూచుచుఁ గఱ్ఱ చేతఁబూని॥ సిం॥
బాళి త్రిశిరగిరి వాసు నెచ్చెలియా గో
పాలుని సభికులఁ బకపక నవ్వింప॥ సిం॥

వ. ఇట్లు వచ్చిన సింగనిఁ జూచి సింగి యేమనుచున్నది.

పు. ఎంత వింత వంతకారిరా సింగా నీవు॥ ఎంత॥
ఎంత వింత వంతకారి వంతువేసి చెంతఁజేరి
పంతగించి చేతులేసి ముంతలవంటిచండ్లు పిసికే॥ వెంత॥
కన్ను లిక్కి మయిల్ సూచి కరుత్త కొప్పాలొపువ్వులు సూచి॥
నిన్ను వదటు కడిసెసంట నిక్కి నిక్కి చూసేవేర॥ ఎంత॥

సింగని వాక్యము॥
ఎంత వింత హాంతకారివె సింగి నీవు॥ ఎంత॥
మిట్ట మీఁద వలలుగట్టి అట్టె గువ్వపిట్టఁబట్టి
ఘట్టిసేయ మఱచి నిన్ను అట్టెవలపు చెందినాను॥ఎంత॥
సైసి త్రిశిరగిరిని వెలయు సంగమయ్య నెచ్చెలైన
దాసరయ్య సభను నీవు తక్కులు సిక్కులు సొక్కులు సేసే॥ ఎంత॥

వ. ఇట్లు సింగి సింగఁడు పరస్పర వచనము లాడఁగాఁ జెంత నున్న పులి యెఱుకతబిడ్డను గొనిపోఁగా నెఱుకరాయని జూచి యెఱుకత యేమనుచున్నది.

కాంభోజి॥

అరిమె బిడ్డను బులి యెత్తుకొని యురికె
నేమిసేతురా। ఓరి యెరుకలరాయ నాబిడ్డ మోము
నే నెపుడు చూతురా॥
ఇల్లు వెళ్లినపుడు పిల్లెడ మైనందు కిదె ఫలించెరా।ఓరి।
యెల్లవారలు చూడఁ జన్ను చేపుచున్న దేమిసేతురా॥
త్రిశిర గిరీశ్వరుని మాయ లిట్లనుచును దెలియనైతిరా।
పసిబాలుని దెచ్చి యిమ్మిక నేవిడువఁ బంతమేలరా!॥

వ. అని యిట్లు శోకించిన యెఱుకత నూఱడించి యెఱుకతకు బిడ్డనిచ్చి సంతుష్టాంతరంగులై యున్న యెఱుకదంపతులైయున్న వాణీకమలాసనులను మెచ్చి సత్యభామామణి మణిభూషణాంబరావళు లొసంగి సంతుష్టాంతరంగయై యుండె నంత॥

మ. కనకక్ష్మాధరధీర, మన్మథసమాకారా, శ్రితానేక స
జ్జనమందార, పరితాపరామకరుణా సంపాదిత శ్రీనికే
తన సద్యోన్నత చోళదివ్య వసుధాధారైకదోస్సార, మో
హనరాజద్గుణవార, శ్రీయమరసింహ క్ష్మాప చూడామణీ!

వ. ఇది శ్రీ చోళసింహాసనాధ్యక్ష భోసల ప్రతాపసింహ రాజ పూర్వపుణ్య పరిపాక స్వరూప యమునాంబికా గర్భ శుక్తి ముక్తికాయమానామరసింహ మండలాధీశ్వర నామాంకితంబైన మంత్రి మార్తాండ శివరాయమంత్రికారితంబైన శ్రీమత్సుగంధి కుంతలేశ్వర కరుణాకటాక్ష వీక్షణ సుధాసార సంజనిత చతుర్విధ కవితానిర్వాహక శాండిల్యగోత్ర పవిత్ర కవిరంగయార్యపుత్ర విద్వజ్జనవిధేయ మాతృభూత కవినామధేయ ప్రణీతంబైన పారిజాతాపహరణ నాటకంబునందు సత్యభామామణి సౌధాగ్రంబునఁ గొలువు గూర్చుండుటయును, సఖిరాక కెదురుచూచుటయును, సఖి వచ్చి కృష్ణునిచెంత నడచిన వృత్తాంతం బంతయు సవిస్తరంబుగా వినిపింప విని వెతచెంది కృష్ణమూర్తి వద్దకు వచ్చి యనునయోక్తులఁ బిలుచుటయును, కృష్ణమూర్తి రానని నిరాకరించుటయును, పరస్పర వచనము లాడుటయును, అంత నదృశ్యుండైన, నిజమందిరమునకు వచ్చి మిగుల తాపంబున నోపిక లేకయున్న యవసరంబున నెఱుకత వచ్చి శకునము చెప్పిన శుభవార్త విని కొంత సంతోషంబున నుండె నను కథల మెలంగు నిది ద్వితీయాంకము.

పారిజాతాపహరణము

—: తృతీయాంకము :—

క. శ్రీమత్ప్రతాప రామ
స్వామి పదాంభోజ హృదయ షట్చరణ, మహో
ద్దామ, రిపుభీమ, సద్గుణ
సీమ, కృపావాల, యమరసింహ నృపాలా.

గీ. అవధరింపుము నీపేర సంకీర్తముగఁ
బారిజాతాపహరణంబు బాగుమీఱ
నాటకముగాను రచియించినాను వేడ్క
నెలమి నందుఁ దృతీయాంక మెట్టిదనిన.

వ. ఇట్లిటుకత శకునంబు చెప్పినఁ గొంతతడవు ధైర్యంబవ లంబించి తదనంతరంబు విరహాభరంబు సైరింపఁజాలక మున్నొక్క నాఁటిరాత్రి సరసములకు పొద్దుపోయి రతిక్రీడ సేయు నంత నిశాంతంబైనవింత యంతరంగంబునఁ జింతించి చెంత నున్న దంతియానలఁ జూచి సత్యభామామణి యేమనుచున్నది:

సీ. మోము మోమునఁ జేర్చి ముద్దాడునంతలో
మును జాముపొద్దాయె మోహనాంగి,
సరససల్లాపముల్ మఱి చేయునంతలో
జాములు రెండాయెఁ జంద్రవదన,

ప్రియమునఁ గౌఁగిటఁ బెనఁగొనునంతలో
మూఁడవ జామాయె ముద్దుగుమ్మ
నయ మొప్ప మోవిపానక మానునంతలో
నాలవ జామాయె నలినగంధి,
చొక్కి చొక్కించునంతలోఁ జుక్క పొడచెఁ
గదిసి తొడ మల్చునంతలో గాలి విసరెఁ
గొసరి పైకొనునంతలోఁ గోడికూసె
వల్లభునిఁ గూడునంతలోఁ దెల్లవాఱె.

ఘుంటు॥ ఏల దెల్లవాఱెనమ్మ- నేనిందు కేమిసేతునమ్మా।
బాల యిందిరనీల నీలవర్ణుఁడు కనకచేలుఁడు కరు
ణాలవాలుఁడు వరవన మాలికాభరణుఁడు।
నీలపింఛము గోపాలకృష్ణుఁడు నన్ను లాలించు
నంతలో॥ ఏ॥
కూరిమితోఁ జేరఁదీసి పన్నీరుగంధము మేనఁబూసి క
స్తూరి తిలకము నొసను మీఱ దిద్ది శృంగారరసము
నెల్లనె
పార సయ్యాటల గారవించి పాలుగారు చెక్కుట
నూరారు ముద్దులుంచి యూరడించునంతలో॥ ఏల॥
మక్కువతోఁ గౌఁగిలించి యెంతో పక్కనుచ్చిక
లొనరించి

లెక్క కెక్కువైన పెక్కు బంధములను, జక్కవకవరీతిఁ
దక్కితినని పెనఁగి
చక్కరవిలుకాని కెక్కువైన శౌరి మిక్కిలి నావలలోఁ
జిక్కెడునంతలో॥ ఏల॥

సరిమోవి పానకమాని సారెసారెకు మదిఁబ్రేమఁబూని
అరవిరి సరులు కొప్పునఁ జుట్టి గుబ్బకుచములపైని
కఱకుగోరులుంచి।
అరుదైన శ్రీత్రిశిరగిరి నిలయుని సఖుఁడు
సురతకేళిని మనను కరగించునంతలో॥ ఏల॥

వ. అని పూర్వరతి సంగతులు చెలులతోఁ దెలిపి విరహ
విరహతాపంబు రెట్టింపఁ జెలులతో నేమనుచున్నది.

సీ. రమణుండు చిన్నప్రాయమునాఁడు మొదలుగా
నామాట మీఱఁడే నలినగంధి
తరుణుఁడే సొమ్మైనఁ దనకోసంగునుగాని
యెవ్వారి కొసఁగఁడే యిగురుఁబోఁడి
బోఁటులు తనకేమి బోధింతురోయని
లంచంబు లొసఁగునే చంచలాక్షి
సవతులు నాతోడ సరిపంతగించితే
సైరింపఁ జాలఁడే చంద్రవదన!

సొగసు వగలను ప్రేమచేఁ జొక్కి దక్కి
వంచనలు లేని తమకంబు నించిపొంచి
కనికరంబున రతులను గలిసి మెలసి
యున్న విభుఁ జేలరాఁడొకో సన్నుతాంగి !

సీ. వేదాంతగుహలోన విహరించు బ్రహ్మంబు
కొమరైన వాచామగోచరుండు
రహి నాది మధ్యాంత రహితుఁడౌ దేవుండు
మూలకారణమైన మొదటివేల్పు
చిద్ఘనానందుఁడై చెలఁగు సర్వేశుండు
పరతత్త్వమైనట్టి పరమపురుషుఁ
డఖిల మేకాకారుఁ డైనట్టి విష్ణుండు
వేదస్వరూపుఁడై వెలయు విభుఁడు
అచ్యుతుఁ డజేయుఁ డవ్యయుఁ డప్రమేయుఁ
డగణితుఁ డచింత్యుఁ డాద్యుఁ డనంతుఁ డనఘుఁ
డైన గోపాలకృష్ణుఁడే యువతినయింట
దాఁగియున్నాఁడొ తెలుపరే తరుణులార !

సురుజా॥ ఆది॥ ఎట్లా వాని నమ్మవచ్చునే యమ్మా!
ఎట్లు వాని నమ్మవచ్చు నింతిరో యావెన్నముచ్చు
ఇట్లు చేసితే నేమందునే నావిభుం డెవతె
యింట నున్నాఁ డని యందునే అమ్మ నే చెల్ల!

చుట్టుపట్ల నున్న జనులు చోద్యమంది యెకసక్కెములు
మాట్లాడు కొనుచు నవ్వే టట్లాయెఁగా నాబ్రతుకు॥
ఎట్లు॥

నన్నాఱడి పెట్టఁదలఁచి నాప్రాణవల్లభుఁడే
వన్నెలాడిపై మనసు నుంచెనో। రేపల్లెగొల్ల
వనితలపై మోహముంచెనో। అమ్మ నేచెల్ల।
ఇన్నాళ్ళవలెనుగాదు ఏమోగాని నెనరులేదు
చెన్నుగాఁ గొన్నమగఁడని చెప్ప సిగ్గయ్యెనమ్మ॥ ఎట్లు॥
సరసుని బిలువనంపితే సరసరాక, పరకాంతతో
సరస సల్లాపములాడెనే। నాపేరంటే సకియ సడ్డసేయఁ
డాయెనే। అమ్మనేచెల్ల
పెరటిచెట్టు మందులకుఁ గొఱగాదన్నట్లు నాపట్ల
మరియాద లేకయే మదని శరములకు గుఱిచేసెనే॥
ఎట్లు॥

రామరో త్రిశిరగిరి ధామసఖుఁడైన కృష్ణునకు
నామీఁదఁ బ్రేమ లేదాయెనే। వానికిఁగాని
యీమెనింక నేమి సేయనే। అమ్మనేచెల్ల।
ఏమో మదిఁ నెంచుకొని నా స్వామి యెన్నఁడు లేని పో
రామి చేసెనంటె యిది నా నోములఫల మింతేకాని॥
ఎట్లు॥

వ. ఎట్టివాని॥

శ్లో. నీలాభ్ర సన్నిభతనుం నిజవక్త్ర చంద్ర
జ్యోత్స్నాయమాన నిబిడీకృత మందహాసం।
గోపాంగనాజన మనోహర వేణుగానం
గోపాల బాలక మహం ప్రణతోస్మి నిత్యం॥

సీ. పగలాడి వాని కెవ్వతె మందుపెట్టెనో
సకియరో నేనంటె సైఁపఁడమ్మ,
కలికి యెవ్వతె వాని కరుణ తప్పించెనో
సుదతిరో నను గంటఁ జూడఁడమ్మ,
నెలఁతుక యెవతె వానికి బాసలిచ్చెనో
నాయింటి త్రోవైన నడువఁడమ్మ,
ఏయింతి వానికి నిపుడు బోధించెనో
కలనైన నాపేరు దలఁపఁడమ్మ
ఏమిసేయుదు విరహంబు నెటులసైఁతు
మరుని బాణంబులకు నోర్వఁదరముగాదు
ప్రాణనాయకుఁడైన గోపాలు నిపుడు
వేడుకలరంగ వేగమే తోడి తేవె.

వ. అని.

శ్లో. చంద్రోదయం కువలయం పరివాంఛతీవ
సూర్యోదయం సరసిజం పరివాంఛతీవ
కృష్ణం సమస్త రతికౌశల పూర్ణతృష్ణం
చేతో మదీయ మిహ వాంఛతి కిం కరోమి.

దరు॥ బేగడ॥ ఆట॥

ఏమి సేతునే యీ విరహ మేనెట్లుసైతునే।
రామరో సుగుణాభి రాముఁడైన గోపాలుఁ
డేమో మది నెంచుక యిందు రాకయున్నాఁ॥ డే॥
నామనసు తెలిసికొని నడువనేర్చినవాఁడు
నామాట మీఱని నయమైన వాఁడు।
నామనోహరుఁడై నను జెట్టఁబట్టినవాఁడు
ఏమోగాని తెలియ దీవఱకును రాకున్నాఁ॥ డే॥
సేపట్టి పెండ్లి చేసుకొన్న వాఁడు ఆసదీఱఁ బెనఁగి
యణఁగినవాఁడు।
నా సామ్మైనవాఁడు నాపాలి దేవుఁడు ఈసమయము
నందు రాక యున్నా॥ డేమి॥
కసిదీఱఁగగుర్చిచ్చి కౌఁగిలించేవాఁడు- ముసిముసి నవ్వు
నెమ్మోము గలవాఁడు।
రసికతచే రతులను మెప్పించెడివాఁడు
శ్రీశిరగిరీశరసిక దేవుఁ డిందు రాకున్నా॥ డే॥

చు. దయితుం డీడకు నచ్చునా! యతనిం గాదంచా మె
రానిచ్చునా!
నయ నాపై మఱి హెచ్చునా! విరహ సంతాపంబు
తావిచ్చునా!
ప్రియుడుం గౌఁగిట గుచ్చునా! చెలియ భాళిః వానిం
దోడ్తెచ్చునా!
యయినా నావిధి యింతయోజనకు నిష్క్రాన్నట్లుగాం
జేసెఁగా!

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. వీఁక నామనవి చేకోకనే తానింథు
రాకనే యున్నాఁడు శ్రీకరాంగి,
పూనెనే పగనన్ను మానెనే దానిమో
వానెనే యలవాఁడు సూనగంధి,
వంచెనే కడకుఁ గావించెనే చలము సా
ధించెనే యలవాఁడు చంచలాక్షి!
చొక్కెనే దానిచేఁ జిక్కెనే చేయెత్తి
మొక్కెనే తరుణికి టక్కులాడి!
యచట పోనేల! యిచటఁ గాలాడనేల!
చెలియలందఱు విని గేలి సేయనేల!

♦ ♦ ♦ ♦ ♦

అతివ, యింతటి యన్యాయ మవనిఁగలదె!

వ. అని విరహ మొంది చెలికత్తెలను బిలిచి యేమను చున్నది.

సీ. పాణేశునకుఁ జెప్పి పంపెదనంటినా
కలికిరో! తనకు లాఘవముగాదె!
చెలియరో నావెత చెప్పింపకుంటినా
తమక మింతింతనఁ దరముగాదె
వానికైనా తోఁచి వచ్చునోయంటినా
తొడిఁబడి నావిధి తోఁచ నీదె,
తెలవలతో గుట్టు తెలిపెద నంటినా
వెలఁది, మర్మము బైట వేయరాదె!

ఏమిసేయుదు నావెత లెట్లు దీఱు
నయ్యయో యింత కెడమాయె నతను మాయ
పాణవల్లభుఁడైన గోపాలు నిపుడు
తోయజాక్షిరో నీపైనఁ దోడితేవె !

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సౌరాష్ట్రి॥ జంపె॥

ఇంతిరో నీవిందురావె మానవాలిచ్చెదను వేగఁ
గైకోవే।
పంతమున నీవందుఁ బోవే ముద్దుగోపాలకృష్ణుని దోడి
తేవె, తేవె॥ ఇంతి॥

అతను బాలికిఁ దాళఁజాల నిట్టి సమయాని
కొదవని చెలియ లేల। జతగూర్పవే ముద్దుబాలా
నాప్రాణ। పతిని గల్గనైన నెడఁబాయఁగాఁజాల॥ ఇంతి॥
అంతరంగము తెలియఁ బలికి యేయుపా
యము చేతనైనను కలికి। సంతతము నీవతని
కలికి యుండకను। సముఖమునఁ జేరిపిలువవే
ముద్దు గులికి॥ ఇంతి॥
త్రిశిరగిరి నిలయునకు జంటయగు కృష్ణ
దేవు నెటులైన వేడ్కొంట। కుశలముగ నీదు వెను
వెంటఁ।
దెచ్చినను। గోరినది యిత్తునిదిగో వెంట వెంట॥ఇంతి॥

వ. అని యిట్లు సత్యభామ పలికినఁ జెలికత్తె యిందిరానా సమై చెన్నొందు రుక్మిణీదేవి మందిరమునఁజేరి యందు నిందు కాంతసౌధంబున నానందంబున నున్న గోవిందునిం గని దండ ప్రణామంబు చేసి మందమంద వచనంబుల నేమనుచున్నది.

కేదారగౌళ॥

తోడి తెమ్మనెరా నిన్ను దోడి తెమ్మనెరా।
వేడుకఁ ద్రిశిరగిరి నిలయుని సఖుఁడైన। కోడెకాఁడౌ
చక్కని గోపాల కృష్ణ! నిను॥ తోడి॥
నిదుర కంటికిరాక నిన్నఁటి వేళనుండి।
యెదలోన దిగులొంది యేమితోఁచక నీ

కెమరెమరె చూచురా। బయలు కౌఁగిలించుటకుఁ
జెయి సాఁచురా। నీవు రాకున్న।
ముదిత విరహ సముద్రమందు మునిఁగి తేలుచు
నిర్వహింపక
సదయుఁడా నీదు సముఖమునకు సారె నను బంచి
నిను వేగమె॥ తోడి॥

వ. అని పలికిన చెలివాక్యంబులువిని స్వామి పరిహాసోక్తిగా
నీమనుచున్నాఁడు.

గీ. దానివంటి చెలులు ధరణి నాకెందఱో
లెక్కలేదు; సత్య యెక్కువేమి।
మనసు లేనిచోట మలయునే సౌఖ్యంబు
రమణి, దానికడకు రాను పొమ్ము.

అని కృష్ణమూర్తి నిరాకరించి పలికినఁ జిన్నవోయిన వదనంబునఁ జెలికత్తె వచ్చెనట యెటునలెను.

తోడి॥ ఆది॥ చెలికత్తె యదె వచ్చెను-
చెలువైన త్రిశిరగిరి నిలయుని సఖుఁడైన
శ్రీకృష్ణదేవుని చెంగటికిఁ బోయిన॥ చెలి॥
ఏమని యుచటి వార్త యిందీవరాక్షికి
నేమఱు దెల్పుదునని వెఱచు కొనుచును।
మోము చిన్నఁజేసుక ముదిత తడఁబాటుతోను
కోమలాంగైన సత్యభామామణి వద్దకు॥ చెలి॥

వ. ఇట్లు వచ్చిన సఖి ముఖలక్షణంబు నుపలక్షించి సత్య
భామ యేమనుచున్నది.

శాహాన॥ ఆది॥

ఏమనెనే కొమ్మ నాసామి నీతో॥ ఏమనెనే॥
ఏమనెనే పరాకైమెనఁ జేసెనో భామ, ముంగలనునా
సతియకా గోపాలుఁడు॥ ఏమ॥
పరిహాసనము చేసెనో నేఁజెప్పంపిన పలుకులు చెవుల
వినెనో
ఎఱిఁగి యెఱుఁగనట్లుండి యేమనఁ డాయెనో।
తరుణి నీమాటలకుఁ వచ్చిన గావించెనో॥ఏమని॥
కానుక గైకొనెనో తనకుఁ గల్గిన కపటముతోఁ పఁ
జేసెనో।
దానితోఁ గూడుకదంతపుఁ జవికెలో
పానుపుపైనుండి పరవా సేయఁడాయెనో॥ ఏమ॥
ఇంటికి వచ్చేననెనో రాననినీతో నెదిరించి విడనాడెనో।
దంట త్రిశిరగిరి ధాముఁడుఁ డై తెమ్మ
కంటిమై పెలయు చక్కని గోపాలదేవుఁడు॥ ఏమ॥

వ. అనిన చెలికత్తె యేమనుచున్నది.

సీ. చెలియరో నీవు ఇచ్చిన కానుకలను జే
కొనఁడాయె నిందు కేమనఁగ వచ్చు
వనిత, నీమాట యెత్తిన వినివిననట్లు
మాటాడఁడాయె నేమనఁగ వచ్చు

నీచెలి నని పోయి నిలిచిన యంతనే
మనసీయఁ డాయె నేమనఁగవచ్చు
కలికి, గోపాలుని కథలు భారతములై
కనుపట్టె నిందు కేమనఁగ వచ్చు
సత్యముగఁ దెల్పెదను విను సత్యభామ,
మగువలు వినంగ రుక్మిణీమణి వినంగఁ
బూని దాక్షిణ్యమనుచు నింతైన లేక
రాను రానని గోపికా రమణుఁ డిపుడు॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

ఎరుకల కాంభోజి॥ ఆది॥

ఏమోయని యుంటినె। సామిమనసు
గంటినె భామ, నీపై నెనరు లేని భావమును గనుఁ
గొంటినె॥
అల దానికె దక్కెనె యలివవలలోఁ జిక్కెనె।
మలయజగంధి పెట్టిన మందు తలకెక్కెనె॥
ఘనుఁడు ఇందు రాననెనె కపటమునకె పూనెనె।
వనజాక్షి గోపాలుఁడు వచ్చేసుద్ది కాననె॥
దానింటనె వెలసెనె తరుణితో కలిసెనె।
చాన త్రిశిరగిరీశ్వరుని సఖుని గుణము తెలిసెనె॥

వ. అని పలికిన చెలి కఠోరవాక్యంబులు విని నిశ్చేష్టితయై యుండెనఁట యెటువలెను.

సీ. బలు మిన్ను విఱిగి పైఁబడినరీతిని గొంత
ధనము గోల్పడిన చందమునఁ గొంత
పలుమాఱు కొండపైఁ బడిన కైవడిఁ గొంత
యతివేగ భ్రమపడినట్లు కొంత
ఘనమైన గ్రహము సోఁకిన జాతిగాఁ గొంత
యల ప్రపంచము గ్రుంకినట్లు కొంత
కినుకచే యుగము దుర్రింగిన జాడగాఁ గొంత
యల వెళ్ళఁ దెగులు కొన్నట్లు కొంత
చిత్త మొకచోట నిలువక తత్తఱించి
విరహ వేదనచేఁ గుంది వెతల నంది
యంతరంగంబునందు శ్రీహరిని దలఁచి
యేమి తోఁచక యుండె నాయిగురుఁబోఁడి.

వ. ఇట్లుండి.

క. కళవళముఁ జెంది, మూర్ఛిలి
యలయిక నిదురించి లేచినటువలె జీక
న్నులు తెఱచి మూర్ఛ దెప్పిఱి
వలపోపక సత్యభామ వనితిలకనియెన్.

వ. ఇట్లు చెలికత్తెలను జూచి యేమనుచున్నది.

సీ. వెన్నుని మోహన వేణునాదామృత
పానంబు సేయని పీనులేల
హరి పరీరంభణాత్యద్భుత సౌఖ్యంబు
లనుభవించనియట్టి తనువదేల
మధువైరి శతకోటి మన్మథాకారంబు
గనుఁగొనఁగా లేని కన్నులేల
కృష్ణునితో రతికేళిని గూడని
వరరూప లావణ్య గరిమ యేల
శ్రీధరుని మోవి గ్రోలని జిహ్వయేల
శేషశాయిని దలఁచని చిత్తమేల
పద్మనాభునకునుగాని ప్రియమేల
శౌరి సంభావణము లేని జన్మమేల.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

ఆహిరి॥ ఆట॥

రానని పలికెనటె గోపాలుఁడు॥ రా॥
రానని పలికెనా రమణికో గోపాలుఁ
డానాఁ డిచ్చిన బాస లన్నియు మఱచి యింపు ॥రా॥
పలుమాఱు నాపక్క పాయకనే యున్న,
చెలువుఁ డింతైన దాక్షిణ్య మనుచును లేక॥ రా॥
బొట్టుగట్టి పెండ్లాడి నట్టి విత్తమెంచక।
మట్టుమీఱి నలుగురిలో మాటకి విడనాడి॥ రా॥

నామాట మీఱక నడచుకొన్న వాఁడు।
భామ రుక్మిణి యింటఁ బాళెము వేసుక॥ రా॥
చెలియ త్రిశిరగిరీశు చెలికాఁడైన కృష్ణుఁడు
అలరు విల్తుని కేళి ననఁగి పెనఁగినది మఱచి॥ రా॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

ఉ. ఏమని విన్నవింతు విధినేమని దూఱుదు నేమిసేతుఁ బో
రాములఁ బెట్టనెంచి ం టురానని పల్కినయట్టి గోపికా
రామున కిప్పుడేమి యపరాధముచేసితి రామరామ నా
స్వామికిఁ దోఁచెఁగా వెగటు సారెకు నాతలవ్రాఁతయెట్టిదో॥

సీ. అతివయుఁ దానొక్కటై యుండితేనేమి
తోడరి నాపేరెత్తి దూఱఁదగునె
చానతో రతికేళి సలిపితేనేయేమి
చెలియతో నను గేలిసేయఁ దగునె!
అలివేణితోడ సయ్యాటలాడిననేమి
కలికితో నాగుట్టు తెలుపఁదగునె!
చిన్నారి వలలోనఁ జిక్కికొంటేనేమి
తెఱవతో నాసుద్ది తెలుపఁ దగునె!
కాని కానిమ్ము నాచేతి కబ్బినపుడు
అడుగకయె వానిఁ గొంచాన విడుతునఁటవె!
ఇంతచేసిన గోపాలుఁ డెంతసేయఁ
డమ్మ నేచెల్ల యిఁక వాని నమ్మనశమె!

కన్నడ॥ ఆది॥

ఈమాట విని నేనెట్లు సైఁతునె।
రామరో త్రిశిరగిరి ధాముని చెలికాఁడో
నాముద్దు గోపాలుని నడక లేమందునె॥ యీమాట॥
చక్కెర బొమ్మమోవి నొక్కి రుచి చూచితే నేమి?
చొక్కించి నేను నీకు దక్కితి ననవలెన।
గ్రక్కున దాని బిగి కౌఁగిటఁ జేర్చితేనేమి
యెక్కువైన యీసౌఖ్యమెందు లేదనవలెనా॥ యీ॥
కులుకులాఁడి సిబ్బెపు గుబ్బలు పట్టితేనేమి
మెలఁతలలో నీవె మేటి యనవలెనా॥
అలదానికి మనసిచ్చి యాటలాడితేనేమి
జలజాక్షి నీకెవ్వరు సాటిలేదనవలెనా॥ యీ॥
ముదిత చెక్కిలి నొక్కి ముద్దులాడితేనేమి
మదవతి నిను విడువ మనసు రాదనవలెన।
మదను కేళిని మువ్మాటికిఁ గలసితే నేమి।
మదికి బ్రహ్మానంద మిది యనఁ గావలెన॥ యీ॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

చ. సరసములందుఁ బెక్కు నెకసక్కెములిందు, బెడంగు ముచ్చటల్
మురిపెములందుఁ, బంతమును మోడియు నిందుఁ, గటాక్ష వీక్షణ

స్ఫురణములందు, నెఱ్ఱనగు చూపులు నిండు, నిదేటి
చిత్రిమో
హరి బహు జార చోరుఁ డని యాడిన మాట నిజంబు
కోమలీ.

సీ. ఇటువంటివాఁడని యింతైనఁ దెలియక
నావంటి గుణియని నమ్మియుంటిఁ,
గపట మానసుఁ డని కలనైనఁ దెలియక
మంచివాఁడని మది నెంచియుంటి,
వంచనా పరుఁడని యించుకతోఁచక
దయగలవాఁడన్ని తలఁచియుఁటి
బహు వల్లభుండనే భావంబు తెలియక
నావల్లభుండని నమ్మియుంటి
నమ్మనేచెల్ల మగవారి నమ్మరాదు
మొగము చూచిన నొకమాట మొగము చూడ
కున్న నొకమాట యేమని విన్నవింతు
సుదతి, కృష్ణుని నమ్మిన సుఖము గలదె!

ద్వి. వనితరో రుక్మిణి వంచనచేసి
గొనకొని తానందుకొనెఁ గుసుమంబు
అందుకేమాయె నాయందుఁ గలట్టి
యందచందంబులు నతిపౌరుషంబు

నెఱుఁగదా రుక్మిణి! యెఱుఁగఁడా హరియు!
ఎఱుఁగరా భువనమం దెల్లవారలును!
నావట్టు దెలిసిన నంద నందనుఁడు
భామరుక్మిణి కిచ్చెఁ బారిజాతంబు.
నా సవతులలోన నగుబాటులాయె
నాసరివారిలో నవ్వుల కాయె
నేమని తెలుపుదు నెటు నమ్మవచ్చు
కామిని, కృష్ణుని కపటంబు దెలిసె.
ఎలమిఁ గృష్ణుఁడు రుక్మిణింట నున్నపుడు
కలహాభోజనుఁడు నాకస్మికంబుగను
ప్రాకటంబుగ వచ్చి పారిజాతంబు
నాకృష్ణున కొసంగ నతఁడు రుక్మిణికి
నొప్పుగాఁ గుసుమంబు నొసఁగంగ నామె
కొప్పున ధరియించుకొనె నేమిసేతు!
ఇందుకా పెండ్లిచేసిచ్చెను నన్ను
నిందీవరశ్యాము కిపుడు మాతండ్రి.
మనసున్నచోట సమ్మతముగా నడచు,
మని దూఱనేల ! యమ్ముని యేమిసేయు!
ఆవులకాపరి యగుచు నింపొందు
గోవిందు నిపు డనుకొనవలెఁ గాక.
లవలేశమైన మర్యాదని లేక

సవతి ముందఱఁ జౌక సలిపె నేమందు!
నావంటి దానికి నగుఁబాటులైన
నేవనితల కింక నేమిదాఁ గాదు!
కలికిరో మనసునఁ గళవళపుట్టెఁ
దలఁకుచుఁ బ్రాణముల్ తల్లడమందె,
చెలియలారా! యేమిసేయంగ వచ్చు!
తలను వ్రాసినవ్రాఁత తప్పింపవశమె!

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. వయసు వచ్చిరాక వన్నెకెక్కిననాఁడు
బటువుగా గుబ్బ లేర్పడనినాఁడు
కలయఁ గురుల్ దువ్వి కట్టనేరనినాఁడు
చెలిమి బాలికలతోఁ జేయునాఁడు
అక్కఱతో బొమ్మలాట లాడెడునాఁడు
కన్నెప్రాయంబైన చిన్ననాఁడు
రమణ సంయోగ సారం బెఱుంగనినాఁడు
సిగ్గని తెలియక చెలఁగునాఁడు
నన్నుఁ జేపట్టి పెండ్లాడునాఁడు నాదు
చే విడువనంచు బాసలు చేసినాఁడు
మరులు పుట్టించి రాఁడయ్యె మాధవుండు
తోడి తేరమ్మ కృష్ణుని వేడుకలర.

మధ్యా॥

పాీయ మేల వచ్చెనె అమ్మనేచెల్లి॥ పా॥
ఈయెడఁ దిీశిరగిరీశ్వరు చెలికాఁడు
నాయెడ దయలేక నన్నలయించుటకు॥ పా॥
బొమ్మరిండ్లు గట్టి బుడుతలతోఁ గూడి
బొమ్మల పెండ్లిండ్లు పొందుగను।
అమ్మనలును చిట్టిపొట్లకాయలు-
ఒమ్మిక నాడుచు నున్నట్టి తనకింత॥ పా॥
పొన్నారి దొంతులు ప్రతికలఁబెట్టి- గుజ్జనగూళ్లు
వండి చెన్నుగను।
చిన్నపడుచులతోనఁ జేరియారగించి
యెన్నఁడు సిగ్గని యెఱుఁగని తనకింత॥ ప్రాయ॥
ఓమనగుంటలు ఓమను కుప్పలు లేమరో గుజగుజ
రేకులును॥
వామాక్షి యక్కరపవరము 'దేవుడి గిన్నె'
పేీమతో నాడుచుఁ బెరిగిన తనకింత॥ పాీయ॥

వ. అని పలికి జన్మము వ్యర్థమే యనుచుఁ జెలులఁ జూచి యేమనుచున్నది.

సీ. వెన్నుని ఱొమ్మును వీడకుండుటకును
బొలఁతి, కౌస్తుభముగాఁ బుట్టనైతి
అధర బింబంబును నానియుండుటకును
బోఁటిరో వేణువైపుట్టనైతి,

ప్రాణనాయకుఁడు నన్ బైకొనుండుటకును
బాలఁతిరో పక్షినై పుట్టనైతి
ఎడఁబాయకను గటి నెనసియుండుటకును
భువి హేమచేలమై పుట్టనైతి
ఆడుపుట్టువుపుట్టి యిట్లవిధికాయె
వాని కృపలేక వయసెల్ల వ్యర్థమాయె
విభుని నేమని దూఱుదు వెతలకాయె
నిపుడు కృష్ణుఁడు లేఁడాయె నేమిసేయ.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

చూ. అద్యాఖలు అతులతర కుసుమశర కరతల
విలసదలఘుతర ఖర శరపరంపరా సంధాన సంజాత
దురంత నిరంతర చింతాభరాక్రాంతం మమస్వాంతం।
అత్యంత జ్వలజ్జ్వాలా కరాళాసహనీయ విరహాగ్ని
సంతాప విభంగం మమ సర్వాంగం। సకలతరు
వికస దతులిత కుసుమ నికర
మకరంద బిందు సందోహాస్వాదన సంజనిత
మదమత్త మధుకర ఝూంకరణ శుకపిక ముఖ
శకుంతరావ పీడితం మమ శ్రవణ యుగళం।
తృణాగ్రం చలదపి హరిరాగత ఇతి భ్రమేణాహర్నిశ
మనిమిష జాగరూకత్వ మనలంబ్య తదనురాగ

ప్రకట కమిత నయనయుగళ మనురక్తం।
హేసఖి! ఏతస్మిన్ సమయే మదీయ మోహాంధకారః
కృష్ణమిత్రం వినా కథం శామ్యతి। మదీయ విరహ
కానసం కృష్ణ దవానలం వినా కథం శామ్యతి।
కథమపి నామాదిభిశ్చతురుపాయై గ్మమ ప్రాణేశ్వరం
కృష్ణమానీయాత్యంతామోదం కురు.

సీ. లాలించి యిటకు నారమణుని దెచ్చిన
పణఁతికి రత్నకంకణము లిత్తుఁ
బ్రియుని వేగమె యీడఁ బిలుచుక వచ్చిన
భామకు మగఱాల పతకమిత్తు
దయితుని నాయింటిదాఁకఁ దోడ్తెచ్చిన
కాంతకు ముత్యాలగంట యిత్తుఁ
గాంతుని నాకనుంగవకుఁ గాన్పించిన
తెఱవకు వ్రేలియుంగరము లిత్తు
వినుమ యెంత్లైన నాప్రాణవిభునిఁ దెచ్చి
పొందఁ జేర్చిన మేలైన భూషణములు
చాల మీకిత్తుఁ గృష్ణుని రుఖడితిగాను
దామసింపక తోడ్తేర తరుణులార!

వ. అని పలికి సత్యభామామణి తనకుఁ బ్రాణపదమైన మాధవినిఁ జేరఁబిలిచి యేమనుచున్నది.

11

మోహన॥

వేగమె తోడితేవె మాధవి నీవు॥ వే॥
వేగ శ్రీత్రిశిరగిరి నిలయుని సఖుఁడైన
శ్రీగోపాలుని జాగు సేయఁక యిపుడు॥ వే॥
అతివరో నావిభుని నతివేగ తెచ్చితే
ఆదివారపుసొమ్ము లిచ్చేనే। హితవుగ నావిభుని
నిటుఁ దోడి తెచ్చితే నిందువారపు సొమ్ము లిచ్చేనె
మాధవి॥ వేగ॥
భామరో నావిభుని నడిగఁ దోడ్తెచ్చితే భౌమవారపు
సొమ్ము లిచ్చేనె। చామరో నావిభుని ఝటితిగాఁ
దెచ్చితే
సౌమ్యవారపు సొమ్ములిచ్చేనే మాధవి॥ వేగ॥
కొమ్మరో నావిభుని నెమ్మని దెచ్చితే గురువారపు
సొమ్ము
లిచ్చేనె। సమ్మతిగా విభు నిచటికిఁ దెచ్చిన శనివారపు
సొమ్ము లిచ్చేనే మాధవి॥ వేగ॥

వ. అని పలికిన మాధవి యేమనుచున్నది.

గీ. ఏడువారాలసొమ్ముల నెలమినొసఁగి
ముక్కరయు నిచ్చితేని నీమొగనికడకుఁ
బోయి నీవంతలెల్లను బొసఁగఁ జెప్పి
వేగిరమె తోడి తెచ్చెద వెలఁది, వినవె

వ. అనిన సత్యభామ యేమనుచున్నది.

గీ. రమణిరో నీకు నాసువారములసొమ్ము
లెలమితో నిత్తు నింక నీరెండు దక్క;
పెక్కుభృగువాసరపుసొమ్ము ముక్కరయును
బోలఁతి, యీరెండు మ్రుత్తైదుపోణిమినుమి.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

ఉ. సూర్యుఁడులేని వాసరము సోముఁడులేక మెలంగు
రాత్రియున్
ఆర్యులులేని రాజసభ యంగనలేని గృహంబు మంచియౌ
దార్యము లేనిసంపదయు ధారుణి ముక్కరలేని
ముక్కు మా
ధుర్యము లేని యాకవిత తొయ్యలి, వ్యర్థముగాదె
యెన్నఁగన్.

వ. అనిన మాధవి సమ్మతించి కృష్ణమూర్తిఁ బిలుచుకొని
వచ్చెద ననఁగా సత్యభామ యేమనుచున్నది.

క. నే జాబు వ్రాసియిచ్చెద
నాజీలుగఁ గొంచుఁ బోయి హరిచేతికినిన్
ఈజాబు నీవొసఁగి యా
రాజీవదళాక్షు నిటకు రమ్మను చెలియా.

వ. అని పలికి సత్యభామామణి జాబు వ్రాయించి యిచ్చె టన నెటులనెను.

శ్రీ. శ్రీమతుల్ యదుకుల శేఖరులైన
కామినీజన బృంద కందర్పులైన
సార సద్గుణ గణ సంపన్నులైన
చారు మహామేరు సమధీరులైన
యష్టలక్ష్మీ విలాసాంచితులైన
శిష్ట పశిష్ఠాది సేవితులైన
నిత్యాన్నదాన మనీషాఢ్యులైన
సత్యవ్రతాచార సంపన్నులైన
భక్తజనాభీష్ట ఫలదాతలైన
సక్తంచర భుజంగ నాగారులైన
యవ్యయులైన నిరాకారులైన
యవ్యక్తులైన నిత్యానందులైన
మామనోహర రాజమాన్య రాజశ్రీ
స్వామివారి పదాంబుజాతంబులకును
సత్యభామామణి సాష్టాంగ మెఱఁగి
యత్యంతభక్తిఁ జేయఁగలవిన్నపము.
క్షేమమై యున్నాము క్షితి నేఁటివఱకు
స్వామి యోగక్షేమ సంతోషములను
సామెడఁ గరుణించి నయము మీఱఁగను

వ్రాయించి పంపఁగావలయు నిత్తరిన్
ఇచ్చటినుంచి మీ రేఁగిన పిదప
మచ్చరంబున హెచ్చి మఱి చేరవచ్చి
దుర్మార్గుఁడగు మన్మథుండు నామీఁద
మర్మంబు మనసున మాటికి నుంచి
పొదల మాటుననుఁ జేర్చునఁ బొంచిపొంచి
మదమునఁ జెఱకువిల్ మఱి వంచివంచి
యనికి వసంతాదులను గూడి హెచ్చి
తన దళంబులతోడ దండెత్తి వచ్చి
ఘండశరాళి విషజ్వాల తీక్ష్ణ
కాండంబు లెదదూఱఁగా నెంచినాఁడు.
ప్రాణేశ, నీవె యీపట్ల రాకున్నఁ
బ్రాణముల్ నిలవు మీపాదంబులాన,
శరణాగతులను రక్షణసేయఁబూను
బిరుదు నిజంబైన వేగ రావలయు.
ఇవి తామరసపత్రిమే కాగితముగ
సవరించి కస్తూరి చాయ యొనర్చి
నఖరాగ్రి లేఖిని సమర నీసుద్ది
లిఖియించి పంపితి, లీల నీజాబు,
పదివేల జాబుల పగిదిగా నెంచి
కదలి వేగమె వచ్చి కాపాడవయ్య.

వ. అని యిట్లు సత్యభామామణి వా్రయించి యిచ్చిన-జాబు మాధవి గైకొని యతిత్వరితగతిం జని కృష్ణమూర్తింగని దండప్రణామంబు లాచరించి జాబొసంగి యేమనుచున్నది.

శంకరాభరణము॥

పిలుచుకురమ్మని పంపెరా। సత్యభామామణి॥ పిలుచు॥
చెలువైన శ్రీత్రిశిరగిరి నిలయునికి నెచ్చెలియై
వెలసిన గోపాల సత్యాలలనామణి యెట్టు పెట్టి॥
పిలుచు॥

పలుకవు సడ్డసేయవు తలఁపవు దాపేరంటే।
చులుకన చేసేది మేరా యలుక లేరా చెలివెంటనె॥
పిలుచు॥

వ. అని పలికి జాబు చదువుకొమ్మనఁగా కృష్ణమూర్తి జాబు చదివెనఁట.

'శ్రీమతుల్' ఇట్లు జాబు చదుపుకొని కన్ను లెఱ్ఱఁజేసి మాధవిని జూచి కృష్ణమూర్తి యేమనుచున్నాఁడు.

గీ. రమణి రుక్మిణి కన్నను రాధకన్న
సత్యభామకు నేపాటి చక్కఁదనము
చాలుఁ జాలును దానిందరిజాల మెల్ల
నేనెఱుంగుదు దానింటి కేను రాను.

వ. అని నిరాకరించి పలికిన మాధవి మరలి వచ్చెనంట నొటువలెను.

పాత్రి పరివేశము॥ చెలికత్తె॥

వ. ఇట్లు వచ్చిన మాధవినెదుర్కొని సత్యభామ యేమనుచున్నది.

క. గోపాల దేవుఁడిచటికి
నీపట్లను వచ్చునో మఱిప్పుడు రాఁడో
రేపగలు రుక్మిణింటను
గాపుర మున్నాఁడో యొకవు గంటివె చెలియా!

వ. అని యడిగిన సత్యభామను జూచి చెలి యేమనుచున్నది.

చ. హరికడ కేఁగి వచ్చితిమి యచ్చట సాగవు మాప్రియంబులున్
వనునకు నెంత తాఁ దెలుపవచ్చును, వాని తలంపులిట్లటం
చెఱుఁగఁగరాదు; గాదనుచు నీడకు వచ్చునొ రాకయుండునో
సరసిజనేత్రి రానియదొ సారెకు నిట్లని తెల్పశక్యమే!

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

ఝం ర టి॥

ఏమి చెప్పుదు సత్యభామ వానిగుణము లెంతని వివ
రింతు నే।

భామ త్రిశిరగిరి ధాముసఖుఁడైన గోపాలకృష్ణుఁడు
మునుపటి

వాఁడు గాఁడె॥ ఏమి॥

జగడంపు ముని యిచ్చిన పువ్వుచేకొని సకియ రుక్మిణి
చేతికి నిచ్చి యిది నీకుఁ।
దగును ఇతరులకుఁ దగదనియించుక। మొగమోట లేక
నా మోముముంగలఁ బలికె॥ నేమి॥
పడఁతిరో నీసవతులెల్ల నీదు వామపాదముకింది
వారని ముమ్మాటికి। జడదారి పలుకగ విని
గోపాలుఁడు
సమ్మతించియుండె నమ్మక్క నేచెల్ల॥ ఏమి॥
ఆరుక్మిణిముంగల నారదుఁడు నీపేరెత్తి దూషింప
విని సమ్మతించుక। యూరకుండెనుగాని దాని
పేరెత్తుటకుఁ గారణ మేమని కమలాక్షుఁ డడిగెన॥
ఏమి॥

వ. అని పలికిన వాక్యంబులు విని విరహతాపంబుచేమిగుల
నాగిలి యేమియుఁ దోఁచక మూర్ఛ చెందిన వెఱఁగంది చెలులు
శైత్యోపచారములు చేసిరఁట యెటువలెను.

కేదారగౌళ॥ ఆది॥

ఉపచారములు సేయరె సత్యభామకు। ఉప।
కృపగలుగు త్రిశిరగిరినిలయుని సఖుఁడైన కృష్ణునిపై
మోహాము చెంది బడలినది॥ ఉప॥

పన్నీటఁ దడియొత్తరె పునుఁగు జవ్వాది పరిమళములు
పూయరె।
చెన్నైన జీనిసురటి చేకొని విసరరె_ కన్నెలార మంచి
గందపొడి చల్లరె॥ ఉప॥

మరువము కురువేరు దవనము బొండు
మల్లెలు వెదచల్లరె। అరవిందముల పాన్పు నతివకు
వేయరె
విరవాజులు జాజులు వేనలిఁ జుట్టరె॥ ఉప॥

కుంకుమ కస్తూరి యుత్తరు గంధము కుచములపై
నలఁదరె।
కంకణములు ఘలు ఘల్లని మ్రోయఁగ పొంకమైన
వీణె
నేర్పున వినిపింపరె॥ ఉప॥

వ. ఇట్లు చెలులు శైత్యోపచారములు చేసినఁ దెలివిగలిగి కనులు తెఱచి చూచి చెలులతో నేమనుచున్నది.

సీ. పన్నీరు గంధంబు పైపైన చల్లేరు
తీరునా విరహంబు దీనిచేత!
మొగని రూపము పటమున వ్రాసి చూపేరు
తీరునా మమతలు దీనిచేత!
సొగసైన పువ్వుల సురటిచే విసరేరు
తీరునా బడలికల్ దీనిచేత!
సారెకు శైత్యోపచారముల్ చేసేరు
తీరునా తాపంబు దీనిచేత!

వట్టిమాటలచే నాస లెట్టుతీరు!
ప్రియము గల్గిన మీరు నాప్రియునికడకు
వేగిరమె పోయి యిపుడు నావెతలఁ దెలిపి
తోడితేరమ్మ కృష్ణుని వేడుకలర.

వ. అని పలికి యత్యంత సాహసంబునసత్యభామ యేమనుచున్నది.

సీ. సుమనోరజములను చుఱుకునిప్పులలోనఁ
బలుమాఱు నేనింకఁ బడకమానఁ
గఱకైన చిగురాకు గండకత్తెరచేతఁ
గుత్తుక దెగఁగోసికొనకమాన
నలరెడు పండువెన్నెల కాఱుచిచ్చులో
గ్రక్కున నేదుముకకను మానఁ
గ్రాఁగెడు పన్నీటి కాలువలోపలఁ
గడుఁ దెంపుచే మునుఁగకను మానఁ

దపసి చేసిన మాయకు దనుజవైరి
వంచనకు రుక్మిణీమణి వన్నెలకును
నేను నున్నట్టి యునికికి నిజముగాను
బ్రాణములఁ దెంపుచేయక మానసిపుడు.

సీ. మాటికి విషపానమైనఁ జేయఁగవచ్చు
విరహవేదనకోర్వఁ దరముగాదు,
మఱి శిలీముఖముల మది నొత్తుకొనవచ్చు
విరహవేదనకోర్వఁ దరముగాదు,
చిచ్చులోనైనను జొచ్చి వెళ్ళఁగవచ్చు
విరహవేదనకోర్వఁ దరముగాదు,
తెగువతోఁ గుత్తుక తెగఁగోసికొనవచ్చు
విరహవేదనకోర్వఁ దరముగాదు
ఆడుపుట్టువు వ్యర్థమై యనవిఁ గలిసె
ప్రాణములు వానికై సమర్పణము సేయ
కేను మానను పట్టిచ్చెదానవైన
వేగఁ గృష్ణుని దేరమ్మ వెలఁదులార!

సీ. నీలజీమూత సన్నిభ శరీరము నాదు
కుచశైలములమీఁదఁ గూర్పరమ్మ
అతసీకుసుమ సన్నిభాత్యద్భుతాంగు నా
కలువదండలతోడఁ గట్టరమ్మ

రమణీయ తరతమాలశ్యామలాంగుని
మత్తను లతికతో మలంచరమ్మ
హరినీల నిభ కళేబరుని నాజిగికంట
నమలతో జతగూడ నలుపరమ్మ
అతుల శతకోటి సూర్యప్రభావిభాస
మానగాత్రుసం దెచ్చి మదానవాబ్జ
మున్నకు వికసన మొనరించి మనుసరమ్మ
జాగుచేయకుం డమ్మ యోచానరాగ!

వ. ఇట్లు విరహంబు సైరింపఁ జాలక తత్తరపాటొందు చున్న యవసరంబున మరుబలంబుల కోలాహలంబులు విన వచ్చిన నులికిపడి యేమనుచున్నది.

సీ. కోకిల గుంపులు గుమిగూడి కూసేని
చిలుక పౌఁజులు కలకల మనేని
గొరువంక గుబురులు మిఱుమిట్లు చేసేని
కలహంస నికరముల్ సెలువడేని
పలు మయూరములు రెక్కలు విచ్చి యాడేని
తుమ్మెద మొత్తముల్ జుమ్మనేని
వలిగాలి బెబ్బులివలె దూఱి సాగేని
యల వసంతుఁడు కంటికగపడేని

చిలుక బాబావజీరుండు చిగురుటాకుఁ
గత్తి చేఁబూని ఝళిపించి హత్తిహత్తి
యుల్లదే పొంచి మిఱిమించె నమ్మచెల్లి!
కృష్ణునిఁ గన్నైనఁ దోడ్తేవె కీరవాణి!

క. ధం ధం ధణ ధణ యనుచును
దుందుభిరవముల్ సెలంగ దోర్బలవిలసత్ ।
గంధవహ వాహుఁడై శర
సంధానము సేయ మరుఁడు సారిన్ వెడలెన్ ॥

ద్వి. ఓలిమై మొగలిపువ్వు తుపాకిఁ జేసి
లీలతో బొండుమల్లెల గుండ్లు చేసి
సొగసైన పచ్చికస్తురి మందు చేసి
జగతిఁ బుప్పొడిని రంజకముగాఁ జేసి
నగి కురువేరు జానకి త్రాడు చేసి
నిగుడు గన్నేరు మొగ్గ నిప్పుగాఁ జేసి
లలిఁ దమ్మితూఁడు సలాకగాఁ జేసి
పొలుపు మీఱంగఁ బూఁబొదలకు డాసి
యిదె వచ్చె మన్మథుఁ డిఁక నేమిసేతు
మదవతులార, నా మగనిఁ దేరమ్మ.

బృందావన సారంగ||

చెఱకు విలుతుఁడు వెడలెనె।
యీవేళ నాపై॥ చెఱ॥
చెఱకు విలుతుఁడు చుఱుకు చుఱుకని యురముదూయ
గఱకు టమ్ములా కరుకు కరుకని నాటింప|| చెఱకు||
తూరిగ జంగి చిక్కటారి చేఁబూనుక
తారుచును మితి మీఱి యీసారి సారి|| చెఱకు||
పొదలుచున్న యట్టిపూఁ బొదలకడఁ బొంచితు
మ్మెదల నారి వింటను గదలక సంధించి॥ చెఱకు॥
రోసముచేఁ గనులెఱ్ఱఁ జేసి మీసము వడి
వేసికొనుచు ప్రావేశముతోఁ గూడి|| చెఱకు||
నేలైన త్రిశిరగిరి నేలు హరి నెచ్చెలియా గో
పాలుఁడు ననుఁబాసిన వేళ గురిచేసికొని|| చె||

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. పొంచెనే చెఱకువిల్ వంచెనే శరముసం
ధించెనే మాధవీ పంచశరుఁడు
డాసెనే రభసంబు చేసెనే ఝుమ్మని
మోసెనే మాధవీ మొనసి తేంట్లు
మెల్లనే చిచ్చుగా నల్లెనే వెన్నెల
చల్లెనే మాధవీ చందురుండు
కలఁకనే మితిమించి కలికెనే కలకల
పలికెనే మాధవీ చిలుకగములు

అల్లదె వసంతుఁ డెల్లెడ నుల్లసిల్లి
వెల్లివిరిసెను బవనుండు వీచఁ దొడఁగెఁ
గోకిలలు పాడెఁ గేకులు కునిసియాడె
నేమిసేయుదు విరహంబు నెటులసైఁతు.

వ. అని పలుకుచున్నంతన మదనుండు ప్రత్యక్షమై నిలిచి నట్లు తోఁచిన సత్యభామ యేమనుచున్నది.

శా. ఏరా నీవతినిర్దయాపరుఁడవై యిట్లేల యేఁచేవురా
ఈరీతి న్నలయింప న్యాయమటరా, యీకంటు నీకేలరా
పోరాముల్ పొనరింపఁగాఁ దగదురా పోరా, చలం బేలరా
తోరంబైన పరాక్రమం బిపుడు నాతోనా రతీవల్లభా.

సీ. విరహాగ్నిచేఁ గుంది వెతచెందు వేళల
మండింతురా మంటమారి మార!
మోహసాగరమున మునిఁగి తేలెడు వేళ
శరవృష్టి గురుతురా పరుషమార!
తమకంబుచేతను దత్తరించెడు వేళ
చెఱకువిల్ నంతురా చెనఁటి మార!
వలపోవఁ జాలక చరియించు వేళల
బలము లంపింతువా పలువ మార!

నీదు రథ మేడు తున్కలై సింగిజాఱ
నీదు బలములు చెట్లకు నెగసి పాఱ
నీదురూపం బరూపమై నిగుఱుపాఱ
నీధనుర్గుణరవమాఱ నిలను మార!

సీ. గళమున నలఁదిన కస్తూరి గనుఁగొని
విషమని యెంతురా వెఱ్ఱిమదన!
కొమరొప్పు నుదుటి కుంకుమచుక్కఁగని ఫాల
నేత్రం బనెంతురా నేఁడు మదన!
విరహాంబునను మేన వెలసిన పాండిమ
భూతి యనెంతురా పోర మదన!
తల నిడుకొన్నట్టి యలరును గని చంద్ర
లేఖని యెంతురా లేర మదన!
పరమశివుఁ డని మదిలోన భ్రమసి భ్రమసి
యెంచి మిఱి మించి చెఱకువిల్ వంచి వంచి
పొంచెద గుఱించి శరము సంధించఁ దగునె!
యయ్యయో దోసకారివైనట్టి మదన!

సీ. నీలోత్పల శరంబు నీవు ప్రయోగింప
నిడుద కన్నులచేత నేజయింతు
నీరజాతశరమ్ము నీవు ప్రయోగింప
నెఱిఁ గరమ్ములచేత నేజయింతు

నిండు చూత శరంబు నీవు ప్రయోగింప
నిగ్గుపాదములచే నేజయింతు
నిగుడు మల్లె శరంబు నీవు ప్రయోగింప
నీలైన నవ్వుచే నేజయింతు
వద్ద నీవుంచి చెఱకువిల్ నంచి తేని
నిడుదలైనట్టి బొమలచే నేజయింతుఁ
జాలు నీబంటు తనమిందు సాఁగ దిపుడు
ఏల పోకిళ్ళఁ బోయెవు బాలమదన!

సీ. నీదు కాల్బలములు నింగి పాలౌఁగాక
నీవిల్లు ఖండమైపోవుఁ గాక
నీనారి తెగిపడి నేలఁ బర్వలిడుఁగాక
నీ తేరు తునియలై నెగడుఁగాక
నీధ్వజంబులు రెండు నీటిపాలౌఁగాక
నీరూపు బూడిదై తీఱుఁగాక
నీశరంబులు వాఁడి నిర్ధూళి యగుఁగాక
నీమదోద్రేకంబు నిలుచుఁ గాక
తోయజాక్షుల వెతఁబెట్టు ద్రోహివనుచు
శివుఁడు మదినెంచి భస్మంబు చేసెనిన్ను
తిరిగి బ్రదికించి శల్యంబు దెచ్చెనో కో
చెల్లఁబో యేల యేఁచెను చెనఁటి మదన!

సీ. స్త్రీలపై బాణముల్ చెనకియేసెడివేళ్ళ
విఱచకనే యేల విడిచె శివుఁడు,
కంటుగాఁ దనకంటిమంటచేఁ పడఁద్రోసి
యేల నిన్ బ్రదికించె నిపుడు శివుఁడు,
నీధ్వజంబులు రెండు నీటిపాలుగఁజేసి
నిన్నేల మన్నించె నేఁడుశివుఁడు
అంగహీనంబుగా నైయుండ భువిలోన
నిన్నేల వెలయించె నేఁడు శివుఁడు
నీవు మదిఁబుట్టినప్పుడే నీదుతండ్రి
యుదరగత లోకములు గాల్చి చెదరఁజేయు
పాపకర్ముండ వని నిన్ను బైటవేసె
విరహిణులకెల్ల మృత్యువై వెలయుమదన!

ఆనంద భైరవి॥ ఆది॥

మదనా శరములు సూటిగ నాయెద
నాటించిన నీకనేఁ దాళుదునా। తరుణీజన భయకర
వదనా
చలమిఁకేల దుర్గుణసదనా। ఇది మేరగాదు॥ మదనా॥
పోరా నాతోనిటునలెఁ బోరాటము సేయుట నీకిది
మేర! ధూర్తగోపాలకుమార। బాణ
ఘాతి కోర్వలేర। యిది మేరగాదు॥ మదనా॥

చలమా విరహులనేఁచేదొక ఫాలమా యింతకు
మేమోర్వఁగలమా యిందుననేమైన ఫలమా
నాయెదుట నె కోలాహలమా । యిది మేరగాదు॥
మదనా॥

ఈపాపము నీకేలర సుమచాపకశివసటాటోపా।
త్రిశిరగిరిస్థిత నిర్లేపా వికలీకృత నిజపదూరిపా।
యిది మేరగాదు॥ మదనా॥

వ. అని పలికి వెన్నెల కాఁకకు సైరింపఁజాలక చంద్రి
దూషణ చేసెనఁట యెటువలెను.

సీ. నీకుటిలత్వంబు నేఁటికి నామీఁదఁ
గనిపింపఁ జెల్లునా కమలవైరి!
నీవిషజాతత్వ మీవేళనామీఁదఁ
గనుపింపఁ జెల్లునా కమలవైరి!
నీగురుదోహబుద్ధిగతి నామీఁదఁ
గనిపింపఁ జెల్లునా కమలవైరి!
నీకు వెన్నెల చిచ్చు నేఁటికి నామీఁదఁ
గనిపింపఁ జెల్లునా కమలవైరి।
భువిని బహునాకుతుని మున్నైపోవునిన్ను
మరలబ్రదికించెఁగా మంటమారిబ్రహ్మ
యేల తరుణుల పాప మీవేళ నీకు
నవనిఁ దోఁబుట్టునకు ద్రోహివైనచంద్రి!

సీ. భువిఁ గన్నతండ్రినిఁ బొంగిబోరగిలంగఁ
బడఁ ద్రోచినట్టి బల్ పాపివీవు,
ఒక్క రోహిణిఁ దక్కఁ దక్కిన భార్యల
మండించు బలుమంటమారి వీవు
గురుపత్నియనియెడు మరియాద లేకను
జేఁబట్టి యెనసిన చెనఁటివీవు.
ధరఁ దోడఁ బుట్టినదాని యింటికిఁ గీడు
దలఁచినయట్టి ఘాతకుఁడవీవు
కాన నీజన్మమెన్న చోఁ గడిది పూర్వ
పక్షమేగాని సిద్ధాంత పటిమ లేదు
ఇట్టి కుటిలుఁ డనెంచక యీశ్వరుండు
నిన్ను శిరసావహించెఁగా నేఁడు చంద్ర!

సీ. కామినీజనముల కన్నీటివెల్లిలో
నేల పోనైతివో బాలచంద్ర!
విరహిణీ కాంతల విరహాగ్నిలోఁ బడి
నీఱుగానైతివో నీరజారి!
నెమ్మి వియోగుల నిట్టూర్పుపొగలచే
సమయకపోతివో కుముదమిత్ర!
యబలల వెతపెట్టు నన్యాయమునకైనఁ
దునిసి పోనైతివో దోసకారి!

యిప్పుడు క్షయచేత హతుఁడవై యెలమి పొందు
రోగివై యుండి యోగుడ ద్రోహి, నన్ను
మించి చిచ్చు వితాన మండించుటెల్ల
నీకు న్యాయంబుగాదురా నేఁడు చంద్ర!

సీ. స్త్రీలనెల్లను గాఱుచిచ్చువై మండించు
చందంబు నీకేల చందమామ!
చక్రంబులకును విషాదంబు గల్పించు
చందంబు నీకేల చందమామ!
సత్సంతతుల కాంతి సారెకు నణఁగించు
చందంబు నీకేల చందమామ!
క్షితిఁ బతివ్రతలను జెనకి దుర్యశమొందు
చందంబు నీకేల చందమామ!
యోరి కుటిలుఁడ, పాపాత్మ యోరి ద్రోహ
కారి, నాపట్ల నింత కర్కశుఁడవగుచుఁ
దోడఁ బుట్టిన వావంచుఁ దోఁచకిపుడు
సారె కలయింప న్యాయమా చందమామ!

సీ. ఘను గురుద్రోహాని పేరందితివిగదా
సంతతంబును నీవు చందమామ!
దోషాకరుండను ఘోషమగ్గైనుగదా
సంతతంబును నీకుఁ జందమామ!

తోడఁ బుట్టింటికిఁ గీడెంచితివిగదా
సంతతంబును నీవు చందమామ!
అబలల పాలింటి యముఁడవైతివిగదా
సంతతంబును నీవు చందమామ!

అమరులెల్లను నిను గుటుక్కనుచు మ్రింగ
లీలఁ బెనుబాము నిను గబళీకరింప
రంకు నీయందుఁ గలిగి కలంకు పొడమఁ
జాల సన్నట్లు లేఁతురా చందమామ!

సీ. కోఱలచేఁ బట్టి యారాహు కబళింప
సమయమైతి విదేమి చందమామ!
ఎలమి సురాచార్యుఁ డిచ్చిన శాపాన
సమయమైతి విదేమి చందమామ!
వేల్పులు మ్రింగిన వేళ జీర్ణంబుగా
సమయమైతి విదేమి చందమామ!
విషముతోఁ బుట్టిన వేళ నాకాఁకచే
సమయమైతి విదేమి చందమామ!
తోడఁబుట్టినయింటికిఁ గీడుదలఁచు
వాఁడ వీఁకనీకు వావేల వరుస యేల
రమణులను నేఁచు పాపకలంకమిప్పుడు
నిన్ను బట్టక విడుచునా నేఁడు చంద్ర!

క. పగలింటికిఁ బగవైతివి
యగణితసన్మార్గవృత్తి నణఁగించితి, వే
పగ నుడికి సున్నమైనను
బగ విడువవు ద్రోహబుద్ధి వలదుర చంద్రా!

చ. ఇలఁ గలకంఠనాదతతి కెన్నఁగ నన్నగధారిజాతహ
స్త లలిత కాండఘాత కెదఁ జల్లని చల్లని గాలిరాఁగనే
వలికళికీరసంతతికి హా యని హాయని లేక తాఱఁగా
నిలఁగలనా! నికృష్టరజనీచర! నీకరశాతహేతికిన్॥

ఆహిరి॥

నీచందమిఁకఁ జూపి యేఁచం దగదురోరి
చందమామ। మంచి। రాచవాఁడవైతే రమణుల
నేఁతురా చందమామ॥
నిండు వెన్నెల చిచ్చు నిగిడింపకురోరి చందమామ॥
సుర-
మండలములు నిన్ను మఱి మ్రింగఁ బోయేను చంద
మామ॥
పగఁ బెట్టి నన్నిట్లు బాధింప వలదుర చందమామ।
పుట్ట!
నెగడు పెద్దపాము నిను గఱవఁబోయెను చందమామ।
అబలల పాలిటి యముఁడవై యున్నావు చందమామ।

నిన్ను। బ్రిబలమైన క్షయము బాధింపకుండున చంద
మామ.
లక్ష్యము లేక రక్ష చేసితి వేని చందమామ। నీకు।
దక్షునిశాపము దగులక మానునె చందమామ।
మోహసాగరమున మునిఁగి తేలేవేళ చందమామ।
ఈద్రోహబుద్ధి గురుద్రోహి నీకేలర॥ చం॥
రక్షసేయక త్రిశిరగిరీశ్వరుఁడు నిన్ను। చంద॥
తల-పువ్వుగా నిడుకొన్నఁ బోకెళ్ళఁ బోయేవు॥ చంద॥

సీ. చుఱుకు వెన్నెలకాఁక చూపెద వేమిరా
పంకజారీ, నిన్ను పాముకఱవ,
పంచబాణములు నాటించెద వేమిరా
మార, నీరూపంబు నీఱుగాను
చెనఁటి, సఖి వసియింపఁ జేసెద వేమిరా
మాధవా, నీమధ్యంబడవిఁ గలియ
నెస వేడి వేడిగా విసరెద వేమిరా
మలయానిలా, నిన్నుఁ జిలువ మ్రింగ·
నెలమి నెలదోఁటఁ గలకలఁ బలుకు చిలుక!
పంజరంబున నినుఁ జెఱఁబట్టి వేతు
నన్ను నలయించినంతఁ గొన్నాళ్ళకైన
మదము లుడుగకపోవునే మహిని మీకు!

వ. అని చంద్రాద్యుపాలంభంబు చేసిన తదనంతరంబునఁ
చెలులఁ జూచి యేమనుచున్నది.

అడవిలో నొకవృక్షమై యుండుట మేలు
రట్టడి యాతుడై పుట్టుకంటె,
ఘనశైలమున రాయిగా పడుండుట మేలు
రట్టడి యాతుడై పుట్టుకంటె
ఆకాశమునఁ బక్షియై చరించుట మేలు
రట్టడి యాతుడై పుట్టుకంటె
అలగుహాలను మృగంబై వసించుట మేలు
రట్టడి యాతుడై పుట్టుకంటె,
ఆడుపుట్టువుఁ బుట్టి యిట్లువిధి కాయె
వానికృపలేక వయసెల్ల వ్యర్థమాయె
నేమిసేయుదు! నీమోహ మెటులసైఁతు!
నయ్యయో యింత యన్యాయ మవనిఁగలదె!

శ్లో. వృథా నిర్గంధ కుసుమం
వృథా నిష్పండితా సభా।
వృథా నిశ్చంద్రికా రాత్రిః
వృథా నిష్కాంత యౌవనం॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

ఆ. వె. ఏఁ రాఁడు కృష్ణుఁ డెవ తెమాయలలోనఁ
దగిలినాఁడో! తెలియఁ దరముగాదు!
ఏమిసేతు! విరహ మేమనిసైరింతు!
తోయజాక్షు నిటకుఁ దోడితేరె!

శంకరాభరణము॥ చా॥

ఏలరాఁడు తెల్పవే గోపాలుఁడు॥ ఏల॥
ఏలరాఁడు ఈవేళఁ ద్రిశిరగిరి నేలినచక్కని
వేలుపు చెలియా గోపాలుఁడు
పలు నిందరి జాలము సేయుచు నేలలనామణి
పాలైనాఁడో తెలియ॥ ఏల॥
వన్నెరైకలోనఁ జెన్నుగఁ గ్రిక్కిఱిసి యున్న
యట్టి చిన్ని
చన్నులపైమంచి క్రొన్నెలవంకలు తిన్నగఁ గావించి
యెన్నో సరసములు మిన్నుగఁ జేసిన కృష్ణుఁ॥ డేల॥
వాలుగంటినిడు వాలుకీల్జడకు మేలౌసన్నజాజి
పూలబెట్టి సవరించి పాలుగాఱుచెక్కు లోలిముద్దులాడి
బాళిమోవితేనె గ్రోలిన చక్కని కృష్ణు॥ డేల॥
ముప్పిరిగొన్నట్టి గొప్పప్రేమను గళ, మప్పళించి నన్ను
రెప్పవేయక చూచి కప్పురంపు మడుపు లుప్పొంగి
కౌఁగి
కొసఁగి తెప్పున రతులను దెప్పలాడించిన కృష్ణుఁ॥ డేల॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. నగధరు మోవి పానక మానకనుగాని
దాహంబు తీఱునా మోహనాంగి!
వనజనాభుని కౌఁగిటను గదించకగాని
తాపంబు తీఱునా తలిరుఁబోఁడి!

మధుకైటభారితో మాటలాడకగాని
మదిఁ జింతదీఱునా మధురవాణి!
పురుషోత్తమునితోను భోగించకనుగాని
యాసలు దీఱునా యంబుజాక్షి!

నాతిరో వెన్నముచ్చు ఎన్నఁటికి వచ్చు
నెపుడు చనవిచ్చుఁ దాపంబు లెపుడు విచ్చుఁ
గోర్కు లెపుడెచ్చు విభుఁడు నేకోలఁది మెచ్చుఁ
దోడి తేరమ్మ కృష్ణుని వేడుకలర.

వ. అనిన సఖి యేమనుచున్నది.

బిలహరి॥ ఆది॥

ఏల వెతలు చెందేవే యోసత్యభామ।
యెందుకు నిటుల నుందేవె॥
కన్నీరు నించవలదే యోసత్యభామ।
కరగిన నేమి గలదె॥
ప్రాణములు తెగువసేయకే యోసత్యభామ।
పలుమారు మనసు రోయకే॥
త్రాసము చెందనేలనే యోసత్యభామ।
తత్తర మిఁకఁ జాలునే॥
చెలువుని నిన్నుఁగూర్చెనే యోసత్యభామ।
చింతలెల్లఁ దీర్చెనే॥

తెలిసి తానే వచ్చునే త్రిశిరగిరీశు
చెలికాఁడు నినుమెచ్చునే॥

వ: అని యిట్లు సఖి పల్కినఁ గొంతధైర్యం బవలంబించి యుండెనంత.

మ. పరరాజన్య కిరీట సంఘటిత దీవ్యజ్జీవరత్నప్రభో
త్కర నీరాజితపాద, భవ్యమహిమాన్యచ్చంద్రమౌళీశ్వర
స్థిరకారుణ్య కటాక్ష లబ్ధ విమలశ్రీచోళరాజ్యేందిరా
కర బాహామర సింహభూప, సకలక్ష్మాపాలచూడామణీ!

ఇది శ్రీచోళసింహాసనాధ్యక్ష భోసలప్రతాపసింహరాజ పూర్వ పుణ్య పరిపాక స్వరూప యమునాంబికా గర్భశుక్తి మాక్తికాయమానామరసింహ మండలాధీశ్వర నామాంకితంబైన మంత్రి మార్తాండ శివరాయ కారితంబైన శ్రీమత్ సుగంధి కుంతలేశ్వర కరుణా కటాక్ష వీక్షణ సుధాసార సంజనిత చతుర్విధ కవితానిర్వాహక శాండిల్యగోత్ర పవిత్ర కవిసంగయామాత్యపుత్ర విద్వజ్జనవిధేయ మాతృభూత కవి నామధేయ ప్రణీతంబైన పారిజాతాపహరణ నాటకంబునందుఁ గృష్ణమూర్తినద్దకు సఖినిబంపి పిల్వనతఁడు రాననినఁ దాఁబోయి నిష్ఠురోక్తులాడియు రాననిన మరలివచ్చి విరహంబునఁ బొగులుచుఁ జంద్రాద్యుపాలంభంబుచేసి చెలుల హితోపదేశంబున సంతోషంబున నుండుటయు ననుకథల మెలంగు నిది తృతీయాంకము.

పారిజాతాపహరణము

చతుర్థాంకము

శ్రీరమ్యా, సుగుణహారా,
చారుమహోదార, సుకవిజనమందారా.
ఘోరారి మద విదారా,
క్షీరాబ్ధిగభీర, ఉమరసింహా నజీరా!

క. అవధరింపుము నీపేర నంకితముగఁ
బారిజాతాపహరణంబు బాగుమీఱ
నాటకముగాను రచియించినాను వేడ్క-
నెలమినందుఁ జతుర్థాంక మెట్టిదనిన.

వ. ఇట్లు చెలికత్తెలు పలికినం గొంతతడ వూరకుండి విరహోద్రేకంబు సైరింపఁ జాలక చెలికత్తెలఁ జూచి యేమనుచున్నది.

సీ. చెలికత్తె నంపించి పిలిచినరాఁడాయెఁ
 జెలికత్తెతో మాఱు పలుకఁడాయె
సవతి ముందఱ నన్ను సడ్డసేయకపోయె
 సవతికి నేనన్న చప్పనాయె
నతనికి నాపట్ల హితవు తోఁచనిదాయె
 నతను బారై తేను అధికమాయె
నాసరివారిలో నవ్వుల కెడమాయె
 మగఁడు నామర్యాద మఱచిపోయె

వసుఁ డిటకు రాక వయసెల్ల వ్యర్థమాయె
స్వామికేని గాని శృంగార మేమి సేయఁ
దెలివి మీఱంగ నేఁబోయి తెలియఁ బలికి
ప్రాణనాథుని నెటులైనఁ బట్టి తెత్తు.

వ. అని నిశ్చయించి సత్యాభామామణి విరహంబు సైరింపఁ జాలక కృష్ణమూర్తి చెంగటికి వచ్చి యేమనుచున్నది.

పరుజు॥

ఏహి ఏహి గోపాలకృష్ణ- పాహి పాహి॥ ఏహి॥
ఏహి ఏహి మాం పాహి పాహి మే దేహి తవపరిరంభం।
మృదులాహిశయన కంసాహి ఖగ! జగన్మోహిత
గోపస్త్రీ హితరూపా॥ ఏహి॥
నంద నందన సనందన నుత గోవింద భక్తహరిచందన
పరమానందరూప ముచుకుంద వరద సంక్రందనసందన
వందిత చరణా॥ ఏహి॥
మిత్ర నిశాకరనేత్ర పవిత్ర చరిత్ర నీలనిభ గాత్ర
మునిస్తుత పాత్ర బకశకట జైత్ర హరే సుపత్రత్రి పత్ర
యదుగోత్రజ శౌరే॥ ఏహి॥
అశ్వముఖ సకల విశ్వంభర సర్వేశ్వర నిరవధికైశ్వర్య ప్రద-
శాశ్వత త్రిశిరగిరీశ్వర సఖ సర్వ స్వతంత్ర జితవిశ్వా
మిత్ర॥ ఏహి॥

వ. ఇట్లు పిలిచిన నిరుత్తరుఁడై యున్న కృష్ణమూర్తిని జూచి వెఱఁగంది "మాధవి! సంస్కృతముతోఁ బిలిచినఁ బలుకఁ డాయెనే! యేమిసేతునే। మాధవి, కన్నడముతోఁ బిలుతామఁట నె.

అయితే పిలిచి చూడనమ్మా.
బారో కృష్ణబారో వొందు ముద్దు తారో కృష్ణతారో
బారో వొందుముద్దుత్తారో మన్మథవికార తీరతికే,
శ్రీరమణా శ్రీరుక్మిణియు బోదనెయ కేళినన మేలే
నెరవెణసబేడ నీనేగతి ననగె॥ బారో॥
రాకేందు సమవదన యూకో నన మేలే
యీనోపవు నినగె, సాకు సాకో॥
ఏకాంత దల్లి బ్బరేక దాగిరల- కంద నన్న ప
రాకు మాడ బేడ॥ బారో॥
బాళియింత బరహేళి కళసువాగి జాలమాడువరు
నేను వె నినగె।
మేలా యితు శ్రీత్రిశిరగిరీశ్వరన మిత్ర నాద
సుచరిత్రి కరుణై యిట్టు॥ బారో॥

కల్యాణి॥
ఎన్నయ్యా గోపాలా వుమక్కిత్తనై మోడి,
యానుమ్మై నరిత్తదుం పెరుం నీణాచ్చుదో
యివ్వళవుం।

తోణాదో నన్నాచ్చ్వసు ఆణై యిట్టు పిరియలామో
ఎన్నయ్యా॥

వరవర నీరెందన్ వళప్పుక్కు మున్పోలె
వరచ్చొన్నపోదెల్లాం వళక్కాడురీర్।
వారి వారి యెన్ మీాదిల్ కురై యెణ్ణి యిల్లాద
తిరుకుం మురుకుం పణ్ణి పెరుమయాయి పేశురీ॥
రెన్నయ్యా॥

మయ్యల్ కొండు యెన్నై కైయ్యెప్పి డిత్తు సరసా
సెయ్యత్తొడుత్తదుం పొయ్యాచ్చుదో అంద
తయ్య లిట్ట మరుంకు మెయ్యాయి తలైక్కేరి
సెయ్యాద కారియం సెయ్యని నైక్కురీః రెన్నయ్యా॥

ఆశైకొండు మోహావేశం తేఁకూ్కడి
ప్పేశనంద ఎన్నై యేశు కిరీర్।
దాస సంరక్షణోల్లాస శేషైకుంఠవాస
శే్రీశిర గిరీశమకుక్కుం నేశశే॥ యేన॥

మహారాష్ట్రం॥

యాహే గోపాలా కరుణేనే యాతా॥
తుజ వినా గతి, మజ కోణ్హీ నహీ।
సుజనా మందారా॥ గో॥
విరహాభరసో సహైనతు జాణ సరసిజదళనయన॥ గో॥
త్రిశిర గిరీశమిత్ర దివ్యతర చరిత్ర వసుదేవబాళ॥ గో॥

హిందీ॥

గలేగలే మిలేల ఆరే గోపాలా॥
తేరే మిహర్ భాగీ మే శరణో తేరే
ఉఠో చలో మేరే ఘుమ్క జిన్ని ఆరే॥ గలే॥
త్రిశిరగిరీసరప్రియసఖ సునోరే।
ఫూలకే భాగమే ఖేలే ఆరే॥ కృష్ణ॥ గలేగలే॥

వ. అని యనేకవిధంబులఁ బిలిచియు మాటాడకయున్న, మాధవి 'నమస్కరించి పిలిచి చూడు'మనఁగా భయభక్తితో సత్యభామామణి కృష్ణమూర్తికి నమస్కరించెనంట యెట్టు లనెను.

శ్లో. నమామి సంసార తమః పతంగం
నమామి గోపీజన మోహనాంగం
నమామి రాధారమణీ భుజంగం
నమామి కృష్ణం కరుణాంతరంగం॥

క. దండమయా జగదీశ్వర,
దండమయా మోహనాంగ, దండము రమణా
దండమయా పురుషోత్తమ,
దండమయా మదనమదన! దండముకృష్ణా!

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. ఒక్కదండము నీకుఁ బక్కినెక్కినసామి
పదిదండములు నీకుఁ బరమపురుష!
నూఱుదండంబులు నీరదనిభగాత్ర,
వేయిదండంబులు వేదవేద్య!
పదివేలదండాలు యదుకులాంబుధిచంద్ర!
లక్షదండములు విపక్షశిక్ష!
దశలక్ష దండాలు వసుదేవ వరపుత్ర
కోటిదండంబులు కైటభారి!
నీకు దశకోటిదండాలు లోకనాథ!
నీకు శతకోటి దండాలు నిర్మలాత్మ!
మొనసి నేఁజేయు నపరాధములు సహించి
వడిగ నింటికి రమ్మా గోపాలకృష్ణ!

వ. అనినఁ గృష్ణమూర్తి యాశీర్వదించెనఁట యెటువలెను.

సీ. పూసరమ్ములచేత వాసించునీకప్పు
గొప్ప కొప్పునకును గుశలమస్తు
బింబంబునకుఁ బ్రతిబింబమై తగునీదు
పలుచని మోవికి భద్రమస్తు
కనక కుంభంబులకన్న మిన్నైన నీ
బటువు గుబ్బలకు సౌభాగ్యమస్తు
శృంగార లావణ్య సీమమై తగునీదు
చక్కందనమునకు సౌఖ్యమస్తు

భామ, నీమధ్యమునకును క్షేమమస్తు
రామ, నీకుల్కునడకుఁ గల్యాణమస్తు
కమలదళనేత్రి, నీకు దీర్ఘాయురస్తు
రమణి, నీయింటికిని నేను రానుపోవె!

వ. అని

గీ. నీకు దీర్ఘాయువగుఁ గాక నీరజాక్షి,
నీకుఁ గుశలంబు తోఁగాక నీలవేణి,
నగలు సేయను మిపుడు నీనగలు వెలిసెఁ
జాలు నీయింటి కేరాను సత్యభామ!

వ. అని నిరాకరించిన కృష్ణమూర్తినిఁ జూచి నయవాక్యంబుల నేమనుచున్నది.

క. రావయ్యా గోపాలక
రావయ్యా భక్తవరద, రాక్షసహరణా!
రావయ్యా ప్రాణేశ్వర
రావయ్యా కమలనాభ. రవిశశినేత్రా!

వ. అనినఁ గృష్ణమూర్తి యేమనుచున్నాఁడు.

క. పదియారువేల సంఖ్యల
సుదతుల కన్నాను నీకు సాంగసఫలంబా
మదిరాక్షిరో! నీయింటికిఁ
బదివేలైనాను రాను పదవే పదవే.

వ. అనిన సత్యభామ.

క. రావే కమలదళాక్షా!
రావే కరుణాకటాక్ష, రాక్షసశిక్షా!
రావే యాదవపక్షా !
రావే నతకల్పవృక్ష, రావే కృష్ణా!

వ. అనినఁ గృష్ణమూర్తి

క. అందని మ్రానిఫలంబున
కందముగా రామచిల్క యాశించుగతిన్.
ఎందుకుఁ బిలిచితి విప్పుడు?
ఇందుముఖి నేను నీదుసింటికి రానే.

వ. అనిన విని సత్యభామ.

క. రారా గోపకుమారక!
రారా వరజారచోర, రారా రమణా!
రారా మందరగిరిధర!
రారా కంసాసురార్తి, రారా శౌరీ!

క. రానే చిలుకల కొలికీ!
రానే మరువుప్వములికి, రానే కలికీ!
రానే యిఁక నీయింటికి
రానే యోసత్యభామ, రానేరానే!

వ. మఱియుఁ గోపావేశుఁడై యేమనుచున్నాఁడు.

క. రారా పోరా యనుచును
వారిజదళనేత్ర, యేకవచనముగాఁగన్
సారెకుఁ బిలుచుచును వృథా
పోరాటము పెట్టవలదు పోవేపోవే!

వ. అని నిరాకరించి పలికిన సత్యభామామణి యవ్వాక్యంబుల కేమనుచున్నది.

ఎఱుకల కాంభోజి॥

మదుని శరములకు నేమని సైఁతురా కృష్ణ!॥
తెలివ, యిన్నాళ్ళకైనఁ దెలిసెనా యోసత్య!॥
చంద్రుడు కాఁక కేనెట్లు సైరింతురా కృష్ణ!
చందనగంధి నీపొందు చాలునె యోసత్య॥
బిగియఁగాఁగిలించి నాతోఁ బెనఁగవేర కృష్ణ!
వగలాడి నిన్నెఱుఁగనా నీవగలు చాలు సత్య॥
చక్కెర కెమ్మోవి నీవు నొక్కవేర కృష్ణ!
అక్కర గలదానివలె నాడేవేమె సత్య॥
ఎలమిఁ దిరిశిరగిరీశ్వరుని చెలికాఁడైన కృష్ణ!
చలమేల మునుపటి పొందు చాలునె యోసత్య॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. గజనిమ్మపండ్లిదే కానుకగా నిచ్చెదఁ
బట్టరా చేకొని ప్రాణనాథ!
కడిఁది బింబఫలంబు కానుకగా నిచ్చెద
రుచిచూడరా యనిరుద్ధరూప!
కడుఁ జెక్కుటద్దముల్ కానుకగా నిచ్చెద
ముద్దులు పెట్టరా మోహనాంగ!
కాముని రాజ్యంబు కానుకగా నిచ్చెద
నిమ్మని నేలరా యెమ్మెకాఁడ!
బలిమి వలచితి ననుచును జాలుకచేసి
పలుకక చెలులలోపల నలిగి యిట్లు
జాల మొనరింప న్యాయమా సరసిజాక్ష!
భక్తరక్షణకృష్ణ! గోపాలకృష్ణ!

వ. అనినఁ గృష్ణమూర్తి యేమనుచున్నాఁడు.

సీ. కనకకుంభములు లెక్కకు మిక్కిలైయుండ
గజనిమ్మపండ్లేమి కాన్కయేమి
మాకందఫలము లనేకంబులైయుండ
ఘనబింబ ఫలమేమి కాన్కయేమి
కులుకుఁ గుందనపుఁ దళ్కు లపారమైయుండఁ
గడిఁది యద్దములేమి కాన్కయేమి
కమ్మవిల్తుని బొక్కసమ్ము లెన్నోయుండఁ
గలికి రాజ్యంబేమి కాన్కయేమి

యిచటఁ దక్కవయేమె యోయెమ్మెలాడీ
నీదు కపటస్వభావంబు నీను వగలు
నీదు తసుకులు నసుకులు నేనుగంటిఁ
జాలుఁ జాలును నీప్రేమ సత్యభామ.

వ. అనిన సత్యభామ యేమనుచున్నది.

ఎంత వేడినఁగాని వింతచేసేవేమి బాలకృష్ణా! యీ
యింతులలో నీవు ఏపాటిదానవు సత్యభామా॥
నెనరిసుమంతైన నీకేల లేదుర బాలకృష్ణ॥
మనసు లేనిచోట మక్కువ గలదఁటె సత్యభామ॥
లంచము లిచ్చి పిలిపించిన రావేమి బాలకృష్ణ! నీ
వంచన మాటలు వనిత కట్టి పెట్టు సత్యభామ॥
పాపజాతి మదనిపాలు సేయవలెన బాలకృష్ణ।
కోపకత్తె రుక్మిణి వినఁబోయేని సత్యభామ॥
త్రిశిరగిరీశ్వరుని సఖుఁడని తెలిసెనుర బాలకృష్ణ।
వశము చేసుక రతులఁ గలయఁ జూచేవేమి సత్య
భామ॥

రారా కృష్ణా॥ రానే భామా॥

వ. అనిన సత్యభామ యత్యంత కోపావేశంబునఁ గృష్ణ
మూర్తిని నిందించెనఁట యెటువలెను.

శా. దొంగా, జారుఁడ, ధూర్త, పుణ్యజనతా ద్రోహీ, జగద్వంచకా,
యెంగిల్ మెచ్చు, కిరాత మిత్ర, రమణీహింసాపరా, మామనున్
భంగంబుం బొనరించువాఁడ, కుటిలుండైన ట్టనాకార, నీ
సంగంబున్ మదిఁ గోరినట్టిసను నేఁచన్ నాయమా నిర్గుణా!

ఉశాని॥ చాపు॥

నీకేటి కనికరము నీకేటి ప్రేమ।
శ్రీకరుఁడౌ త్రిశిరగిరి శివుని మిత్రుఁడైన కృష్ణ!
పాలఁతుల మనసు తెలియని పుట్టుబ్రహ్మచారివి।
వెలఁది యెంగిలి కాసించు వేషధారివి।
తెలిసి స్త్రీహత్యలకు వెన్కదీయని దోసకారివి।
చెలఁగి బ్రహ్మహత్య లెన్నో చేసిన యనాచారివి॥ నీ॥
అరయ నావియనుటు లేక యత్తను బట్టినవాఁడవు
పరునడిఁ గూఁతురిని జెట్టఁబట్టువాఁడవు।
గురుతరమైనట్టికులము గోత్రము లేనివాఁడవు।
నరులు నవ్వఁగను మగనాండ్రను జెఱిచేవాఁడవు॥ నీ॥
రేపల్లె యిండ్లలో దొంగిలించుచుఁ దిరిగేవాఁడవు।
ఏపున నావుల దూడల మేపేవాఁడవు
రూపించుపట్ల పుణ్యజన ద్రోహివై తెలయువాఁడవు।
నైపుమీఱి మందగొల్ల వాఁడవైన నిర్గుణుఁడవు॥ నీ॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. అవని వావనిలేక యత్తను బట్టిన
విత మెల్లను బైటవేయవలెనా!
మరియాద లేకను మగనాండ్రఁ బట్టిన
గుట్టెల్ల రచ్చలఁ బెట్టవలెనా!
ఇండ్ల నిండ్లను దొంగిలించిన నీసిగ్గు
పలుమాఱు సభలలోఁ దెలుపవలెనా!
యుడరి రోటనుగట్టువడి పెట్లుతిన్నట్టి
చప్పుఁదనంబెల్ల జెప్పవలెనా!
యిట్టి నీగుట్టు మఱి నీదునింటివరుస
యెల్లవారలుఁ దెలియ నంగళ్ళఁబెట్టి
బైటవేయకమున్నె నాపక్కఁజేరి
నేఁడు నన్నేలి సిగ్గు గాపాడుకొమ్మ.

వ. అనినఁ గృష్ణమూర్తి యేమనుచున్నాఁడు:

సీ. మహిని నేఁ బరబ్రహ్మమని యెంచి రాధిక
యాత్మనివేదనం బప్పుడొనర్చె,
మునిసముదయములు మోక్షార్థులై నన్ను
వల్లవీకాంతలై వలచిరెన్న,
ఆభీరవనితల యతిభక్తి శోధింప
జారచోరత్వంబు సల్పినాఁడ
ధనదాత్మజుల శాపమును దీర్చుకొఱకునై
బలిమి ఱోటనుగట్టువడితి నేను,

తెఱవ, యీమర్మమిట్లని తెలిసికొనక
యూహబుద్ధిని నను వెడనాడఁ దగునె!
నీదుగుణముల నెఱుఁగుదు నీరజాక్షి!
చాలుఁ జాలును నీప్రేమ సత్యభామ.

వ. అనిన సత్యభామ యేమనుచున్నది.

సీ. మామయంచును లేక వేమాఱు కంసునిఁ
జేరి చంపిన సుద్ది చెప్పవలెనొ!
నందనుండని లేక నరకాసురునిబట్టి
చిదిమిన యాసుద్ది చెప్పవలెనొ!
స్త్రీహత్య యనిలేక చెలఁగి పూతనఁబట్టి
చిమ్మిన యాసుద్ది చెప్పవలెనొ!
తల్లిని వెఱపించి తగనపకీర్తులఁ
జెందిన యాసుద్ది చెప్పవలెనొ!
ఇట్టి నీగుట్టు మఱియు నీయింటివరుస
నెల్లవారలుఁ దెలియ నంగళ్ళఁ బెట్టి
బైట వేయకమున్నె నాపక్కఁ జేరి
నేఁడు నన్నేలి సిగ్గు కాపాడుకొమ్మ.

వ. అనినఁ గృష్ణమూర్తి యేమనుచున్నాఁడు.

సీ. వసుదేవతనయుఁడై వసుధ జన్మించుట
కంసవధార్థంబుగాదె తెలియ!
దనుజమర్దన బిరుదాంకుఁడై నందనుం
డగు నరకునిఁ దెగటార్చినాను

నన్నుఁ జంపుటకునై చన్నియవచ్చిన
కుటిల పూతన నేలఁగూల్చినాను
ధర నన్ను బెంచిన తల్లికి నావిశ్వ
రూపంబు నైపుగాఁ జూపినాను,
ఇట్టి మర్మంబు దెలియక యిగురుఁబోఁడి
పూని వెడ నాడెదవు ఆడుబుద్ధిచేత
నీదుగుణముల నెఱుఁగుదు నీరజాక్షి!
చాలుఁ జాలును నీప్రేమ సత్యభామ.

వ. అనిన సత్యభామ యేమనుచున్నది.

సీ. గొల్లవాఁడా నీవు కొండనెత్తితివని
లీలతోడుతను గర్వించినావా!
పసుల మేపేవాఁడ, మునలిపామును మెట్టి
కొని నటించితినని క్రొవ్వినావా!
దొంగిలించేవాఁడ, తోషరిదైత్యులఁబట్టి
దుంచితినని మితిమించినావా!
వేసకాఁడా చిచ్చు విడక మ్రింగితినని
వేమాఱు మది విఱ్ఱవీఁగినావా!

కాని కానిమ్ము ఇపుడు నీకథలు బట్టి
బైట వేయకమున్నె నాప్రక్కచేరి
నేఁడు నన్నేలి సిగ్గు గాపాడుకొమ్ము.

వ. రారా కృష్ణా। రానే భామా॥

సీ. నీవు నన్నాడిన నిష్ఠురవాక్యముల్
మదికి నింతైనను మఱపురాదు,
కొండ నెత్తినదెల్లఁ గొప్పమహాస్యముగాదు
గోవుల గొల్లలఁ గావఁ గాదె!
పాముపై నటియించువాఁడ వంటివి దేమి
జీవరాసుల నెల్లఁ బ్రోవఁగాదె!
దొంగిలించితివని దూఁకొనాడితి వేమి
మఱి జారచోరత బిరుదుగాదె!
మంచి గుణములు ఇవియను మర్మమెల్లఁ
దెలియఁ జాలక యిటుల నిందింపఁ దగునె!
యెఱిఁగి యెఱుఁగని వారికి నెఱుక చేసి
చాలుఁ జాలును నీ ప్రేమ సత్యభామ.

వ. అనిన సత్యభామ యేమనుచున్నది.

సీ. నీతల్లి నెఱుఁగనా నీకుఁ జన్నియక
పుట్టినప్పుడె వెళ్ళఁగొట్ట లేదా!
నీయక్క నెఱుఁగనా నెఱినొక్కనికిఁగాక
యైదుగురిని బెండ్లియాడ లేదా!
నీయత్త నెఱుఁగనా నిండుమోహముఁజెంది
సిగ్గులేకను నిన్ను జెనక లేదా!
నీచెల్లి నెఱుఁగనా నెఱిముచ్చుసన్యాసి
నక్కఱతోఁ బెండ్లాడ లేదా!

ఓరి, నీయింటివరుస లిట్లున్నవనుచు
బంధుజనులెల్ల నవ్వఁగా బైటవేసి
యాడికల కిమ్మ సేఁగని యటకుమున్నె
నేఁడు నన్నేలి సిగ్గు గాపాడుకొమ్ము.

సీ. మాతల్లి గుణములు మఱియేమిగంటివి
కంసుండు చేసిన హింసగాదె!
మాయక్క మహిమ లేమనియంటి వామెను
స్మరణచేసినఁ బాపహరముగాదె!
మాయత్త నడకలు మఱియేమిగంటివి
బ్రహ్మసంకల్ప మాపాటిగాదె!
భామ, నాచెల్లెలి నేమిగంటివి నీవు
మమతతో నేఁజేయు మాయగాదె!
భామ, నీవిట్లు సభలోనఁ బలుచఁజేసి
మగడనే మేర మర్యాద మట్టులేక
మించి నెడనాడఁ దగునఁటే చంచలాక్షి!
చాలుఁ జాలును నీప్రేమ సత్యభామ!

వ. అనిన సత్యభామ యేమనుచున్నది.

సీ. మున్నీటఁ బుట్టిన పుణ్యసంబంధమౌ
గవ్వనుబట్టి శంఖంబనేవు,
గుండుగా విలసిల్లు కుమ్మరిసానను
గరమునఁ బట్టి చక్రింబనేవు,

గొప్పవృక్షంబుల దెప్పున భేదించు
గండ్రిగొడ్డలిఁబట్టి గదయ నేవు,
వనములోఁ బుట్టిన వంకరబద్దను
రహిఁజేతఁ బట్టె శార్ఙ్గంబ నేవు
నీదు దాసరివేషంబు నీదువగలు
నీదు గొల్లతనంబును నీదుగుణము
బైట వేయకయున్న నాప్రక్కఁజేరి
నేఁడు నన్నేలి సిగ్గు కాపాడుకొనుము.

వ. రారా అనినఁ గృష్ణమూర్తి యేమనుచున్నాఁడు.

సీ. ప్రణవాత్మకంబైన పాంచజన్యముఁ జూచి
ననబోణిగో గర్వమేపనఁగఁ దగునె!
సూర్యకోటిసప్రభాశోభి చక్రముఁ జూచి
మొనసి కన్నుమిసౌరె యనఁగఁ దగునె!
కర్బురవసన పావకంబైన గదఁ జూచి
యల గండ్రిగొడ్డలి యనఁగఁ దగునె!
శాత్రవశైల వజ్రమగు శార్ఙ్గముఁ జూచి
యలుకు వంకరబద్ద యనఁగఁ దగునె!
దీని మహిమంబు లిట్టివని తెలిసికొనక
మూఢబుద్ధిని నిట్లు వాగాడఁ దగునె!
మంచి గుణములు గావివి మంజువాణి!
చాలుఁ జాలును నీప్రేమ సత్యభామ.

వ. అనిన సత్యభామ కనలి యేమనుచున్నది.

అసావేరి॥

బాగాయె నీగుట్టు గన్గొన బైలాయెఁ గదర।
ఆగడకాఁడా। త్రిశిరగిరి పతికి సనుఁగనైన
గోపాలకృష్ణ॥ బాగాయె।
ఏపౌరుషంబని మేనమామ నెంచక నీవు
సంహరించినావు। ఏపాటి వివేకమనుచు స్త్రీహత్య
నెన్నక నీవు గావించినావు॥ బా॥
ఏమి తెలియవనుచు ముచ్చుసన్యాసి కెలమి నీచెల్లెలి
నిచ్చినావు। ఏమి పరీక్షయటంచు బోయదా నెంగిలి
పండ్లారగించినావు। బా।
ఏగొప్పతనంబని బ్రహ్మహత్య యెన్నక నీవు గావించి
నావు।
ఏగౌరవమని రేపల్లెలోన నిండ్లనిండ్ల దొంగిలించి
నావు॥ బా॥
ఏమి భూషణంబని మగవాండ్రి నెనయఁగోరి
చెట్టఁబట్టినావు
ఏమరియాదని మేనత్తయైన యాంతి రాధికను
గూడినావు॥ బా॥
పొట్టిబహుమానమని సుజ్ఞానహానిమెత్తి బలిని
యాచించినావు। ఏటి ఘనత యని శుద్ధ
బౌద్ధుఁడన నెంతో ప్రఖ్యాతి చెందినావు॥ బా॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

క. పెను ఱాయి మోచి యప్పున
మునిఁ గందఱిలోన భంగ మొందిన బలున
ల్లనిసామి, నీకు నాపైఁ
గనికర మొకయించుకైనఁ గలుగునెకృష్ణా!

వ. అనినఁ గృష్ణమూర్తి యేమనుచున్నాఁడు.

సీ. ఒక కొండ యెత్తినందుకు నాడితివి రెండు
కొండలు నీయందు నుండలేదె!
యప్పులో మునిఁగినానంటివి కాంతి స
ముద్రంబునను నీవు మునుఁగలేదె!
భంగంబుఁ జెందిన వాఁడవంటివి నళి
భంగంబు నీయందుఁ బరఁగలేదె!
నల్లని మగవారి నమ్మరాదంటివి
నల్లన నీదు వేనలిని లేదె!
ఇట్టి దుర్గుణముల కునికిపట్టవీవె
కాక కలదఁటె యన్యాయకారి, ద్రోహి,
పాతకీ, నీవు నన్నిట్లు పలుకఁ దగునె!
తత్వమింతైనఁ దెలియక తలిరుఁబోఁడి!

వ. అని యిట్లు పలికిన హరిని ననేకవిధంబుల నెడనాడి కోపావేశంబున రుక్మిణిం జూచి సత్యభామ యేమనుచున్నది.

ఉ. నీదగు కోర్కె పండెఁగద! నీతపముల్ ఫలితంబులాయెఁగా
నీదు మనోరథంబులును నెమ్మదిగా నెఱవేర్చుకొంటివే!
నీదగుపద్దు చెల్లెఁగద! సిచ్చలు నీవలె నేనుగానా! నా
నాథుని నన్ను బాపితివి నాకొక దైవములేదె రుక్మిణీ!

ద్వి. మగువరో విను నీదు మర్మంబులెల్లఁ
దెగువతో నలుగురుఁ దెలియఁ బల్కెదను.
చేరి నీతండ్రియా శిశుపాలునకును
నీరజదళనేత్రి, నిన్నిత్తుననుచు
సమకట్టియున్న యాసమయంబునందుఁ
గ్రమమున విప్రునిఁ గడువేగఁబంచి
వడి మీఱ నీగొల్ల వాని రప్పించి
బడిబడిఁ బెండ్లిసంభ్రమమెల్లఁ జెఱచి
యాగొల్లవానితో నిలరథంబెక్కి
బాగుగా నడ్డమై వచ్చు మీయన్న
నాగిఁ దల గొరిగించి యుల్లాసముగను
నగుచును నగధరునటఁ బెండ్లియాడి
నట్టి సాహసివీవు నాసరిగాను
నెట్టన నీవు నన్నెదిరించితేని
సదయుఁడు చూడ నీపతులుచూడ
నదన నీచెలికత్తెలందఱుఁ జూడఁ
జెలి, నాదు జడయను చేర్బొందు చేత
వెలఁదిరో, పెల్లని వేయక మాన.

వ. అనినఁ గోపావేశంబున రుక్మిణీదేవి సత్యభామను జూచి యేమనుచున్నది.

ద్వి. పోల్చుతిరో, వినవె నీపూర్వోత్తరంబు
దెలిపెద నీకఁ దేటతెలివిగా నీదు
తండ్రి సత్రాజిత్తుఁ దగనిందఁబెట్ట
వేండ్రమై తగు నింద వేగఁబాపుటకు
మణిదెచ్చి యీయఁగా మచ్చిక మెచ్చి
మణితోడ నిన్ను నీమాధవు కిచ్చె.
ఆనిందకోసమై యఁతివరో, నిన్నుఁ
బూని చేకొనె నట్టిపోలఁతివి నీవు,
కడు మనఃపూర్వంబుగాఁ బెండ్లియాడు
పడఁతి రీతిని నన్ను బంతగించేవు.
పనుపడి నిన్న కుప్పయును నేఁడాళ్ళు
వనితరో, సరిఁబోరవచ్చుట కీవు.
ఏపాటిదానవు ఎంచిచూడఁగను!
హా పోవె నీకు నాకజగజాంతరము
కొండతోఁ దగరు డీకొన్నచందాన
మెండొడ్డి నన్ను నేమేమొ పల్కెదవు,
మగని నెంచక తప్పుమాట లాడెదవు
మగఁడు చూడంగ నీమగువలు చూడ
సరగ నందఱు సఖిజనములు చూడ
గరిమ నాజడచేతఁ గట్టి కొట్టెదను

వ. అని పరస్పర మేమనుచున్నారు.

సవతుల కొట్లాట :

నామగనికి నాకుఁ గాక చేసితివదేమె రుక్మిణీ।
నీమగండె కాని నామగఁడు గాఁడంటె సత్యభామ॥
మాట యెత్తనట్లు మందుఁబెట్టితివదేమె రుక్మిణి।
సాటిగ నీవు నాతో నెదిరించఁ దగునఁటె సత్యభామ॥
విరిముడిచి గర్వాన విఱ్ఱవీఁగి పలికేవేమె రుక్మిణి।
ఎఱుఁగ కిట్లాడితే యిఁకబుద్ధి దెలిపెద సత్యభామ।
హెచ్చుతగ్గులుగ నిట్లుపోనాడే వదేమె రుక్మిణీ।
ముచ్చఁదనంబెల్ల నావద్ద చెల్లదు సత్యభామ॥
సవతిపంతము నీవు చెల్లింపఁ జూచేవదేమె రుక్మిణి।
వివరము తెలియక యూరక మొఱఁగేవు సత్యభామ॥
అతివ, మాకందఱకుఁ బెద్దదానవు నీవు అక్కరుక్మిణి।
జతగా నీవు నేను గూడి యుందమిపుడు సత్యభామ॥
అల్ల త్రిశిరగిరి వల్లభుచెల్లెలవైన రుక్మిణి।
చల్లఁగ నాడితివి సంతోషమాయెను సత్యభామ॥

వ. ఇట్లు రుక్మిణీసత్యభామలు వచనంబులాడుచున్న సమయంబున నడ్డంబు తగిలి రాధ సత్యభామను జూచి యేమనుచున్నది.

చ. మగఁడని మేలెఱుంగకను మాటికిఁ గృష్ణుని వీడనాడి పె-
ల్లుగ మఱిపెద్దయంచనక రుక్మిణినిన్ మఱివీడనాడి తీ-
వగ నీఁక వెళ్ళిపట్టితినో కో! పల్మఱు బుద్ధికయింత లేకయో
మనువరో! సిగ్గులేక యిటు మాటలనాడఁగ నీకుఁజెల్లునే

వ. అనిన సత్యభామ యులికిపడి మాధవినిం గనుంగొని యిదెవ్వతె యని యడుగఁగా, రాధయని మాధవి తెలుపఁగా, రాధను గనుంగొని సత్యభామ యేమనుచున్నది.

ద్వి. చాన రుక్మిణి నేను సవతులు గనుక
ఆని కొట్లాడుచో నడ్డంబు తగిలి
సరసగ మాటాడ సవతివా నీవు
ఎఱుఁగనా నేను నిన్నెగ్గింత లేక
యల్లునిఁ జేపట్టినట్టి దుర్గుణివి.
ఇల్లాలివలె నీవు నెదిరించఁ దగునె!
కరమొప్ప హరి బొట్టుగట్టెనా నీకు!
పెరిమతో మావలెఁ బెండ్లాడినావ?
దొంగతనంబుగాఁ దొలినుంచి శౌరి
యెంగిలి కాసించు నింతివి నీవు.
నీమట్టు నీగుట్టు నేనెఱుంగుదును.
భామ, నాతో సరివచ్చితి వేని
కఱుకైన నాచెలికత్తెలచేత
బరువడి నాసయన్ పగ్గంబుచేత

మగువరో నీదాంగమగఁడు చూడంగఁ
బగఁబెట్టి నేనొక్కపట్టున నిన్ను
గట్టించి కొట్టించి కడుభంగ పఱచి
ముట్టిడి మోహాబ్ధి ముంచకమాన.

వ. అనిన రాధిక సత్యతో నేమనుచున్నది.

క. ఏపాటి దాన వీవిపు
డేపాటి వివేకివీవు ఎదురా నదురా!
గోపాలుఁడు కలనైనన్
నీపేరును నెత్తనట్లునేఁ జేసెదనే.

పరు॥ మధ్యమావతి॥

ఏమనుచుఁ బలికితివె యోసత్యభామ॥ ఏమ॥
రామరో త్రిశిరగిరి ధాముని సఖు డైనకృష్ణస్వామి
యీ మాటలు వింటే చాల దండించఁ బోయెనే॥ఏమ॥
నిన్నుఁ బెండ్లాడితే నేమి నెలఁతరో వానికి నాపైనున్న
వలపు
నీపై నుండునా। నను వినా వేఱే వన్నెలాడి వ్రక్కఁ
బండునా।
నన్ను జూడకయున్న వాని కోర్కెపండునా మగవారికి।
కొన్న పెండ్లాముకన్న మిన్న మోహపురాణని।
విన్నది కన్నది లేదా చిన్నబుద్ధిచేత నీవున॥ న్నేమ

బోఁటిరో నీవు నాసరి సాటిదానవాయని నోటిఁ గొవ్వు
మాట లాడేవు। గర్వించి నీవేపాటియని మాటవీడ
నాడేవు। మోముఁ జూడక యేటికె నన్ను బోనాఁ
డేవు।
మంచిది కాని। నేఁటికి నీసుద్దులు కిరీటి చెలికాఁడైన
యట్టి కైటభారికిఁ జెప్పినీ నోటికిఁ దగు బుద్ధి
చెప్పెదు॥ నేమ॥
కన్నెరో నావలె రతులఁ గలసి మెలసి వానిమనసు
తిన్నఁగాఁ గరఁగింప నేర్తువా। కసిదీఱఁ బెనఁగి మిన్న గాఁ
గౌఁగిటను జేర్తువా। తేనె మోవిచ్చి వెన్నుని
దాహము
దీర్తువా। గోపాలుఁడు చెన్నుగ నష్టమహిషులకన్న।
గోపస్త్రీలకన్న మిన్నయని నన్ను వలచియున్న వితము
తెలియక॥ యే॥

వ. అని యిట్లు సత్యభామను విడనాడి రాధ స్వామిని
జూచి యేమనుచున్నది.

క. అల్లుని జేఁబట్టిన నీ
విల్లాలవ! బొట్టుగట్టు నింతివ! యనుచున్
బ్రల్లదములాడి సభలో
నుల్లంఘన చేసె సత్య యోహో కృష్ణా!

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

ద్వి. ఏమిరా గోపాల, యీసత్యభామ
నామట్టు దెలియక నను సడ్డలేక
నీవు నాసవతివా! నీవు నాసరియ!
నీవు నాకెదిరివా! నీవెవ్వతనుచుఁ
దృణముగా నెంచి యొంతేమాటలాడఁ
దాణఁగే నీవిధము నీతోనఁ జెప్పితిని.
కలికి రుక్మిణి కంటెఁ గాళిందికంటెఁ
దలఁప లక్ష్మణయు సుదంతయుకంటె
అలనాగ్న జితి మొదలగు వారికంటె
అదను మోహపు రాణియా తనకంటె
నిది యేమి యెక్కువా యేమి గోపాల!

వ. అని మొగంబు చిన్నఁబుచ్చుకొన్న రాధను బుజ్జగించి గారవించి కౌఁగిలించి సమాధానంబుచేసి సత్యభామను జూచి కోపావేశంబునఁ గృష్ణమూర్తి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. ఇంతగర్వంబేమి యెలనాగ, నీకు?
నెంత లేదని నీవు నెగ్గులాడెదవు!
కయ్యంబునకు నీవు కాలుద్రవ్వెదవు
చయ్యన రుక్మిణీ సతిని దూరెదవు
మొగమోటమని లేక మొగఁజైన(?) నన్ను
బగవానివలె నెంచి పలుకుచున్నావు.

పదునారువేల గోపస్త్రీలలోన
మదిరాత్రిరో యష్టమహిషులలోన
మోహంపురాణివై మొనయు రాధికను
దేహంబు తెలియక తెగనాడెదీవు.
"మేటి నామగనికి మెడదాఁచినావ!
గాటంబుగా బొట్టుగట్టినా నీకు!
పెరిమతో నావలెఁ బెండ్లాడినావ!
అరసి చూడంగ నిల్లాలివా" యనుచుఁ
బోనాడఁ దగునటే పొగరు మీఱఁగను !
నేను వరించిన నెలఁత రాధికను
బొట్టుగట్టినయట్టి పొలఁతులకన్న
నెట్టన మోహంపు నెలఁతయే మేలు.
మగని నెంచనియట్టి మానినికన్న
జగతిఁ బ్రేమమనైన జారిణి మేలు.
ఇఁగమీఁద దానిపేరెత్తితివేనిఁ
బొగరణంగుటకును బుద్ధిచెప్పుదును

వ. అని యిట్లు నిరాకరించి పలికిన గోపాలమూర్తినిజూచి కటకటపడి సత్యభామ యేమనుచున్నది.

సీ. అకట! నీవిట్లు నన్నలయించఁగాఁగదా
నలుపు నీమేనెల్ల నాక్రమించె
పలుమాఱు నామీఁదఁ బగఁబట్టఁగాఁగదా
పరఁగు నీమేన వంకరలు పుట్టె,

సవతిని నాతోన సరిసేయఁగాఁగదా
మఱి నీకు ఔన్నత్యమ్మున మచ్చకట్టె
నాయింటికిని రాక నలయించఁగాఁగదా
నిర్గుణుండను పేరునీకుఁగల్గె
వనిత లుస్సురుమన్నచో వ్యర్థమగునె!
సాటి బోఁటులలో నను మేటిఁజేసి
చేరి నన్నేలికొన్న నీసిరిఁ గ్గదక్కు—
భక్తరక్షణకృష్ణ! గోపాలకృష్ణ!

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది:

పంతువరాళి॥

అయ్యయో నేఁజేయు పాపమా। నీనంటి
దయాళున కంతరంగమున నాపైఁ గోపమా।
కుయ్యకనె యున్నావు నిన్నుగోరినట్టి నామేలిమి
తెలియక
యియ్యెడఁ గనుఁగొనఁగ నీవివేక మింతేనా గోపాల
కృష్ణ॥ అయ్య॥
స్వామి నీవు సర్వజ్ఞుఁడవుగాదా ఊరడించి నాతోఁ
జల్లనిమాటలాడరాదా। ఏమేమొ భ్రమసికొని
నేనిన్నిపుడువలచి పెండ్లాడినందుకు। కాముల కెడచేసి
నన్ను మారునిబాణజాలముల కప్పగించితివి॥అయ్య॥

నేఁడు నీమనసు గరగదాయెనా నామనోరథములు
నెఱవేర్చుట నీకు భారమాయెనా। ఈడు జోడు లేని
విరహ
సాగర మీఁదలేక తత్తరించు వేళ। మోడిచేసి
మనసు ఱాయిచేసుక మోమెత్తి చూడకున్నావు॥
అయ్యో।
జతగూడేటంతపాటి సేయనా నన్ను గలసితే నీ
పితురార్జిత సేమైన పోయెనా।
క్షితిఁ ద్రిశిరగిరీశ్వరుని మిత్రుఁడై చెలఁగియు నన్నిపుడు
చౌకచే, సితివి సవతి బోధనవిని నీకిది
చెల్లునా గోపాలకృష్ణ॥

వ. అని కృష్ణమూర్తిని దూఱ పలికి కోపావేశంబున నిజ గృహంబునకు వచ్చి చెలికత్తెఁ జూచి యేమనుచున్నది.

సీ. పతి మోముఁ జూచి నేబ్రిమసి యుంటినిగాని
ప్రేమతో నొకముద్దు పెట్టనైతి,
విభునియందముఁ జూచి వెఱఁగందితినిగాని
యింపుతోఁడఁ గవుంగి లింపనైతి,
చెలువుని మాటల కెలమిఁ జొక్కితిఁగాని
చక్కన కెమ్మోవి నొక్కనైతి,
ప్రియుని శృంగారంబు పేర్మిఁ జూచితిఁగాని
కసిదీఱ రతికేళిఁ గలయనైతి

కులుకు గుబ్బలచే ఱొమ్ము గ్రుమ్మనైతిఁ
జేరి చెలువుని పదసేవఁ జేయనైతి
మొనసి కరుణింపుమనుచును మ్రొక్కనైతి
నింక నీవైనఁ దోడ్తేవె పంకజాక్షి!

అఠాణ॥ ఆట॥

ఇది యేమిసుద్ది గోపాలునకు
నెవరు చెప్పినసుద్ది। మదవతి పెట్టిన మందులోనఁ దగిలి
సదయుఁడు నన్నింతో చౌకచేసెనఁట॥ ఇది॥
నన్ను వంచనచేసి సన్నుతాంగిపైనిఁ గన్ను వేసి
నాఁడఁట।
చిన్నెలు వన్నెలు ఎన్నో చేసెనఁట। అల్లదాని।
చిన్ని చన్నులపైని క్రొన్నెలవంకలు మిన్నగఁ గావించి
మెచ్చు
కొన్నాఁడఁట॥ ఇది॥
వలచి యల్లదాని వలలోఁ జిక్కుకొని చెలియకు
దక్కెనఁట
దాని మాయలకె సొక్కెనఁట। దాని నొసలఁ దిలకము
కొనగోట దిద్ది చెక్కిలి నొక్కి మొలకనవ్వు మోము
ముద్దా
లాడెన టు॥ ఇది॥

ఎలమిఁ ద్రిశిరగిరి నిలయుని చెలికాఁడై వెలసిన
గోపాలుఁడు।

ఇట్టివాఁడని తెలియనైతిని నేఁడు। రతుల నన్నుఁగలసి
యున్నది మఱచి పిలిపించినారాక వెలఁడియింటఁ
బాళెము

వేసియున్నాఁడఁట॥ ఇది॥

వ. అని పలికి సత్యభామ తనలోఁ దానేమనుచున్నది.

సీ. జారచోరుండైన చక్కని కృష్ణుండు
తనమది శోధింపఁ దలఁచినాఁడో!
కపట నాటకుఁడైన ఘన నీల దేహుండు
తనమది శోధింపఁ దలఁచినాఁడో!
బహువల్లభుండైన పరమదయాళుండు
తనమది శోధింపఁ దలఁచినాఁడో!
నాప్రాణనాథుఁడైనట్టి శ్రీకృష్ణుండు
తనమది శోధింపఁ దలఁచినాఁడో!
వచ్చునో రాఁడో! వచ్చి తావనములోన
దాఁగి తనమది శోధింపఁ దలఁచినాఁడో!
నడుస మీఱంగ శృంగారవనికిఁ బోయి
చూచివత్తము రారమ్మ సుదతులార!

సీ. అతులిత సాచీకృ తాననాబ్జంబుపై
నల కాళ్ళ వితతి ఝుమ్మనుచుఁగ్రమ్మ
లీలతో హస్తాంగుళీదళపంక్తులు
వర వేణురంధ్రాళిపై నటింప
బ్రహ్మాద్యగోచర వ్యత్యస్త పాదంబు
గోపికా వితతికిఁ గొమరుచూప
రమణీయ మౌళి కలాపి కలాపంబు
తళుకు తళుక్కని తాండవింప

శిలలు గరగంగ మ్రాఁకులు చివురుఁ దెత్త
జగము మోహింప పల్లవీజనము చొక్క
వేణునాదంబుఁ జేయుచు వెలయు కృష్ణుఁ
డెచట నున్నారొ తెలుపరే యింతులార!

వ. అని పలికి సత్యభామ చెలులకై దండలు పూని యడుగులం తడఁబడ విరహసాగరము నీఁది యలసిన రీతిని జేతులిట్టట్టు నైచుచు గోవ జవ్వాది మొదలైన పరిమళములు మెలంగు పైఁటకొంగు, అలయికల చిఱుచెమటలఁ దడిసి నలుగడల ఘుమఘుమతావులు గ్రమ్మరింప, సకలశృంగారములతో శృంగారవనికి వచ్చి యచ్చటఁ గృష్ణమూర్తిని వెదకు సమయంబున నచ్చట స్వామిపదంబులు కనఁబడ నచ్చెరువంది, గోపాలమూర్తిని గనులారఁ జూచినట్లు సంతసిల్లి చెలులం జూచి యేమనుచున్నది:

సీ. ఈపదాబ్జంబులే యింతిరో, మహనీయ
వేదాంత వీథికా విహరణమ్ము,
లీపదాబ్జంబులే యింతి, శ్రీకుచలిప్త
ఘనతర పత్రలేఖాంచితములు,
ఈపదాబ్జంబులే యింతిరో, సనకస
నందన ముఖమానివందితములు,
ఈపదాబ్జంబులే యింతిరో నిజభక్త
సంచయ కైవల్య సాధకంబు
లీపదంబులె సుజ్ఞాన దీపకళిక
లీపదంబులె సతతకలుషాపహములు;
ఈపదాబ్జంబు లిటనుండ గోపతనయుఁ
డిచట నున్నాఁడు కాఁబోలు నింతులార!

వ. అని పలికి యచట నుండు పుష్పగుచ్ఛలతాదులఁగనుఁ
గొని యేమనుచున్నది.

సీ. వసుదేవతనయుండు వసుస నెందున్నాఁడొ
చూత గుచ్ఛములార చూపరమ్మ,
ఇందీవరశ్యాముఁ డేచాయనున్నాఁడొ
యేలాలతికలార, యెఱుఁగరమ్మ!
కమలదళాక్షుఁ డెక్కడ దాఁగియున్నాఁడొ
మాధవీ లతలార, మనుపరమ్మ!
మన్మథజనకుఁ డేమాటుననున్నాఁడొ
తిలక వృక్షములార, తెలుపరమ్మ!

మధువిరోధిని జూపరే మల్లెలార!
హంసగమనుని జూపరే హంసలార!
చక్రిహస్తుని జూపరే సరసులార!
రాజవదనుని జూపరే లతికలార!

ద॥ ఆహరి॥
మాధవుఁ గానరే మదమరాళములార
మీరు దెల్పరె– శ్రీధరుఁ గానరె చిలుకలార
యిపుడు మీరు దెల్పరె॥
పాణేశుఁ గానరే బర్హిసంఘములార మీరు–
నానాథునిఁ గానరే కోకిలలార మీరు దెల్పరె॥
హృదయేశుఁ గానరే యిపుడు శారికలార మీరు।
సదయునిఁ గానరే సరసులారయిపుడు మీరు॥
నగధరుఁ గానరే నగనికరములార మీరు।
మగనిఁ గానరఁటె మంచి కొమ్మలార మీరు॥
ఇలఁ ద్రిశిరగిరీశు చెలికాఁ డెందున్నాఁడె మీరు।
ఎలమిని ఈవిరహ మెంతని సైరింతు మీరు తెల్పరె॥

చ. చిలుకల ఱంతు తాళుదునొ, చిచ్చగు వెన్నెలకాఁక
కోర్తునో।
యళులరొదల్ సహింపుదునొ యల్లవసంతుని బారిఁగందునో
మలయసమీరురాకకును మారునిఘాతకు నిర్వహింతునో.
పొలఁతుకలార! మీరు యదుపుంగవు నీడకుఁ దేరె
గ్రక్కునన్.

వ. అని యిట్లు కేళీవనంబున వెదకి కానక చెలులతో
నేమనుచున్నది.

ఆహరి॥ ఆట॥

ఎందు వెదకినఁ గాననే- గోపాలుని॥ ఎం॥
అందమైన త్రిశిరగిరి హారుని చెలికాఁడైన- కందర్ప
జనకుని గాంతలార యిపుడు॥ ఎం॥
బాగా బృందావనమునఁ గొలఁకులయందుఁ- బరఁగు
పద్మవనమున- దాఁగి తానున్నాఁడేమొగాని తెలియదు
ఆగోపాలుని కథ లతిశయము లైనవి॥ ఎం॥
కుంజగృహాంతరమునఁ బరమయోగి పుంజహృదంత
రమున
కంజనయనలార। కడు వేగముగాను। కంజదళాక్షునిఁ
గనులఁ జూడఁ గోరి॥ యెందు॥
ఎవతెయింట నున్నాఁడో- ఆటలకు నెచట దాఁగి
యున్నాఁడో
ఎవతె మాయలకు నిపుడు లోనైనాఁడో- చిగురుఁ
బోఁడు
లార యీ చిత్రమున కేమందు॥ నెందు॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. దాని మాయలకును లోనాయెఁ గాఁబోలు
　　లేకున్న నతఁడిందు రాకయున్నె!
తరుణి పెట్టినమందు తలకెక్కెఁ గాఁబోలు
　　లేకున్న నతఁడిందు రాకయున్నె
వాలాయముగ దాని వశమాయెఁ గాఁబోలు
　　లేకున్న నతఁ డిందు రాకయున్నె!
చెలి యిట రానీక చేసెనుగాఁబోలు
　　లేకున్న నతఁ డిందు రాకయున్నె!
యతని నననేల రుక్మిణి ననఁగనేల;
తలను వ్రాసినయట్టి విధాత నిపుడు
దూఱనలెఁగాని మునిని దా దూఱనేల!
యయ్యయో యింద కేమందు నతివలార!

వ. అని యిట్లు హాలాహల కాలానల కీలాకరాళవిరహ సంరంభంబు సైరింపఁజాలక వెతలఁ జెందుచుఁ గుందుచు భుగభుగమని వగల సెగలఁ బొగలెగయ నిట్టూర్పులు నిగిడింపుచుఁ బంతంబు లుగ్గడింపుచుఁ గళవళపడి మరుని బాణపరంపరల కలికి బెళికి చలియింపుచు హరిహరీయని కలవరింపుచుఁ దెలివి తొలఁగి నెఱిచెన్ను పాయుచు నఱగన్ను వేయుచుఁ జంద్రబింబంబుఁ గ్రందుకొని నిందించు నందమైన ముఖారవిందమునఁ జిఱుచెమటలూర, మృగమదతిలకంబు కరఁగి జాఱ, క్రొమ్ముడి వీడ, ముంగురు లసియాడ రంగారు బంగారు గిన్నెల కన్న

మిన్నయై చెన్నొందుచున్న చిన్నిచన్నులమీఁద నలఁదిన జవ్వాది తావులు ఘుమఘుమమని నలుగడల గుబులుకొనఁగఁ బసిఁజుల కమ్మలసియాడఁ బాపట బొట్టు నుదుటఁ దాండవం బాడఁ బైటకొంగు జాఱ, జుక్కిను జుక్కిను ముక్కరముత్తి యంబు గదల, మొలనూలిగంటలు మ్రోయ, గిలుకుమెట్టెలు గిలకొట్ట, గోపాలమూర్తినిఁ జూపరేయని చెలుల వేఁడుచు, నతనిపై గీతమ్ములఁ బాడుచు విరహజలధరాంతరిర్భూత చంచలాయమానగాత్రియై యరుణారుణ నేత్రియై కోపాగారంబునకు వచ్చి యచ్చట ధ్యానధారణ సమాధులనుండు యోగీశ్వరుని చందంబున డెందంబున హరిని దలంపుచు-

ఉ. కన్నులు గూర్కిచొక్కఁ గలగన్నవితంబున నుల్కి
లేచు నా
వెన్నుని జింతసేయుచును వేగ బయల్ మఱి కౌఁగి
లించుఁ దాఁ
గన్నుల నీరునించుఁ జెలికత్తెల నెల్లను పీడనాడు న
త్యున్నతమైన మోహమున నుస్సురటంచు హరిన్
దలంచుచున్.

వ. ఇట్లు హరిం దలంచుచుఁ గోపాగారంబున సత్యభామామణి భూశయ్యనుండు సమయంబున నచ్చట-

చ. వెలుపల లోపలన్ మెలఁగు విశ్వమయుం డల సత్య
భామలోఁ
దలఁపు లెఱింగి మోహపరితాపము నోర్వఁగఁ జాల
దంచు నన్
దెలిసి దయాసనుండ్రెఁ డగు దేవ్రఁడు తత్తఱపాటు
చెంది య
చ్చెలి పరితాపమున్ దొలఁగఁ జేసెదనంచు మదిం
దలంచఁగన్.

వ. ఇట్లు సత్యభామగృహంబునకు హరి రాఁదలంచు సమ
యంబున సత్యభామకు మంచిశకునంబులు గనిపింపఁ జెలికత్తెలఁ
జూచి యేమనుచున్నది.

ఘంట॥ మంచి శకునములు గనిపించె నిపుడు
మదవతులార। మంచివేళ వచ్చెనుగాఁబోలు మదవతు
లార। ఏమో తెలియదు నాయెడమ భుజంబిపు
డదరెనే। కామినులార మిక్కిలి యెడమ కన్నదరెనె।
గరుడగమనుఁ డిటవచ్చునో దక్షిణ గౌళయ్యెనె।
హరి నను గౌఁగిట గుర్చ్చునో కృష్ణసహాయంబయ్యెనె
వరుఁడు తలఁచెనేమొ యశరీర వాణయ్యెనే।
నరకహరుని దయవచ్చెనేమొ ఆనందమయ్యెనె॥
నాథుఁడు రతులను గలియునేమొ ఘంటానాద
మయ్యెనే।
ఈధరఁ దిరిశిరగిరీశు సఖునకు మదెదురెదురయ్యెనే॥

వ. అని యిట్లు సత్యభామ మంచి శకునంబులు గన్న తెఱంగు చెలులతోఁ దెలుపుచుండఁ గృష్ణమూర్తి వచ్చెనటు మెటువలెను.

సీ. బంగారు దుప్పటి చుంగులు జీరాడ
బర్హిపింఛము సిగపైని గదలఁ
గౌస్తుభమాణిక్య కాంతులు చెన్నొందఁ
గస్తూరి తిలకంబు కరఁగి జాఱఁ
జెవులను మొసలాంట్లు చికిలిగా నసియాడ
మొలక నవ్వుల ముద్దుమోముతోడఁ
గుఱుణారసంబు నల్గడల నల్లుకొనంగ
నీలమేఘమువంటి నిగ్గు మెఱయ
ముజ్జగంబుల కిరవైన బొజ్జగదల
విమల నాసాగ్రమునను నవీనమైన
జాతి హారుమంజి ముత్యంబు చౌకళింప
సత్యభామామణింటికి శౌరి వచ్చె.

గౌరి॥ జంపె॥

ఆరుక్మిణింటనుండి హరి వెడలి వచ్చెన్।
సారెకు త్రిశిరగిరీశు సఖుఁడైన గోపాలు॥ డారు॥
వలువమాఱు పసుపుదుప్పటి వల్లెవాటు జీఱ। మొలక
నవ్వులయు నెమ్మోము దసరారు। చెలువైన కస్తూరి
తిలకము

ముద్దుగాఱు వెలయు కరుణారసము వెల్లువలైపాఱ॥
ఆడు॥

సరిలేని నెమలి పింఛము సిగను గదలఁగ-
కరములను శంఖ చక్రంబులను బూని।
అరయ వనమాలికాద్యాభరణములు మెఱయ।
వర పారిజాతసుమ వాసనలతోన॥ ఆడు॥
తరితీపు వగలఁ దత్తఱపాటు చెందుచును।
విరహా మోర్వలేక వెతలఁ జెందుచును।
విరిబోఁడిపైని ముప్పిరిగొన్న ప్రేమచే।
పరమాత్ముఁ డాసత్యభామయింటికిని॥ ఆడు॥

వ. ఇట్లు వచ్చిన కృష్ణమూర్తి సత్యభామను సౌధాగ్రంబున నెవకి కానక తనలోఁ దానేమనుచున్నాఁడు॥

ద్వి. మునినాథుఁ డిచ్చు నద్భుత పారిజాత
మొనరంగ రుక్మిణికి నొసఁగిన జాడ,
యింతటు చెలులు నీయెడమవాదంబు
కింది వారని మాని కీర్తించు జాడ,
అలమాని సత్యను ల్లంఘున సేయు
నెలయంగ నేఁబూని విన్నట్టి జాడ
గాంచి నాతాత్రిజీతి కడనున్న బోఁటి
యంచితమ్ముగను నాయందు నేరముగ
నేమేమి కల్పించి యిపుడు నాసత్య

భామ ముంగల వచ్చి పలికెనో గాని
లేకున్నచోట నీ లేమ మందిరము
ఈకరణిని జెల్వ మిటు తగ్గనేల!
నాప్రాణపదమైన నలినాయతాక్షి
నాప్రేమ కిమ్మైన నవమోహనాంగి
లలితసద్గుణధామ లావణ్యసీమ
యలిగి యెందున్నదో యలసత్యభామ.

వ. అని చింతించి యట నొక చెలిని జూచి కృష్ణమూర్తి యేమనుచున్నాఁడు.

పంతువరాళి॥ ఆట॥

ఏమని నే సైఁతునే ముద్దుగుమ్మను
ఎందు వెంబడి చూతునె। రామరో కల్యాణసీమయైనః
సత్య- భామామణిని ప్రక్క- చూచినఁ గాన॥ ఏమ॥
తరితీపువగల గుత్తపు రైకలోన గ్రిక్కిఱిసినచను
మొన లరుదుగను। ఉరము దూసిపాఱ నొనరఁ
గౌఁగిలించి। మఱి యాదరించిన మగువను జూడక
॥ఏమ॥
పక్క- మచ్చిక చేసి పరిమళములు పూసి। చెక్కిలి
కొనగోట
నొక్కి- నొక్కి- దక్కితినని చొక్కి- చొక్కించి
యంతలోఁ

జిక్కించు కొన్నట్టి చెలియను జూడక॥ ఏమ॥
నిరతము త్రిశిగగిరి నిలయునకును సఖుఁడై
మెఱసితివని నన్ను మెచ్చుకొని।
సురతకేళిని మనసు చొక్కించి యంతలోఁ।
బరవశమైనట్టి పడఁతిని జూడక॥ ఏమ॥

వ. అని యిట్లు వెతచెందుచున్న సమయంబున నందొక్క చెలి సత్యయున్న తావలం బెఱిఁగింప నంతఃపురంబున కరిగి కోపాగారంబు చేరవచ్చుసమయంబున దౌవారికయైన చెలి కత్తె స్వామినిజూచి యేమనుచున్నది.

శంకరాభరణము॥ ఆట॥

సారెకు నామాట వినవోయి నీకిది సమయము
గాదోయి। ఆరుక్మిణింటికిఁ బోవోయి మాయమ్మ
యధికకోపముతోడ నున్నదోయి। కృష్ణా॥ సారెకు॥
అతివ రానిచ్చెనో నీవైనవచ్చితివో యీమర్మ
మేమోయి। కతమిడివాఁడవు నీనడక భారతమై
యున్నదోయి॥ సారె॥
ఇప్పటి కోపము ఇంతింతని నీతోఁ జెప్పఁగూడదోయి।
చప్పుడు చేయక వచ్చిన తోవనె జరిగితే మేలోయి-
శ్రీకృష్ణ॥ సారె॥
కోపము తీరితే నీవు వచ్చిన సుద్ది కొమ్మకుఁ దెలిపే
మోయి। గోపాలా త్రిశిరగిరీశు నెచ్చెలియా నీ
గుణములు తెలిసెనోయి శ్రీకృష్ణ॥ సారె॥

వ. అని పల్కిన సఖిని జూచి స్వామి యేమనుచున్నాఁడు.

గీ. సత్యభామ యెచట సారెకు నున్నదో
యనుచు వెదకి వెదకి యలసినాఁడ
ఎచట నున్నదిప్డు తెలియఁగఁ జెప్పవే
దానిఁ జూడ కేను దాళలేను.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

దరు॥ ఎరుకల కాంభోజి॥ ఆట తాళం॥

చిలుక తాళి సరుల నిచ్చేను నేనువచ్చిన సుద్ది
తెలుపవె కొమ్మ। చిలుక తాళిసరులు సత్యభామ మాఁ
కిచ్చినది రుక్మిణితోఁ జెల్లాడఁ బోవోయి కృష్ణా॥
చీని చీనాంబరా లిచ్చేను నేను వచ్చిన సుద్ది తెలుపవె
భామా॥ చీనిచీనాంబరా లిపుడు సత్యభామ
యిచ్చినది నీకైనచోటికిఁ బోవోయి కృష్ణా॥
కొమ్మ త్రిశిరగిరీశ్వరుని సఖుఁడు నిన్ను గోరివచ్చి
నాఁడని
తెలుపవే। నెమ్మిని నేఁబోయి తెలుప సమయము
గాదు నీపై సత్య చెంగటికిఁ బోవోయి కృష్ణ॥
సత్యతో నీవు వచ్చిన సుద్ది నేనెపోయి తెల్పెద నోయి
కృష్ణ॥

వ. అని పలికి సత్యభామ నద్దకుఁ జని చెలికత్తె యేమను చున్నది.

ధ|| మాంజి|| ఏకతాళము||

నిన్ను జూడ వచ్చినాఁడె। నెలఁత సల్లని మోవివాఁడె।
వన్నెకాఁడ నీవెవరంటే శ్రీశిరగిరివాసు నెచ్చెలి
నన్నాఁడె|| నిన్ను||

జిలుగు బంగరు వలువవాఁడె మంచి చికిలికాఁడై
యున్నాఁడె।
కలికి తావచ్చిన చెలిమి నీతో నిపుడు తెలుపుమని
బ్రతిమాలినాఁడె|| నిన్ను||

చేరెఁడు కన్నుల వాఁడె కస్తూరి తిలకమమరు
వాఁడె। ఓర కొప్పుడెపై మయూర పింఛము నొయ్యార
ముగఁ బూనినాఁడె|| నిన్ను||

మురళి చేతఁబూనినాఁడె చందురువంటి నెమ్మోము
వాఁడె। సరిలేని శ్రీవత్సకౌస్తుభములను పేరుర
మున ధరియించినాఁడె|| నిన్ను||

వలపు నిలుపలేనన్నాఁడె- తలవాఁకిటఁ గాచి
యున్నాఁడె।
చెలఁది, నిన్ను వెదకి వెదకి యలసి నిట్టూర్పులు
నిగిడింపుచున్నాఁడె|| నిన్ను||

కంతుని కెనయైనవాఁడె- నీకథలంతే చొక్కు-
చున్నాఁడే
చెంతఁజేరి నీపేరేమని యడిగితే సిగ్గుచే నూర
కున్నాఁడే॥నిన్ను॥

వ. అనిన చెలికత్తెనుజూచి సత్యభామ యేమనుచున్నది.

మ. వనితాజారుఁడో! చోరుఁడో! కుటిలుఁడో! వాఁడెవ్వఁడో!
యీడనే
పనిగా వచ్చెనో! నాదు వాఁకిటికి! నాభావంబు
నిట్లుంచనిన్
గనకన్ వే వివరంబుగాఁ దెలియ లేకన్నంగ మచ్చంబు దా
వినిపింపం దగ దింక నెవ్వరని వేవేగన్ విచారింపవే.

వ. అని యిట్లు సత్యభామ చెలికత్తెను జూచి పలికిన పలు
కులు విని కోపాగార కవాట పాంతమునఁ బొంచి యున్నఁ
గృష్ణమూర్తి యేమనుచున్నాఁడు.

తలుపు తీసే పాట॥

కినుక దీర్ప నేనేవచ్చితి వాఁకిలి దీయవే
యో భామ। పని వడి నేననఁగా నీ వెవ్వరు వాఁకిలి
తీయను పోవోయి॥
విష్ణుదేవుఁడై మెఱసిన చక్కని కృష్ణుడనే న భామా
కృష్ణుఁడ వైతే నేమా యెను రుక్మిణి యింటికి నీవు
పోవోయి॥

జిలిబిలి వగలను గులికి పలికి నను వలపించవె
యో భామ!
వలపు పొలపు పుట్టించే జాంబవతి యింటికి నీవు
పోవోయి॥
కులుకు గబ్బి సిబ్బెపు గుబ్బలపై గోరు లుంచెదనె
భామా!
లలి గుబ్బల గోరుల నుంచుటకును లక్ష్మణాయింటికిఁ
బోవోయి॥
తేనెల సోనలు చిలికెడు మోవి పానక మీయవె
భామ!
పానక మానుటకును నీవిపుడా భద్రయింటికిని
బోవోయి॥
కడునడిఁ దమి దీఱుటకును నీబిగి కౌఁగి లీయవె
భామా!
విడువక కౌఁగిటఁ బెనఁగను మిత్రవింద యింటికిని
బోవోయి॥
తళుకు టద్దమన వెలసిన నీచెక్కిలి ముద్దియ్యవె
భామా!
తళుకగు చెక్కిలి ముద్దాడుటకు సుదంత యింటికిని
బోవోయి॥
సరసంబుగ నీ కీలు జడకు విరి సరులు చుట్టెదనె
భామా!

కరమున జడకును విరులు చుట్టుటకుఁ గాళిందింటికిఁ
బోవోయి॥
ముద్దు మోమునను గస్తురి తిలకము దిద్దెదనే
యో భామ।
తద్దయుఁ దిలకము దిద్దుటకును రాధామణి యింటికిఁ
బోవోయి॥
కుంకుమ జవ్వాజి పునుఁగు గంధ మలంకరించెదనె
భామా।
కుంకుమ గంధ మలంకరించుటకు గోపిక లిండ్లకుఁ
బోవోయి॥
కంకణములు ఘలు ఘల్లని మోయఁగఁ గరము
పట్టెదనె భామా।
పంకజ లోచన నీ చెయి పట్టే భామ యింటికే
పోవోయి॥
అల యుపరతులను గలసి మెలసి నన్నలయించెపె
యో భామ।
అలనాఁటికిఁ గలసినదే చాలును అది యిట సాగదు
వినవోయి॥
త్రిశిరగిరీశుని చెలికాఁడని నను దేలించనె యోభామ।
త్రిశిరగిరీశ్వరునికిఁ జెలికాఁడైతే నేమాయెను విన
వోయి॥

వ. అని యిట్లు సత్యభామ చెలికత్తెల ననిచి తలుపోరఁ జేయుమని కనుసన్న చేసి సరిగ పైఁట చెఱంగు ముసుంగిడి యూరకున్న యవసరంబున గోపాలమూర్తి మెల్ల మెల్లనఁ గోపసదనాంతరంబు ప్రవేశించిన నచ్చట.

సీ. బాగాల మడుపులు భామ యొకర్తు కొసంగఁ
బదసేవన మొకర్తె పడఁతి సల్పఁ
గలఁగిన కచభరంబు లొకర్తు సవరింపఁ
జెమట బిందువు లొకర్తె చెలియ యొత్తఁ
గనకమయంబైన కాళంజి యొకతె పట్ట
నొకతె తిలకంబు చక్కదిద్ద,
నూఱట మాటల నొకయింతి వచియింప
సుదతి యొక్కతె జీని సురటి విసరఁ
జలువ చెఱఁగు ముసుంగిడి వలపు సొలపు
టలయికల నేమితోఁచక యలరు విలుతు
ములుకులకుఁ జాలభయమంది ముదిత గుంది
జగతిఁ బవడించియుండె నాసత్యభామ.

వ. ఇట్లు కోపాగారంబునఁ బవ్వళించియున్న సత్యభామను మాయామయుండైన గోపాలమూర్తి కనుంగొని నాపరాధిసంరంబున నేమియు ననక కొంతతడ వూరకుండి యందొకచెలిచేతి జీనిసురటి చేకొని విసరెసఁట యెటువలెను.

ఉ. ఆసతిచేతి జీనిసురటంతటఁ గైకొని సత్యభామ కా
యాసము దీఱఁగా విసరె నద్భుతనందనకాననాంత రో
ద్భాసిత పారిజాత సుమ వాసన లెల్లెడలన్ గుబుల్కొనన్
ఆసరసీరుహేక్షణుఁడు నార్తజనావనుఁ డౌను గావునన్.

వ. ఇట్లు విసరినఁ బారిజాతసుమవాసనలు నలుగడల నిండి సత్యభామ ముసుఁగులోఁ జొఱఁబాఱిన నత్యాశ్చర్య మొంది చెలులఁ జూచి యేమనుచున్నది.

మధ్యమావతి॥ ఆట॥

రమణులార పారిజాత సుమవాసనరాఁ గారణమేమొ।
కోమరా త్రిశిరగిరి నిలయుని సఖుఁడైన గోపాలుఁడు
వచ్చెనో లేక యుంటే।। రమణు।।
ఎన్న రుక్మిణివలను జిక్కినకృష్ణునకు నిచటికిరాఁ
దోఁచెనో।
కన్నది విన్నది గాదిది చోద్యముగా నున్నది గదవే
యీ సమయాన।। ర।।

వ. అని పలికి ముసుంగు దెఱచి కృష్ణమూర్తిని జూచి కోపావేశంబున మోమోరఁ జేసి మరల ముసుంగిడి యూరక యున్న సత్యభామను జూచి స్వామి యేమనుచున్నాఁడు.

గీ. తనువు వాడనేల! తాపమందఁగనేల!
చింతలేల! యిట్లు చిక్కనేల!
యేమి కారణంబొ యికనైనఁ దెల్పుమీ
సత్యమైన ప్రేమ సత్యభామ.

శ్లో. కి మాశ్చర్యం బాలే నవదసి కి మర్థం మృదువచః
కటాక్షాళి శ్రేణిః ప్రసరతి నమే వక్త్రికమలే।
కిమర్థః కోపోయం మయి హుతవహేనైవ సదృశః
సమస్తం తద్ బ్రూహి త్వమిహ కృపయా చంద్రవదనే.

చూర్ణికా॥

హే సత్రాజిత్కుల దీప కళికే। ఆళికఫలక
విలసిత మృగమద తిలకే। మమ ప్రాణనాయికే।
నిరవధిక సుఖదాయికే। నిజ కబరీ భర సజల జలధర
వినిర్గళచ్ఛంపాలతికాయమాన నవనీత మృదులతర
మనోహరాంగి। నిజతను కాంతి ప్రవాహ కోకనద
కుట్మలాయమాన కుంకుమ సంకుమద పత్రభంగ
దంతుర భవదీయ కుచకలశ పరిరంభణోత్సుకం।
నిరపరాధినం। మహనీయ కరుణారస సుధా వారాశి
సంచరన్మీనాయమాన కర్ణాంతాయతలోచ
నాపాంగేన। మాం। అనవలోక్యైవ కిముపేక్షసే।
మయి కోపాగమనాయ కిం కారణ మేతత్సమస్తం
విస్తరేణ కథయ। -

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

శా. ఏమే చక్కని సత్యభామ, నను నీవిట్లాఱడిం బెట్టుచో
నేమంచుం దమి నోర్చుకొందు నిఁక నే నెందాఁక
సైరింతు నీ
మోముం జూపకయున్నఁ దాళఁగలనే! మోడింకనీ కేలనే!
నామీఁదన్ దయదాఁచి తప్పులిటు లెన్నన్ న్యాయమే
కోమలీ!

ఉసాని॥ చాపు॥

ఎన్నఁడు లేనికోప మెందుకె లలన।
పన్నగ వేణి నన్ను పగవానివలె నెంచి-
కన్నులఁ జూడక కన్నడ చేసేవు॥ ఎన్న॥
పలుకులఁ దేనెలొల్కఁ బలుకకున్నావేమి- వెలఁది
నిన్నెమైనా విడనాడితినా। కులుకు గుబ్బల ఱొమ్ము
గుమ్మఁగాడవదేమి। కల్లనైన నీమాట కల్గికి జవ
దాఁటినానా॥ ఎన్న॥
పలుచని కెమ్మోవి పానక మీయవేమి
చెలియ, నీ కపరాధములు చేసితినా।
పొలఁతి నీతళుకుఁ జెక్కులు ముద్దులీయవేమి-
పలుమాఱు నేనంతటి పాపము చేసినానా॥ ఎన్న॥
కలకంఠి నీబిగి కౌఁగి లీయవదేమి- నలుగురిలోనె
తప్పు నడచుకొన్నానా। అల యుపరతుల నన్నఁగి
పెనఁగ వదేమి। అల త్రిశిర గిరీశు చెలికాఁడ నేఁ గాన
ఎన్న॥

వ. అని స్వామి పలికి మఱియు నేమని చింతించుచున్నాఁడు

ఉ. మాటికిఁ గోపమున్ మదిని మానినికిన్ మితిమీఱె
నింకిటన్
మాటలచేతఁ దీఱదను మర్మ మెఱింగి విరాళిచే జగ
న్నాటక సూత్రధారి లలనామణికిం బ్రణమిల్లె నంత న
బ్బోఁటియుఁ దన్నె వామపదముం గొని కృష్ణుని మస్త
కంబునన్.

వ. ఇట్లు కోపావేశంబున మణిగణ ఖచిత శింజాన మంజు తర మంజీర సమంజస తదీయచరణ కంజాత ప్రహారంబునకు మదనరాజ్య సామ్రాజ్యంబు కరగతంబైన తెఱంగుననుప్పొంగి మనసు ఝల్లు ఝల్లుమన రోమాంచ కంచుకిత సర్వాంగుండై సత్యభామను జూచి కృష్ణమూర్తి యేమనుచున్నాఁడు.

చ. పులకలు కంటకంబులనఁ బుట్టిన నాదుశరీరమందు నీ
తలిరులవంటి పాదములు తాఁకినయంత నె యెంతనొచ్చెనో!
చిలుకల కొల్కి, నీవు దయచేఁ గడకన్నులఁ జూడకున్ననీ
వలపెటు సైఁతునే వికచ వారిజలోచన, మాటలాడవే!

ఉ. చందన గంధి, నీవిపుడు సారెకుఁ బల్కిన నోటి
ముత్తెముల్.
చిందునో! చాలచే మిగులఁ జెన్నగు తేనెల సోన
లొల్కునో!

యొంమల కింత కోపమున కేమి నిమిత్తము చాలుఁజాలునా
యందుఁ గటాక్ష ముంచి తరళాయతలోచన,

మాటలాడవే.

వ. అని పలికిన పలుకులు విని మునుంగు తెఱచి మేయెఱ
దోఁప, పీడిన కచభరంబు చక్కదిద్దుకొను నెపంబున బాహు
మూలుచులు వెలిం బర్వఁజేయుచుఁ చందురుని డిందుపఱచు
నందమైన ముఖారవిందంబుఁ జిఱుముత్తియములు వెదచల్లు
చందంబునఁ జిఱుచెమట లూరఁ గనులకెంపుల సంపదలు
శోణమణచ్ఛాయల నెంతలేదని ధిక్కరింపఁ బెదవులుచలింప,
గుహనా దీనచిత్తుఁడగు గోపాలమూర్తిని జూచి సత్యభామ
యేమనుచున్నది.

శ్లో. సుధోపమం స్యాద్వచనం త్వదీయం
సుశీతలాః కృష్ణ, భవత్కటాక్షాః।
తథాపి చిత్తం కుటిలం తవైవ
దుష్టోగుణః సర్వగుణాన్ నిహంతి॥

ద్వి. కటకట! యీనయగారంపుసుద్దు
లెటు నేర్చుకొంటివో యెఱుఁగంగరాదు.
పుట్టినప్పుడె కూడఁ బుట్టిన గుణము
నెట్టన పోవునే నెఱి నేరికైన!
ఏల యీ మటుమాయ లిపుడు చేసెదవు!
చాలును నీయింద్రజాలముల్ దెలిసె.

వల్లని మగవారి నమ్మరాదనుచుఁ
జెల్లఁబో లోకులు చెప్పంగ వినమె!
ఈతప్పు విసయంబు లీముచ్చు వగలు
నీతటవటలును ఈ యిచ్చకములు
గన్నవి విన్నవి గావు నాయెమాట
నిన్ని విన్నాణాను లేల చేసెదవు!
గొల్లవానికి నేల కొమ్మల మేర!
చెల్లఁబో నీవు నా చెంతకు రాకు.
పసుల మేపుచు మంచబైటను దిరుగు
పసుల కాపరికేల పడఁతులచింత!
బ్రహ్మచారికి నేల భామల పొందు!
బ్రహ్మండ గహ్వానంబులు కట్టిపెట్టు
మునుపునై యుప్పులో మునిఁగిన నీకు
మొనసి నీపుస ఱాయి మోచిన నీకుఁ
బలుమారును గడ్డలు భక్షించు నీకు
ఎలమి తోడుతెను బండ్లగించు నీకు
కడు గొప్పదనము సోకార్చిన నీకు
వడి మీఁరఁగను గొంచఁబడిపెట్టినీకు
పదుగురిలో భంగిగా బొందునీకు
నెదబడ కడవుల కేఁగిన నీకు
జగతిలో దుక్కిపయిచెట్టినట్టి నీకుఁ
బగఁబట్టి మగనాండ్రిఁ బట్టిన నీకు
బౌద్ధావతారుఁడై పరఁగెడి నీకు

నిద్ధరఁ గల్కి గానెంచిన నీకు
నేమని యిచ్చెనో యిట్టి గేస్తునకు
నీ మర్మ మెఱుఁగక యిపుడు మా తండ్రి-
వానసఁ బని యేమి వరుసతోడుతను
నానోము ఫలమిట్లు నగుఁబాటు చేసె;
నెనరెల్ల బయలాయె నీపొందు చాలు;
నను జెనకఁగ రాకు నాయాన నీకు.

సీ. పలుమాఱు నీళ్ళలోఁ బడఁదోయకనుగాని
యిపుడు నామచ్చరం బెట్లుతీఱు!
పెనుతాయి నీవీపునను బెట్టకనుగాని
యిపుడు నామచ్చరం బెట్లు తీఱు!
అడవిలోపల నిన్ను వెడలించకనుగాని
యిపుడు నామచ్చరం బెట్లుతీఱు!
ఆవులు మేపుమం చలయకొట్టకకాని
యిపుడు నామచ్చరం బెట్లుతీఱు!
కాని కానిమ్ము తెలిసె నీకథలు ఇపుడు
నిన్నుఁ గొంచాన విడువను నిజముగాను
ఇంతచేసినవాఁడ వీ వెంతసేయ!
నమ్మ నేచెల్ల! యిఁక నిన్ను నమ్మవశమె!

గౌళిపంతు॥ ఆట॥

కాని కాని నీజాణతనమునేఁ
గనకనే కొంచాన విడిచేన। దాని చెంతఁజేరి తేనేమి
నా చేతఁదగిలితి విఁక నిన్ను దరలిపో విడిచేనే॥ కాని॥
దొంగతనముగాఁ జేసికొన్న పనులు ముంగిళ్ళఁబెట్టక
విడిచేనా। అంగనామణుల కొంగుఁ బట్టిన సుద్ది
యూరుదూరు సేయక నేవిడిచేనా॥ కాని॥
వావి వరుసలు లేక అత్తను బట్టితివని రచ్చసేయక
విడిచేనా। ఆవుల మేపుచు బ్రదికే గొల్లవాఁడవనే
గుట్టు బైటవేయక నే విడిచేనా॥ కాని॥
మగనాండ్రఁ బట్టిన మర్మము రచ్చను మందలించ
కనే విడిచేనా। జగతిఁ దిగ్రిశిరగిరి నిలయు
నెచ్చెలివైన నగ కాఁడ నీతప్పునగలు నే నెఱుఁగనా॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. మునిముచ్చు బోధన విని నాదు వద్దకు
రాఁ గూడెనా నీకు రాజవదన!
రమణి రుక్మిణి యీడ రానిచ్చెనా నిన్ను
తోలిన తప్పితి వేమొ తోయజాక్ష!
ఇన్నాళ్ళకైనను ఈతెల్వి గల్గెనా
యిది యేమి యాశ్చర్య మెమ్మె కాఁడ!
బలన పెట్టిన మందులాహిరి తిరిగెనా
తలఁచుకొంటి వదేమి సొలపుకాఁడ!

తపసి నీకిచ్చు పారిజాతప్రసూన
వాసనలఁ జూప వచ్చితో వన్నెకాఁడ!
కపట నాటక సూత్రముల్ గంటి గంటి
భక్తరక్షణ కృష్ణ. గోపాలకృష్ణ!

సీ. ఆయింతిఁ గూడి నన్నలయించినప్పుడే
నీమోము చూతురా నీరజాక్ష!
ఆవిన్నపమము తొయ్యలి తెచ్చినప్పుడే
నిను నమ్మ సేతురా వనజనాభ!
ఆమునిమెచ్చు మాయలఁ జిక్కినప్పుడే
నిను నమ్మవచ్చునా నీలవర్ణ!
ఆనాఁటి బాస లొయ్యన మీఱినప్పుడే
నిను శరణందితునా దనుజవైరి!

నీకు నాయాన నన్నంట రాకు రాకు
నీకు మనసైనచోటికి నీవుపొమ్ము
చాలుఁ జాలును! నీదు గంజాలుఁ జాలు!
భక్తరక్షణకృష్ణ! గోపాలకృష్ణ!

సీ. అడరి బాలుఁడతోడ నాడ నేర్చిననాఁడె
మించి మామను సంహరించినావు,
బాలత్వమునఁ జన్నుపాలు ద్రావేనాఁడె
స్త్రీహత్య యెంచక చేసినావు,

అడుగులు పెట్టుచు నడువ నేర్చిననాఁడు
పేర్మిఁ దల్లిని వెఱపించినావు
గొల్లపల్లెలఁ బాలు గ్రోలనేర్చిననాఁడె
నడకలు మితిమీఱి నడచినావు

ఇట్టిపాపంబులకు నొడిగట్టినట్టి
పుట్టు వడుగైన నిన్ను నేఁజెట్టవట్టి
యేమిసుఖమాయె! నిందుల కేమిసేతు!
భక్తరక్షణకృష్ణ! గోపాలకృష్ణ!

ఉ. ఱోటను నీవు కట్టువడి రోయక వల్వల ముచ్చిలించి బఁ
డాటల కున్కిపట్టునయి యత్నముబట్టిన నీచరిత్రముల్
నాఁటికి నెంచి చూడఁగను నాతలిదండ్రులు ఇచ్చినందు కీ
పాటి సుఖంబు గల్గె వలపాఱడికాయెను నందనందనా!

ఉ. దొంగిలుచున్నవానికిని దోసము లేదవి? జాతిహీనురా
తెంగిలి దిన్నవానికిని నెగ్గిపుడేడది? కృష్ణ! కృష్ణ! నా
చెంగట నిల్వఁబోకు ననుజేరఁగరాకు పరాకు మ్రొక్కెదన్.

నీలాంబరి॥ జంపె॥

వలచినందుల కిదా ఫలము శ్రీకృష్ణ!
తెలిసెఁ దెలిసెను నీదు పొలము।
చెలువుఁడ యగ్నిసాక్షిగ నీకు మాతండ్రి
పొలుపలర నను దారపోసినది మొదలుగ॥ వ॥

వీణె దాసరి యిచ్చినట్టి సుమము- వెలఁది కిచ్చితివి
చలపట్టి। కాణాచి దానింటఁ గావింప నొడిగట్టి
జాణతనమున నన్ను జొక్క చేసితివిగ॥ వల॥
అలరు ముడుపను యోగ్యురాలు- కాదనుచు-
హారి నీకుఁ దోఁచెఁ గాఁబోలు। నన్ను।
పలుచ చేసిన నీకుఁ బడి వేలు దండాలు।
నలినాక్ష నేఁ జిన్ననాఁడు మొదలుగ నిన్ను॥ వల॥
పిలిపించినపుడు ఇటు రాక హద్దు- పెట్టితివి
మోమోట లేక। అలివేణి నంటి నన్నంటరాకు
పరాక। అల త్రిశిరగిరినిలయు చెలికాడవని
నిన్ను॥ వల॥

సీ. ఆడుది యనురన్న నది మంచిదే కాదు
నీ వెఱుంగని దేమి నీరజాక్ష!
ఒకకంట సున్నంబు నొకకంట వెన్నయు
మఱి పెట్ట న్యాయమా మదన జనక!
తరితీపువగలఁ దత్తరపాటు చెందఁగాఁ
బలుకు బంగారమా ప్రాణనాథ!
నెల కొక్క- సారైన నీవిందు రాకున్నఁ
బ్రాణముల్ నిలుచునా పరమపురుష!

దోసకారీఁడ విటువంటి ద్రోహబుద్ధి
కెప్పు డొడిగట్టె తప్పుడే; యింక మీఁద
నన్ను జెనకఁగ రాదు నీకన్నులాన
భక్తరక్షణ కృష్ణ! గోపాలకృష్ణ!

సీ. స్త్రీహత్యకును వెన్కఁదీయని వాఁడని
యల పూతనను జంపినపుడె తెలిసె,
తనవారితన మొకింతైన లేదను మర్మ
మవని మామను జంపినపుడె తెలిసె,
వావివర్తనలు దేవరకు లేవను వార్త
యత్తను బట్టినయపుడె తెలిసె
తారతమ్యం బొకింతైన లేదను సుద్ది
యమ్మను వెఱపించినపుడె తెలిసె
నిట్టి ద్రోహంబులకు నొడిగట్టినట్టి
పుట్టువడుగైన నిన్ను నేఁ జెట్టపట్టి
యేమి సుఖమాయె! నిందుల కేమిసేతు!
భక్తరక్షణ కృష్ణ! గోపాలకృష్ణ!

వ. అని యనేకవిధంబుల నయ ప్రియ నిష్ఠుర భాషణంబుల వెడనాడిన సత్యభామను జూచి గోపాలచక్రవర్తి యేమను చున్నాఁడు:

ద్వి. ఇంత కోపంబేమి? యెలమి నీవగలు
వింతలై కనుపట్టె నెలఁదిరో, యిపుడు
ఎన్నిక లేక నీ కింత లేదనుచు
నన్ను బోనాడేవు నలినాయతాక్షి!
మగఁడను నాకియాప మది నింత లేక
పగవానివలె నెంచి పలుకుచున్నావు.
ఈ యాడుబుద్ధికి నేమందు నేను!
నాయెడఁ దప్పులెన్నఁగరాదు సుమ్మి.
దోసకారీ, నేను ద్రోహిని గాను
ఈసున నీ చలం బేలచేసెదవు?
నిమిషంబు నిను బాసి నేఁదాళలేను
రమణిరో! యింత పరాకేల నీకు!
తరళాక్షి, నాపైని తప్పు గల్గినను
తెలుఁగొప్పఁగా నీవు దిద్దికోరాదె!
చెలియ, నీవలలోనఁ జిక్కిన నన్ను
అలమట పెట్టేది యలవియేగాదు.
మొక్కి వేఁడినఁగాని మోడి చేసెదవు;
దక్కితి నన్నాను తప్పులెంచెదవు.
కొమ్మల కింతేటి కోపంబు గలదె!
నమ్మినవాఁడను నన్నేలుకొమ్మి.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

సీ. పలుకవే ముద్దులు గులుకవే కృపయింతి
చిలుకవే చక్కని కులుకులాఁడి!
డాయవే సరసాలు సేయవే గంధంబు
పూయవే యో మట్టుమాయలాఁడి!
దక్కవే చెయ్యెత్తి మ్రొక్కవే నును చెక్కు
నొక్కవే చక్కని తక్కులాఁడి!
వేఁడవే సయ్యాట లాడవే యుపరతిఁ
గూడవే తమిదీఱఁ గోమలాంగి!
చాలు నీ వేళఁ దమకంబు తాళఁ జాల
నేల నాపాల నీవట్టి జాల మేల!
చెంతఁ జేరిన నన్నింత వింత చేసి
యలుక సేయంగ నాయమా యలుగఁబోఁడి!

ఉ. ఇంతటి కోపమేమి! యిపుడేయపరాధ మొనర్చినాఁడ! నన్
వంతలఁ బెట్టరాదు; పగవాఁడను గాను; పరాకు సేయుచో
గంతు శరప్రహారముల గాసికి నేనిఁకఁ దాళలేను; నా
చింతలు దీఱఁ గౌఁగిటను జేర్పకయుందునఁటే విలాసినీ!

ఉ. మాటికి నిన్ను గోరి బ్రతిమాలిన నన్నిటు చౌకసేయఁగా
నేటికిఁ నింత దోహమిపుడేమి యొనర్చితిఁ దోసకారి, నీ
సాటి వధూటికోటి యొకసక్కెము లాడకమున్నె గూడకట
మాటల (పంతగించి) యనుమానము సేయకుమీ
విలాసినీ!

సీ. మొససి నీబిగి చన్ను మొనలచే నురమున
నెదురొత్తు లీయవే యిగురుఁబోఁడి!
మమత మీఱఁగ నాదుతమిదీఱఁ గెమ్మోవి
పానకం బీయవే పంకజాక్షి!
పసివాఁడియున్న నా కసిదీఱ నీబిగి
కౌఁగిటఁ జేర్పవే కంబుకంఠి!
కనులు చల్లఁగ నను గనుఁగొని తళుక్కైన
చెక్కు ముద్దీయవే చిగురుఁబోఁడి!
మరుఁడు మెరమెర లాడుచుఁ జెఱకువింటఁ
గఱకుటరవిరి శరముల నురముదూయ
గుఱిగ నేయంగ నన్నేలుకొనక యింత
జాల మొనరింప నాయమా సత్యభామ!

ఉ. కన్నడ సేయరాదు బిగికౌఁగిటఁ జేర్పక యుండరాదు నీ
మన్నన తప్పరాదు బ్రతిమాలిన నన్ విడనాడరాదు నా
విన్నప మింకమీఁదఁ గడువేగమె గైకొనకేటివాదిఁక౯
సన్నగ నన్నుఁ జూడినను బాపము రాదుసుమీ విలాసినీ!

ఉ. చక్కని ముద్దుగుమ్మ, నను జల్లని చూపులఁ జూచి నీనునుఁ౯
జెక్కిలి ముద్దులిచ్చి పచిచిల్కఁగ బింబసమానమైన నీ
చక్కెర మోవిపానకము సారెకొసంగక యుంటివేని నీ
తక్కవ నీకె కాక కలదా! వలదా దయ యో విలాసినీ!

కర్ణాటక సారంగ। ఆది॥

ఊరకే యుండనేల యో సత్యభామ॥ ఊర॥
ఈరీతిఁ ద్రిశిరగిరీశు సఖుఁడై తేనేమి
నేరము గలుగుచో నీవు దండింపవలెఁగాక॥ ఊర॥
బాహులతలచేత బిగియించి పట్టిబంధన మొనరింపవె।
శ్రీహరి యనేమేటి చిత్తమున నెంచక।
మోహాకరమగా కుచదుర్గముల పాలుసేయవె॥ ఊర॥
విసరుక సరులచేతఁ జెక్కిలిగొట్టి వేమాఱు బుద్ధిచెప్పవె।
మసలక మగఁడను మర్యాద చూడక- కసిదీఱఁ
గెమ్మోవి గాయములు సేయవె॥ ఊర॥
తనివి తీఱ నన్ను జడ కొద్ది మీటి దద్దులు గావింపవే।
మనసిజు యుద్ధరంగమున నాతో నెదిరించి-
విను మానందసముద్రమున నోలలాడింపవె॥ ఊర॥

ఉ. నెమ్మిని నామనమ్మునను నేఁటికి నాఁటికి నొక్కరీతిఁగా
నమ్మితిఁగాని యిట్లు విడనాడుట నేనెఱుఁగంగనైతి; హా
యమ్మకచెల్ల! యీవగను ఆఱడిఁ బెట్టఁగనేల! నన్ను నీ
సొమ్ముగఁ జేసి నీవు దయఁజూడక యుందువఁటే విలాసినీ!

ఉ. పాపము లేలకట్టెదవు భావమెఱుంగక నీవు! కంతు సం
తాపముచేతఁ గొట్టువడి తాళకవచ్చినవేళఁ జల్లనౌ
చూపులఁ జూడ కెట్టనగు చూపులఁ జూచుచు నన్ను
నిట్లు రా
తాపులఁ బెట్టి యింతటి పరాకొనరింతువఁటే విలాసినీ!

తోడి॥ ఆది॥

అయ్యయో దోసకారి నిరాకరించే
జాణఁ జే యన్యాయకారి।
ఇయ్యెడఁ ద్రిశిరగిరీశు సఖుఁడను మరియాద
తోయ్యలి నీమదికిఁ దోఁచకనే యిట్లు॥ అయ్య॥
కొంగుపట్టి తీసి కొసరి వేఁడెదనంటే।
ఇంగిత మెఱుఁగక యీసడించెదవు।
బొంగరాలవంటి గుబ్బలపైఁ జెయి వేసెదనంటే
సంగతి వద్దురా నాసామి యనేవు॥ అయ్య॥
పలుచని తియ్యమోవి పానక మానే నంటే
మొలక నవ్వుల మోమోరఁ జేసేవు।
తిలకము కొనగోట దిద్దిముద్దాడేనంటే-
కలికి కోపమునఁ గ్రీఁగంటఁ జూచేవు॥ అయ్య॥
అలయిక తీఱుటకు నలమి కౌఁగిలించేనంటే-
జలజాక్షి యనమిాక జాగుచేసేవు।
కలికి యెప్పటివలెఁ గలిసిమెలసి యుండేనంటే
చలపట్టి మొదటిపొందు చాలు ననేవు॥ అయ్య॥

వ. మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

సీ. కౌఁగిట బిగియించి కట్టివేయకగాని
మానదు నీమీఁది మచ్చరంబు
పెదవిపైఁ బలుముద్రి పెట్టకనేగాని
మానదు నీమీఁది మచ్చరంబు

ఘన కుచమర్దనం బొనరింపకనుగాని
మానదు నీమీఁది మచ్చరంబు
మరుసంగరంబున మఱి జయింపకగాని
మానదు నీమీఁది మచ్చరంబు
ఎంతలేదని మదిని చన్నించకీటుల
నాడినందుల కిటునంటే యాజ్ఞ లెల్లఁ
జేసి నిను గైనసంబు నేఁజేసికొనక
మానఁజాలను ఈమాట మఱవవలదు.

వ. అని పలికిన కృష్ణమూర్తిని జూచి సత్యభామ యేమను చున్నది.

ఉ. పోటి యొనర్చి యాసుమము బోఁటికిఁ బ్రేమ నొసంగి పిల్చినన్
మాటికి రాక నా చెలిని నువ్వున నేయక నేరమేమియున్
నేటికి లేనివానివలె నీవిటు వచ్చెదు డిచ్చకంబుగా
మాటల నాడి యిట్లు బ్రతిమాలినఁ జెల్లునె నందనందనా!

ఉత్తరాది దరువు॥

నిను నమ్మరాదు పదివేలైన– అమ్మనేచెల్ల నిను।
మనసిజు మీఁదాస మాటకేఁ గలనైన॥ నిను॥
కనికరమింతైన లేదాయె– అమ్మనేచెల్ల కపట।
మెఱుఁగనైతి బాగాయె। వినినవారికి నవ్వులాయె।
కన్నదిగాదు। అనువొంద నీమాయ హాలల్లా యేమి॥
నేయ॥ నిను॥

మట్టు మరియాద లింతలేక- అమ్మనేచెల్ల।
గుట్టుపోఁగొట్టినదిగాక- చెనక వచ్చేవు
వట్టి తనుకులేల పరాక- నలుగురిలో న
స్నట్టిట్టు చేసితివి అయ్యయ్యో మనసీక॥ నిను॥
ఏమని నేను తాళుకొందు- అమ్మనేచెల్ల
స్వామి యిఁకఁ జాలును నీపొందు- శ్రీత్రిశిరగిరి
ధాముని చెలికాఁడా స్నీనందుఁ- దగిలితివి నీ
వామాయలాడి నగల నకట యిందుకేమందు॥ నిను॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

శా. గోపాలా యదునందనా మనవిచేకోరా! చలంబేల! రా
రాపుల్ పెట్టుట నీకు నాయమౌఁటరా! రమ్మన్న
నా నెచ్చెలిన్
పోపొమ్మంచు నిరాకరించి వెడచూపుల్ చూతురా!
యేఁతురా!
నాపైఁ గోపము సేతురా! విరహ మెన్నాళ్ళంచు
నేసైఁతురా!

దరు॥ పదర పదర అందుకేమి పదర వద్దుర।
చెదర నాడుచు నన్నిట్లు చెనకవద్దురా॥ ప॥
అలదాని నంటినీవు నన్నంటే వేమిరా। నీ
మెలఁకువలు తెలిసె నిదియేమిటి సోరామిరా॥ పద॥
చెల్లఁబో నీమటుమాయలెల్లఁ గంటిరా। హా
లల్లా నీదు తప్పునడక లెల్లవింటిరా॥పద॥

నీవిలాంటి వాఁడవని నేఁడు తెలిసెరా- నే
గావించు పూజాఫల విూగతిని వెలసెరా॥ పద॥
తెఱవు తెలిసి నీవు వచ్చినదే పదివేలురా- యో
చెఱకు విలుకానయ్య నినుజూచినదె చాలురా॥ పద॥
త్రిశిర గిరీశు సఖుఁడని విశదమాయెరా- యో
రసికుఁడ నీకు నిందువల్లను నేమాయెరా॥ పద॥

వ. అనిన స్వామి యేమనుచున్నాఁడు.

ఉ. కోపము లేలనే కులుకుగుబ్బలఁ బట్టక తాళఁజాలనే
పాపము గట్టకే యిఁకను బల్మఱు నాపయిఁ బద్దుపెట్టకే
తాపులు మానవే కనికరం బిసుమంతయునైనఁ బూనవే
యేపునఁ జౌకచేసి యలయించుట న్యాయమఁటే విలాసినీ!

వ. అనిన సత్యభామ యేమనుచున్నది.

ఉ. వంచన యింతలేని మగవాని విధంబున మాటలాడి చె
ల్లించు కొనేవు నీదువగలెల్లను; నిన్నటనాఁటనుండి నేఁ
గాంచినదాన నూతనముగాదిది; యీవగమాటలెల్ల నా
చంచల నేత్రయింట; నిట సాగవు శ్రీహరి నందనందనా!

వ. అనిన స్వామి యేమనుచున్నాఁడు.

ఉ. ఆచెలియింట నున్నయపు డాసుమ మాముని తెచ్చి యీయఁగా
నాచపలాక్షి కిచ్చితిని; అంతకుఁ దాళఁగలేక నేరమున్

దోఁచిన నెంత లేదనుచు దూకొని చూడినచో విరాళి నే
సైచఁగఁ జాలనీయలుక చాలును జాలునుబో విలాసినీ!

వ. అనిన సత్యభామ యేమనుచున్నది.

ఉ. ఎక్కువయైన యూసుమము నింటికొసంగిన నెంత లేదనన్
తక్కువ చేసి యల్లవిరితావులు చూపఁగవచ్చి నాపయిన్
మక్కువ గల్గువానివలె మాటలనాడుచుఁ దప్పు
మొక్కులన్
మ్రొక్కెద నీవు చాలు మునిముచ్చుఁ దనంబులు నంద
నందనా!

వ. అని పరస్పర మేమనుచున్నారు.

ఎఱుక॥ చాపు॥
పసిఁడి నలువమీఁదఁ దగిలినట్టి పసుపునిగ్గేమోయి! అది
పసిఁడికిఁ గలిగిన గుణమని తెలియక భ్రమసుకొనే
వేమి॥
సిస్సైన నీయురమున గుబ్బలపోటు చెలఁగిన విత
మేమోయి।
కౌస్తుభమున నీగుబ్బల కాంతులు కనుపించినది
తెలియదా॥
తెలిదామరల వంటి నీకనులను వెలయు కెంపు
లేమోయి॥
సలలితముగ భాగ్యవంతులకును సహజగుణముగాదా॥

కన్నె మీాటినట్టి నీదు సిగను వాడిన విరు లేమోయి।
నిన్న మొన్న భక్తులు పూజించిన నిర్మాల్యమని
దెలియదా॥
అలుకఁ జెక్కులమీాఁద గోటి గుంపు లమరిన
వితమేమోయి॥
అల బృందావని పూఁబోదల దూఁరఁగాను గొమ్మలు
చీరినవి తెలియదా॥
వేడుకగా నీనోట దొంతర విడెము దేమోయి।
వీడెము గాదు నీపై యనురాగము వెలికిఁ బర్విన
దెఱుఁగవా॥
సరి లేని కంఠమున బంగరు కంట సరులచిక్కేమోయి।
మఱి మల్లయుద్ధము శేయఁగఁ జిక్కిన మర్మము
నీ వెఱుఁగవా॥
కమ్మని నీమోవిపై మించిన కసికాటు లదేమోయి।
కొమ్మ, చిలుకను ముద్దాడ బింబమని కొఱికిన
వితె మెఱుఁగవా॥
దాఁచక తెలుపవోయి వీపునజడ వద్దుల దేమోయి।
నాచిన్నిపాయాపుఁ దల్లి బెత్తముచేత నన్ను గొట్టిన
దెఱుఁగవా॥
మాటికి మోమునను దగిలినట్టి కాటుకగుఱు తేమోయి।
మేటి నామోముఁదమ్మిని జూపులనే తుమ్మెదలు
వాలిన దెఱుఁగవా॥
లలితమైనట్టి నీనుదుటను లతుక గుఱుతు లేమోయి।

చెలియ నీవిరహాగ్నిఁ గలిగిన నిట్టూర్పు కలలని
నీవెఱుఁగవా॥
ఆయింతి నెనసితివో నీకునింత యాయాస మేమోయి
హాయిగ నీవునన్నుఁగూడక నేయున్న నాయాసముగాదా॥
త్రిశిరగిరీశ్వరుని చెలికాఁడని తెలిసెఁ దెలిసెనోయి।
వశమైతినని వట్టివాదేల చేసేవు వనిత నన్నేలుకోవె॥

వ. అని యిట్లు పరస్పర వచనములైన తదనంతరంబునఁ
గృష్ణమూర్తి సత్యభామను జూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్విపద. ఎంత వేడినఁ గాని యెలనాగ, నీవు
అంతరంగంబీక యఁగడుచేసెదవు.
ఏమికారణ మిందుకేమందు నేను!
ఏమినేరంబు లే వీఁకఁ జేసినాను?
నామీఁదఁ దప్పేలున్నట్లైన యేని
భామరో, వివరించి పలుకంగరాదె!
వేవేగ కోర్కులు విన్నవించినను
కావలసిన పనుల్ కాఁజేయనేర్తు,
మనసులోఁ బెట్టక మఱిచెప్పకున్న
గొనబైన కోర్కులు కొనసాఁగు టెట్లు?
ఇపుడు నీమదిలోన నేమితోఁచినది
కపటంబు విడిచి చక్కఁగఁ జెప్పుమింక.

వ. అనిన వికసిత వదనారవిందయై సత్యభామ యేమను
చున్నది.

ద్వి. మునియిచ్చు సుమము నామురితకు నిచ్చి
నను జిన్నఁబుచ్చి యానాతిని మెచ్చి
పిలిపించినను రాక ప్రియము చేకొనక
నలువురిలో పల నగుఁబాటు చేసి
కనుగొన నేమెఱుంగనివాని రీతి
నొనర నేరముచేయు కున్నట్టిరీతిఁ
గనికర మెంతేనిఁ గలవానివలెను
వనజాక్ష, నీవు నావద్దకు వచ్చి
సురటిచే విసరుచుఁ జొక్కు చల్లుచును
మఱువు మీఱఁగఁ దప్పుమొక్కులు మొక్కి
యీ నక్కవినయంబు లేలచేసెదవు?
నీ నెనరెటువలె నిజమంచు నెంతు?
ఇటువంటి ప్రేమ నీకిపుడు గల్గినను
తటుకునఁ బారిజాత ప్రసూనంబు
గ్రక్కున గొనిదెచ్చి కరుణతో నిచ్చి
మక్కువ నన్నేలు మదనగోపాల!

వ. అని పలికిన సత్యభామను జూచి స్వామి యేమను -చున్నాఁడు.

సీ. ఇందుకా నీవు నన్నెంతలేదని దూఱి
యలుకలు చేసితి వంబుజాక్షి!
ఇందుకా నీమనసిచ్చి మాటాడక
కినుకతో నుంటివి కీరవాణి!

ఇందుకా నేను నిన్నెంత వేడినఁగాని
యిమ్మాయసైతివి యిగురుఁబోఁడి!
ఇందుకా నీవు నన్నిన్నాళ్ళు పిలువక
యూరక యుంటివి యోలతాంగి!

ఎంతమాత్రింబు ఈకార్య మిఁకనుజూడు
మేను గానలెనని చో నేమిగాదు!
ఏమొ యని యుంటి నీభాన మిపుడుగంటి
నీదు మనసున కితవుగా నేను నడతు.

గీ. పారిజాత మహీజంబు శౌగుమీఱఁ
బెల్లగించుక కొనితెచ్చి పేర్మితోడ
నీదు శృంగారవనములో నిపుడు నేను
పెరటి చెట్టుగ నాఁటెంతు సరసిజాక్షి!

వ. అని కృష్ణమూర్తి పలికినపలుకులు వీనులకమృతప్రవాహంబులై తోఁప నలుకమాని యానందకందళిత తరంగితాంతరంగయై రోమాంచ కంచుకిత సర్వాంగియై కరుణాకటాక్ష వీక్షణ సుధాప్రవాహంబునఁ దేలింపుచు, మునిమునిసగవులు నగుచు, వేద వేదాంత వేద్యుండై పురాణపురుషుండై యోగిజనదుర్లభుండై లీలామానుషవిగ్రహుండై చతురాననాదిసకలసుర కిరీట ఖచిత మణిచ్ఛవిచ్ఛటా నీరాజిత చరణారవిందుఁడైన గోవిందునిం జూచి సకలసద్గుణధామయు, లావణ్యసీమయునైన సత్యభామ యత్యంత ప్రేమతో నుండె. అంత,

ఉ. శారద నీరదేందుధర చందన నారద కుంద హీర మం
దార తుషార పారద శతార సితాంబుజ వారిపూర ఖ
ర్జూర పురందర ద్విరద శుభ్ర హలాయుధ రాజతాద్రి గో
క్షీర యశోనిధీ! యమరసింహమహీప! దిలీపవిక్రమా!

ఇది శ్రీచోళసింహాసనాధ్యక్ష భోసలప్రతాపసింహరాజ పూర్వ పుణ్య పరిపాక స్వరూప యమునాంబికా గర్భశుక్తి ముక్తికాయమానామరసింహ మండలాధీశ్వర నామాంకితం బైన మంత్రి మార్తాండ శివరాయ కారితంబైన శ్రీమత్ సుగంధి కుంతలేశ్వర కరుణా కటాక్ష వీక్షణ సుధాసార సంజనిత చతుర్విధ కవితానిర్వాహక శాండిల్యగోత్ర పవిత్ర కవిరంగయామాత్యపుత్ర విద్వజ్జనవిధేయ మాతృభూత కవి నామధేయ ప్రణీతంబైన పారిజాతాపహరణ నాటకంబందుఁ గృష్ణుని వద్దకు సత్యభామ వచ్చుటయును, నిష్ఠురోక్తు లాడుట యును, కృష్ణమూర్తి రానని నిరాకరించుటయుఁ, దదనంతరం బున రాధా రుక్మిణీ సత్యభామల పరస్పర సంవాదంబును, తదనంతరంబున సత్యభామ నిజగృహంబునకు వచ్చి వనవిహా రం బొనర్చి యత్యంత విరహంబునఁ గోపాగారంబున నుండు టెఱింగి కృపానిధియగు కృష్ణమూర్తి సత్యభామవద్దకు వచ్చు టయు, సత్యభామామణి కోపావేశంబున నిష్ఠురోక్తు లాడు టయుఁ బారిజాత మహీజంబు తెచ్చి యిచ్చెదనని యొడఁబఱ చిన సత్యభామామణి యానందంబుననుండెనను కథలఁ జెలంగు నిది చతుర్థాంకము.

పారిజాతాపహరణము

—: పంచమాంకము :—

క. శ్రీరామచంద్ర పదసర
సీరుహ భృంగాయమానచిత్త, మనోజా
కార, రణశూర, సకల
శ్రీరమ్యాగార, యమరసింహావజీరా!

గీ. అవధరింపుము నీపేర నంకితముగఁ
బారిజాతాపహారణంబు బాగుమీఱ
నాటకముగాను రచియించినాను వేడ్క—
నేలుమి నైదవ యంకం బదెట్టిదనిన.

వ. అని యిట్లు పారిజాత మహీజంబు తెచ్చి యిచ్చెద
ననిన సంతుష్టాంతరంగయై సత్యభామ స్వామినిజూచి యేమని
వినుతింపుచున్నది.

క. ఝుషశఫర, కమఠ, కిటి, నర
హరి వామన రామరామ హలధర కృష్ణా!
వరబుద్ధ కలికిరూపా
గిరిధర గోవింద! మౌనిగేయ! ముకుందా!

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. నీల నీరదగాత్ర, నిర్జర నుతిపాత్ర,
వసుదేవపుత్ర పావనచరిత్ర
దాస మానసహంస, దళితవత్సనృశంస,
మర్దితకంస, ధర్మప్రశంస,
గోవర్ధనోద్ధార, గోధనపరివార,
భవ్యకృపాపూర, గవ్యచోర,
ద్వారకాపురవాస, వారిజాక్షత్రాస
మహిత చంపకనాస, మంజుహాస,

కనకమయచేల, గోపికాజనవిలోల,
యమిత భవరోగవైద్య, వేదాంతవేద్య,
సారసదళాయతాక్ష, విశాలవక్ష!
భక్తరక్షణతృష్ణ! గోపాలకృష్ణ!

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

ద్వి. వినవయ్య గోపాల, విఖ్యాతశీల,
అనుమత గుణజాల, యాశ్రితపాల,
నీమహాద్భుత మహనీయచరిత్ర
లే మున్నెఱుంగుదు నేమంటివేని
యడరి యా సాందీపునకైనట్టివాని
కొడుకును దేలేదె కూర్మితో మున్ను
చెనఁటి సోమకుఁడు ముచ్చిలిన వేదము
మొనసి వాని హరించి మునుపు తేలేదె!

భూమిఁ జుట్టెత్తుక పోయిన ఖలుని
వేమాఱు దండించి విపుల తేలేదె!
యటుగాన దేవర కలసురదుమ్ము
నిట గొని తెచ్చుట యేపాటి నీకు
ఎలమి నింద్రాదులు నెదిరించి రేని
నిలిచి జయింపఁగ నేర్తువు నీవు
కావున వేడితిఁ గడువేగమునను
ఈవులచెట్టు నీవిటకుఁ దేనలయు.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది,

క. దేవర, నా వెత తెలుసుక
ఈవగఁ గరుణింపవచ్చి యీవులచెట్టున్
వేవేగఁ దెత్తుననుచును
గోవిదనుత, పలికినపుడె కోర్కులు పండెన్.

వ. అని యిట్లు పలికి యత్యంతముదంబుతో సత్యభామా మణి చెలులైన సన్నుతాతిన్నె మీఁద వెన్నునిఁ గూర్చుండ నియోగించి పన్నీట జలకమార్చి, చలువలచేఁ దడియొత్తి పీతాంబరంబు ధరియింపఁజేసి నుదుటఁ గస్తురితిలకంబు నిడి యనర్ఘ్య మణిమయ కిరీట కుండల హార కేయూరా ద్యాభర ణంబు లలంకరించి దివ్యచందన కస్తూరి సంకుమదాద్యనేక పరి మళము లలంది, నానావిధ ప్రసూన హారంబు లలంకరించి, తదనంతరంబ తానును గుజ్జుగొజ్జంగినీట మజ్జనమాడి, వనిహ

రవ్వ సరిగచెంగావి పావడమీఁద హెచ్చిన సచ్చుతావన్నె బవంతిచీర ధరియించి, పైఠిణీరైక దొడిగి నెన్నొసలఁ గస్తూరి తిలకం బిడుకొని సొగసుఁ గన్నులను గాటుకదిద్దుకొని, యరజాజు కొప్పున నగవిరిసరులు ముడుచుకొని, సర్వాభరణాలంకృతయై, మృగమద కుంకుమ సంకుమద విలిప్తాంగయై, నీలమేఘంబు చెంగటి మెఱుపుఁదీగయునుం బోలె హరిచెంగట నిలిచి వెలహెచ్చు బంగారు పళ్ళెరంబున శాలీయాన్న భక్ష్య భోజ్య లేహ్య చోష్య పానీయాదుల నిడి హరియును దానును బొత్తుభుజించి రంగారు బంగారు భృంగారు జలంబులం గరంబులఁ గడిగికొని, కపురంపు వీడియంబు లొసంగి, యతఁడు కొఱికిన మడుపులు తానందుకొని శృంగారంబుగా రంగారు తిరుచెంగావి బంగారు పైఁటకొంగుచే విసరుచు, భావి సురతోత్సన సూచక పరస్పర వీక్షణంబుల మెలంగియున్న యవసరంబున—

సీ. పంకజ మిత్రుండు పశ్చిమాంబుధి చేరెఁ
గమనీయ సాంధ్యరాగంబు మీఱె,
విరహిణీ జనముల వేసటలును దీఱె
పంచబాణుఁడు స్వారి బయలుదేరె
సాంద్రంబులై చంద్రచంద్రికల్ తనరారె,
నక్షత్ర పంక్తులు నయము మీఱె,
అలచకోరకముల కానందములు సేరెఁ
గలువలు వికసించి కళలు దేరెఁ

బద్మినీబృందములు తమపతినిబాసి
తమ్మిమోములు ముడిచి ఖేదమ్ముఁ జెందె.
కల్మిఁగొని కమ్మ తెమ్మెర కడఁగి విసరె
మహితమైనట్టి యాసంధ్య మణఁగు వేళ.

వ. ఇట్లు సంధ్య మణఁగిన తదనంతరంబు సకలశృంగారము లతో రంగారు బంగారు మేడమీఁద నరవిరిసరులచే మురువుగా నమరు నసమాస్త్రోపధానంబుల నొప్పారు నిద్దంపు టద్దములఁ బొలుపుమీఱు హంసతూలికాతల్పంబున సత్యభామను గూడి మాయామయుండైన గోపాలమూర్తి యెడవిడునని ప్రేమచే గాఢాలింగనంబు చేసికొని, యెన్నరాని జంటితేనె కన్న మిన్నయై కనుపట్టుచున్న కెమ్మోవి పానకంబాని, తళతళల నీను తళుకుటద్దంబుల కుద్దియైన తళుకుఁ జెక్కులు నొక్కి. ముద్దులిడి. యరజాఱుపైఁట తొలఁగించి పైఠిణీ రవికలో నిఱికి హొన్నుగిన్నెలకన్న మిన్నలై వన్నెమీఱుచున్న చిన్నిచన్నుల నొడిసిపట్టి, నఖక్షతంబు లొనరించి, వళిత్రియంబుల నాని, పోకముడి సడలించి కాంచిదేశంబు తోరణంబుగట్టి, చొక్కి చొక్కించి, దక్కి దక్కించి, మొక్కి మొక్కించి, చిక్కి చిక్కించి, వలచి వలపించి, సొలసి సొలయించి, యనంగరాజ్య సామ్రాజ్యంబు కైవసంబు చేసికొని, చౌసీతి బంధముల నెనసి, బహుకాలసంజాత విరహసాగర తారణ కారణ పరస్పర క్రీడా భేదంబుల నానందవార్ధిలో నోలలాడుచుఁ బారవశ్యంబుఁ జెంది యున్న యవసరంబున.

సీ. కలువలు ముకుళించెఁ గమలముల్ వికసించెఁ
గెరలి తుమ్మెదల ఝంకృతులు మించె
పలువైన పక్షుల కలకలంబులు మీఱె
అల చంద్రికల వెలవెలలు పాఱె
కను దీపకళికల కాంతు లంతట తగ్గె
చీకటుల్ గుహలందుఁ జేరి మగ్గె
విరహిణీజనులకు వేసట పెంపెక్కె
పెడవిల్తుఁ డంతట వెనుకద్రొక్కె

దిక్కులెల్లను దెలివొంది తేజరిల్లె
జక్కవలు జోడువీడక సంతసిల్లె
మలయపవనుండు విసవిసమనుచు విసరె
నినుఁడు పూర్వాద్రిపై నుదయించు వేళ.

వ. అంతట మాయామయుండైన గోపాలమూర్తి కాలోచితక్రియలు నెఱవేర్చి, భోజనాదివిధులాచరించి, సత్యభామాసమేతుఁడై కొలువున్న యవసరంబున నారదమునీంద్రుఁడు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

దరువు॥ మధ్యమావతి॥ ఆట॥

నారదముని వచ్చెను వేడుక మీఱ॥ నార॥
నారదముని వచ్చెనఁట నటనము సేయుచుఁ
జేరి సత్యభామ కృష్ణుల చెంతకు॥ నార॥

అలికమునఁ దిర్యపుండ్రము హస్తమున జపసరము
కళగుల్కు రుద్రాక్ష కంఠ మాలికయు। చెలువైన
జడలును జేకమండలువు మెఱయ నల్ల త్రిశిరగిరి -
నిలయుని సఖుని చెంతకు॥ నా॥

వ. ఇట్లు వచ్చిన నారదమునిని సత్యభామాసహితుఁడై కృష్ణమూర్తి యెదుర్కొని యర్ఘ్యపాద్యాచమనీయాదివిధులఁ బూజించి, యుచితాసనంబునఁ గూర్చుండ నియమించి, నారదునితో విందారగించి సత్యభామా నీరజాతనయనకుఁ బారిజాతం బొసంగఁ దలఁచి విరించినందను గుఱించి యేమను చున్నాఁడు.

ద్వి. నారదమునివర్య, నగవైరితోడ
వేఱుసేయకను ఈవృత్తాంత మెల్లఁ
దెలుపు; మేమనిన- భూదేవినందనుని
అలయుద్ధమునఁ ద్రుంచి యదితికుండలము
లేఁ దెచ్చి దాఁచినా; నిపుడు నిందుండు
ఆదటఁ దానేల యడుగకున్నాఁడు.
ఈ సత్యభామకు నిందాయిఁ జూడ
నాసయై యున్నది యది వివరింపు.
ఆనందనంబును అమరావతియును
మానసంబునఁ జూడ మఱి కోరినాఁడ.
అవిగాక కొన్ని కార్యము లున్నవట;
వివరింపు వచ్చెద వృత్రారికడకు.

వ. అని పలికి నారదు నిందు్రనికడకుఁ బంపిన తదనంతరం బునఁ గృష్ణమూర్తి గరుత్మంతుని స్మరించిన, గరుత్మంతుఁడు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

దరువు॥ మోహన॥ ఆది॥

వైనతేయుఁడు వచ్చెను వేగముగాను॥ వైన॥
జ్ఞానైన త్రిశిరగిరీశ్వరుని చెలికాఁడు మదినిఁ
బూని తలఁచినమాత్రమునను వేగముగాను॥ వైన॥
పాములపగవాఁడు పక్షుల యెకిమీఁడు- వేమాఱు
అరుణునకు వెనుకటివాఁడు। ఆమేఘవాహు గెల్చి
యమృతము దెచ్చినవాఁడు- స్వామి కార్యధురీణుఁ
డై మెఱచినవాఁడు॥ వైన॥

వ. ఇట్లు వచ్చిన గరుత్మంతుఁడు స్వామిని గొనియాడు చున్నాఁడు.

క. శ్రీరమణీ ముఖచంద్ర చ
కోరా, నవనీతచోర, గోపవధూటీ
జారా, కంస ముఖాసుర
ఘోరా ద్రిశతార, నందగోపకుమారా!

క. శ్రీధర, ప్రద్యుమ్న. జగ
న్నాథ, హృషీకేశ, పద్మనాభ, ముకుందా,
మాధవ, రాధావల్లభ,
గోధన సంచార, నందగోపకుమారా!

మాలిని. కనక రుచిరచేలా! కామినీ కేళిలోలా !
వినిహత శిశుపాలా! విశ్వ విశ్వానుకూలా!
ముని జన సురపాలా! మోక్షసంధానశీలా!
ఘన జలధర నీలాకార! గోపాలబాలా!

మ. యమునా తీరవిహార, నీలమణి దివ్యాకార, కంసాది దై
త్యమహాశైల శతార, దీనజనతా దారిద్ర్య సంహార, య
ర్యమ బింబాంచదగార, నంద సుకుమారా, భక్త
మందార, శ్రీ
రమణీ వక్త్రలసత్కళానిధి చకోరా, గోపికావల్లభా!

వ. అని యిట్లు సన్నుతించిన పతంగపుంగవునిం గనుంగొని కృష్ణమూర్తి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినవోయి చక్కఁగా వినతాతనూజ
అనిమిషపురికినే నతివతోఁ గూడ
నతివేగమునఁ బోయి యమరుల గెల్చి
జతలేని యాపారిజాతంపు దెచ్చి
పనివడ నీసత్యభామ యుద్యాన
వనమున నాటింపవలెనని కోరి
నిన్ను దలంచితి నిర్జరపురికిఁ
బన్నుగఁ బోవలెఁ బయనమ్ము గమ్మె.

వ. అని పలికిన కృష్ణమూర్తిని గనుంగొని గరుత్మంతుఁ డేమనుచున్నాఁడు.

క. ఏ కార్య మానతిచ్చిన
నా కార్యము క్షణములోన నతివేగముగాఁ
జేకొని యొనరించెద స
త్యాకాంతామణి సత్కృష్ణ! హరి, హరి, కృష్ణా!

వ. అనిపలికిన యదనంతరంబునఁ గృష్ణమూర్తి సత్యభామా సమేతుఁడై చిలువఖాణంబు తేజినెక్కి శంఖ చక్రాద్యాయుధంబులఁ గరంబులఁ బూని యాదవబలసమేతుఁడై యింద్రపురి కరిగె. అంత దేవేంద్రుఁడు కృష్ణమూర్తి రాక నారదునిచే మున్ను విన్నవాఁడు గావున నెదుర్కొన వచ్చెనఁట యెట్లు నవలెను.

ధన్యా॥ ఆట॥
దేవేంద్రుఁడు వచ్చెను వేడుకమీఱ॥ దేవే॥
శ్రీ వెలయు త్రిశిరగిరీశు చెలికాఁడైన శ్రీకృష్ణ
దేవుని చెంత కెదుర్కొన।
అచ్చర వనితలు నాట్యమాడ వి। యచ్చర కోటులు గొలువగను।
హెచ్చైన తెల్లని యేనుఁగుపై నెక్కి। పచ్చనివిల్తునిగన్న
పరమాత్ముని కడకు॥ దేవే॥

వ. ఇట్లెదుర్కొనివచ్చి జిష్ణుండు విష్ణుండగు కృష్ణు నాలింగనంబు చేసికొని యమరావతికిం దోడ్కొనిపోయి నందనవనం

బున విడిది యమర్చి చింతామణి భద్రపీఠంబునఁ గూర్చుండ నియోగించి యర్ఘ్యపాద్యాది విధులఁ బూజించి యేమను చున్నాఁడు.

ముఖారి॥ దరువు॥

ధన్యుఁడైతిని నేటికి నేను-
మాన్యుఁడ నైతిని। కన్నుఁడా నీయడుగులు నాపేట
సోకినయంతనే। ధన్యు॥

అ॥ వేదవేదాంతోపనిషదాదులకు దుర్లభంబు॥
ఆదికిని నాదియైన నీదురూపము గనుఁగొని॥

చ॥ బ్రహ్మాదులకైనఁ గనుపట్టరానియట్టి పరబ్రహ్మమైన
నీరూపము పలుమారు కనుపించినప్పుడే॥ ధ॥
నిర్గుణమైన యన్నిదిశల నిండి యేకమైన నీవు
నిసర్గముగ నాయెదుట సగుణమై కనుపించినప్పుడే।
ఆదిమధ్యాంతరహితుఁడై యంటియంటనట్టి నీవు-
పాదుకొని గోపవేషమునఁ బ్రత్యక్షమై నిలిచి
నప్పుడే॥ ధ॥
నిత్యుఁడైన త్రిశిరగిరి నిలయుని సఖుఁడైన నీవు
సత్యభామతోఁ గూడుక సాక్షాత్కారమైనయప్పుడే॥
ధన్యు॥

వ. అని యిట్లు సంస్తుతించి యింద్రుఁడు తననగరు ప్రవేశించిన యంత కృష్ణమూర్తి యదితిసన్నిధానంబునకుఁ బోయి

సత్యభామాసమేతుఁడై సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి మున్ను నరకాసురుండు గైకొనిపోయిన కుండలంబుల నితికొసంగి, యామెను సంతుష్టాంతరంగురాలిఁ జేసి, యామెచే దీవనలువడసి, యింద్రుండుచేయు విందారగించి, యంనొక నాఁడు వసియించి మఱునాఁట ప్రాతఃకాలంబునఁ బారిజాతాప హరణం బొనరించి గరుత్మంతునిపై నిడుకొని, సత్యభామా సమేతుఁడై గరుత్మంతునిపైఁ గూర్చుండి బయలు వెడలి కొంత దూరం బరుగుసమయంబున వనపాలకులు దేవేంద్రున కత్తెఱం గెఱింగించిన,

క. దేవతలతోడఁ గూడుక
దేవేంద్రుఁడు యుద్ధమునకుఁ దెగఁబడితాఁగన్,
ఆవేళ హరి జయించెను
దేవేంద్రుంతోడ సకల దిక్కులు నవ్వన్.

సీ. సురనికరములు పుష్పవర్షంబుల
నెలమి బోరనఁ గురియించి రపుడు,
కిన్నర గంధర్వ గీర్వాణ యక్షులు
చేరి గానంబులు చేసిరపుడు
అప్సరస్త్రీ సమూహమ్ము లద్భుతముగా
నటనమ్ము చేసిరి నయముతోడఁ
బటహ శంఖ మృదంగ పణవ భేరీధ్వనుల్
సురలు మోగించిరి సొంపుమీఱ

నారదాది మునీంద్రు లానంద మొంది
సంస్తుతించిరి కృష్ణుని సరసఁ జేరి
యమరపురినుండి పారిజాతావనీజ
మచ్యుతుఁడు తెచ్చి సత్యకు నిచ్చువేళ.

వ. ఇట్లు పారిజాతాపహరణం బొనరించుకొని కృష్ణమూర్తి సకల జగజ్జేగీయమానుండై సురనికరయాదవప్రముఖులు సన్నుతింప సురదుందుభులు మ్రోయఁ బురజను లచ్చెరువొంద ద్వారకానగరప్రవేశంబు చేసెనట యెటువలెను.

దరువు॥ శ్రీరాగము॥

పారిజాతము దెచ్చెను శ్రీకృష్ణుఁడు
పారిజాతము దెచ్చెను। అరయ సత్యభామామణి
మనసునఁ
గోరిన కోర్కె కొనసాగెనని పొగడ।
ఈడు జోడులేని శ్రీత్రిశిరగిరీశున కర్పితమై।
వాడక కందక వాసన లెన్నఁటికి వీడని పువ్వుల
నెలసియున్నయట్టి పారి॥

వ. ఇట్లు పారిజాతంబు దెచ్చి సత్యభామామణి కేళీవనంబునఁ జెంగల్వ కొలనిచెంగటఁ గప్పురంపుఁటనంటుల నడుమ నాటించిన తదనంతరంబ సత్యభామ యానంద కందళితాంతరంగయై స్వామిని ఏమనికొనియాడుచున్నది.

ఉ. పాండవ మిత్ర, దీనపరిపాలక, పాపలతాలవిత్ర, మా
ర్తాండ సహస్రధామ, భవతారక, చంద్రకులాబ్ధిసోమ, బ్ర
హ్మాండలసత్పిచండ, యమలార్జున కాళియ కంసధేను కో
ద్దండ గిరిప్రభేదన శతార, మురాంతక, నందనందనా !

క. శ్రీగోవర్ధన గిరిధర !
యోగిమనః పద్మభృంగ ! యుద్ధవసఖ ! స
ద్యాగమ వినుత పదాంబుజ !
నాగణపరివార ! నందగోపకుమారా !

గీ. కోర్కు లీడేరె మదిలోని కొదవతీరె;
పద్దు నెఱవేరె వలపు నీపైని పేరెఁ
గోపమింకఁ బాఱె మనసు నీకూర్మిఁగోరె
నేలుకోవయ్య గోపాల ! జాలమేల !

కేదారగౌళ॥ ఝంపె॥
హరిహరీ నామనసు కానందమాయెన్।
ఇరవుగా నాపంతి మీ రేర్చినపుడె॥
అ॥ నేను నోచిన నోము నేఁడుగా ఫలియించెఁ।
బూని నాభుజము లుప్పొంగఁ దొడఁగె।
దీనరక్షణ బిరుదు దేవరకు నిజమాయెఁ।
బూని సవతులలోనఁ బూజ్యతందఁగలిగె॥

నాపుణ్య మీాడేరె నాజన్మ మీాడేరె।
నాపూజ లీడేరె నయముగాను।
ఆపారిజాతంబు నతివేగ గొని తెచ్చి
నైపుగా శృంగార నని నుంచినపుడె॥
మహిలోన నీవంటి మగనిఁ బెండ్లాడఁగా
బహుళతర భాగ్యంబు పండె నిపుడు।
మహిమగల త్రిశిరగిరి మాతృభూతేశ్వరున
కహరహము మిత్రుఁడైనట్టి శ్రీకృష్ణ।

వ. ఇట్లు గొనియాడిన సత్యభామను గూడి కృష్ణమూర్తి యానంద సముద్రంబున నోలలాడుచునుండె. అంత రుక్మిణి.

పాత్రప్రవేశము॥ దరువు॥

ద్వి. ఇదె వచ్చెద నటంచు నింతిరో! నాదు
సదయుండు వెలువడి సత్యచెంగటికిఁ
బోయె నాయింటికిఁ బొలఁతి, కృష్ణుండు
ఈయెడ రాఁడాయె నేమొకో తెలియ.
నెలఁది తాఁ గృష్ణుని నెలఁబెట్టి కొనెనో!
తలకెక్కెనో లేక తరుణిచే మందు !
దాని మాయలలోనఁ దగిలియున్నాఁడో !
కాణాచి దానింటఁ గావించినాఁడో!

మనసులోపల నన్ను మఱచి యున్నాఁడో!
తనరెడు దాని బోధనలు విన్నాఁడో!
లేకున్నఁ గృష్ణుండు లేమరో! యిందు
రాకనే యింత పరాకు చేయునో కో!
ఏమని సైరింతు! నీవిరహాబ్ధి
నేమని యీదుదు! నేమందు నిపుడు!
ఒకమాట యొకనిజం బొకపద్దు హద్దు
ఇఁక లేని మగవాని నెటునమ్మవచ్చు!

వ. మఱియు నేమనుచున్నది

దరువు॥ భైరవి॥ ఆది॥

ఏమి సేతు నెటుల సైఁతు! ఈవిరహ మెటుఁ బోదు।
రామరో శ్రీగోపాలుఁడు రాకనేయుంటే॥ ఏమి॥
కన్నులకు నిదురరాదు కలికిరో పొద్దుపోదు
అన్నమైతే సైఁచలేదు- అతని దయరాదు॥ ఏమి॥
పీడమైతే వెగటాయె- సన్నెలకాఁక తఱుచాయె।
ఆడికల కెడమాయె- నదియేమోమాయ॥ ఏమి॥
ఎవతెయింట నున్నాఁడో - ఏమితాఁ దలంచు
కొన్నాఁడో
ఎవతె బోధనలకు నిఁక లోనైనవాఁడో॥ ఏమి॥

సత్యభామ చేతిమందు చాలఁ దలకెక్కె- నేమందు
అత్యంతమా ప్రేమయందు, నాగడాలిందు॥ఏమి॥
చెలియరో శ్రీత్రిశిరగిరి - నిలయుని సఖుఁడైన।
కృష్ణుఁడు।
పిలిపించినా యిందు రాఁడు- ప్రియమా గైకొనఁడు॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

సీ. లేమరో! నాపొత్తు లేక భుజింపఁడు
ఉవిద, నన్నెడఁబాసి యుండ లేఁడు
ఏమన్న నామాట కెదురాడఁ జాలఁడు
కలనైన నాతోడ నలుగఁ డెప్పుడు
ఇసుమంత నాప్రక్క- నేమఱఁ డెన్నండు
నొంటిగా నను బాసి యుండ లేఁడు
గర్విణియైన నను జూడకను దాళఁ జాలఁడు
వెలఁది, నాకౌఁగిలి విడువ లేఁడు

ఇట్టి ప్రాణేశ్వరుండు నన్నిపుడు పాసి
సత్యభామకు లోకువై సారెకచటఁ
బాళెమిటు చేసి నను మరుపాలు చేసి
యిందుఁ గృష్ణుఁడు రాఁడాయె నేమి సేతు!

దరు॥ పున్నా॥ చాపు॥

అలిగి రాకయున్నాఁడె గోపాలుఁడు।
అలిగి రాకయున్నాఁడె॥ అలిగి॥
అలిగి యిందు రాక యుత్రిన సత్యతోన- చెలిమి చేసి రతులఁ
గలిసి మెలగుకొనుచు। పిలిపించిన రాక చులకచేసి
యిపుడు॥ అలిగి॥
కన్నెలలోన నన్ను మిన్న చేయునని - యున్నందులకుఁ దప్పు
లెన్నన్నో యెంచుక। నన్ను వంచన చేసి
వన్నెలాడికిఁ దక్కె॥ అలిగి॥
మక్కువఁ దా నీకు దక్కితి నని చొక్కి- చొక్కించి మిక్కిలి
పక్క మచ్చికచేసి। యక్కజ పుట్టించు నక్కని
సామి॥ అలిగి॥
రామ త్రిశిరగిరి ధాముని చెలికాఁడై- వేమారు
వెలసిన కాముని గన్నయయ్య। ఏమో లేనిపో
సామి చేసి యిపుడు। అలిగిరాకయున్నాఁడే-
అమ్మ నేచెల్ల విరహము తాళలేనె॥
ఎంతని యోర్తు ముద్దులగుమ్మ గోపాలుఁడు॥ అలిగి॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

దరు॥ శం॥ ఆది॥

ఎమ్మెకాఁడు వచ్చునని యెదురెదురు చూచి
సొమ్మసిల్లితిఁగాదె యోయమ్మ నేచెల్ల॥
ఈలాటి వాఁడని తెలియ కేల పెండ్లాడితినే।
ఓబాలరో తెలిసెఁ దెలిసె గోపాలుని వగలు॥
బాసలిచ్చిన నీలాగు మోసపుచ్చె దెఱుఁగనైతి
నాసవతింటఁ బాళెము వేసెఁ గదవే॥
మట్టు మర్యాద లేకనే రట్టడి మరుని పాలయ్యే
టట్టు చేసి నన్ను రచ్చఁబెట్టెఁ గదవే॥
వెలఁదిరో శ్రీత్రిశిరగిరి నిలయుని చెలికాని వగలు
పలుమాఱు నేనిట్లని నేను దెలియనైతినే॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

దరువు॥ శంకరా॥ చాపు॥

అమ్మ చెల్ల యేమిసేతునే। వానియెమ్మె నేమోస
పోతినే। రచ్చ।
కీమ్మచేయు నని పోతినే। నిప్పు। డించుకైనఁ
దెలియ నైతినే।

ఇదిగో వచ్చెనని పోయెనే। కృష్ణుఁ। డిదివఱకును
రాఁడాయెనే।

ఆ। మదవతికి లోనాయెనే। నాపై। మమత యించుక
లేదాయెనే॥

ఎంతసేపు తాళుకొందునే। చెలులు। ఇంతని నే వేడు
కొందునే।

తన। యంతరంగము దానియుందునె। యుంచి।
యగడుచేసె నేమందునె॥

ప్రాణవల్లభుఁ డెడఁ బాసెనే। మరు। బారికి లోకువ
చేసెనే।

తన। జాణతనము బైటఁ బెట్టెనె। విధి। సకియ
నాతల నిట్లువ్రాసెనె॥

త్రిశిరగిరీశ్వరు చెలికాఁడు। తెలిసి। తెలిసి యింత
రాకయున్నాఁడు । అన్ని । దిశలను దానైన
గోపాలుఁడు।

నను శోధింపఁ దలఁచినాఁడేమొ నేఁడు॥

వ. అని యిట్లు విరహపడుచున్న రుక్మిణి చెంతకు స్వామి వచ్చెనఁట యెటువలెను. (పాత్రప్రవేశము) కృష్ణమూర్తి వెడలివచ్చె నదిగో కీరవాణులార చూడరే!

వ. ఇట్లు వచ్చిన స్వామిని జూచి రుక్మిణీదేవి యేమను చున్నది.

ద్వి. ఇదె వత్తునని పోయి యిన్నాళ్ళు నీవు
మదిరాక్షి సత్యభామామణి యింట
వాసమై యుండి నావద్దకు రాక
మోసంబు చేసి యిప్పుడు వద్ద వచ్చి
సరసంబు లొనరింప సాగెదవీవు.
మరియాదగాదు నీమాయలు దెలిసె.
నీతప్పు సరసాలు నీవినయములు
నీటిటవటమాట లిటుఁ జెల్ల వింక.
ఒమ్మికగాను నిన్నొగి వెలఁబెట్టి
యమ్మకం బిడియెనా యలసత్యభామ?
పారిజాతముఁ దెచ్చి పడఁతింటఁబెట్టి
గౌరవం బిటుఁ జూపఁగా వచ్చినావా!
నీముచ్చుఁదనములు నే నెఱుంగుదును
నాముందు నిలువకు నళినదళాక్ష!

వ. అని యిట్లు కోపావేశంబున నల్లతాఁచోయన నల్లనైన యల్లికల నుల్లసిల్లి, జాజీ చంపక మల్లికాది కుసుమ వాసన లెల్లెడలన్ నెల్లివిరిసినరీతిఁ బారిజాతవాసనలఁ బరిఢవిల్లి, రత నంపుఁ జెక్కడపు జాళువారాకఁ డీకొప్పు జడబిళ్ళఁ గుచ్చుల

హెచ్చైన నిడుద జడచే లీలామానుష విగ్రహుండైనగోపాల మూర్తిని ఘెళ్ళుఘెళ్ళున నూటిగా మీటిన వేటువడి యనంగ సామ్రాజ్య రాజ్యంబు కైవసంబైన తెఱంగున సంతుష్టాంతరంగుండైన హరిని జూచి రుక్మిణీదేవి యేమనుచున్నది.

చూర్ణిక॥

శ్రీమదఖిల కల్యాణ గుణాభిరామ।
గోపికా రామ। నీలనీరదశ్యామ। జైవాతృక ఇవ
జైవాతృకః। భుజంగ ఇవ భుజంగః। చతురానన
ఇవ చతురాననః। మహాకాళ ఇవ మహాకాళః।
పద్మినీవల్లభ ఇవ పద్మినీవల్లభః। భవాన్ మదీయ
సౌధాగ్ర భాస్వచ్చంద్ర శాలాంతర విలసిత ముకుర
నికర పరివేష్టిత మల్లికా మాలతీ జాజీచంపక
ప్రముఖ కుసుమ మాలికా విరచిత వితానాలంకృత
హంసతూలికా తల్పే। రతిసమయ పరస్పర విరచిత
నఖదంతక్షత పరిరంభణాది సకలలీలావిలాస
సంజాతానంద సమయే। కిమపి మనసి నిధాయ
మాం త్యక్త్వా। అహమద్యై వాగచ్ఛామీ త్యుక్త్వా
సత్యభామా గృహాంతరం గత్వా। శింజాన మంజు
మంజీర సమంజస తదీయచరణ కంజాత ప్రహార
సంజాత కుతూహలః। తచ్చరణయోః ప్రణమ్య

తయా సహైవ పురావతీం ప్రాప్య పారిజాతాపహరణం
కృత్వా తదపహరణ జనిత పరిభావ మంగీకృత్య,
అమరతరుం తద్గృహే నివేశ్య, నిరపరాధీవ
మద్గృహ మాగత్య కింవదసి? అవయోః॥ఇతః పరం
కిం వచనీయం? తత్రైవ గత్వా సుఖమనుభవ.

వ. అని పలికిన రుక్మిణీదేవిని జూచి స్వామి యేమను చున్నాఁడు.

గీ. కోప మిపుడేల చేసెదు కోమలాంగి!
పారిజాతంబు దానింట బాగుమీఱఁ
బువ్వులెల్లను నీయింట నివ్వటిల్ల
నెలయఁ జేసితి నీజాడ దెలిసికొమ్మ.

వ. అని పలికిన కృష్ణుని మృదుమధుర వచనరచనలకు సంతుష్టాంతరంగయై రుక్మిణీదేవి స్వామిని జూచి యేమని కొని యాడుచున్నది.

పంచచామరము॥

మురాసురారి దైత్యరాట్సముద్ర కుంభసంభవా!
సరోజ దివ్యపత్రనేత్ర! సామజేంద్ర పాలకా!
ధరామరాళి వందనీయ! తాపసాభి నందితా!
కిరీటి పూజితాంఘ్రియుగ్మ! కృష్ణ! నందనందనా!

మాలిని. కరధృత నవనీతా! కామితార్థ ప్రదాతా!
సరసిజదళనేత్రా! సజ్జనస్తోత్ర పాత్రా!
నిరుపమ ఘనదేహా! నిస్తులాజానుబాహా!
నరకదనుజహారీ! నందగోపాల శౌరీ!

వ. అని యిట్లు వినుతించిన తదనంతరంబ కృష్ణమూర్తి రుక్మిణీ సత్యభామలకు సమాధానంబు సేయంగోరి, సత్యభామను బిలిపించి రుక్మిణీ సత్యభామలను జూచి స్వామి యేమనుచున్నాఁడు.

క. మీరిరువు రింకఁ బాలున్
నీరుం బలెఁ గలసి మెలసి నెమ్మది మీఁజన్
నారెకు నాయిరు జెసలను
గూరిమితో నుండవలయు గుణవతులారా!

వ. ఇట్లు సమాధానలై పరస్పరవచనంబు లాడిరఁట యెటువలెను.

సవతుల కాట్లాట॥ ఎరుకల కాంభోజి॥ చాపు॥
ఏమే సత్యభామ యిప్పుడు నీకింత గర్వమేలనే।
నా మనోహరుని నైనసము జేసికొని నన్నించ
కుందువఁటె

నీ మగఁ డంటివేమె రుక్మిణి ! నా మగఁ డతఁడు
గాఁడా॥
నామీఁదఁ గలిగినప్రేమ కృష్ణునకు నీమీఁదఁ
గలుగునఁటె॥
ఒక్క సుమము నీకు నిచ్చినంత యువిద, గర్వించితివి
చక్కనైన పారిజాత వృక్షము తనకు సదయుఁడు
తెచ్చిచ్చెనె॥
ఇచ్చితే నేమాయెనే యందువల్ల నేమి ఫలము
గంటివె।
హెచ్చుమాట లాడుచు నాతో సరిసరిగ నెదిరించఁ
జూచేవేమె!॥
ఎదిరించి మాటాడేవు నీవల్ల నేమి సేయఁ వచ్చునె।
సదయుఁడు నాప్రాణపదమై యుండ నిన్ను సడ్డ
సేతునఁటవె॥
సదయుఁడు నావాఁడని యింతైనఁ దోఁచక మాట
లాడేవేమె।
సదయుఁడు నీవాఁడో నావాఁడో యీజాడ జగతికెల్లఁ
దెలియునె॥
తెలిసె నీవాఁడైతే పూవుల చెట్టు తెప్పించుకోన
రాదఁటె।
వెలఁది యూరకే పోకిళ్ళు పోయేవు రెట్టి పట్టెనఁటె॥

కలికిరో నీకు నాకు హస్తిమశకాంతర మెంచిచూడ।
ఏమి తార తమ్యొ మెఱుఁగక నీవు నన్నేల
దూషించేవె॥

తార తమ్యమేమె హరికి మెడ దాఁచిన వారిలోన॥
పెద్దైనవారము మనమిద్దఱముగాక। వేఱెవరున్నారె।
అయితే తెలిసికొంటివె మనమిద్దఱ మన్యోన్యమై
యుందమె॥

నయము పాలును నీరువలె మనముంటేను
బ్రియునకు సమ్మతమె।
మంచిదికానీవె యీ మాట బ్రహ్మానందమై
తోఁచెనే॥
పంచశరునిఁ గన్న గోపాలుని యిరువ్రిక్కల మన
ముందమె॥
త్రిశిర గిరీశ్వరుని చెలికాఁడైన దేవకీ నందనుని।
వశము చేసికొని ద్వారకాపురిలోన వసియించి
యుందామె॥

వ. అని యిట్లిరువురికి సమాధాన మైన తదనంతరంబున మెఱుపుఁ దీగెలనడుమఁ బ్రకాశించెడు నీలమేఘంబుకై వడి శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేతుఁడై శ్రీకృష్ణమూర్తి నిత్యోత్సవ పక్షోత్సవ మాసోత్సవ సంవత్సరోత్సవంబుల నాచరింపుచు ద్వారకాపుట భేదనంబున సుఖంబున నుండునంత.

జలక్రీడలు :

సీ. చెలులు జలకము లాడ విచిత్రవలువ
లపహరించుక కొనిపోవు నంతలోన
నల్లవీ కామినీమణులెల్లఁ గూడి
వెదుక వచ్చిరి కృష్ణుని వేడుకలర.

దరు॥ మోహాన॥ ఆట॥

వెదుక వచ్చిరి కృష్ణుని। గోపస్త్రీలు
వెదుక వచ్చిరి॥ ప్రతిలేని త్రిశిరగిరి నిలయుని
చెలికాఁడై
యతిశయిల్లుచున్న హరిని వేవేగమె॥ వెదుక॥
అడవు బంగరు పళ్యములో యనఁ దొడల
నడుమ మరుదివాణములు మెఱయ। వడిమీఱఁ
దామరల
వంటి హస్తములతోఁ - గడఁగి మూసికొనుచుఁ
గడు సిగ్గు
పడుకొంచు॥ వెదుక॥

వ. ఇట్లు గోపాంగనలు వచ్చి చీరలు గానక యేమను
చున్నారు.

ఆది॥

తోయజాక్షులార చీరలు దొంగ గొంచుఁ బోయె।
వేయు విధంబుల దొంగను మననింక వెదకుదము రండి॥
కొమ్మలార రారే ముద్దు గుమ్మలార రారే। మరువపు
రెమ్మలార రారే। బంగరు బొమ్మలార రారే॥
మొల్ల మొగ్గల చీర యో యక్క మల్లిపూలతైక।
తెల్లపట్టుచీర యోయక్క నల్లగుత్తతైక।
సరిగెపూలచీర యోయక్క జాజిపూలతైక॥
గురిగింజచీర యోయక్క మణిపైఠిణితైక।
ఇంద్రనీలపుఁ జీర యోయక్క హెచ్చు సుకొంపుతైక।
చంద్రకావిచీర యోయక్క జంటకోసతైక।
ఇంకు వనజలార త్రిశిరగిరీశుని సఖుఁడైన।
నందనందనుని ఇనుమంతైన నమ్మవశముగాదె॥

వ. అని యిట్లు వెదకి వెదకి చీర లెత్తుకపోయిన కృష్ణుని పొన్నమానిమీఁద బొడగాంచి గోపస్త్రీలు ఏమనుచున్నారు.

దరువు॥ పరజు॥ చాపు॥

ఓరి మాచీరలీర। యోరచూపులేర। యీగారడిలు
సాగ విచట మేరగాదు లేర॥ చీర లెత్తుకొని పొన్న
చెట్టెక్కుదురా। నీరజాక్ష మా సొమ్ము నీకు దక్కు
దురా॥ ౧

స్వామి॥ దక్కవని పలుకఁ దగునె, తరుణులార। చీరెలూ
మొక్కక నే నిత్తునా ముదితలార॥౨
మొక్కలి తనమునను మమ్ము మొక్కమందురా।
తక్కులాడి చీరలెల్ల దాఁచుకొందురా॥
చెలియలారా మీరు రెండు చేతుల చేతను।
చెలువలరఁగ మొక్కకున్నఁ జీరలియ్యను॥
ఒక్కచేత మొక్కేమురా యోరి కృష్ణ।
చక్కెర విలుకానిఁ గన్న నా సామి కృష్ణ॥
త్రిశిరగిరీశ్వరుని సఖ యిదేటి వాదుర।
ఇసుమంతైనఁ గరుణ నీకు నేల లేదుర॥

వ. అని పలికిన యిట్లు పరస్పర వచనంబులైన తదనంతరంబున గోపస్త్రీ లేమనుచున్నారు.

సౌరాష్ట్రి॥ చాపు॥

చేయెత్తి మొక్కితే చీరలిచ్చేమని చెప్పేవదేమిరా।
ఈయెడఁ ద్రిశిరగిరీశు సఖుఁడై తేనే యీాదుడుకు
తగునఁట రా। గోపాలా।
మా నాభి మానము మఱి నీదే కాదా మాటికి
మరియాద।
దీనుల పట్లను దయయింత లేదా తెలిసికొనరాదా।
గోపాల॥ చేయెత్తి॥

వ. అని పలికి గోపస్త్రీలు మొరిక్కిఁగఁట మొదలవలెను.

ఘుమ్మకాంభోజి॥ ఆది॥

చేరి మొరిక్కిరి। గోపాంగనలు
చేరి మొరిక్కిరి॥ చేరి మొరిక్కిరి సిగ్గుచేతఁ గనులు
మూసుక।

సారె త్రిశిరగిరీశు సఖుఁడైన శ్రీహరికి॥
మొనగుబ్బలు కదల బాహు మూలకుచులు పొదల।
కనకపుఁ బల్లెము లనఁగఁ దళతళను నసవిలుతు
దివాణములు తెలియఁగ॥ చేరి।

వ. ఇట్లు మొరిక్కిన సమయంబున గోపాలమూర్తి గోప స్త్రీ సర్వాంగ దర్శన సంజాత కుతూహలుండై చీరలొసంగిన ధరియించుకొని సంతుష్టాంతరంగలై గోపస్త్రీలు స్వామిని బరి వేష్టించి యేమని కొనియాడుచున్నారు.

శ్లో. తవ కథామృతం తప్తజీవనం
కవిభిరీడితం కల్మషాపహం।
శ్రవణ మంగళం శ్రీమదాతతం।
భువి గృణంతి యే భూరిదా జనాః॥

శ్లో. అంగనా మంగనా మంతరా మాధవః
మాధవం మాధవం చాంతరేణాంగనా।
ఇత్థమా కల్పితే మండలే మధ్యగ
స్సంజగౌ వేణునా దేవకీనందనః॥
శ్రీరుక్మిణీలోల, చిరసుగుణజాల.
కారుణ్యమయశీల, కల్యాణచేల,
మందహాస ముఖారవింద, గోవింద,
నందగోపకుమార, నవనీత-చోర,
నీలాంబుదాకార, నిగమాంతసార,
ఆలోల వనమాలికాద్యలంకార,
సకలలోకాధార, సాధుమందార.
శకటాసుర విదార, శరధి గంభీర,
గోవర్ధనోద్ధార, గోపికాజార,
గోవింద, యదువీర, గోపకుమార,
త్రిశిరగిరిపతిమిత్ర, దివ్యచారిత్ర!

నలుగు॥

జయ జయ గోపాలా జయ రుక్మిణీలోలా,
జయ మధుర వాగ్జాల జయ కరుణాలవాల.
అలమోహినివై సురల కమృతము పంచినయట్ల్,
నలినాక్ష, చెయి తేరా నలుగు పెట్టేను.

పెరుగు పాలు వెన్న పేర్మి ముచ్చిలి తిన్న
నరసఖ, చెయి తేరా నలుగు పెట్టేను.
గోపాలుర కొఱకునై కొండ నెత్తినయట్టి
గోపాల, చెయి తేరా నలుగు పెట్టేను.
ఎన్నక శకటాసురుని దన్నిన చక్కని
చిన్ని పాదము లీర నలుగు పెట్టేను.
నగుచుఁ గాళీయాహి నౌదల మెట్టిన
చిగురు పాదములీర నలుగు పెట్టేను.
భాసిల్లు త్రిశిరగిరీశ్వరుని సఖుఁడైనట్టి
నాసామి చెయి తేర నలుగు పెట్టేను
శోభనమే, శోభనమే కృష్ణునకు; శోభనమే కృష్ణునకు.
శోభనమే జిష్ణునకు, సురుచిర వర్ధిష్ణునకు, శోభనమే
పావనగుణహారికిని, భవరోగవిదారికిని,
గోవర్ధన శౌరికిని గోపాల శౌరికిని॥శో॥
నవనీత చోరునకు ♦ ♦ ♦ • ♦ ♦ ♦ ♦
మందరోద్ధారునకు మధురా విహారునకు
♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦
త్రిశిరగిరి పతిసఖునకు దివ్యచారిత్రునకు
వసుదేవ పుత్రునకు వసుధా కళత్రునకు॥
శోభనమే॥

పూజలు॥

సరస వసుమతి భద్రపీఠిగాఁగ
సప్తకులగిరులుఁ గంబములు గాఁగ,
మెఱయు నంబరమె మేల్ మిద్దెగాఁగ
మేఘ మండలమె మేల్ కట్లుగాఁగ,
సారెదిఁ దారలె విరిసరులుగాఁగ
సూర్యేందులుభయదీపములుగాఁగ,
నెఱకీవిగ నజాండ భాండ మెల్ల
నిండిన యుయ్యాల వేడ్కఁగాఁగ,
వేదాంతమే పసిఁడి తొట్లఁజేసి
వేదములు నాల్గు గొలుసులుగఁ జేసి,
పోఁదిగాఁ బ్రణవమటు పలకచేసి,
భుజగపతి రతనంపుఁ బాన్పుచేసి
పాదుకొని జాగరూకత వహించి,
భక్తసంఘములఁ బ్రోవఁగఁ దలంచి.
ఆది మధ్యాంతముల యందు వెలయు
అంబుజాక్షుండు నుయ్యాల లూఁగు.
అరయ శాంతియు దాంతి యనెడుభామ
లమర నిరుగడల నందముగ నిల్చి
కరకంకణములు ఘల్ ఘల్లనంగ

కళగుల్క జోకొట్టి పాడి యూఁచ.
తంజపురి మేడయందుఁ బ్రిశిరగిరి నిలయస్వరూపుఁ
డగుచు॥
పరఁగు సంతాన గోపాలమూ ర్తి,
బాగు మీఱఁగను నుయ్యాల లూఁగు.
మహనీయ వేదాంత మంటపాంతరమునను
మహిమతోఁ జెన్నొందు నుయ్యాల,
బహుళ సుజ్ఞానమను అద్దంపుఁ జవికెతో
భాసిల్లు చున్నది యుయ్యాల,
అష్టాదశస్మృతీతిహాస పురాణంబు
లమర మేల్కట్టాయె నుయ్యాల.
శ్రేష్ఠమై తగునుపనిషత్తులను బహువిధుల
శృంగారమై యున్న దుయ్యాల.
రవి చంద్రులనెడు దీపములచే నిరుగడల
రంజిల్లు చున్నది యుయ్యాల,
తివిరి రుక్మిణి సత్యభామల కటాక్షముల
తెరలచేఁ జెన్నొందు నుయ్యాల,
అవని శేషుఁడను వెలిపట్టు దూదిపాన్పునం
దందమై తగియుండు నుయ్యాల,
సువిశాలమహావాని పడగలను తలగడల
శోభిల్లుచున్నదీ యుయ్యాల.

ఎలమి శాంతియు దాంతి యను కామినీమణులు
ఇరుగడలఁ బాడి యూఁతు రయ్యాల,
పలుమాఱు త్రిశిరగిరి నిలయునఖుఁడైనగో
పాలరాయం డూఁగు నుయ్యాల,
మంగళం॥ మధురావిహారికి మంగళం॥

అను పాట పాడేది.

సీ. కరుణారసాంచిత వరుణాలయాలయ,
లక్షణాక్షీణ కటాక్షవీక్ష,
గగనధునీలసత్కంజాత సంజాత,
మకరంద నికరనత్సూకర వచన,
సాంద్ర నిస్తుల చంద్ర చంద్రికాచ్ఛచ్ఛవి
తుందిల కమనీయ మందహాస,
దివ్యభవ్యాధార సవ్యగవ్యాత్యంత
మృదుల రామాధీన హృదయపద్మ,

జన్యగర్విత శత్రురాజన్య నికర
గర్వపర్వతహారణ సుపర్వ రమణ!
ధీరసన్నుత, మన్మథాకార, శూర,
మహితగుణసాంద్ర, యమరసింహాక్షితీంద్ర!

చ. సకల సురాధినాథ సహజాంఘ్రి సరోజ మధూళి
కోల్లసత్
ప్రకట సురాపగాంతర విరాజిత సారస మంజులామృత
ప్రకర రుచిప్రకార పరిభావసమార్థ వచోవిలాస, కౌ
శిక వరగోత్ర, శ్రీయమరసింహ మహీప, దిలీప విక్రమా!

శా. మత్తారి క్షితిమండలేశ్వర మహామాతంగ కంఠీరవా!
చిత్తోద్భూత సమానరూప! విజయశ్రీ కామినీ వల్లభా!
సత్త్వాపాంధతమో దివాకర! రణోత్సాహజ్ఞ నౌదార్య! స
ద్వృత్తాఢ్యామరసింహ రాజసుకృతీ! విఖ్యాత
శౌర్యోన్నతీ!

ద్వి. భోసల వంశాబ్ధి పూర్ణేందు పేర
భాసుర కీర్తి సంపన్నుని పేర
దాతల దాతయౌ ధన్యుని పేర
త్యాగతలిఁ జోళరాజ్యాధీశు పేర
ధరఁ బ్రతాపమ్ము గేంద్రు తనయుని పేర
నిరవొందు నమరసింహేంద్రుని పేర
పరమాంకితంబైన పారిజాతాప
హరణ నాటక మిది యనువు మీఱఁగను
ఎందాఁక రవిచంద్రు లీసముద్రములు
ఎందాఁకఁ గులగిరు లీభువనములు

నెందాఁకఁ దారక లీగ్రహంబులును
ఎందాఁక దిక్కులు నీదిగ్గజములు
నెందాఁక నాకసం బెందాఁక భూమి
యందాఁక శాశ్వతంబై యొప్పఁగాక
చెలువైన చక్కని శ్రీకృష్ణ చరిత
నలువు మీఱినయట్టి నాటకం బిదియు
వేయించు వారికి వేయు వారికిని
వేయువితంబుల విన్న వారికిని
ఆయు రారోగ్యంబు లధికసంపదలు
ఆయత పుత్ర పౌత్రాభివృద్ధియును
శ్రీకృష్ణ దేవుండు చిరతరంబుగను
ప్రకటంబుగ నిచ్చి పాలించుఁ గాక.

గద్య.

ఇది శ్రీచోళసింహాసనాధ్యక్ష భోసలప్రతాపసింహరాజ పూర్వ పుణ్య పరిపాక స్వరూప యమునాంబికా గర్భశుక్తి ముక్తికాయమానామరసింహ మండలాధీశ్వర నామాంకితం బైన మంత్రి మార్తాండ శివరాయమంత్రి కారితంబైన శ్రీమత్ సుగంధి కుంతలేశ్వర కరుణా కటాక్ష వీక్షణ సుధాసార

సంజనిత చతుర్విధ కవితానిర్వాహక శాండిల్యగోత్ర పవిత్ర కవిరంగయార్యపుత్ర విద్వజ్జనవిధేయ మాతృభూత కవి నామధేయ ప్రణీతంబైన పారిజాతాపహరణ నాటకంబందు సత్యభామ స్వామిని స్తుతిసేయుటయును, పరస్పర సంయోగానందంబును, సత్యభామా సమేతుఁడై స్వామి కొలువుండుటయును, నారదముని వచ్చుటయును, స్వామి సత్యభామాసమేతుఁడై యింద్రలోకమున కరుగుటయును, అదితి కుండలంబు లొసంగుటయును, పారిజాతాపహరణంబు చేసి స్వామి ద్వారకానగరంబునకు వచ్చుసమయంబున నింద్రుని జయించుటయును, పారిజాత మహీజంబుదెచ్చి సత్యభామా కేళీవనంబున నుంచుటయును, రుక్మిణి యుపాలంభంబును రుక్మిణీసత్యభామలకు స్వామి సమాధానంబు సేయుటయును, గోపస్త్రీ వస్త్రాపహరణంబును రుక్మిణీ సత్యభామా సమేతుఁడై స్వామి నిత్యోత్సవంబుల నుండుటయు ననుకథల మెలంగు నిది సర్వంబును బంచమాంకము.

కాకినాడ : జ్యోతిప్రెస్ నందు ముద్రింపఁబడియెను.